

ŽELEZAR

TEDNIK — GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA SŽ ŽELEZARNE JESENICE

JESENICE, DNE 30. JULIJA 1981

ŠTEVILKA: 29 • LETO: XXX

Naš kovinar, svobodno glasilo delavcev KID, je kot predhodnik Železarja začel izhajati 26. januarja 1937. Železar izhaja od 1. decembra 1951 kot mesečna revija, od 15. aprila 1959 kot štirinajstnevnik in od 1. januarja 1962 kot tednik. Glasilo je ob 25-letnici predsednik Tito odlikoval z redom zasluga za narod s srebrno zvezdo. Glavni in odgovorni urednik Joža Varl — Naslov: Uredništvo Železarja, SŽ — Železarna Jesenice. Številke internih telefonov: urednik 2618, administracija 2619 in 2621. Tisk: TK Gorenjski tisk, Kranj. Oproščen prometnega davka po pristojnem mnenju štev.: 421/1-72.

POSLOVNI REZULTATI ŽELEZARNE V PRVEM POLLETJU

Obveznosti, ki smo jih v železarni Jesenice sprejeli z družbenim načrtom za leto 1981, oziroma za prvo polletje, so bile 772.317 ton skupne proizvodnje in 214.110 ton blagovne proizvodnje. Dejansko je skupna proizvodnja znašala 718.821 ton, kar je 93,1 % načrtovane in 94,5 % dosežene v polletju 1980.

Družbeni plan blagovne proizvodnje smo izpolnili s 93,2 %; od načrtovanih 214.110 ton smo prodali 199.555 ton; v enakem obdobju lanskega leta smo prodali 211.696 ton. Skupna vrednost eksterne realizacije je znašala 5.330 milijonov dinarjev, povprečna prodajna cena pa 26.708 dinarjev na tono. Izpad proizvodnje za trg je torej v primerjavi z načrtom znašal 14.555 ton ali 6,8 %. Vrednostno pa je bila eksterne realizacija nižja od načrtovane za 360 milijonov dinarjev, to je za 6,3 %. Povprečna prodajna cena dosežena v prvem polletju 1981 je bila višja od planirane za 132 dinarjev na tono, to je za 0,5 %.

Celotni prihodek, ki smo ga dosegli v tem polletju, je znašal 7.230 milijonov dinarjev, kar je 8,4 % manj, kot smo za to obdobje načrtovali in 46,8 % več kot lani. Vsi materialni stroški skupaj z amortizacijo in drugimi poslovnimi stroški so znašali 6.010,7 milijonov dinarjev, kar je 9,2 % pod načrtovanimi in 48,3 % več kot lani. Stroški so se glede na doseženi obseg proizvodnje gibali v okviru načrtovanih.

Dohodek, ki smo ga v tem polletju dosegli, je znašal 1.234 milijonov dinarjev, kar je 96,8 % načrtovane, od lanskega leta pa je večji za 39,9 % dinarjev. Obveznosti, ki izhajajo iz dohodka, so znašale 534 milijonov dinarjev, kar je 98,3 %

predvidenih in 43,4 % več kot v polletju 1980. Pri tem so najbolj porasli prispevki in davki ter ostale obveznosti, sprejete s samoupravnimi sporazumi ali določene z zakoni. Z novim srednjeročnim obdobjem smo se soočili s precejšnjimi spremembami na področju financiranja splošne in skupne porabe. Največji porast je pri prispevkih za skupno potrošnjo v SIS družbenih dejav-

(Nadaljevanje na 4. strani)

OD BORBE ZA OBSTOJ IN SVOBODO DO VISOKE RAZVITOSTI

Prebivalci občine Jesenice se ob svojem občinskem prazniku 1. avgusta v spominih vračajo v čas pred štiridesetimi leti, ko se je Cankarjeva četa na Obranci spopadla s precej močnejšo okupatorjevo enoto. Kakor za večino gorenjskih občin tako tudi za jeseniško pomenijo prvi dnevi v mesecu avgustu leta 1941 začetek vseljudskega odpora proti zavojevalcem in vsem mračnjaskim silam. Ti dogodki pred štiridesetimi leti na posameznih območjih so bistveno vplivali na mobilizacijo vseh naprednih in svobodoljubnih ljudi pod vodstvom Komunistične partije Jugoslavije v širšem slovenskem in jugoslovan-skem prostoru.

Zorenje revolucionarne misli za borbo za osnovne človeške pravice sega na železarskih Jesenicah že v prva leta obstoja predaprilske Jugo-

slavije, zato ni čudno, da je nastal tako množičen odpor in upor proti fašističnemu nasilju že po prvih dneh okupacije naše domovine. Iz te neenake štiriletnje borbe, borbe za obstoj, osvoboditev in pravičnejšo družbeno ureditev smo izšli kot zmagovalci, za kar gre zasluga predvsem našim predvojnim revolucionarjem, prvoborcem in vsem ostalim borcem in ljudstvu, vsem, ki so na kakršenkoli način pripomogli k zmagi, ki je bila osnova nadaljnjega razvoja do današnje stopnje socialistične samoupravne družbe. Poseja-

(Nadaljevanje na 2. strani)

NALOŽBE ŽELEZARNE V LETOŠNJEM LETU

Ukrepi, ki jih pripravljamo na vseh nivojih za izboljšanje gospodarske situacije v delovnih organizacijah, občini, republiki in tudi na zveznem nivoju, se močno odražajo tudi na področju naložb. Železarna Jesenice sodi med tiste delovne organizacije, ki morajo že zaradi kapitalno intenzivnih in nujnih naložb stalno preverjati svoje sposobnosti na področju naložb. Seveda pa hkrati ob večjih naložbah vspešnega nastopa potreba po širšem družbenem dogovarjanju o realizaciji razvojne politike.

Zato ni slučaj, da smo že v pripravi na program naložb za leto 1980, še posebej pa za srednjeročno obdobje 1981–85, podrobneje obdelali kriterije za naložbe, ki določajo prioriteto posameznim programom, oziroma že na samem začetku preprečujejo nesmotrne naložbe. Takšen pristop je za vse pripravljalece programov obdelan v posebnem

organizacijskem predpisu, ki bo tudi v bodoče, še bolj kot doslej, omogočal usklajen in pravočasen nastop pri planiranju in realizaciji naložb. Pogoji za pričetek in izvajanje naložb predvsem v pogledu zagotavljanja potrebnih finančnih sredstev po vrednosti in strukturi ter težave pri zagotavljanju deviznih

(Nadaljevanje na 8. strani)

Čestitamo
ob občinskem
prazniku —
1. avgustu

RESOLUCIJA III. KONGRESA SAMOUPRAVLJALCEV O GOSPODARJENJU DELAVCEV Z DRUŽBENO REPRODUKCIJO

»Tretji kongres samoupravljalcev poudarja, da morajo samoupravno organizirani delavci in delovni ljudje, kakor tudi vse organizirane socialistične sile v družbi, z vsem svojim delovanjem in institucijah družbenoekonomskega in političnega sistema vplivati, da bo ravnanje vseh dejavnikov v družbi v prid krepitvi oblasti delavskega razreda, delovnih ljudi in občanov, da se bodo nenehno razširjale in razvijale vse oblike samoupravljanja in socialistične samoupravne demokracije, zlasti na področjih družbene reprodukcije, nad katerimi delavci in delovni ljudje nimajo popolnega nadzora.«

(Nadaljevanje na 2. strani)

PROIZVODNI USPEHI SOZD SLOVENSKE ŽELEZARNE OB POLLETJU 1981

Polovica letošnjega leta in prizadevanj za izvrševanje ter doseganje v gospodarskem planu za leto 1981 načrtovanih ciljev je že za nami. Ta čas v vseh temeljnih organizacijah ocenjujejo polletne rezultate svojega dela in poslovanja, zato pogledjmo, kakšni so bili ti rezultati v okviru SOZD Slovenske železarne.

Mnogo ciljev ni bilo doseženih, vendar je za to precej opravičenih vzrokov. Pomanjkanje delavcev in velika odsotnost z dela je eden vzrokov ki je bil posebno občuten tam, kjer zaradi tega niso bili izkoriščeni stroji, čeprav so bila za proizvodnjo zagotovljena naročila in polproizvodi oziroma surovine. Pomanjkanje delavcev je povzročalo občasno celo omejevanje proizvodnje v jeklarnah.

Pomanjkanje polproizvodov je bil pogosto neposredni vzrok za manjšo proizvodnjo od načrtovane. To pomanjkanje je bilo ali posledica manj izdelanega lastnega jekla, ali ker ni bilo mogoče polproizvodov zagotoviti iz drugih jugoslovanskih železarn, iz uvoza ali v okviru medsebojne menjave.

(Nadaljevanje na 3. strani)

Naši partiji proti danes znova velika nevarnost pred različnimi potuhnenimi antipartijskimi elementi, ki so na poziv Informbiroja dvignili glave, da bi ogrozili enotnost partije. Toda danes taki antipartijski elementi ne ogrožajo samo enotnosti naše partije, temveč tudi enotnost narodov naše države. To nam torej narekuje, da bodimo nepopustljivi do vseh poizkusov razbijanja enotnosti naše partije in enotnosti naših narodov. Enotnost naše partije je neolopčljiva od bratstva in enotnosti naših narodov, zato pada na nas, člane Komunistične partije Jugoslavije, tem večja odgovornost. Zato, tovariši in tovarišice, bodimo neizprosni do vseh odklonov v naši partiji, varujmo njeno enotnost in čistost, obvladajmo čim bolj znanost marksizma — leninizma, gojimo osnovni lastnosti komunističnega — kritiko in samokritiko kot eno najmočnejših orožij komunistov pri vsakodnevem delu za pravilno izvajanje partijske linije. Tovariši Tito na V. kongresu Komunistične partije Jugoslavije 1948

Sodelavke prvi dan v novi avtomatski telefonski centrali (Foto S. Kokač)

JAVNA IN DRUŽBENOMORALNA PRIZNANJA ZA DELO, USTVARJALNOST IN DRUŽBENO DELOVANJE TER KONKRETNA KRITIKA IN SANKCIJE ZA NEODGOVORNOST

Zelo utemeljeno se vse česse srečujemo z mnenji, da mnoge stvari v praksi, najsibo da gre za pozitivne ali negativne, preveč posplošujemo, prav tako pa tudi odgovornost oziroma neodgovornost. Zlepa ne slišimo besed, s katerimi bi posameznikom ali kolektivom pomenko izrekli priznanje za dobro delo in ustvarjalnost, pa tudi nasprotno ne, kar prav tako velja tudi za opredeljevanje odgovornosti ali neodgovornosti. Postali smo neke vrste posploševalci, poprečnejši, »objektivisti« ... kar vse močno smrdi po oportunizmu, ki s socializmom, socialistično moralno in humanizmom nima nikakršne zveze. V tem pa brez dvoma tiči eden pomembnih vzrokov naše neuspešnosti ali premajhne uspešnosti pri odpravljanju slabosti in uresničevanju samoupravno dogovorjenih nalog in ciljev.

Ceprav je danes neizpodbitno, da je za doseganje večje produktivnosti dela potrebno temeljito izboljšati sistem delitve po delu tako med temeljnimi organizacijami združenega dela, kakor pri delitvi osebnega dohodka, da bo postal glavna spodbuda za večjo produktivnost, za uspešnejše upravljanje in učinkovitejše poslovanje, nikakor ne bi smeli podcenjevati ali, kot smo že v mnogih primerih, celo zanemariti javna in družbenomoralna priznanja za delo, ustvarjalnost in različno družbeno delovanje. Nasprotno, v času, ko iščemo in poskušamo oblikovati kar najbolj ustrezen sistem delitve po delu, bi taka priznanja morala biti še posebno uveljavljena in spoštovana. Isto pa velja tudi za konkretno kritiko in opredeljevanje slabega dela ter posamezno ali kolektivno neodgovornost.

Velikokrat govorimo o tem, da moramo oživljati in razvijati vrednote, ki so se uveljavile v narodnoosvobodilnem boju in v času obnove in graditve naše domovine po osvoboditvi ter uveljavljati vrednote, ki nastajajo z razvitejšimi samoupravnimi odnosi in materialnim razvojem družbe, vendarle največkrat ostajamo le pri proklamacijah. Najbrž pa bi morali mnogo več govoriti o tem, kako te vrednote uveljaviti tudi v vsakodnevnih praksi, v življenju. Partizani — borci narodnoosvobodilne vojske, dobro vedo, kaj je pomenila javna pohvala borcu v najbolj krvavih in usodnih dneh naše zgodovine — spodbudo za še večjo borbenost, odločnost, disciplino ... Nasprotno pa je tudi kritika, opozorilo, najsibo javno ali »na štiri oči« neverjetno učinkovito. Dobro vedo, da so bili, na primer, vodilni kadri za najmanjšo napako, neodgovornost ali spodrslijaj javno razrešeni dolžnosti in postavljeni na nižji položaj, največkrat med borce. Da so si potem na vse kriplje v boju, juriših, disciplini ... prizadevali, da to svojo napako popravijo in se vrnejo med vodilne kadre. Tako so se kalili in oblikovali kadri, ki so zmogli premagovati vse težave in zmagovati nad takratnim »gospodarjem Evrope« — Hitlerjevo Nemčijo in Mussolinijevo Italijo.

Kaj pa danes? Običajno le govorimo o odgovornosti in o potrebnih ukrepih za odpravljanje neodgovornosti s poudarkom, da se le-ta povečuje s funkcijo oziroma pomembnostjo delovnih nalog in opravil, ki jih posameznik opravlja. Nič več kot samo besede, čeprav se slabosti in odstopanja, najsibo v naši železarni ali širši družbeni skupnosti, zelo počasi odpravljajo, včasih pa tudi že dalj časa ponavljajo, pa vendar ne naredimo ničesar, razen množice besed o odgovornosti ... Pri tem moramo resnici na ljubo napisati, da se kljub poudarjanju odgovornosti in stabilizacijskega obnašanja v nekaterih primerih še zelo izzivalno nestabilizacijsko obnašamo, od občine do republike in zveze, kar zelo moti in vznemirja delavce, delovne ljudi in občane. Z besedami tega ne bomo odpravili, dokler ne bomo tudi v praksi začeli uresničevati partizanske prakse.

Ne da bi se preveč sprenevedali, najbrž ni težko ugotoviti, da vsemu temu močno botrujeta birokratizem in tehnokratizem, katera podaja roko oportunizmu. Že Lenin je poudarjal, da »birokratizem pomeni podrejanje stvari interesom kariere«. Ustvariti ali zadržati kariero pa je mnogokje najlažje z oportunizmom — preračunljivostjo, prilagajanjem, nenačelnostjo, nikogar grajati in nikogar pohvaliti, da se nikomur ne zamerim, obračanjem plašča po vetru itd.

Nekateri v tem vidijo brezizhoden položaj, ker pač pozabljajo, ali ne vedo, da se je vsemu temu moč upreti samo s krepitvijo socialistične demokracije, s krepitvijo vodilnega položaja delavskega razreda, ob sočasni krepitvi njegove razredne in družbene zavesti. Vse obravnavane in neobravnavane slabosti in odstopanja niso v interesu delavskega razreda in slabijo njegov vodilni položaj in ravno zato je največje orožje v rokah delavskega razreda, ki bo moral bolj odločno in konkretno o vsem tem tudi reči svoje.

UKREPI V ČASU MONTAŽE ODPRAŠEVALNIH NAPRAV

Od 3. do 31. avgusta se bo izvajala dokončna montaža odpraševalne naprave na električnih pečeh. Največji obseg del bo na območju hale elektro jeklarne in na prostoru od livarne in strojne delavnice do hale elektro jeklarne. Gradbišče bo ustrezno označeno z opozorilnimi napisi ter označevalno vrstico.

Zaradi osebne varnosti delavcev in nemotenega poteka montažnih del ni dovoljeno zadrževanje v označenem območju oziroma ni dovoljen prehod skozi to območje vsem nepoklicanim osebam.

Nadzor izvajajo odgovorni delavci montažnih skupin, sektorja novogradenj, oddelka za varstvo pri delu in varstvo okolja ter splošne varnostne službe.

Te odgovorne osebe bodo predlagale tudi disciplinske ukrepe proti vsem, ki ne bodo upoštevali teh opozoril.

OVDVO — sektor novogradenj

RESOLUCIJA III. KONGRESA SAMOUPRAVLJALCEV O GOSPODARJENJU DELAVCEV Z DRUŽBENO REPRODUKCIJO

(Nadaljevanje s 1. strani)

Tako v uvodu poudarja prvi del resolucije tretjega kongresa samoupravljalcev Jugoslavije, v katerem so opredeljene naloge v zvezi z gospodarjenjem delavcev z družbeno reprodukcijo. Pri tem, je poudarjeno v resoluciji, to predvsem velja za gospodarjenje delavcev v temeljnih organizacijah združenega dela s celotnim dohodkom, še posebej pa s sredstvi, ki so namenjena za razširitev in izboljšanje materialne osnove dela ter za zadovoljevanje skupnih in splošnih potreb družbe zunaj temeljne organizacije.

To je naloga, ki zajema zelo široko področje dejavnosti in odgovornosti, katere bi se v naši železarni morali lotiti predvsem s treh vidikov:

— kako imamo razvite dohodkovne odnose med temeljnimi organizacijami združenega dela in med temeljnimi organizacijami in delovnimi skupnostmi (svobodna menjava dela), in znotraj le-teh, kako imamo razvit delegatski sistem, ki omogoča neposredno udeležbo delavcev pri gospodarjenju z družbeno reprodukcijo in s sredstvi za zadovoljevanje skupnih in splošnih potreb in kako deluje samouprava znotraj temeljnih organizacij, oziroma, kako je zagotovljena neposredna udeležba delavcev pri gospodarjenju s celotnim prihodkom, oziroma dohodkom in

— kakšen je nivo družbene zavesti delavcev, ki je pogoj za kvalificirano in odgovorno odločanje o svojih neodtujljivih pravicah in dolžnostih.

Morda bo podrobna razprava v posameznih temeljnih organizacijah združenega dela odprla še kakšen vidik, dejstvo pa je, da se bomo morali tega takoj dovolj kritično in analitično lotiti, z angažirano odgovornostjo vseh organiziranih socialističnih sil, vključno z vodji TOZD in delovnih skupnosti ter strokovnimi službami in seveda vseh samoupravnih struktur ter na osnovi ugotovljenega stanja narediti akcijski program za pospešeno reševanje vseh vprašanj s konkretno opredeljeno odgovornostjo in rokov.

Ne da bi podrobno opredeljevali posamezna izpostavljen vprašanja, bomo morali verjetno priznati, da o vsem tem že preveč dolgo govorimo, imamo tudi narejene projekte za reševanje posameznih področij, pa vendar se dejansko stvari nikamor ne premikajo. V navedenih opredelitvah je tudi naše orodje za hitrejšo uresničevanje nalog ekonomske stabilizacije. Verjetno je vzrok za prepočasnost pa tudi za nedoslednost pri reševanju teh vprašanj, ker to rešujemo z delovnimi skupinami na nivoju delovne organizacije, s čimer je dušena iniciativa in inventivnost temeljnih organizacij in delovnih skupnosti. Vseh teh vprašanj in nalog, pa tudi drugih, ki izhajajo iz resolucije tretjega kongresa samoupravljalcev Jugoslavije, se bodo konkretno in neposredno morale lotiti temeljne organizacije in delovne skupnosti same.

Kako naj sicer delavci upravljajo s celotno družbeno reprodukcijo, celotnim dohodkom znotraj temeljnih organizacij in delovnih skupnosti, s sredstvi za razširitev in izboljšanje materialne osnove dela ter s sredstvi za skupne in splošne potrebe in kako naj izvajajo učinkovit nadzor nad sredstvi za zadovoljevanje splošnih družbenih potreb v družbenopolitičnih skupnostih od občine do zveze, če nimamo v temeljnih organizacijah združenega dela in delovnih skupnostih rešenih izpostavljenih vidikov oziroma vprašanj.

Kongres samoupravljalcev tudi poudarja, da moramo zato, da bi spodbudili nadaljnji razvoj samoupravnih odnosov na področju razširjene reprodukcije, povečati reprodukcijsko sposobnost organizacij združenega dela, ker je to bistvenega pomena za samofinanciranje in neposredno odločanje delavcev o razvoju materialne osnove njihovega dela. Vzporedno s tem pa je seveda potrebno tudi znotraj TOZD in delovnih skupnosti dosledno uresničevati naloge, ki izhajajo iz programa ekonomske stabilizacije.

Vzporedno s tem bo seveda potrebno in dosledno reševati celo vrsto vprašanj, ki zadevajo povečevanje reprodukcijske sposobnosti organizacij združenega dela, od samoupravnega združevanja dela in sredstev, preoblikovanja bank, neposrednega nadzorstva delavcev nad denarnimi tokovi, do neomeševanja družbenopolitičnih skupnosti in subjektov zunaj združenega dela v sprejemanje odločitev v organizacijah združenega dela in bankah,

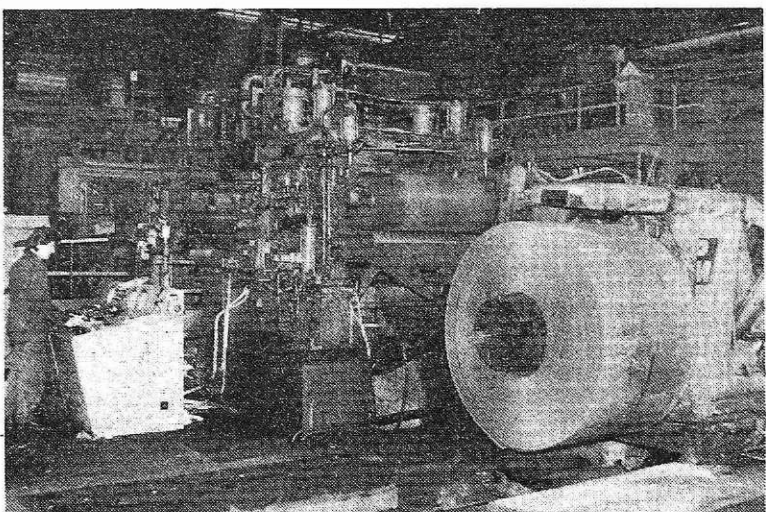
stih in celotnem delegatskem sistemu. Seveda pa pri tem ne bi smeli le ponavljati stališč in opredelitev resolucije tretjega kongresa, temveč na teh analizirati stanje v konkretnih sredinah in sprejeti tudi odločne in odgovorne samoupravne odločitve.

Prav gotovo bodo sklepi kongresa, skupaj s temeljnimi opredelitvami, ki so demokratično sprejeti in izražajo interese našega delavskega razreda, delovnih ljudi in občanov, zaživel v praksi, če se bomo odgovorno lotili njihovega uresničevanja s konkretno akcijo. To pa pomeni tudi bitko za reševanje nalog in problemov, pred katerimi je naša družba, reševanja nalog in problemov, s katerimi se danes srečujemo tudi vse naše temeljne organizacije in delovne skupnosti znotraj železarn.

Železarski globus

SOVJETSKA ZVEZA

Industrija za zbiranje, pripravo in prodajo železnega odpadka je leta 1958 odpremila v železarni 41,7 milij. ton. Leta 1975 pa že 84,2 milijona ton ter jeklarne surovine. Tudi v naslednjih letih je nadaljevala z rastjo 4,2% in je leta 1980 odpadke že presegel 100 milijonov ton. Izvozila je samo majhno količino, in sicer leta 1979 1,99 milijonov ton. Ostalo so porabile sovjetske železarni, ki so v tem letu izdelale 149 milijonov ton surovega jekla.

Vstopni del lužilne linije v TOZD Hladna valjarna Bela (Foto I. Kučina)

ČESTITAMO

V mesecu juniju so s šolanjem ob delu dokončali šolanje naši sodelavci:

— na prvi stopnji visoke ekonomske komercialne šole je diplomirala Božena Šorn iz delovne skupnosti za komercialne in finančne zadeve;

— Vesna Otoničar iz delovne skupnosti za komercialne in finančne zadeve je zaključila šolanje na ekonomski srednji šoli;

— poklicno administrativno šolo je dokončala Vojka Mihelič iz TOZD Jeklarne;

— na TSS — metalurške smeri so zaključili šolanje: Branko Bergant — delovna skupnost za ekonomiko, tehnično kontrolo in raziskave ter novogradnje, Hajrudin Čučuk — TOZD Transport, Osman Džafić — delovna skupnost za ekonomiko, tehnično kontrolo in raziskave ter novogradnje, Emin Ribić — TOZD Hladna valjarna Bela, Jozica Sotler — TOZD Elektrode, Stane Šmit — TOZD Hladna valjarna Bela, Emil Štefelin — TOZD Remontne delavnice, Izidor Trojar — delovna skupnost za ekonomiko, tehnično kontrolo in raziskave ter novogradnje, Jože Trpljan — TOZD Hladna valjarna Bela;

— na TSS — strojne smeri so zaključili šolanje: Renato Drole — TOZD Hladna valjarna Bela, Miran Kavalar — TOZD Remontne delavnice, Zoran Kramar — TOZD Vzdrževanje, Janez Robić — TOZD Transport, Anton Rozman — delovna skupnost za ekonomiko, tehnično kontrolo in raziskave ter novogradnje;

— delovodsko elektrotehniško šolo so dokončali: Marijan Milatović — TOZD Remontne delavnice, Andrej Oblak — TOZD Vzdrževanje, Boris Razingar — TOZD Remontne delavnice, Jernej Štampelj — TOZD Remontne delavnice;

— delovodsko šolo metalurške smeri so dokončali: Nusret Bešlić — TOZD Profilarna, Sulejman Bešlić — TOZD Valjarna bluming štekel, Ivan Demšar — TOZD Hladna valjarna Bela, Sergej Dobovšek — TOZD Vzdrževanje, Bojan Dornik — TOZD Profilarna, Safet Imamović — TOZD Jeklarne, Marjan Jamar — TOZD Žičarna, Ludvik Komljanec — TOZD Žičarna, Stane Krajčelj — TOZD Družbena prehrana, Franc Legat — TOZD Elektrode, Nikola Mijatović — TOZD Hladna valjarna Jesenice, Ismet Pivač — TOZD Plavž, Srečko Sudžuković — TOZD Hladna valjarna Bela, Nuraga Trako — TOZD Jeklarne, Tonček Urbas — TOZD Valjarna bluming štekel, Janez Vilman — TOZD Žičarna in Boris Vrtačnik — TOZD Žičarna;

— šolo za nadzorne varnostnike so dokončali: Jadran Kozamernik, Anton Medja in Vilko Smolej — vsi splošna varnostna služba;

— šolo za metalurške delavce so dokončali: Muharem Dautović — TOZD Jeklarne, Božo Dobravec — TOZD Hladna valjarna Jesenice, Veličko Efreimov — TOZD Jeklarne, Robert Frelih — TOZD Hladna valjarna Bela, Brane Gasperšič — TOZD Hladna valjarna Bela, Bojan Jovev — TOZD Hladna valjarna Bela, Smajo Kačar — TOZD Jeklarne, Fadil Kadić — TOZD Jeklarne, Tomaž Kramar — TOZD Hladna valjarna Bela, Jože Kržišnik — TOZD Profilarna, Slavko Lukanović — TOZD Valjarna žice in profilov, Metodi Micevski — TOZD Plavž, Refik Musić — TOZD Plavž, Stane Nemec — TOZD Jeklarne, Kasim Nuhanović — TOZD Hladna valjarna Bela, Svetko Raičič — TOZD Jeklarne in Milan Rebernik — TOZD Valjarna žice in profilov.

Vsem sodelavcem čestitamo za vztrajnost in marljivost ter jim želimo veliko delovnih uspehov in osebnega zadovoljstva.

OD BORBE ZA OBSTOJ IN SVOBODO DO VISOKE RAZVITOSTI

(Nadaljevanje s 1. strani)

na obeležja narodnoosvobodilne borbe in socialistične revolucije na tem lepem delu Gorenjske so nema priča, koliko življenj smo morali žrtvovati za svoj obstoj, obstoj naroda in svobodo. Obenem pa so resen opomin vsemu človeštvu, da se kaj takega ne bi več ponovilo.

Ta preteklost nas je in nas mora spremljati tudi v vseh sedanjih prizadevanjih za naš nadaljnji razvoj, daje nam vsebino, daje nam tudi nepopustljivo voljo in energijo, ki sta bili med narodnoosvobodilno borbo, obnovo in izgradnjo ter v socialistični samoupravni preobrazbi neomajni, tako kot sta in morata biti tudi sedaj pri premagovanju gospodarskih težav.

Težko je ocenjevati delo za kratko enoletno obdobje med dvema občinskima praznikoma. Toda kljub temu so nekatere posebnosti sedanjega časa, ki jih moram in jih je vredno omeniti.

Smo na začetku novega petletnega planskega obdobja, v katerem smo določili naš družbeni in gospodarski razvoj. Pri načrtovanju smo poskušali biti čim bolj realni, ustrezno času in možnostim.

Od lanskega leta sem smo razpravljali in letos tudi sprejeli ustavne amandmaje. Ta čas smo tudi v občini Jesenice v vseh sredinah analizirali uveljavljanje odgovornosti, izvajanje sprejetih načel kadrovske politike s sprotnim preverjanjem ustreznosti opravljanja funkcije itd., saj prav v sedanjem času ni mogoče več dopuščati neodgovornega odnosa do sprejetih nalog in drugih obveznosti. V zvezi s tem pripravljamo tudi novo besedilo statuta občine, pri čemer pa ne spreminjamo le mandatne dobe in omejitve ponovne izvolitve, ampak spričo uveljavljanja oziroma uresničevanja ustavne koncepcije političnega sistema socialističnega samoupravljanja in uveljavljanja vseh sistemskih zakonov, spreminjamo tudi druga poglavja, ki bodo v sedanjih zahtevni situaciji še pridobili na svoji teži. Prav tako smo posebno skrb namenjali delu na novo organiziranih upravnih organov, ki so v tem letu opravili vrsto nalog, največ pa prav gotovo pri oblikovanju novega srednjeročnega plana.

Vse to nam narekuje, da še doledneje uveljavljamo delegatski sistem, ki je vsem tem razpravam pri oblikovanju dokumentov temeljna osnova in že uspešno uveljavljena pri odločanju.

Doživljamo težke gospodarske trenutke kot posledico zunanjih zaostrenih gospodarskih prilik in zaradi lastnih slabosti, ki se kažejo v neskladju med vseh vrst potrošnjo in proizvodnjo na drugi strani. Zaradi tega se z vso resnostjo spoprijemamo z nalogami gospodarske stabilizacije. To pa pomeni prisotnost nas vseh pri razreševanju problemov tekoče gospodarske politike, kritičen odnos do samega sebe in drugih ter dober mero objektivnosti, še posebno v primerih, ko je potrebno z visoko stopnjo razsodnosti združevati del sredstev tudi s samoodpovedovanjem za odpravo sedanjih neugodnih razmer. Negodovati in kazati predvsem na druge, pri tem pa ne upoštevati lastnega dela in obnašanja do stabilizacijskih prizadevanj, verjetno ne bi prineslo zaželenih uspehov. Ravno sedanja zaostrena gospodarska situacija narekuje nenehno aktivnost slehernega pri delu v organizacijah združenega dela, v samoupravnih interesnih skupnostih in v krajevnih skupnostih pri izvajanju našega nadaljnega družbenoekonomskega razvoja.

POMEMBNEJŠI DOSEŽKI V OBČINI JESENICE V LETU MED OBČINSKIMA PRAZNIKOMA 1980/1981

Na prehodu iz lanskega v letošnje leto smo dosegli pomembne uspehe pri nekaterih ključnih rešitvah. Tako smo že v letšnjem prvem tromesečju oblikovali in ustanovili občinsko skupnost za cene, ki se pri svojem delu srečuje z vrsto problemov, od neopravičenih zahtevkov proizvajalcev do objektivnih težav pri izvajalcih. Področje cen je izredno pereč problem in pomeni to prvi korak k podružljanju na tem področju.

Glede na to, da je naša občina s kmetijskimi površinami prostorsko zelo omejena in da bomo ob maksimalnih naporih uspeli zagotoviti le 25% hrane na svojem področju, smo pristopili k dolgoročnejšemu zagotavljanju preskrbe v naši občini. Navajam samo dva največja programa, ki sta v zaključni fazi: sovlaganja v rekonstrukcijo farne prašičev Stična in rekonstrukcijo farne Blejska Blata.

Za pospešitev kmetijstva v naši občini smo oblikovali sklad za pospeševanje kmetijstva, ki bo na podlagi programa s sredstvi proračuna občine ter sredstvi organizacij združenega dela stimuliral kmetijsko proizvodnjo.

Na področju naložb smo beležili nove pridobitve na vseh ključnih področjih gospodarjenja in življenja, tako v industriji, trgovini, turizmu in gostinstvu kot tudi v stanovanjski in komunalni izgradnji ter na področju družbenega standarda. Naj omenim le največje pridobitve:

1. Proizvodna hala KOVINSKE OPREME v Mojstrani, v kateri so začeli obratovati v mesecu decembru 1980, strojno opremo pa so dopolnjevali še v letu 1981. Vrednost naložbe znaša 19 milijonov dinarjev.

2. Samopostrežna trgovina na drobno z okrepčevalnico in skladiščem DELIKATESE na Koroški Beli v vrednosti 23 milijonov dinarjev je bila odprta 28. junija letos. Celotna površina znaša 1040 kv. metrov.

3. Trakt HOTELA LEK v Kranjski gori je bil odprt v mesecu juniju za poletno turistično sezono v vrednosti 48 milijonov dinarjev, s kapaciteto 70 ležišč oz. 90 ležišč skupaj s pomožnimi v sobah s kopalnicami. V okviru prizidka je pridružitvena dvorana z 200 sedeži za kulturne prireditve, seminarje, simpozije itd.

4. Tehnični biro — nova poslovna stavba na Javorniku je bila izročena namenu 29. novembra 1980. Vrednost naložbe znaša 32,5 milijonov dinarjev.

5. Na področju stanovanjske gradnje bo avgusta 1981 vseljivih 47 stanovanj v enem stolpiču in dveh deveterkih na Hrušici, naročeni so glavni projekti za Belo polje na Hrušici.

— novembra 1980 se je pričela gradnja treh stolpičev z 29 stanovanj v Mojstrani, ki bodo gotovi v septembru 1981, tečejo pa pripravljena dela za štiri enajstorčke v Mojstrani.

— na Jesenicah v Centru II bo stolpnica SC s 84 stanovanj vseljiva do konca letošnjega leta.

— v izdelavi so glavni projekti za dva stolpiča v Podmežaklju (odprava barakarskega naselja).

— na Koroški Beli gradi Gradis za Železarno dva bloka z 72 stanovanj, ki bodo vseljiva do konca letošnjega leta.

6. Na področju družbenih dejavnosti je bila ob pričetku šolskega leta 1980/81 odprta nova vzgojno-varstvena ustanova z zmogljivostjo 240 mest v sklopu šolskega centra na Plavžu, ki je bil delno financiran iz samoprispevka. V šolskem centru je pričela z obratovanjem centralna kuhinja, v osnovni šoli v Zirovnici pa je bil zgrajen prizidek z jedilnico in kuhinjo za potrebe celodnevne šole.

Tečejo pospešene priprave za pričetek usmerjenega izobraževanja v letošnjem letu. Tako sta v sklopu ŽIC opremljeni dve specializirani učilnici za metalurgijo in strojništvo, zamuja oprema specialnih kabinetov za kemijo, biologijo in fiziko, ki bodo usposobljeni do konca letošnjega leta. Do pričetka pouka bo opremljena učilnica za predvojaško vzgojo, dokončana je elektronska učilnica za izvajanje sodobnega pouka z modernimi učili (TV, filmi) ter dopolnjena oprema delavnic za praktični pouk.

Pri centru srednjih šol sta opremljena kabineta za biologijo in obrambno vzgojo. Omenjeni kabineti, učilnice in delavnice bodo služili za celotno usmerjeno izobraževanje v naši občini, tudi potrebam ostalih šol usmerjenega izobraževanja.

7. Na področju komunalne izgradnje in infrastrukture so dokončani naslednji objekti:

- podvoz na cesti 1. maja,
- most Piškovci (obnova),
- Žvagnov most (obnova),
- obnovljenih je bilo 15 kilometrov cest po krajevnih skupnostih (Rateče, Mojstrana, Blejska Dobrava, Javornik-Koroška Bela, Zirovnica),
- izgradnja telefonskega omrežja v krajevni skupnosti Javornik-Koroška Bela,
- dokončan je bil kolektor Črtnje Kranjska gora.

Seveda pri tem nisem omenjal naložb, ki jih izvaja jeseniška železarna in priprave na eno največjih naložb ne samo v občini, temveč tudi v širšem prostoru — gradnjo jeklarne 2. Niti nisem navajal manjših naložb v posameznih organizacijah združenega dela.

Vse to nedvomno kaže in potrjuje, da naša občina zelo spreminja svojo podobo in dosega pomemben razvoj. Nismo še z vsem zadovoljni, še mnogo več bi morali narediti za naše delovne ljudi in občane. Tudi to bomo zmogli, če bomo dosledni pri uresničevanju politike gospodarske stabilizacije in če bomo še bolj in bolj odgovorno delali.

Ob občinskem prazniku čestitam vsem delovnim ljudem in občanom ter želim vsem veliko osebnega zadovoljstva in uspehov na vseh področjih življenja in dela.

Ivo Arzenšek
predsednik skupščine občine

PROIZVODNI USPEHI SOZD SLOVENSKE ŽELEZARNE OB POLLETJU 1981

(Nadaljevanje s 1. strani)

Prekomerne in nepričakovane okvare, tu mislim predvsem na več mesečni izpad druge električne obločne peči v železarni Štore, so naslednji vzrok izpadle proizvodnje. Samo ta okvara pomeni izpad kakih 20.000 do 25.000 ton proizvodnje surovega jekla v letošnjem prvem polletju.

Slaba kvaliteta in občasno pomanjkanje reprodukcijskih materialov so imeli tudi svoj vpliv na zastoje in vzdrževanje proizvodnih naprav. Posebno kritična je kvaliteta v ognju odpornih materialov za obzidavo jeklarskih in drugih peči, kar neposredno povzroča več zastojev in tudi kvalitativne probleme.

Med vzroki je tudi nepravčasna dogotovitev naložb in še nekateri drugi, sicer pa si raje pogledimo rezultate.

Surovega železa smo v prvem polletju izdelali 109.251 ton, kar je 5 % nad planirano količino in 15 % več, kot smo ga izdelali v prvem polletju leta 1980. V obeh železarnah, to je na Jesenicah in v Štoreh, presegajo polletni plan.

Slabši uspeh je bil dosežen pri izdelavi surovega jekla. V šestih mesecih smo ga izdelali 384.733 ton in če bi ga še v drugi polovici leta izdelali samo toliko, bi to zneslo precej manj, kot je znašala lanskolletna količina in še zdaleč ne bi mogli preseči 800.000 ton. Zaostanek za polletnim planom znaša blizu 33.000 ton ali skoraj 47 % poprečno mesečno načrtovane količine. V jeklarni železarneske Jesenice so v šestih mesecih izdelali 94 % planirane količine jekla, kar je okoli 9.000 ton manj, kot v enakem obdobju lani. V železarni Ravne so izdelali okoli 670 ton več surovega jekla, kot je znašal polletni načrt in 61 ton več kot v letu 1980. V železarni Štore so zaradi že navedene okvare na peči št. 2 izdelali samo 73 % za polletje načrtovane količine in približno 6.400 ton manj, kot do konca junija v preteklem letu. Če je v jeklarnah manj jekla, je manj polproizvodov za vročo predelavo in kasneje za finalizacijo. Ob že tako prisotnih težavah za nakup polproizvodov iz drugih virov izven SOZD znaša naš lasten zaostanek v polletju 33.000 ton jekla.

Kot že rečeno, znaša zaostanek v Štoreh skoraj 18.000 ton in na Jesenicah 15.000 ton in to skoraj v celoti v SM pečeh. Vse kaže, da se bodo težave v martinarni sčasoma še stopnjevale, ker je stanje peči iz meseca v mesec slabše. Slaba kvaliteta dobav v ognju odpornih materialov pa to stanje samo še slabša.

Čeprav bosta v železarni Štore v drugem polletju delali obe peči, v jeklarni železarneske Ravne pa lahko pričakujemo ob koncu leta podoben rezultat kot v polletju, postanejo lahko težave ravno pri SM pečeh v železarni Jesenice vzrok za to, da tudi letos ne bo količina izdelanega jekla presegla 800.000 ton, kar za nas že vrsto let predstavlja res magično mejo.

Načrt blagovne proizvodnje so dobro izvršili v železarni Ravne, za kar je bila dana osnova že z dobro izvršitvijo načrtovane količine jekla ter v železarni Štore, kjer so uspeli kljub izpadu proizvodnje jekla zagotoviti z nabavo dovolj polizdelkov, da so izvršili tudi plan blagovne proizvodnje. V obeh navedenih železarnah so v letošnjem polletju izdelali tudi precej več gotovih izdelkov kot v enakem obdobju preteklega leta. Izpad proizvodnje jekla v Štoreh se pa odraža v tem, da niso mogli izvrševati načrtovane kvalitativne in s tem tudi dimenzijskega programa v prvem polletju.

Težje je stanje v železarni Jesenice, kjer so pri blagovni proizvodnji izvršili v polletju le 93 % plana in izdelali 6 % manj izdelkov, kot v enakem obdobju leta 1980. Zaostanek za planom znaša okoli 16.000 ton, kar je seveda vplivalo, da je tudi skupna izvršitev blagovne proizvodnje v SOZD Slovenske železarneske za prvo polletje za vse tri železarneske 98 %.

Predelovalci žice so letos v prvem polletju izdelali nekaj deset ton več svojih izdelkov kot ob koncu junija lani, vendar so ob letošnjem, dokaj smelnem načrtovanju, kar 10 % pod postavljenim ciljem. Takšen rezultat znižuje seveda tudi skupen uspeh SOZD SŽ, ki znaša 97 %. Po šestih mesecih izvršujejo plan: PLAMEN Kropa - 101 %, TOVIL Ljubljana - 102 %, VERIGA Lesce - 95 % in ŽICNA Celje - 81 %.

V železarni Štore so v šestih mesecih izdelali kakih 180 traktorjev več kot v enakem obdobju lani, vendar skoraj 270 manj, kot so načrtovali.

Zanimivo je, da pri sorazmerno neugodnih rezultatih blagovne proizvodnje kažejo v vseh delovnih organizacijah lepše uspehe pri eksterni realizaciji. Igra gen. proizvodne in kvalitativne strukture proizvodov je

taka, da je v železarni Jesenice pri 93 % izvršeni blagovni proizvodnji vrednost prodaje 99 %. V železarni Ravne so dosegli pri 107 % blagovni proizvodnji 113 % planirane realizacije in v železarni Štore pri 102 % blagovne proizvodnje 98 % načrtovane vrednosti prodaje.

Predelovalci žice imajo še ugodnejše rezultate. V Plamenu so pri 101 % izvršitvi količinskega plana proizvodnje dosegli 118 % načrtovane realizacije. V Tovilu so izvršili plan proizvodnje 102 %, plan vrednosti prodaje pa 112 %. V Verigi so ob 95 % izvršitvi plana dosegli 107 % vrednosti prodaje. Le v Žicni Celje so dosegli 87 % vrednosti načrtovane realizacije, kar pa še vedno ne vpliva toliko, da ne bi skupno dosegli 103 % planirane realizacije.

Izvrševanje načrtovanega izvoza je sedaj, v času stabilizacijskih naporov, še posebej pomembno, vendar moram na žalost ugotoviti, da ta naloga ni bila najbolje opravljena. V šestih mesecih smo izvozili okoli 7.700 ton več, kot je znašal izvoz SOZD Slovenske železarneske ob koncu junija lani, vrednostni obseg je pa celo 104 % manjši kot v lanskem prvem polletju. Pri izvozu je pomembna predvsem vrednost in pri tem, koliko znaša vrednost izvoza na konvertibilno področje. Za prvo polletje načrtovane vrednosti izvoza na konvertibilno področje so izvršili: v železarni Jesenice 74 %, v železarni Ravne 75 %, v železarni Štore 106 %, oziroma skupaj železarneske 85 %.

Predelovalci žice so skupno izvršili le 72 % izvoza na konvertibilno področje, in sicer: Plamen 90 %, Veriga 64 %, Žična 73 % in Tovil 32 %. Posebno zadnji dve delovni organizaciji nista niti količinsko, niti vrednostno pomembna izvoznika. V Verigi pa imajo z izvozom snežnih verig še priliko, da močno popravijo polletni rezultat.

Nastopati na mednarodnem trgu ni lahko, saj morajo biti izdelki res kakovostni, da jih je moč prodati pa še ceneni morajo biti. Posebno sedaj je težak izvoz jeklarskih izdelkov, ko je v železarski industriji industrijsko razvitega zahodnega sveta kriza, kateri še ni videti kraja.

ODHODKI OBČINSKE ZDRAVSTVENE SKUPNOSTI V PRVEM POLLETJU

V zadnji številki Železarja smo objavili dosežene prihodke občinske zdravstvene skupnosti Jesenice, iz česar je bilo razvidno, da smo v prvem polletju imeli 121.298.194,00 din skupnih prihodkov. Ker še niso bili znani skupni odhodki, je bila ta informacija tako za uporabnike kakor tudi za izvajalce zdravstvenega varstva nepopolna, zato danes objavljamo tudi skupne odhodke v prvem polletju. Odhodki so razčlenjeni po posameznih pozicijah, vendar tudi ta podatek še ni popoln, ker ne zajema bolnišničnih stroškov za tiste uporabnike, ki so ostali v bolnici še po prvem juliju.

Pozicija odhodkov	50 % plan din	ocena realizacije I. - VI. din	%
1. Nadomestila in povračila	14.966.000	15.294.000	102,2
Od tega: bolezen	12.637.000	11.779.000	93,2
nega	809.000	1.120.000	138,5
nesreče pri delu	—	1.592.000	—
nosečnost in porod	—	492.000	—
pogrebne	775.000	807.000	104,1
posmrtnine	198.000	234.000	117,9
potni stroški	549.000	312.000	56,8
2. Neposredno zdravstveno varstvo	103.582.000	102.661.000	99,1
1. Splošno ambulantno zdravljenje	17.411.000	17.831.000	102,4
2. Specialistično zdravljenje	10.132.000	11.528.000	113,8
3. Bolnišnično zdravljenje	52.413.000	54.528.000	104,1
4. Zobozdravstvo	6.223.000	5.587.000	89,0
5. Preventiva	837.000	543.000	64,8
6. Reševalni prevozi	1.969.000	1.674.000	85,0
7. Zdravila	11.878.000	11.944.000	100,6
8. Zdravilišča	1.041.000	768.000	73,8
9. Ortopedski pripomočki	709.000	709.000	100,0
10. Konvencije	836.000	777.000	92,8
11. Zdravstveno varstvo v tujini	135.000	—	—
12. Ostalo	—	150.000	—
3. Materialni in drugi odhodki	614.000	599.000	97,6
od tega plačilni promet	207.000	192.000	92,8
drugi odhodki	407.000	407.000	100,0
4. Združevanje sredstev	12.346.000	10.089.000	81,7
Od tega solidarnost	959.000	—	—
v regiji	959.000	—	—
v SR Sloveniji	—	—	—
skupni program v SRS	1.941.000	1.941.000	100,0
skupni program v regiji	8.148.000	8.148.000	100,0
nepredvideni riziki	1.299.000	—	—
Skupno vsi odhodki	131.508.000	132.076.000	100,4

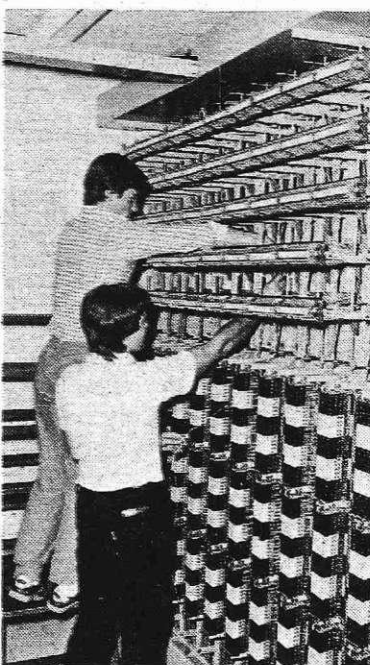
Podatki o nadomestilih in povračilih so dokončni za šest mesecev. Stroški za nadomestila za nesreče pri delu niso bila predvidena, zato je potrebno napraviti poračun z organizacijami združenega dela, prav tako niso bila planirana sredstva za nadomestila za nosečnost in porod. Stroški za neposredno zdravstveno varstvo so za odliv ocenjeni iz petmesečne realizacije. Stroški za zdravljenje v regiji pa so dejanska sredstva, ki so jih prejela zdravstvene delovne organizacije do višine 54 % dogovorjenih sredstev na osnovi svobodne menjave dela.

Pri skupnih odhodkih ni upoštevan znesek za solidarnost v republiki in znesek za SLO. Brez teh sredstev, katere pa bomo morali nadoknaditi

Po pregledu vseh podatkov in rezultatov ob koncu polletja bo marsikdo zaključeval, da nismo najbolje delali. Ne, da se ne bi trudili. V vseh delovnih organizacijah imajo akcijske programe in prizadevajo si, da bi načrtovane naloge kar najbolje izvršili. Ponekod so bolj, drugje zopet manj uspešni ob vseh težavah, katerim bi se včasih tudi lahko izognili, drugih pa sami ne morejo obvladovati, ker so rezultat zunanjih vplivov. Nedvomno pa so povsod še notranje rezerve, ki jih bomo morali maksimalno izkoristiti v drugem polletju.

Kako bo v drugem polletju, je zelo težko napovedovati. Veliko izgledov je, da bi bilo lahko bolje. Mnogo je pa še preprek, katere bo treba premagati, da bo v drugem polletju proizvodnja potekala normalno in po načrtu.

Milan Marolt

Vezava glavnega razdelilnika v novi avtomatski telefonski centrali (Foto S. Kokalj)

OBVESTILA KOLEKTIVU - OBVESTILA KOLEK

RAZPORED DEŽURNIH ŽELEZARNE OD 3. DO 9. AVGUSTA

3. avgusta, FRANC GASSER, vodja TOZD Profilarna, Žirovnica, Mošte 22 b;
4. avgusta, LADO ŠKETA, vodja TOZD Plavž, Bled, Alpska 1, štev. telefona 77-136;
5. avgusta, STANKO ČOP, vodja invest. razvoja, Žirovnica 90 a, štev. telefona 89-438;
6. avgusta, JOŽE OSVALD, vodja TOZD Livarna, Rateče št. 21, štev. telefona 88/771 (pri Butinar);
7. avgusta, AVUGST KARBA, vodja CPP, Jesenice, V. Svetina 10, štev. telefona 83-248;
8. avgusta, JANEZ KOMEL, vodja TOZD Žičarna, Jesenice, Janševa 6;
9. avgusta, ALOJZ KALAN, vodja TOZD Jeklarna, Jesenice, Titova 1 a, štev. telefona 81-726.
V času dežurstva je dežurni v sobi vodje splošnega sektorja štev. 19, štev. telefona 2435.
Dežurstvo je na delovni dan od 15. do 7. ure zjutraj, dežurni je od 15. do 19. ure dosegljiv doma, od 19. do 7. ure zjutraj pa v železarni.
V prostih sobotah, nedeljah in praznikih je od 7. do 19. ure dosegljiv doma in od 19. do 7. ure zjutraj v železarni.

DEŽURNI ZA VZDRŽEVANJE V ŽELEZARNI

DATUM:	DNEVNI:	NOČNI:
PONEDELJEK - 3. 8.	KAVČIČ ANTON	MENCINGER STANE
TOREK - 4. 8.	ERŽEN STANE	KAVČIČ IVAN
SREDA - 5. 8.	PRETNAR VITO	ERMAN MARJAN
ČETRTEK - 6. 8.	NEČIMER FRANČ	ROTAR VINKO
PETEK - 7. 8.	SVETINA BOGO	LEBAN IVO
SOBOTA - 8. 8.	NOVAK FRANCI	LOGAR IGOR
NEDELJA - 9. 8.	SLIVNIK ALOJZ	CEJ JOŽE

Telefon dežurnega za vzdrževanje v železarni je: 35-40
vezni telefon je: 24-14
Na redne delovne dni dela dnevni dežurni od 14.00 do 18.00 ure
nočni pa od 18.00 do 6.00 ure
Na proste sobote, nedelje in praznike dela:
dnevni dežurni od 6.00 do 18.00 ure
nočni pa od 18.00 do 6.00 ure
Predaja poslov se izvede v sobi tajništva vzdrževanja št. 5 v upravni stavbi TOZD Vzdrževanje.

SLUŽBA OBRATNE AMBULANTE

V dneh od 3. do 8. avgusta bodo delale naslednje obratne ambulante:
dopoldne: II. obratna ambulanta - dr. Janez Resman in III. obratna ambulanta - dr. Želimir Cesarec;
popoldne: I. obratna ambulanta - dr. Janez Zaletel in IV. obratna ambulanta.
V soboto, 8. avgusta, samo dopoldne: I. obratna ambulanta - dr. Janez Zaletel in IV. obratna ambulanta - dr. Janez Zaletel.
Dispanzer za borce: IV. obratna ambulanta.
ZOBNE AMBULANTE:
dopoldne: I. zobna ambulanta - v. dent. Viktor Stražišar.
Za železarno v torek, 4. avgusta in v četrtek, 6. avgusta, od 13. do 19. ure.
Popoldne: II. zobna ambulanta je zaradi letnega dopusta zaprta.
V soboto, 8. avgusta, je zobna ambulanta zaradi letnega dopusta zaprta.

JUBILANTI 50-LETNIKI

V mesecu avgustu bodo praznovali petdeset let življenja naslednji sodelavci: MARIJA ŽAGAR, elektrode - 1. avgusta, MIRO POGAČAR, plavž - 2. avgusta, JOŽE KRAJŠEK, energetika - 8. avgusta, JOŽE KLINAR, valjarna bluming-štel - 13. avgusta, IVANKA ŠPAN, elektrode - 20. avgusta, FRANC ERLAH, valjarna žice - 24. avgusta, SAFET HADŽIČ, jeklarna - 25. avgusta, AVUGSTIN KIKELJ, transport - 25. avgusta, ALOJZ OZEBEK, elektrode - 26. avgusta, ANTON AMBROŽIČ, valjarna žice - 27. avgusta in ANGELCA PIRŠ, SEO - 28. avgusta.
Vsem sodelavcem iskreno čestitamo!

ZAHVALA, ČESTITKE IN POZDRAVI DELOVNIH INVALIDOV IZ BORA

Pred kratkim je bila v naši železarni delegacija delovnih invalidov bazena BOR iz SR Srbije. Ogledali so si našo železarno in nekatere znamenitosti jeseniške in radovljiške občine, bili pa so tudi gostje našega aktivna invalidov na tradicionalnem srečanju invalidov SOZD Slovenske železarneske v Ribnem pri Bledu. Z bivanjem pri nas na Jesenicah so bili izredno zadovoljni. Ob prihodu v Bor so nam poslali tudi zahvalo in čestitke ob našem prazniku - dnevu vstaje. Oboje objavljamo v prevodu, vendar z manjšo zamudo, ker smo oba dopisa dobili šele pred kratkim. Mislimo pa, da to ne zmanjšuje pozornosti, ki so jo tovariši iz Bora namenili nam invalidom in vsem delavcem naše železarneske, kakor tudi SR Slovenije.

Aktiv invalidov ŽJ

AKTIVU DELOVNIH INVALIDOV ŽELEZARNE JESENICE

Spoštovani tovariši!
V imenu delegacije invalidov dela iz Bora se vam najlepše zahvalujemo za prisrčno gostoljubje. Trenutki, ki smo jih preživeli z vami, so nepozabni, zato se vam iz vsega srca zahvaljujemo za vse, kar ste naredili za nas.

Izkušnje, ki smo jih izmenjali, so za nas dragocene, ker smo od vas marsikaj slišali in videli. Še enkrat hvala za vse. Do srečanja v Boru vas pozdravljamo.

Delegacija invalidov dela iz Bora

DELOVNIM INVALIDOM, DELAVCEM IN SINDIKATU

Spoštovani tovariši

V imenu krajevnih in občinskih organizacij delovnih invalidov vam čestitamo ob 22. juliju - dnevu vstaje ljudstva bratske socialistične republike Slovenije.

Vsem delovnim invalidom in ostalim delavcem železarneske Jesenice želimo mnogo uspeha pri delu, delovnim invalidom in njihovim družinam pa veliko zdravja.

Naj se krepki in razvijajo sodelovanje med našimi organizacijami, katerih delo sloni na sporocilih in delu največjega prijatelja delovnih invalidov tovariša Tita.

Naj živi bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti.

Čuvajmo in negujemo pridobitve naše socialistične revolucije.

S tovariškim pozdravom.

PROBLEMI POSAMEZNIH DELAVCEV SO PROBLEMI NAS VSEH

Nemalokrat ališimo, da so problemi posameznih delavcev v našem kolektivu problemi nas vseh. Pri reševanju takih problemov moramo sodelovati vsi, še posebno pa za to pristojne službe in organizacije, kot so: oddelek za družbeni standard, konferenca osnovnih organizacij sindikata v Železarni in še nekatere.

Zakaj torej gre? Za probleme, s katerimi se vsekakor srečujejo naši delavci — železarji in za katere menijo, da jih vse premalo, ali pa sploh nihče ne rešuje. Dogaja se, da posamezni delavci pripovedujejo o tem in onem. Včasih mi kdo tudi očita, da si marsičesa ne upam napisati. Vsakomur povem, da to ni res, da vržem na papir vse, kar se mi zdi v redu, le, da prenekalet moj prispevek ne vidi potem tiskarskega črnila. Pa o tem dovolj. Vrnimo se torej k omenjenim problemom. Konkretno bom navedel nekaj primerov naših delavcev, njihovih težav, zaradi katerih so bili občasno ali tudi trajno oškodovani.

Znano je, da so bile pred časom uvedene nove korekture glede prejemanja otroškega dodatka. Prav te spremembe so pri veliki večini delavcev našle na ostre kritike in seveda vplivale tudi na same proizvodne rezultate. Oglejmo si dva primera.

Žerjavovodja v eni naših TOZD je v preteklem letu izključno zaradi potrebe kolektiva opravil precejšnje število nadurnega dela. Ker nimajo rezervnega žerjavovodja, morata v primeru, da je eden od njih na rednem ali bolezenskem dopustu, ostala dva delati po 12 ur, včasih tudi 16 ur. S tem, pa se je omenjenemu delavcu znatno povišal osebni dohodek. To je bil neposredni vzrok, da je pri otroškem dodatku zdrsnil iz prve v tretjo kategorijo izplačila otroškega dodatka. Seveda je bil ob prejemu nove odločbe hudo razburjen, ježil se je celo na delovodjo in »zagrozil«, da ne bo več opravljal nadurnega dela, pa naj bo, kar hoče.

Je edini zaposleni družinski član in ima tri šolobvezne otroke. Dobro ga poznam, zato sem vedel, da ne more iz svoje kože. Je dolgoleten, vesten in dober delavec, zato je že naslednjega dne prišel k delovodji in se pravičeval, da je bil razburjen. Končno sta se dogovorila tako: žerjavovodja bo tudi v bodoče opravljal nadurno delo, vendar mu delovodja ne bo pisal vseh nadur. Tako bo sicer kolektivu »poklonil« nekaj nadur, toda ostal mu bo otroški dodatek. Mogoče bo v naslednjem letu na lestvici celo pridobil kakšno kategorijo. Komentar verjetno ni potreben, saj je to verjetno edinstven primer v Železarni.

Pa še drugi primer našega delavca, ki je, čeprav oče dveh šolobveznih otrok in edini zaposleni družinski član, sploh izgubil pravico do prejemanja otroškega dodatka.

Tisti dan, ko je na izplačilnem listku opazil, da otroškega dodatka ni več, sem ravno popravil stroj, na katerem dela. Bil je ves potr in mi je dejal, da se ga bo na vso jezo napil. Seveda sem ga pregovarjal, da to ni rešitev, da bodo otroci tako še dodatno prikrajšani za prenekatere stvari. Pa sem samo prilil olje na ogenj. »Hudič naj vzame vse skupaj! Sam sem kriv, ker presegam normo za 40 % in več. Toda, konec je s tem. Sedaj bom delal počasi in raje malo postopal in nekoliko dlje posedel pri malici.«

Kaj smo torej v tem primeru dosegli? Tako nezadovoljen delavec bo delal manj in če pomislim, da je v tej TOZD še nekaj takih, potem bodo tudi končni planski rezultati precej nižji. Po drugi strani pa govorimo, da je edino merilo dobro in vestno delo. Ali je res tako?

Takih in podobnih primerov nezadovoljstva, ki vplivajo na posameznega delavca in seveda na njegove proizvodne rezultate, je v našem kolektivu še veliko. Kako in kdo naj jih rešuje? Znano je, da smo na sestankih samoupravnih delovnih skupin nešteto krat zahtevali, da bi dohodek od nadurnega dela ne smeli upoštevati pri odmeri otroškega dodatka, toda ostalo je samo pri besedah in obljubah. Kolikor mi je znano, so slovenski rudarji to dosegli. Kako? Verjetno so pristojne službe, ki so v imenu delavcev uveljavljale ta zahtevek, bolj aktivne od naših. Občutek imam, da bi tudi železarji, združeni v SOZD Slovenske železarne, lahko dosegli kaj podobnega.

Naj napišem še nekaj o naših malicah, čeprav vem, da bo hudo. Pred nedavnim so v nekaterih kantinah uvedli nov način delitve malice. Topli obrok je ostal nespremenjen, le delikatesna hrana je že stehtana in embalarana v polivinil. Takšen način embalaranja na drobno je precej drag, je pa tudi zdravju precej škodljiv, saj se dogaja, da je takšna hrana včasih tudi pokvarjena. Da je to res, nam navedem podatek, da je pred časom inšpektor prepovedal prodajo tako embalarane šunke, ker je bila pokvarjena. Delavci so do danes kar 46-krat negativno spregovorili na sestankih SDS o novem načinu delitve malice, napisali v pritožno knjigo nič koliko pripomb, pa je vse skupaj le glas vpijočega v puščavi. Potem pa slišim pripombe, da oddelek za druž. i. standard »spi«, da je sindikalnim delavcem v posameznih TOZD in v Železarni vseeno, kako se hrani naš delavec, da je v kantini ŽIC še vse po starem, ker tja hodijo na malico delavci iz skupnih služb in podobno. Največ očitkov na nov način delitve malice so morale slišati prav delavke, ki so zaposlene v kantinah, čeprav za to niso prav nič krive. Delijo tisto, kar jim je bilo dostavljeno, tisto, kar so si pri TOZD Družbena prehrana izmislili razni »tehnologi« za prehrano.

Pa še druga plat, kar zadeva bone za malico. Znano je, da delavec

lahko vzame topel obrok izključno za bon in da denarno plačilo ni mogoče. To je delno v redu, saj ne bi bilo prav, da bi toplo hrano železarji regresirali tudi za delavce zunanjih podjetij, ki občasno delajo v Železarni. Prav pa bi bilo, da bi uvedli možnost dejanskega denarnega plačila cene toplega obroka, tako imenovano polno ceno. Nedavno tega sem neko nedeljo odšel na malico v kantino martinar. Pred menoj je stal v vrsti delavec — martinar. Poznam jih po njihovih značilnih preznjenih srjcah in po klobuku s stekli. Vzel je topli obrok in ponujal kantinerki bankovec za 50 din. Takrat je prišlo do zapleta. Povedala mu je, da denarno plačilo toplega obroka ni mogoče. Pa je zarohnel: »Ali naj crknem v tej prekleti grapi? Ali sem jaz kriv, če sem boloval dva meseca in nimam bonov?« Da bi rešil problem, sem mu odstopil bon za denarno protivrednost. Toda, to ni rešitev! O tem bo potrebno temeljito razmisliti. Takšni, čeprav na pogled drobni problemi so lahko nemalokrat vzrok za nezadovoljstvo, za ohlapnost in ravnodušje, kar se odraža tudi na proizvodnih rezultatih.

O takšnih in mogoče še nekaterih problemih se bomo morali čimprej pogovoriti odkrito. Posamezne, seveda utemeljene zahteve delavcev bodo morale podpreti tudi družbenopolitične organizacije in samoupravni organi v Železarni. Le tako bo naš delavec čutil, da ima nekoga, ki mu bo pomagal pri uveljavljanju zahtev in njegovih pravic.

Janko Fon

POSLOVNI REZULTATI ŽELEZARNE V PRVEM POLLETJU

(Nadaljevanje s 1. strani)

nosti (izobraževanje, raziskovanje), kjer se je spremenila osnova za izračun teh obveznosti, kar pa pomeni večji znesek za tovrstno potrošnjo. Večji je tudi prispevek zdravstveni skupnosti. Znatno večji kot lani pa je davek republiki. Po novem sistemskem zakonu o davku so zavezanci za plačilo poleg temeljnih organizacij tudi delovne skupnosti, spremenil pa se je tudi izračun davčne osnove, tako da je kljub nižji stopnji znesek davka večji. Porasla je tudi obveznost za pokrivanje dela stroškov enostavne reprodukcije železniškega prometa. Tudi pri financiranju stanovanjske gradnje je nekaj novosti, prispevek za solidarnostno gradnjo in gradnjo študentskih domov se pokriva kot obveznost iz dohodka in ne več iz čistega dohodka.

Načrtovani čisti dohodek smo dosegli s 95,7 %, v primerjavi s polletjem 1980 pa je porastel za 37,3 %. Kljub temu, da nismo uspeli realizirati planirane blagovne proizvodnje, niti nismo dosegli lanskega količine, smo ustvarili 137 milijonov dinarjev čistega dohodka za sklade. Vse temeljne organizacije so polletje zaključile brez izgube in so za poslovni sklad razporedile skupno 46,5 milijonov dinarjev. Obveznosti, ki se financirajo z lastnimi sredstvi (to je s sredstvi poslovnega sklada), pa za prvo polletje znašajo 34 milijonov dinarjev. To so posojila za kreditiranje hitrejšega razvoja manj razvitih republik in pokrajin ter obveznost za združevanje sredstev za razvoj gospodarske infrastrukture (letos le luške in cestne).

Nada Pesjak

CELOTNI PRIHODEK IN NJEGOVA RAZPOREDITEV V PRVEM POLLETJU (V 000 DIN)

Zap. št.	Opis	PLAN I—VI 81			Indeksi	
		I—VI 80	I—VI 81	I—VI 81	5:3	5:4
1	2	3	4	5	6	7
1.	CELOTNI PRIHODEK	7.891.873	4.925.844	7.230.362	91,6	146,8
1.0	Udeležba v skup. prih.	5.538.609	3.470.834	5.127.935	92,6	147,7
1.1	Prihod. od prod. na trgu	119.455	78.122	82.020	68,7	105,0
1.2	Prihodki v okviru OZD	2.143.689	1.249.096	1.926.537	89,9	154,2
1.3	Prihodki od prod. mat. — 77	30.120	19.935	37.922	125,9	190,2
1.4	Drugi prihodki — 78	60.000	107.857	55.948	93,3	51,9
2.	SPREM. V ZAL. PROIZV. (±)	—	+10.211	+14.836	—	145,3
2.1	Začetno stanje	—	573.861	696.621	—	121,4
2.2	Končno stanje	—	584.072	711.457	—	121,8
3.	OBSEG POSLOVANJA (1+2)	7.891.873	4.936.055	7.245.198	91,8	146,8
4.	PRENEŠENE VREDNOSTI	6.616.842	4.053.618	6.010.716	90,8	148,3
4.1	Vkalk. material. stroški	6.031.650	3.584.224	5.459.913	90,5	152,3
4.2	Amortizacija po min. st.	505.641	371.225	496.142	98,1	133,7
4.3	Drugi poslov. stroš. — 72, 73	79.551	98.169	54.661	68,7	55,7
5.	DOHODEK (3—4)	1.275.031	882.437	1.234.482	96,8	139,9
6.	OBVEZNOSTI IZ DOHODKA	543.304	372.356	534.273	98,3	143,4
6.1	Prispevki	107.618	35.355	112.953	105,0	319,5
6.2	Davki	11.620	4.575	11.780	101,4	257,5
6.3	Za delovno skupnost	241.400	168.350	220.448	91,3	131,0
6.4	Amort. nad predp. stopnjo	—	—	—	—	—
6.5	Obresti in doh. za dr. OZD	109.023	99.803	123.911	113,7	124,2
6.6	Druge pogod. obveznosti	44.573	50.410	42.457	95,3	84,2
6.7	Ostalo	29.070	13.863	22.724	78,2	163,9
7.	ČISTI DOHODEK (5—6)	731.727	510.081	700.209	95,7	137,3
7.1	Za osebne dohodke	579.627	459.973	563.337	97,2	122,5
7.2	Za poslovni sklad	50.529	58.770	46.507	92,0	79,1
7.3	Za sred. rezerv	28.110	15.477	27.295	97,1	176,4
7.4	Za skupno porabo — stanovanjski prispevek — drugi nameni SP	36.912	28.999	26.521	71,9	91,5
7.5	Za ostale namene	36.549	31.637	36.549	100,0	115,5
7.6	Izguba	—	—	—	—	—
7.7	Začas. nerazp. doh. (±)	—	—84.775	—	—	—

**DOPISUJTE
V ŽELEZARJA**

Pripravljenost je vedno boljša kakor golo pričakovanje...

Tito

Z dobro organiziranim opazovanjem zračnega prostora in pravočasno pripravljenim orožjem (strelnim, artilerijsko-raketnim) je mogoče povzročiti izgube sovražniku, oziroma ga prisiliti, da se umakne in preneha z uporabo strupov.

Z drugo skupino ukrepov nameravamo zmanjšati posledice uporabljenega protirastlinskega strupa. To zmanjšanje lahko dosežemo s spremembo taktičnih postopkov vojaških enot. Zaradi lažjega odkrivanja enot iz zraka (kjer bo sovražnik verjetno imel premoč) bo potrebno v področjih ogoljenih gozdov izvajati spremeni taktične postopke pri izvajanju bojnih aktivnosti (izvajanje premikov ponoči in v pogojih slabe vidljivosti, razmaknjenost bojne razporeditve, hitri in nenadni napadi, dobro maskiranje itd.).

Pri tem je tudi zelo pomembno, da poskušamo zmanjšati število zastrupljenih ljudi s protirastlinskimi vojnimi strupi. Med uporabo strupov je treba nujno uporabiti zaščitna sredstva predvsem za zaščito dihalnih organov in kože. Civilno prebivalstvo, ki eventualno nima ustreznih sredstev za osebno zaščito, se lahko zaklanja v skupnih zakloniščih, kletah ali vsaj v zaprtih sobah stanovanj.

Na kontaminiranem območju je prepovedana uporaba vode iz odprtih vodnjakov in vse vrste hrane za ljudi in domače živali, dokler jih ne prekontrolirajo sanitetni in veterinarski organi. S temi ukrepi preprečimo akutno in posredno zastrupitev večjega števila ljudi, kar je posebej nevarno pri uporabi protirastlinskih strupov v gosto naseljenih območjih.

ZAKLJUČEK

Možnost, da bo agresor v sodobni vojni uporabil protirastlinske vojne strupe, je zelo verjetna. Dejstvo je, da velike sile nadaljujejo z raziskavami z namenom, da bi sintetizirali čim močnejše protirastlinske strupe. Dežele, ki se pripravljajo za obrambno vojno, morajo med drugimi obrambnimi pripravami proučevati tudi možne postopke in ukrepe za zaščito ali zmanjševanje posledic morebitno uporabljenega protirastlinskega strupa.

Uporaba teh strupov na našem ozemlju ima lahko pomemben vpliv tako na prehrano prebivalstva in pripadnikov oboroženih sil, kot na taktične postopke enot, predvsem tistih, ki nadaljujejo boj na začasno zasedenem ozemlju. Za zaščito kmetijskih kultur v žitnih krajih mora biti okrepljena protizračna obramba v dnevih ali obdobjih, ko so optimalni pogoji za uporabo protirastlinskih strupov.

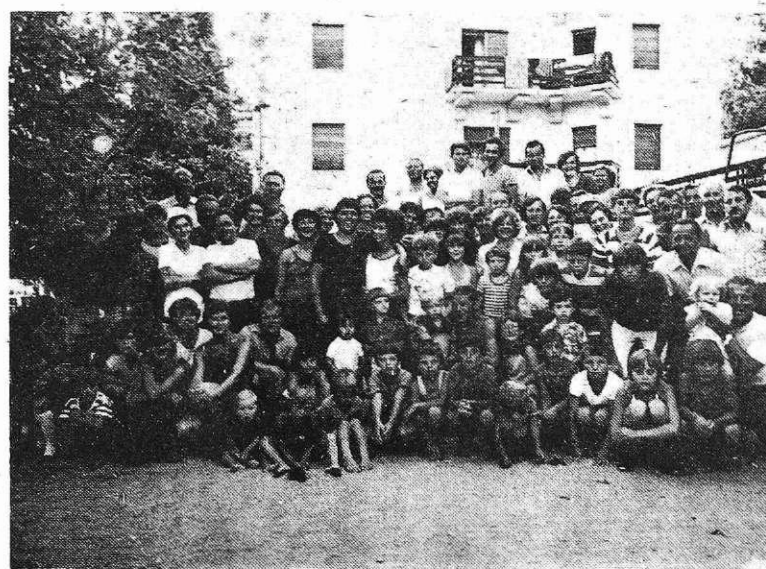
Zaščita gozdnih površin pred uporabo defolijatorjev bo zelo otežkočena. V naši deželi je 34,5 % gozdnih površin in od tega je 29 % iglastih gozdov. (O delovanju defolijatorjev na iglaste gozdove ni dovolj podatkov, vendar lahko pričakujemo uporabo strupov tudi na teh gozdovih. Verjetno bi bil za te gozdove uporabljen kakšen drug protirastlinski strup). V SR Sloveniji gozdne površine zajemajo celo 47 % skupnega ozemlja, od tega je iglastih gozdov 53 %. Nemogoče je s protizračno obrambo ščititi tako velika področja, zato bo treba prilagoditi taktične postopke enot, ki bi delovale na območjih ogoljenih gozdov.

Zavedati se je tudi treba, da ima uporaba protirastlinskih strupov svoje slabe strani. Kot je že omenjeno, so učinki teh strupov zelo odvisni od meteoroloških pogojev in faze rasti rastlin. Tako je uporaba protirastlinskih strupov na našem ozemlju neprimerna v jeseni in pozimi (razen za ogolitev iglastih gozdov, če ni snega), v deževnem obdobju, pri močnem vetru itd. Z druge strani pa so nekatere vrste rastlin zelo odporne proti protirastlinskemu strupu in je potrebno strupe večkrat trositi.

Tudi delovanje defolijatorjev je počasno (več tednov), kar omogoča enotam na zajetem območju, da prilagodijo taktične postopke nastalem spremembam.

To pomeni, da kljub realnim nevarnostim, ki jih povzročajo protirastlinski vojni strupi, lahko zmanjšamo posledice njihovega delovanja in nadaljujemo z oboroženim in drugim odporom tudi, če bi jih agresor uporabil na našem ozemlju.

KONEC

Zadnja izmena naših sodelavcev v počitniškem domu železarjev v Crikvenici (Foto Rajko More)

PRIJETEN DOPUST V DOMU ŽELEZARJEV V CRIKVENICI

Od 15. do 25. julija je preživelo okrog 150 železarjev in njihovih svojcev zelo prijeten dopust v domu železarjev v Crikvenici. Temu je botrovalo lepo vreme, odlična hrana in dobra postrežba v domu ter rekreator Beno Ramuš. Beno je z nevsičljivim načinom poskrbel, da se je skoraj vsak izmed nas še izdatno rekreiral pri namiznem tenisu, balinanju, plavanju, pri igranju odbojke in vaterpola v vodi, raznih drugih igrarh v vodi, igranju šaha v večernih urah, pri plesu, družabnem spoznavnem večeru in izletu.

Poleg tega nam je nesebično in požrtvovalno pomagal pri raznih težavah, kar da človeku prijeten občutek, da nekdo skrbi zanj.

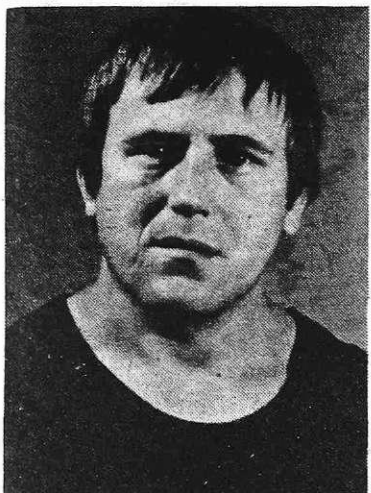
Se posebno ga ne bodo pozabili naši najmlajši, saj so ga na vsakem koraku spremljali kot rojčbelic svojo matico.

S tem se prav lepo zahvaljujemo osebju doma železarjev, rekreatorju Benu in ostalim, ki so skrbeli, da smo preživeli tako prijeten dopust.

Dopustniki

PREDSTAVLJAMO NAJBOLJŠE MLADE DELAVCE — SAMOUPRAVLJALCE

Tokrat vam bomo predstavili najboljše mladega delavca-samoupravljalca iz TOZD Jeklarne. Safet Imamović je doma iz Tuzle, na Jesenice pa je prišel pred enajstimi leti. Tu je končal šolo za metalurške delavce, pred šestimi leti je opravil žerjavovodski tečaj in pred enim mesecem se delovodsko šolo. V Jeklarne dela kot zakladalec peči. Aktiven je tudi na družbenopolitičnem področju: je član predsedstva koordinacijskega sveta ZSMS železarna Jesenice, referent za idejno-politično delo v osnovni organizaciji zveze komunistov TOZD Jeklarne in sekretar osnovne organizacije.

nizacije ZSMS TOZD Jeklarne. Obiskoval je tudi trimesečni seminar teorije in prakse marksizma.

Safet, za enega človeka je teh funkcij kar precej. Poleg tega imaš tudi obveznosti do družine. Kako razporediš vse to?

Vse te funkcije človeku res vzamejo precej časa. Zlasti, če imaš še družino. Imam dva otroka: enega v vrtcu in enega v drugem razredu osnovne šole. Zanj si moraš vzeti čas. Doma je vedno dovolj dela in rad pomagam ženi. Nekateri moški so to sramujejo priznati, jaz pa ne. Kljub vsemu se vedno najde čas tudi za delo v družbenopolitičnih organizacijah.

O delu v TOZD Jeklarne se veliko govori. Ker so težji delovni pogoji, zelo redki ostanejo tu dalj časa. Če imajo možnost, gredo drugam.

Delavci v TOZD Jeklarne opravljajo težko fizično delo, ali še boljše rečeno: delo v težkih pogojih. Delano po sistemu 4 plus 1, to se pravi: štiri dni delamo, en dan smo prosti. Je mnogo ropota, prahu in dima. Da o prepihu in vročini sploh ne govorim. Vse to načinja zdravje. Do sedaj je bilo malo storjenega, da bi se delovni pogoji izboljšali. Na drugi strani pa se kar naprej poudarja, da delavci preveč bolezensko izostajajo. Si lahko zamisliš, na primer, topilca, ki na enem »šihču« zamenja srajco tudi po trikrat in tako prepoten neprestano stoji na prepihu. Kljub temu, da je v Jeklarne velika bolezenska odsotnost, menim, da je pri takih delovnih pogojih še zelo majhna. Kar se tiče prahu, se bo verjetno zdaj stanje nekoliko izboljšalo, ker bodo namestili odpravalno napravo. Preprih pa bo, zlasti v

martinarni, ostal še naprej. In še naprej se bomo pritoževali nad veliko bolezensko odsotnostjo.

Kakšen pa je zasluge v TOZD Jeklarne?

Doslej smo bili glede na druge TOZD prikrajšani pri osebnem dohodku. Vendar se stanje izboljšuje, ker so uvedli premije na izdelavo šaržev. Če bi se vsi delavci zavedali, kaj to pomeni, bi lahko zaslužili veliko.

Eden glavnih problemov Jeklarne je pomanjkanje delavcev. Mladi se je izogibajo, ali pa ostanejo le kratke čase. Kako se to odraža v delu mladinske organizacije?

Težko fizično delo, sistem štiri plus ena, delo med prazniki: vse to se negativno odraža v aktivnosti mladih v mladinski organizaciji. Zaradi dela v izmenah je težko zbrati vse mlade naenkrat, težko je pripraviti sestanek za vse skupaj, tudi zaradi velikega pomanjkanja delavcev. Kljub vsemu pa se mi zdi, da mladinska organizacija v Jeklarne zadnji dve leti kar dobro dela. Imamo okoli 50 mladincev, ki redno prihajajo na sestanke in tudi delajo. Z delom v zadnjem obdobju smo torej kar zadovoljni. Še vedno si prizadevamo, da bi vsak aktivni član pridobil še enega. Uspehi se že kažejo. Upajmo, da bo tako še naprej.

Ali bi tole, kar si povedal za mladinsko organizacijo v Jeklarne, veljalo tudi za mladinsko organizacijo po drugih TOZD? Ker si član predsedstva koordinacijskega sveta ZSMS železarna se si verjetno dobro seznanjen z delom vseh osnovnih organizacij ZSMS? Kaj meniš o povezavi vodstev osnovnih organizacij ZSMS s člani?

Nekatere mladinske organizacije so dobro zaživele, druge pa so kar nekako zamrle kljub vsem našim prizadevanjem. Nikakor ne moremo najti prave poti za njihovo aktiviranje. Na žalost je tako, da gredo nekateri mladinci raje v gostilno in se tam opijajo, namesto da bi se udeleževali akcij mladinske organizacije in naredili kaj koristnega. Ne zavedajo se, kaj vse jim lahko nudi mladinska organizacija, tudi koristno preživljanje prostega časa. Mislimo, da delajo za nekoga drugega in ne zase. Tito je vedno govoril: »Vi mladi boste nadaljevali naše delo. Nekateri mladinci so pozabili na te njegove besede. Vedno manj je tistih, ki delajo. Druge družbenopolitične organizacije bi morale dajati večji poudarek delu mladinske organizacije in jo tudi spodbujati in ji pomagati.

Kaj bi dejal o povezanosti vodstev mladinskih organizacij s člani? Menim, da je treba imeti pravi odnos do članov. S tem pridobiš zaupanje mladincev in jih pridobiš k delu. Ne smeš se vesti tako, kot da si mladincem nadrejen.

Namen akcije »najboljši mladi delavec-samoupravljalac« je med drugim tudi spodbuditi mlade delavce k boljšemu delu, k resnejšemu odnosu do dela. Svoj namen pa lahko doseže le, če so mladi dobro obveščeni o njenem poteku in namenu, če jo imajo res za svojo akcijo in če jo seveda vzamejo resno. Se tebi take akcije zdijo potrebne?

Take akcije se mi vsekakor zdijo potrebne in koristne. Mislim, da so mladi dovolj obveščeni o njej. Veliko smo z njimi razpravljali o poteku akcije, razložili smo jim vse, kar je treba upoštevati pri točkovanju. Mislim, da se pozitiven učinek akcije kaže predvsem pri mladih delavcih, ki so često izostajali z dela, bodisi da so delali »plavek«, ali da so bili v bolniški. Mislim, da je med mladimi delavci manj tega, odkar poteka akcija.

Kakšen pa je odnos ostalih delavcev, ki niso več ravno mladinci do te akcije?

Starejši radi kritizirajo, da so mladi neaktivni, da ne delajo dovolj, da prevečkrat izostajajo z dela in da se dela izogibajo. Radi nam očitajo, da v nas ni takega delovnega elana, kot so ga imeli oni v naših letih. Čestokrat imajo čisto prav. Mislim, da so tudi starejši delavci veseli, kadar mladi organizirajo take akcije. To jim vliva zaupanje v mlade, vedo, da bodo lahko svoja mesta odstopili sposobni mladinci.

V železarni je zaposlenih veliko mladih. Zdi se mi, da kar ena tretjina. Srečujejo se s številnimi problemi, med katerimi je verjetno najbolj pereč problem stanovanja. Samski dom je lahko le začasna rešitev. Ali železarna dovolj naredi za reševanje tega problema?

Železarna daje veliko denarja za stanovanja. Zdi se mi, da je ena od

delovnih organizacij, ki najhitreje rešuje stanovanjske probleme delavcev in to kljub velikemu številu zaposlenih. Delavci iz drugih republik najbolj zamerijo to, da ne daje posojil za gradnjo hiš izven Slovenije. V železarni je veliko delavcev iz drugih republik, ki prispevajo svoj denar v sklad za gradnjo stanovanj, ko pa bi radi v svojem rojstnem kraju zgradili hišo, jim to prav nič ne pomaga. To se mi ne zdi prav in menim, da bi tu morali nekaj spremeniti. Ne smemo pozabiti, da je veliko primerov, kjer oba zakonca delata v železarni. Vsaj eden od njiju bi moral dobiti posojilo za gradnjo hiše, tudi če bi jo gradila izven Slovenije.

Kadar govorimo o mladih, zlasti o mladih delavcih, ne moremo mimo vprašanja njihove prehrane. Železarna ima sicer organizirane tople obroke za delavce, vendar čisto slisiš pripombe na njihov račun. Kaj meniš ti o toplih obrokih v železarni?

Malica mi največkrat ni všeč. V kantini, kjer se hranimo delavci Jeklarne, v zadnjem času uvažajo pakirano hrano. To je seveda suha hrana. Ni nam všeč. Mislim, da ta pakirana hrana prevečkrat in predolgo časa potuje iz hladilnika na mizo in spet nazaj, dokler je ne prodajo. Vsi imamo raje toplo hrano. Te pa prevečkrat zmanjka, zlasti ob sobotah in nedeljah. Hrana, ki jo lahko dobimo, se mi ne zdi zadosti kvalitetna. Menim tudi, da bi delavcem iz delovnih skupnosti morali prepovedati malicati v Kazine. Mogoče bi se potem tudi v kantini izboljšala hrana. Potem verjetno ne bi sprejemali vsega, kar nam družbena prehrana ponudi. Ne bi smeli dovoliti, da v obratu družbene prehrane sami izbirajo, kakšno hrano bomo jedli. Res bi moral biti večji poudarek na kvaliteti hrane.

Kaj meniš o samoupravljanju v železarni? Ali si zadovoljen z delom samoupravnih organov?

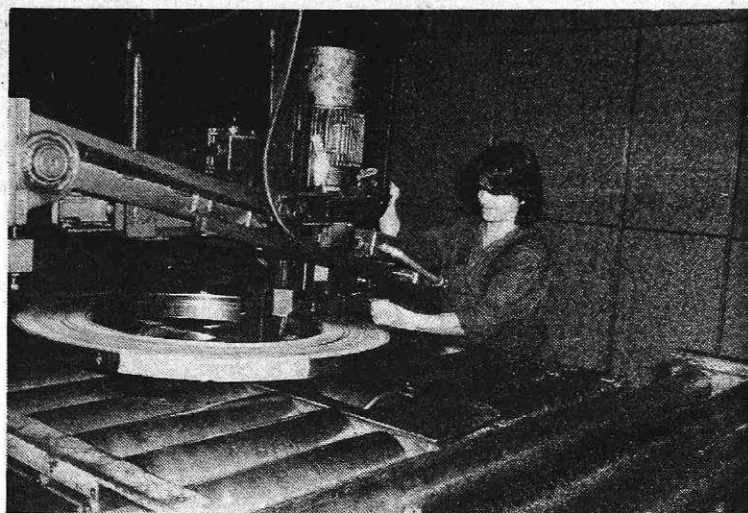
Zdi se mi, da imajo delavci premalo besede pri odločanju. Ne spominjam se, da bi sprejeli predlog kakšnega delavca. Vse preveč odločitev prihaja neke od »zgoraj« in to moramo mi sprejeti. Delegatov navadno ne ostane drugega, kot da dvigajo roke. Ničesar ne morejo spremeniti. Drugače si ne morem razlagati tega, da delavski sveti sklepajo, na primer, o desetodstotnem povišanju osebnih dohodkov. Delavski svet v TOZD bi moral samo predlagati povišanje, kadar je možnost za to, delavci pa naj bi o tem odločali. Občutek, da so stvari že vnaprej določene, vpliva tudi na slabo udeležbo na sejah samoupravnih organov. Delegati niso za to, da potrjujejo neke odločitve. Prihajati morajo s svojimi predlogi in med temi predlogi je treba iskati rešitve. Zlasti mladi bi se morali bolje zavedati, kaj je samoupravljanje, izpodbijati bi morali te negativne pojave, se zavzemati za njegov razvoj, ne pa, da ga z neodgovornim vedenjem še zavirajo.

Pred kratkim si končal delovodsko šolo. Se ti nadaljnje izobraževanje delavcev, zlasti mladih, zdi pomembno?

Vsaka TOZD bi morala narediti plan nadaljnega izobraževanja svojih delavcev. Delavce je treba usmerjati v poklice, ki jih TOZD potrebuje. V Jeklarne imamo to kar dobro urejeno. Delavci se šolajo za žerjavovodje, topilce, delovodje in tehnike, torej v okviru potreb Jeklarne. Kar se tiče izobraževanja mladih, menim, da je problem predvsem z mladimi iz drugih republik in pokrajin. Sem pridejo z namenom, da bi zaslužili in se vrnilo domov. Tako delajo nekaj let, si ustvarijo družino, za izobrazbo, včasih tudi osnovno, pa jim zmanjka časa. Tako morajo opravljati težka fizična dela, za katera izobrazba pač ni potrebna.

Menim tudi, da ni spodbudno, da lahko nekateri brez šole pridejo do dobrih delovnih mest. Na žalost je veliko tega. To ne spodbuja mladih k šolanju.

Kar precej problemov sva našla. Ko se Safet razgovori, ga je težko ustaviti. Sicer pa je bil najin pogovor povsem stabilizacijski. Potekal je namreč dopoldne, Safet pa je delal v popoldanski izmeni. Ko so se kazali na uri približevali drugi popoldne, se je že kar nemirno preselil in moral sem ga »izpustiti«.

Sodelavec v adjusti TOZD Hladna valjarna Bela (Foto S. K. Kotalj)

DEJAVNOST IN DELO MLADIH V TOZD LIVARNA

Mladi iz OO ZSMS TOZD Livarna smo imeli v petek, 17. julija, redni sestanek, na katerem smo govorili o osrednji proslavi ob 22. juliju — dnevu vstaje slovenskega naroda, o izboru najboljšega mladega delavca — samoupravljalca, o evidentiranju kandidatov v OK ZSMS Jesenice, o polletnem poročilu in o delovni disciplini.

Na osrednjo proslavo ob 22. juliju — dnevu vstaje slovenskega naroda v Ljubljani bodo odšli trije naši mladinci. Tako bo naša mladinska organizacija dostojno zastopana pri tem, za ves slovenski narod izredno pomembnem dogodku.

Akcija za izbor najboljšega mladega delavca-samoupravljalca poteka v naši delovni organizaciji že tri leta, vendar se naša osnovna organizacija še ni vključila v akcijo. Štiri mladince: Mlakarja, Radinovića, Kolakovića in Mesarića smo predlagali v širši izbor. Do 1. avgusta morajo pisno obrazložiti svojo dejavnost, s katero so prispevali k boljšemu delu OO ZSMS v TOZD, v železarni.

Pri evidentiranju kandidatov v OK ZSMS Jesenice smo predvsem poudarili, da našo mladinsko organizacijo in naše delo večina slabo pozna predvsem zaradi tega, ker ne oddajamo poročil o aktivnosti in zapisnikov naših sestankov. Kot kandidata v OK ZSMS Jesenice smo predlagali Radeta Radinovića.

Naša osnovna organizacija v prvem polletju letos ni pokazala tiste zagnanosti kot lansko leto. Vendar smo kljub temu izvedli nekaj uspešnih akcij. Ob državnih in republiških praznikih smo očistili spomenik žrtvam fašizma, uredili smo voliče, izvedli smo delovno akcijo, imeli volilno programsko konferenco v maju in v prvem pol-

letju tri sestanke. Na športnem področju smo sodelovali na vseh prireditvah, ki jih je organiziral izvršni odbor sindikata Železarne (streljanje, kegljanje na ledu in asfaltu, sankanju, smučanju); v maju — mesecu mladosti, pa smo sodelovali na tekmovanju v rokometu in malem nogometu. Ob krajevnem prazniku KS Žirovnica smo sodelovali na teku z baklami. Šport je še vedno najaktivnejši del naše osnovne organizacije. 80 % mladih pa sodeluje in dela v drugih družbenopolitičnih organizacijah in samoupravnih organih. V bodoče moramo obdržati sedanjo aktivnost in tej dodati še kakšno izobraževalno akcijo. Velik napredek bomo dosegli tudi z uspešno izpeljano akcijo »najboljši mladi delavec-samoupravljalac« in izvršitvijo programa dela za drugo polletje. Poleg tega moramo omeniti še tekmovanje kovinarjev, katerega se je udeležilo od desetih livarjev kar devet mladincev.

Z delovno disciplino smo v naši OO ZSMS lahko dokaj zadovoljni in tudi bolezenske odsotnosti je med mladimi malo. Sklenili smo, da bomo še izboljšali delovno in tehnološko disciplino, se vključevali v inovacije in s tem prispevali k stabilizaciji.

Pod razno smo obravnavali stanje v železarni, izvrševanje polletnega plana Železarne in TOZD Livarna. Sklenili smo, da se bo nekaj naših članov udeležilo pohoda po poteh karavanskih graničarjev v mesecu avgustu in določili dva predstavnika naše osnovne organizacije za srečanje borcev in mladine na Mežakliji v avgustu. Urejeni pa bomo začeli tudi stenski časopis o delu naše organizacije.

Črtomir Mesarić

»PO POTEH KARAVANŠKIH GRANIČARJEV«

V počastitev dneva graničarjev bodo mladi v jeseniški občini skupaj z JLA letos že četrty izvedli pohod »po poteh karavanskih graničarjev.« Pohod bo v soboto, 8. avgusta, na pot pa bodo krenile tri pohodne enote. Najbolj zahtevna pot čaka enoto, ki bo odšla ob 6. uri izpred restavracije Turist na Javorniku in jo bo pot vodila mimo karavle Karavanskih kurirjev na Medji dol, Vajnež in Stol in nazaj v Završnico.

Druga pohodna enota bo ob 8. uri odšla izpred osnovne šole Karavanskih kurirjev NOB na Koroški Beli. Pot, ki je primerna tudi za kondicijsko slabše pripravljene posameznike in skupine, bo pohodnike vodila mimo Valvasorjevega doma v Završnico.

Tretjo pohodno enoto pa bodo sestavljali mladi iz tržiške občine. Na pot bodo odšli ob 8. uri izpred karavle na Ljubelju.

Vsi pohodniki se bodo ob 13. uri zbrali v Završnici — pri Milovanovičevem spomeniku, kjer bo tudi osrednja prireditev ob dnevu graničarjev.

Pripravili bodo tudi partizanski mnogoboj, kjer se bodo pomerili v streljanju, metu bombe, skoku v daljino in teku na 60 m.

Vsi pohodniki bodo prejeli tudi spominske značke, prijave pa zbirajo na OK ZSMS Jesenice do 31. julija.

Načrtujejo, da se bodo pohoda in sklepe prireditve udeležili tudi mladi iz ostalih gorenjskih občin.

Rk

KONFERENCA PRED ODHODOM NA ZVEZNO MDA

Ostalo je še nekaj dni do odhoda na zvezno mladinsko delovno akcijo. Od 2. do 30. avgusta bodo mladi iz naše občine v okviru MDA Jeseniško-bohinjski odred delali na zvezni mladinski delovni akciji »bratstvo in enotnost« v Baru. V bratsko republiko bo odšlo 50 deklet in fantov kot v preteklih letih na mladinska delovišča širom naše domovine. To bo mesec finiše, pravijo brigadirji, 30 dni prijateljstva in bratskega sodelovanja z brigadirji iz vse Jugoslavije, 30 dni žuljev, priprav, kulturnih prireditev, predavanj, brigadirskih ljubezni...

Člani brigade se bodo na akciji potrudili, da upravičijo zaupanje svojih sredin in da istočasno nadaljujejo s tradicijami tovarišev, ki so prejšnja leta dosegli izredne uspehe in upravičili ime, ki ga nosi brigada.

Pred odhodom se bodo brigadirji še zadnjič sestali s člani stalne MDB

Železar v spodnjih prostorih Kazine, kjer jim bo predan prapor brigade. Istočasno se bodo udeležili brigadne konference stalne MDB Železar, na kateri bodo mladi iz Železarne ocenili svojo polletno aktivnost in najzaslužnejšim članom podelili priznanja KS ZSMS Železarne za njihovo uspešno delo na LMMA in pri razvoju prostovoljnega dela.

Istočasno vabimo vse mlade naše občine, sedanje in nekdanje brigadirje veterane, da pridejo na skupno konferenco obeh brigad in da vsi skupaj pospremimo brigadirje Jeseniško-bohinjskega odreda na železniško postajo ob 22.30. Pridite, da jim zaželimo uspešno delo na akciji, da jim zaželimo mnogo tovarištva in novih spoznanj.

GIBANJE ŠTEVILA IN VIŠINE POKOJNIN TER VPLIV TEGA NA FINANČNO POSLOVANJE SKUPNOSTI POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA V SFRJ V LETU 1980

V Beogradu se je 23. junija sestal na redni seji svet skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja SFRJ in pregledal poslovanje skupnosti v letu 1980 in določil smernice bodočega delovanja.

Vsega iz obširnega dnevnega reda našim bralcem ne morem posredovati, zato bom skušal prikazati le nekatere ugotovitve in stanja.

Iz programa finančnega poslovanja skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja delavcev v letu 1980 izhajajo naslednje ugotovitve. Dosežen je bil porast skupnih prihodkov za 25,2% in to zaradi porasta poprečnih nominalnih osebnih dohodkov za 20,5%, povečanja števila zaposlenih za okoli 2%, in povečanja skupnih odhodkov za 28,9%, zaradi valorizacije pokojnin v poprečju za 21% in povečanja števila upravičencev pokojnin za 6,1% v primerjavi z letom 1979.

To gibanje je povzročilo negativne finančne rezultate skupnosti v letu 1980. Višji odhodki kot prihodki, po obvezni vrnitvi ustvarjenih višjih sredstev od dogovorjenih z družbenimi dogovori, so znašali 1.666 milijonov dinarjev, kar je približno enako lani ustvarjenemu deficitu. Večji prihodek kot odhodek so dosegle le tri skupnosti v skupni višini 671 milijonov dinarjev.

Struktura skupnih prihodkov vseh skupnosti po izvoru sredstev, izražena v odstotkih, je naslednja:

prispavek iz osebnega dohodka delavcev	65,4 %
prispavek iz dohodka	19,5 %
prispavek iz osebnih dohodkov samostojnih obrtnikov	2,0 %
prispavek federacije	11,2 %
prispavek republik in pokrajin	1,0 %
ostali prihodki	0,9 %

Gledano v celoti se je struktura prispevkov v letu 1980 v primerjavi z letom 1979 znatno spremenila. Udeležba prispevka iz osebnega dohodka se je povečala za 0,6, udeležba prispevka iz dohodka za 0,3, prispevek federacije (za financiranje pokojnin borcev) pa se je znižal za 0,6, in udeležba ostalih dohodkov za 0,5 %.

Udeležba federacije je v financiranju številnih pokojnin zelo pomembna. Poleg prispevka iz osebnih dohodkov in iz dohodka je prispevek federacije s poprečno 11,2% na tretjem mestu.

Federacija je v letu 1980 nakazala skupnostim 12.703 milijona din na

račun rednih akontacij in pokritega dolga po obračunu obvez federacije za leto 1979, kar predstavlja povečanje za 18,8% glede na nakazana sredstva v letu 1979. Po oceni skupnosti federacija pravčasno nakazuje 65% potrebnih sredstev za izplačila borčevskih pokojnin, zato so skupnosti prisiljene najemati kreditna sredstva za redno nakazovanje pokojnin od poslovnih bank pod neugodnimi kreditnimi pogoji. Po izločitvi ustvarjenih sredstev nad družbenimi dogovori so jugoslovanske skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v letu 1980 formirale 113.155 milijonov din, kar je za 28,6% več kot v letu 1979.

Skupni odhodki skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja delavcev v letu 1980 so znašali 114.149 milijonov din, kar je za 28,9% več kot v letu 1979.

Na skupni porast odhodkov so vplivali naslednji kazalci:

— povečanje pokojninskih prejemkov na začetku leta 1980 za okrog 20,5% v povprečju zaradi usklajevanja z ekonomskimi gibanji, predvsem zaradi porasta nominalnih osebnih dohodkov vseh zaposlenih v letu 1979,

— izredno — akontativno — usklajevanje pokojnin med letom 1980 v skladu z gibanji osebnih dohodkov v tekočem letu za okrog 3,5% v povprečju,

— povečanje števila upravičencev do pokojnin, v poprečju za 6,1% in drugo.

Povečanje števila pokojnin je bilo v letu 1980 drugi vzrok povečanja skupnih odhodkov.

Konec leta 1980 je bilo v Jugoslaviji 1.636.137 upravičencev pokojnin. V primerjavi z letom 1979 se je število pokojnin povečalo za 94.454 oseb, to je za 6,1%. Močno povečanje števila pokojnin je na povečanje odhodkov zlasti vplivalo v naslednjih skupnostih: Srbiji brez pokrajin, Bosni in Hercegovini ter v Makedoniji. Umirjena stopnja rasti števila pokojnin je zabeležena le v Sloveniji in Hrvatski. Na izrazito visoko stopnjo rasti skupnega števila pokojnin v Srbiji brez pokrajin (11,2%) je vplivala predvsem nepričakovano visoka stopnja povečanja invalidskih pokojnin (15,9%). V letu 1980 so visoko stopnjo števila invalidskih pokojnin imele še skupnosti: Bosne in Hercegovine (10,2%), Makedonije (9,3%) in Vojvodine (7,5%). Število invalidskih pokojnin se je v vsej

je težko stanje v skupnostih pokojninskega in invalidskega zavarovanja, da vrednost pokojnin z ozirom na življenjske stroške pada, da bi morali hitreje pristopiti k valorizaciji pokojnin. Posebno o valorizaciji so različna mnenja, eni se močno ogrevajo za regresivno povečanje pokojnine — seveda pa isti ne vedo povedati »na čigav račun«. Istočasno kot so ugotavljali, da imajo nekateri upokojenci zelo nizke pokojnine, so tudi povedali, da imajo taki tudi zelo malo delovne dobe. V dogovoru smo se sporazumeli, da zveza skupnosti organizira v septembru posebno razpravo o bodoči valorizaciji pokojnin. Ta razprava mora biti na delegatsko-strokovni ravni z ne preveč številno udeležbo, vendar pa ob sodelovanju predstavnikov vseh družbenopolitičnih organov.

V SKUPNOSTIH POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA SO ŽE UKREPALI

Da bi izboljšali življenjske pogoje upokojencev ob hitrem naraščanju življenjskih stroškov, so v posameznih skupnostih pokojninskega in invalidskega zavarovanja različno ukrepali. V vseh skupnostih so povečali mejne zneske najnižjih pokojnin in sprejeli, v nekaterih šele predlagali, medletno usklajitev ostalih pokojnin. Po doslej znanih podatkih so skupnosti sprejele naslednje zneske najnižjih pokojninskih prejemkov po skupnostih za leto 1981.

Skupnost	najnižji pokoj. prejemek din	velja od dne
BiH	4.083,45	od 1. 5. 1981
Črna gora	3.870,00	od 1. 1. 1981
Hrvatska	4.686,60	od 1. 7. 1981
	4.837,60	za rudarje — predlog
Makedonija	4.025,00	od 1. 7. 1981
Srbija	4.052,30	od 1. 7. 1981
Kosovo	3.910,00	od 1. 7. 1981
		— predlog
Vojvodina	3.784,00	od 1. 4. 1981
Slovenija	5.100,00	od 1. 1. 1981

Za ostale pokojnine so v skupnostih predlagali oziroma sprejeli naslednje odstotke povečanja:

Skupnost	% povečanja	velja od
BiH	7 %	1. 5. 1981
Črna gora	8 %	1. 5. 1981
Hrvatska	7 %	1. 7. 1981
Makedonija	8 %	1. 7. 1981
Srbija	8 %	1. 7. 1981
Kosovo	5 %	1. 1. 1981
		— predlog
Vojvodina	8 %	1. 6. 1981
Slovenija	8 %	1. 7. 1981

Za vse skupnosti velja določilo, da se s temi odstotki povečajo pokojnine, pri izračunu katerih še ni bil upoštevan dohodek iz leta 1981. Skupnost Srbije je sprejela še to posebno, da to povečanje velja za obdobje od 1. 7. do 31. 12. 1981 in se to povečanje ne upošteva pri usklajitvi pokojnin v začetku leta 1981. Torej podobni ukrepi za ublažitev vpliva neugodnih gospodarskih gibanj na gnotni položaj upokojencev, le z nekaterimi različicami.

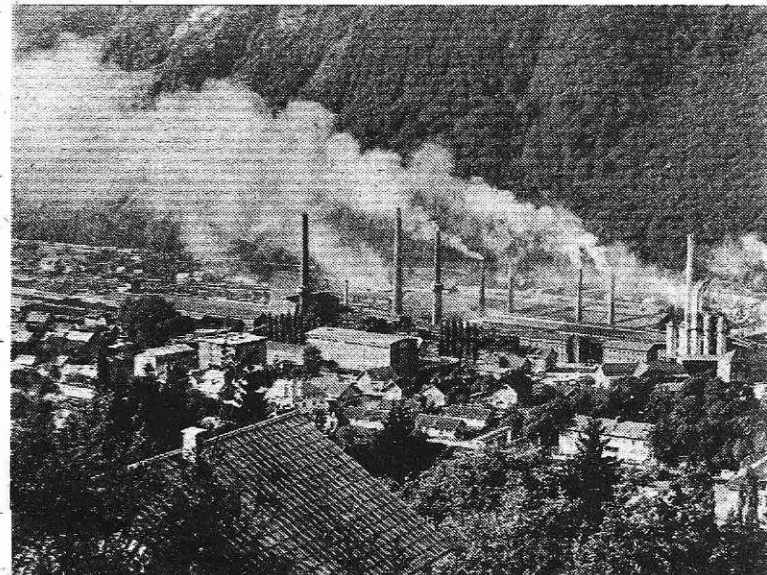
Pa si še pogledajmo, kolikšne so bile poprečne pokojnine z varstvenim dodatkom v juliju 1981 v SR Sloveniji — po usklajitvi pokojnin med letom:

— starostne	8.125 din
— invalidske	6.376 din
— družinske	5.288 din
— skupaj	6.925 din

Dosežena dokajšnja enotnost na področju usklajevanja — valorizacije pokojnin v okviru vseh skupnosti PIZ v Jugoslaviji bo nujna tudi na področju planiranja in pri realizaciji planov, preko katerih bomo dosegli bolj umirjeno rast števila novih upokojencev. S tolikšnim porastom, kot je bil dosežen v letu 1980, ne moremo pričakovati boljše finančne stanja v skupnostih, niti ne moremo misliti na ustvarjanje pogojev za boljše pokojnine ob enaki obremenitvi združenega dela.

Zdravko Pogačnik

DOPIŠUJTE V ŽELEZARJA

Naša železarna (Foto I. Kučina)

Železarski globus

BRAZILIJA

Brazilska državna rudarska družba CRVD kljub nekaterim finančnim težavam nadaljuje z izgradnjo največjega projekta za izkop železove rude na svetu imenovanega Carajas. Ko bo ta projekt v drugi polovici tega desetletja zaključen, bo omogočil letni izkop 35 milij. ton te železarske surovine, medtem ko bo skupna naložba verjetno presegala štiri milijarde dolarjev. Pričetek obratovanja predvidevajo v letu 1985. Družba CRVD ima že sklenjene pogodbe z nekaterimi japonskimi in zahodnoevropskimi železarskimi družbami za letno dobavo preko 20 milij. ton železove rude.

KOLUMBIJA

Ta južnoameriška država je leta 1980 izdelala 404.000 ton surovega jekla, oziroma z nabavo polproizvodov 500.000 ton gotovih železarskih izdelkov. Njene letne potrebe pa so okoli milijon ton surovega jekla. Do leta 1985 predvidevajo, da bodo povečali količino izdelanega surovega jekla na 1,5 milij. ton letno s tem, da bodo zgradili nove proizvodne zmogljivosti za 430.000 ton ploščatih izdelkov in 330.000 ton žice ter palčastega jekla. Poleg tega računajo tudi na izgradnjo naprave za izdelavo 350.000 ton železove gobe na

leto. Za vse to bodo potrebovali okoli milijardo dolarjev za naložbo in pri tem računajo v veliki meri na inozemska posojila.

ZDA

Ameriški tehnološki inštitut Massachusetts je lani izdelal študijo o izkopu premoga do leta 2000. V tej študiji predvidevajo, da bodo v tem obdobju povečali letni izkop tega goriva s sedanjih slabih tri milijarde ton na 6—7 milijarde ton. Potrebne zaloge za to so v zadostnih količinah na razpolago. Do leta 2000 računajo tudi na povečanje svetovne trgovine s premogom od sedanjih 250 milij. ton letno na 600 milij. do milijarde ton. Za prekomorsko trgovino pa predvideva študija povečanje s sedanjih 180 milij. ton letno na 700 milij. ton.

AVSTRALIJA

Avstralski rudniki železove rude so za Sovjetsko zvezo drugi na svetu pri pridobivanju te železarske surovine. Njihova letna zmogljivost se giblje okoli 90 milij. ton in pri tem gre okoli 80 milij. ton v izvoz. Največji kupci so japonske železarne, in sicer s približno 50 milijoni ton. Zaloge železove rude cenijo na peti celini na okoli 33 milijard ton, s poprečno vsebnostjo železa preko 55%.

ŠTEVILO POKOJNIN IN INDEKSI POVEČANJA ŠTEVILA POKOJNIN PO SKUPNOSTIH, STANJE KONEC LETA 1980

Skupnost	1979	1980	Indeksi
BIH	208.529	223.817	107,3
Črna gora	42.845	44.935	104,9
Hrvatska	429.456	441.542	102,8
Makedonija	78.590	84.951	108,1
Slovenija	224.199	229.898	102,5
Srbija brez pokraj.	352.498	392.133	111,2
Kosovo	35.356	37.292	105,5
Vojvodina	169.210	180.569	106,7
SFRJ	1.540.683	1.635.137	106,1

POVPREČNA VIŠINA POKOJNIN IZPLAČANIH V LETU 1980 — Z VARSTVENIM DODATKOM

SR — SPIZ	Starostne	Invalidske	Družinske	Vse
BIH	5.212	3.246	2.899	3.673
Črna gora	5.662	3.628	3.685	4.314
Hrvatska	5.972	4.229	3.712	4.725
Makedonija	4.721	3.328	2.881	3.818
Slovenija	6.247	4.942	4.103	5.341
Srbija — skupaj	5.082	4.007	3.336	4.214
Srbija brez AP	5.146	4.160	3.432	4.338
Kosovo	5.303	3.399	3.149	3.725
Vojvodina	4.913	3.839	3.185	4.046
SFRJ	5.543	4.007	3.462	4.424

ŠTEVILO UŽIVALCEV PRAVIC IZ POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA — STANJE 31. 12. 1980 — PO VRSTAH POKOJNIN IN ODNOS INVALIDSKIH TER Družinskih NA ENO STAROSTNO POKOJNINO

SR ozir. SPIZ	Starostnih pokojnin	Invalidskih pokojnin	Družinskih pokojnin	Vseh pokojn.	Štev. inval. pokoj. na eno staro. pokojnino	Štev. druž. pokoj. na eno staro. pokojnino	Štev. aktivnih enega užival.
SR BIH	61.304	90.798	71.715	223.817	1,48	1,17	4,24
SR Črna gora	14.808	17.681	12.446	44.935	1,19	0,84	3,22
SR Hrvatska	163.478	154.756	123.308	441.542	0,95	0,75	3,44
SR Makedonija	39.202	22.845	22.904	84.951	0,58	0,58	5,43
SR Slovenija	111.107	57.109	61.682	229.898	0,51	0,55	3,64
SR Srbija — skupaj	219.354	229.565	161.075	609.994	1,05	0,73	4,03
SR Srbija, brez AP	146.697	144.901	100.535	392.133	0,99	0,68	4,25
SAP Kosovo	7.965	17.396	11.931	37.292	2,18	1,50	4,98
SAP Vojvodina	64.692	67.268	48.609	180.569	1,04	0,75	3,36
SFRJ	609.253	572.754	453.130	1.635.130	0,94	0,74	3,89

ŠTEVILO UŽIVALCEV POKOJNIN, KATERI SO V LETU 1980 PRIDOBILI PRAVICO, OZIROMA JIM JE PRENEHALA PRAVICA DO UŽIVANJA POKOJNINE IN ŠTEVILNI PORAST POKOJNIN

SR ozir. SPIZ	Število upravičencev pravic, do pokoj. s pridobljeno pravico v letu 1980				Število upravičencev pravic, katerim je v letu 1980 prenehala pravica				Skupno štev. novih upravičen.
	Starost.	Invalid.	Družin.	Vseh	Starost.	Invalid.	Družin.	Vseh	
BIH	4.266	9.231	2.269	15.766	1.570	1.522	1.821	4.913	10.853
Črna gora	767	1.271	795	2.833	230	252	214	696	2.137
Hrvatska	14.542	11.208	14.138	39.888	5.779	7.672	4.603	18.054	21.834
Makedonija	3.067	2.332	2.065	7.464	278	192	67	537	6.927
Slovenija	6.829	2.243	4.726	13.798	3.739	1.212	2.173	7.124	6.674
Srbija — skupaj	20.645	35.707	15.070	71.422	4.420	10.714	3.922	19.056	52.366
Srbija, brez AP	13.270	27.215	9.726	50.211	2.061	7.430	1.630	11.121	39.090
Kosovo	782	1.740	899	3.421	220	733	316	1.269	2.152
Vojvodina	6.593	6.752	4.445	17.790	2.139	2.551	1.976	6.666	11.124
SFRJ	50.116	61.992	39.063	151.171	16.016	21.564	12.800	50.380	100.791

ŠTEVILO INVALIDSKIH POKOJNIN V ODNOSU NA ENO STAROSTNO V LETU 1980 — PO REPUBLIKAH, S PRIMERJALNIM PODATKOM ZA ŽELEZARNO JESENICE

SR — SPIZ	Število invalidskih pokojnin na eno starostno
BIH	2,16
Črna gora	1,66
Hrvatska	0,77
Makedonija	0,76
Slovenija	0,32
Srbija — skupaj	1,73
Srbija brez AP	2,05
Kosovo	2,22
Vojvodina	1,02
SFRJ	1,02
Železarna Jesenice	0,51

Jugoslaviji v letu 1980 povečalo skoraj za 39.000 ali za 7,3%.

Za boljši pregled nad gibanjem števila in višine pokojnin si oglejmo naslednje razpredelnice:

Prikazani podatki zgornjo kažejo na razlike v poslovanju skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v posameznih republikah in pokrajinah, seveda pa tudi to, da imajo povsod sorodne težave in jih tudi na podoben način rešujejo. Razlike, ki nastajajo med skupnostmi, gotovo niso pogojene samo z različno dejavnostjo posameznih skupnosti, temveč verjetno nastajajo kot posledica objektivnih družbenogospodarskih razmer na posameznem področju v posamezni skupnosti.

V zelo živahni razpravi po teh poročilih so delegati ugotavljali, da

SVETOVNE ZALOGE IN PORABA ŽELEZOVE RUDE

Svetovna proizvodnja železove rude je narasla od leta 1968 s 370 milij. ton vsebovanega železa na 502,5 milij. v l. 1974. To ustreza letni povprečni rasti za 5 %. Recesija, ki je sledila temu obdobju, je leta 1978 povzročila znižanje na 462 milij. ton, tako da je bila v obdobju 1969-1978 povprečna rast proizvodnje znižana na 2 %. Zaradi popolnosti je treba k tem količinam prišteti še proizvodnjo železa iz pirinitnih rud, ki se je z 9,8 milij. ton leta 1968 znižala v letu 1978 na 9,3 milij. ton.

Iz razpredelnice je razvidno za deset držav, največjih svetovnih dobavitelj železove rude, povečanje proizvodnje v obdobju 1968-1978 v milij. ton vsebovanega železa.

država	1968	1978
1. Sovjetska zveza	76,7	130,0
2. Avstralija	17,8	50,7
3. ZDA	48,6	49,8
4. Brazilija	17,1	37,4
5. Kitajska	21,5	32,9
6. Kanada	25,7	24,7
7. Indija	14,2	21,5
8. Švedska	20,0	14,5
9. Južnoafriška republika	6,0	13,6
10. Liberijska	14,0	12,8
Svet	370,0	462,0

Iz podatkov je razvidno izredno povečanje količin nakopane železove rude v ZDA, Avstraliji in Braziliji. S svojim deležem 26,5 % v svetovni proizvodnji te železarske surovine, je bila Sovjetska zveza leta 1978 daleč na prvem mestu. Njej sledijo s precej manjšo proizvodnjo Avstralija (11,1 %), ZDA (10,9 %), Brazilija (8,2 %), LR Kitajska (7,2 %) in Kanada (5,4 %). Z deležem med 2,8 in 5 % so za temi deželami še Indija, Švedska, Južnoafriška republika in Liberijska. Skupno so v tem letu nakopale industrijsko visoko razvite države zahodnega sveta 39 % vse železove rude na svetu, 37 % socialistične države in 24 % dežele v razvoju. V primerjavi s letom 1968 se je delež socialističnih držav za 4 % povečal, medtem ko je delež industrijsko razvitih držav padel za 3 %.

Ker je v obdobju po drugi svetovni vojni svetovna proizvodnja grodila hitro narasčala, niso več zadostovale razpoložljive količine kvalitetne železove rude v kosih. Zato je vedno bolj narasčala poraba finoizirane rude, za katero pa je bilo pred uporabo v plavžu potrebno predhodno sintranje. Ker pa je uporaba sintra in peletov omogočila povečanje proizvodnje v plavžih ob istočasnem zmanjšanju porabe koksa, so skoraj vse železarnice prešle na uporabo pripravljenega vsipa. Pri tem je v Evropi, na Japonskem in v Avstraliji prednjačilo sintranje, medtem ko so v ZDA prešli v večji meri na peletiziranje.

Leta 1978 je dosegla svetovna proizvodnja sintra skoraj 544 milij. ton in to 27 % v Zahodni Evropi, 29 % v Aziji (brez socialističnih držav) in 43 % v socialističnih državah. Največje količine sintra so v tem letu izdelali v Sovjetski zvezi, in sicer 160 milij. ton, Japonska 96 milij. ton, Francija 36 milij. ton, Zvezna republika Nemčija 34 milij. ton, ZDA 33 milij. ton in LR Kitajska 24 milij. ton.

V primerjavi s sintranjem se je po drugi svetovni vojni razvijala proizvodnja peletov znatno bolj ekonomično. Leta 1968 je dosegla svetovna proizvodnja industrijskih peletov približno 100 milij. ton, medtem ko je do leta 1978 narasla na skoraj 300

milij. ton. Zaradi zmanjšanih potreb pa je dosegla leta 1978 svetovna proizvodnja samo okoli 182 milij. ton.

Iz naslednje razpredelnice so razvidne zanesljive in verjetne zaloge železove rude v svetu izražene v količini železa v milijardah ton in to za prvih deset držav v svetu z zalogami preko milijardo ton. V zadnji koloni je naveden tudi njihov delež v svetovnem merilu in to v odstotkih.

država	milijarde ton	%
1. Sovjetska zveza	28,2	30,1
2. Brazilija	16,3	17,5
3. Kanada	10,9	11,6
4. Avstralija	10,7	11,4
5. Indija	5,6	6,0
6. ZDA	3,6	3,9
7. LR Kitajska	2,8	3,0
8. Švedska	2,0	2,1
9. Venezuela	1,3	1,4
10. Južnoafriška republika	1,1	1,2
Svet	93,6	100,0

Podatki kažejo, da ima Sovjetska zveza daleč največji delež svetovnih zalog železa, sledijo ji Brazilija, Kanada in Avstralija. Te štiri države imajo torej dobrih 70 % vseh zalog te železarske surovine. Delež ostalih je močno pod 10 %.

Poleg 93,6 milijarde ton svetovnih zalog zanesljivih in verjetnih zalog železove rude (izraženih v vsebnosti železa) predvidevajo še nadaljnjih 104 milijarde možnih rezerv, in sicer: 23 % v Sovjetski zvezi, 15 % v Kanadi, 14 % v ZDA, 10 % v Braziliji in 7 % v Avstraliji.

S kombinacijo rezerv in zmogljivosti proizvodnje je možna ocena življenjske dobe danes znanih zalog železove rude. Ob upoštevanju svetovne proizvodnje v letu 1978 zanesljive in verjetne zaloge zadostujejo za dobrih 200 let. Ob upoštevanju možnih zalog bi narasla ta doba na skoraj 430 let. Pri predvideni letni rasti proizvodnje za 3 do 4 % se skrajša življenjska doba rezerv na okoli 60 oziroma 80 let.

V zvezi z bodočo sestavo vsipa za plavže kaže, da bo svetovna proizvodnja peletov narasla s 182 milij. ton v letu 1978 na 338 milij. ton v letu 1990. Pri tem bodo več kot polovico te količine izdelali v ZDA, sledili bosta Sovjetska zveza in Kanada, nato pa še Brazilija, Švedska in Avstralija.

Pri izdelavi sintra računajo na povečanje svetovne proizvodnje s 544 milij. ton v letu 1978 na 862 milij. ton leta 1990. Največji proizvajalci sintra v tem letu bodo Sovjetska zveza, Japonska, Zvezna republika Nemčija, LR Kitajska in ZDA.

Svetovna poraba železove rude v dejanskih številkah je bila leta 1970 738 milij. ton, leta 1974 877 milij. ton in leta 1977 830 milij. ton. Za leto 1985 predvidevajo povečanje na 1,12 milijarde ton in leta 1990 na 1,30 milijarde ton. Današnja svetovna proizvodnja zmogljivost za železovo rudo cenijo na okoli 1,13 milijarde ton. Po projektih za povečanje proizvodnje, ki so danes že v teku, lahko računamo v letu 1985 na dodatno povečanje okoli 200 milij. ton, kar bo s 85 % izkoriščanjem zadostovalo za predvidene povečane potrebe. Če bodo uresničeni še drugi projekti, ki se načrtujejo, ali so dela že v teku (posebno v Braziliji, Gvineji, Južnoafriški republiki, Libiji, Avstraliji, Sovjetski zvezi in LR Kitajski), potem kaže, da v prihodnjih desetih letih ne bi smelo priti do težav pri svetovni preskrbi z železovo rudo.

INDUSTRIJA IŠČE NOVE ENERGETSKE VIRE

Po letu 1970 so narasli stroški za energijo kar za devetkrat. To je prizadelo v svetovnem merilu celotno industrijo, za nerazvite dežele pa pomeni tudi povečanje cen industrijskih izdelkov, ki jih uvažajo. Poleg tega pa morajo plačati znatno višje cene za nakup nafte.

Resnost energetske situacije v nerazvitem svetu še povečuje to, da so te dežele pričele razvijati tiste industrijske veje, ki zahtevajo večjo porabo energije. Pri tem gre za izdelavo jekla, cementa, amoniaka, bakra in umetnih gnojil.

Kaj je možno narediti za zmanjšanje porabe energije s sorazmerno enostavnimi spremembami in naložbami v obstoječe proizvodne postopke? To je lahko izkoriščanje stranskih proizvodov in odpadnih toplot, izolacija prostorov, zamenjava energetske neučinkovitih naprav ter motorjev in podobno. Iz neke študije, ki jo je izdelala naftna družba Royal Dutch Shell, je razvidno, da je s takšnimi ukrepi možno doseči v nerazvitih državah okoli 15 % manjšo porabo energije.

Vendar so mnogi energetski strokovnjaki mnenja, da so pri tem spregledali važno dejstvo, da industrija uporablja sicer bolj učinkovita, vendar še vedno fosilna goriva. Kajti večina proizvodnih strojev, ki obratujejo, ali pa jih bodo prodajali v bližnji prihodnosti, uporablja kot pogonsko sredstvo energijo iz nafte ali plina. Razne vrste sintetičnih goriv, kot so nafta iz oljnih škrljavcev in katranskih peskov ter utekočinjeni in vplinjeni premog, še niso ekonomsko, delno pa tudi tehnično tako daleč razvite, da bi lahko kmalu nadomestile večje količine nafte. Optimistične napovedi predvidevajo večjo uporabo teh nadomestnih goriv šele okoli leta 1990.

Zato postajajo zanimivi tisti viri energije, ki so sicer manjši, vendar obnovljivi. Pri tem gre predvsem za manjše hidrocentrale in elektrarne, ki uporabljajo moč vetra, medtem ko je sončna energija zaenkrat še vedno zelo draga.

V obdobju, ko je bila nafta zelo poceni, so ustavljali obratovanje majhnih hidroelektrarn in jih nadomestili z velikimi termoelektrarnami na fosilna goriva. Toda z naglim naraščanjem cene nafte so postale te hidroelektrarne spet zanimive. To so majhne turbine s močjo 100 do 1500 kW, ki izkoriščajo 20-metrski padec vode ali tudi manj. V primerjavi z velikimi hidroelektrarnami zahtevajo te majhne naprave minimalno vzdrževanje, zmerne naložbe in majhne obratovalne stroške. V industrijsko manj razvitih državah lahko pridobivajo električno energijo za potrebe majhnih tovarn in s tem nadomestijo majhne diesel elektrarne ali pa pospešijo elektrifikacijo podeželskih področij. Lahko pa so tudi povezane z glavnim električnim omrežjem.

Naprave za takšne majhne hidroelektrarne izdeluje vrsta podjetij v ZDA in Zahodni Evropi. Neko podjetje s Tajvana nudi tržišču kar 85 različnih tipov.

Strokovnjaki svetovne banke za razvoj predvidevajo, da bo skupna moč hidroelektrarn v državah v razvoju - ne samo majhnih - povečana do leta 1990 s sedanjih 99.600 MW na 201.000 MW. To povečanje bo preseglo zmogljivost termoelektrarn in jedrskih elektrarn. Svoj delež bodo pri tem imele tudi majhne elektrarne.

Podobno kot majhne hidroelektrarne postajajo vedno bolj zanimive tudi elektrarne, ki jih poganja moč vetra. Tudi te bi bile zelo primerne za države v razvoju.

Na škotskih otokih Orkney in Shetland gradijo elektrarne na veter, ki bodo omogočale zmanjšanje porabe nafte na obstoječih diesel agregatih za proizvodnjo električne energije. Na jugozahodni obali Švedske gradijo največjo takšno napravo v Evropi, ki bo pričela obratovati še letos. Zvezna vlada ZDA je

lani prispevala za razvoj teh naprav 100 milij. dolarjev in v preteklih osmih letih 250 milij. dolarjev v osnovne raziskave sistemov za izkoriščanje energije vetra.

V ZDA že prodajajo te naprave. Neko podjetje jih je prodalo že 400 s tremi elisami s premerom pet metrov in njihova cena se giblje brez nosilnega stolpa od 3.500 dolarjev navzgor. Eden izmed teh modelov doseže pri hitrosti vetra 35 km/h moč 1,5 kW in ga je mogoče s pomočjo posebne naprave vključiti v hišni energetski sistem.

Če želimo povečati moč teh elektrarn, da bi lahko krile tudi industrijske potrebe, je treba povečati njihovo moč na 10 kW in več. To pa zahteva daljše elise in višje nosilne stolpe, kar je seveda tudi dražje. Neko podjetje v ZDA je naložilo milijon dolarjev v elektrarno na veter s močjo 2 MW. Stolp je visok 30 m in pet elis je dolgih po 16,5 m. Podjetje pričakuje, da bo letno prihranilo 66.000 dolarjev pri stroških za električno energijo in tako bi bila naprava plačana v sedmih letih.

Finančna sredstva, ki jih vlagajo v raziskave ameriška vlada in privatna podjetja, uporabljajo predvsem za razvijanje naprav večjih moči od enega MW dalje. Osnovni namen je razbremeniti obstoječe termoelektrarne in s tem zmanjšati porabo nafte. Tipičen primer je 3 MW elektrarna v Kaliforniji, ki je pričela obratovati v decembru preteklega leta. Cena njene električne energije se giblje med 0,10 do 0,13 dolarja na kWh, kar je precej višje kot 0,05 do 0,07 dolarja za konvencionalno proizvodnjo. Vendar je ta cena še vedno nižja kot za jedrsko, geotermično ali sončno električno energijo.

Za zaključek še tabela svetovne banke za razvoj, iz katere so razvidni stroški naložb, goriva in obratovanja v dolarjih za leto 1980. Pri naložbah so upoštevani tudi stroški pretvarjanja in prenosa. Pri sončni in energiji vetra so vključeni stroški akumulacije, ker drugače normalno obratovanje ni mogoče.

Vrsta elektrarne	naložbe dolar/naložbo	stroški goriva dolar/kWh	stroški obratovanja dolar/kcal
Hidro velika	1.100	-	0,024
majhna	3.500	-	0,127
Diesel velika, mazut	1.000	0,042	0,067
majhna, plinsko olje	800	0,109	0,132
Parna velika, plin	800	0,004	0,024
Parna velika, premog	1.000	0,027	0,052
velika, mazut	800	0,055	0,075
majhna, mazut	1.400	0,073	0,114
majhna, drva	1.500	0,030	0,100
Geotermiska suha para	1.400	-	0,030
vlažna para	2.800	-	0,060
Jedrska velika - več enot	1.600	0,010	0,051
majhna - ena enota	2.200	0,010	0,074
Sončna	20.000 - 30.000	-	1,00 - 3,00
Veter	5.000 - 15.000	-	0,30 - 1,00

Elektrarna na veter v ZDA s močjo 2 MW in z elisami iz aluminija.

REZERVOAR V VULKANU ETNA

Etna na italijanskem otoku Sicilija je pomemben »stalen« vulkan, ki deluje že v celotnem zgodovinsko znanem obdobju v poprečju vsakih deset let. Za to svoje delovanje ima na razpolago presenetljivo velik rezervoar lave, iz katerega pa vsakokrat izbruhna na površino le majhne količine. Erupcije tega vulkana sodijo k sorazmerno majhnim vulkanskim dogajanjem. Običajno potekajo brez večjih eksplozij, iztresejo le majhne količine pepela, medtem ko izhaja lava, ki se vedno pojavi, iz nekaterih stranskih kraterjev. Kajti ta vulkanski stožec, ki deluje klasično, je vulkanološko zgrajen popolnoma neklasično. Nima osrednjega kraterja in ga sestavlja sistem eruptivnih razpok, ki so razporejene povsod na strminah okoli 1000 kv. km površine vulkana. Te razpoke pri izbruhih počijo in jih potem strjačajo se lava ponovno »zavari«, da potem spet drugod nastanejo novi sistemi teh razpok.

Ze desetletja skušajo vulkanologi in geofizični pojasniti erupcijski mehanizem Etna, za katero izgleda, da je v nasprotju s sosednjim Vezuvom in drugimi vulkani vedno pripravljena za delovanje. Medtem ko na primer, pri Vezuvu sklepajo, da je pod njim občasno prazna komora magne, pri Etni predvidevajo, da je pod njo vedno z magmo napolnjena komora. In to delno zaradi stalne pripravljenosti za erupcijo in delno zaradi strukture lave. Ta vsebuje že pri erupciji velike kristale živčnih mineralov, ki so se morali izkristalizirati v daljšem premoru med erupcijami, torej med strjevanjem magme v bližini hladnejše zemeljske površine.

Do nedavnega je bila nepoznana globina, velikost in oblika tega rezervoarja magne. Nova spoznanja je omogočil velik poskus, ki so ga izvedli v letih 1977 in 1978 strokovnjaki dveh ameriških univerz. Na Etni in okoli nje so namestili mrežo seizmometrov z 20 zunanji postajami. Z njimi so merili trajanje potresnih valov skozi spodnji del Etna, ki so nastali pri naravnih potresih, poleg tega pa tudi učinek starih umetnih potresov v Jonakem morju. Te meritve so jasno pokazale, da je pod Etno ogromna komora z magmo, ki ima še večjo površino kot sam vulkan. Domnevajo, da ima obliko sploščene elipsoida, ki je dolg več kot 30 km in širok okoli štiri km.

Seveda si ne smemo predstavljati te komore kot posode, ki je v celoti napolnjena s talino. Sestavljena je predvsem iz strjene in na visoko temperaturo ogrete magne, ki je prevlečena s številnimi navpičnimi razpokami. Skozi te razpoke se dviga navzgor sveža magma in ostane tam dalj časa in šele potem prodre na površino. Zato je raztaljen samo majhen del tega rezervoarja magne. Predvidevajo, da je v tej komori, ki ima prostornino več tisoč kub. km, samo okoli 1600 kub. km raztaljene materiala, kajti komora z magmo pod Vezuvom ima, na primer, prostornino največ nekaj deset kub. km. Iz te velike zaloge magne pod Etno pa pride vsakokrat na površino le majhna količina.

Komora z magmo leži okoli 20 km pod površino zemlje, kar je precej bolj globoko, kot so pričakovali. Dolej še niso zanesljivo ugotovili, kakšni procesi vplivajo na stalno izmetavanje taline iz notranjosti zemlje. Strokovnjaki menijo, da se zemeljska skorja na Siciliji širi in - ta način odpira pot magmi.

Vendar so erupcijski mehanizmi tega vulkana postali v zadnjem času bolj razumljivi. S talino napolnjene razpoke, ki so razporejene na področju več kot 1000 kv. metrov, se popolnoma naravno odprejo proti površini zemlje v raztresenih erupcijskih središčih, kjer nastanejo na strmini vulkanskega stožca razpoke in majhni kratki, skozi katere izteka raztaljena lava. Takšna struktura vulkana pogojuje, da nikdar ne pride do zelo velikih erupcij, pri katerih bi prišlo do izmetavanja pomembnih količin celotnega rezervoarja.

UPORABA INDUSTRIJSKE TOPLOTE ZA OGREVANJE POSLOPIJ

Kot eden izmed najbolj učinkovitih ukrepov pri varčevanju z energijo velja danes izgradnja omrežja za daljinsko ogrevanje poslopij. Kajti termoelektrarne, ki ne pridobivajo samo električne energije, temveč s svojo odpadno toploto ogrevajo tudi poslopja, dosegajo skoraj še enkrat večjo stopnjo izkoristka kot normalne termoelektrarne. Energetska bilanca postane v takšnem primeru še precej boljše, če je dodana še odpadna toplota iz raznih industrijskih obratov.

Kot primer takšne povezave med termoelektrarno in ostalo industrijo navajajo v Zvezi republik Nemčiji novo daljinsko omrežje Niederrhein, ki bo pričelo obratovati ob koncu letošnjega leta. Na to omrežje bo priključena odpadna toplota treh industrijskih obratov, ki bodo dobavljali več kot polovico potrebne toplote. Glavni del omrežja bo povezoval tri mesta ob Renu in sicer ob levem bregu ležeči Moers, na obeh straneh ležeči Duisburg in na desnem bregu ležeči Dinslaken.

V tem gosto naseljenem industrijskem področju so že pred 20 leti pričeli z izgradnjo omrežja za daljinsko ogrevanje poslopij. Zato že danes obstoji v mestih Duisburg in Dinslaken obsežno omrežje za to ogrevanje, ki omogoča prenos toplote z več kot 1000 MW moči. Tri že obstoječa ločena omrežja bodo sedaj povezali v celoto z novim 28 km dolgim omrežjem Niederrhein, ki ima priključno moč 425 MW. Pri tem je pomembno, da bodo del potrebne toplote dajale tri velike industrijske naprave s svojo odpadno toploto. To so plavž, vroča valjarna trakov in obrat za izdelavo žveplene kisline.

Pri napravi za izdelavo žveplene kisline so s spremembo proizvodnega postopka pri absorpciji žveplovega trioksida spostili znatno več toplote, kot je bilo to pred spremembo. Vodo ogreto na čez 100 stop. C pošiljajo preko izmenjevalca toplote v omrežje daljinskega ogrevanja. Skupaj s toploto presežka vodne pare dobijo s to odpadno toploto za 37 MW moči.

V vroči valjarni trakov, ki pripada železarski družbi Thyssen, nastanejo s potisnimi pečmi za ogrevanje slabov vroči dimni plini s temperaturo med 450 in 600 stop. C. V parnih kotlih oddajo del svoje občutne toplote vodi za daljinsko ogrevanje, ki potem prehaja v omrežje.

Drugi vir odpadne toplote je velik plavž v Schweigernu, ki tudi pripada železarski družbi Thyssen. Pri ogrevanju zraka v kavperjih nastanejo dimni plini, ki so ogreti na 250 do 300 stop. Celzija. Tudi del te toplote dovajajo preko parnih kotlov v omrežje daljinskega ogrevanja.

Skupaj z odpadno toploto, ki nastane v termoelektrarni, kurjen s premogom, bodo lahko vsi štirje viri preskrbovani s potrebno toploto okoli 70.000 stanovanj. Toplarnice, ki sedaj obratujejo, bodo ostale samo kot rezerva v primeru okvar oziroma za pomoč v najbolj hladnem zimskem obdobju.

Prihranek na primarni energiji je ob uporabi industrijske odpadne toplote izredno velik. Ob upoštevanju centralne kurjave, ogrevane s kurilnim oljem, pade poraba tega goriva pri sistemu, kakršen je Niederrhein, za okoli 80 %. V tem konkretnem primeru bo mogoče letno prihraniti približno 9.000 ton nafte. S tem prihrankom bodo kmalu plačani visoki stroški za gradnjo daljinskega omrežja.

NALOŽBE ŽELEZARNE V LETOŠNJEM LETU

(Nadaljevanje s 1. strani)

sredstev in možnosti uvoza so povzročili, da so se naložbe v Železarni v zadnjih letih stalno zmanjševale. Dosegli smo nivo, ko tekoče naložbe in izplačilo zapadlih anuitet ne dosega višine formirane amortizacije. To pomeni stagnacijo v razvoju in nujnost za realizacijo prednostnih programov. Med temi programi je na prvem mestu projekt jeklarne 2. Temu projektu je namenjeno največ pozornosti, tako glede tehničnih priprav, kakor tudi pri izdelavi finančne konstrukcije in rezervacije sredstev.

Stalno usklajevanje naložb s kriteriji omogoča Železarni, da trenutno nima začetih naložb, ki bi jih bilo potrebno ustavljati. Pregled zaklju-

čevanja naložb kaže, da bo ob koncu leta 1981 v teku zelo majhno število večjih projektov, zato bo za kontinuiteto dela nujno pravočasno pripraviti in uskladiti predloge ter izdelati zahtevano dokumentacijo za tiste naložbe, ki bodo štele v letu 1982.

Odbor za gospodarstvo pri delavskem svetu Železarne bo na svoji seji 31. julija obravnaval pregled stanja naložb v letu 1981, kakor tudi program pomembnejših manjših naložb, ki presegajo višino nezdruženih sredstev amortizacijskih zamenjav po TOZD ter program drobnih naložb.

Celotno informacijo, ki jo bo obravnaval odbor za gospodarstvo, posredujemo tudi v nadaljevanju.

izvesti. Dobavni rok za žerjav je 17 mesecev od zavarovanja plačila po pogodbi.

Skladišče polizdelkov

Naložba je v fazi pred pričetkom izvajanja. V juniju 1979 je bil izdelan program, ki predvideva skladiščenje 412.000 t/letno raznih polizdelkov. Samoupravni sporazum o združevanju sredstev je bil sklenjen marca 1980 in s tem potrjeno financiranje ter pričetek realizacije. Težave so nastopile pri projektiranju tirov, ker ni bilo prostih kapacitet pri projektantu. Pogodba je bila sklenjena v začetku leta 1981 in dokumentacija izdelana v drugem tromesečju letos. Na osnovi dokumentacije so bile zbrane ponudbe za izvedbo del. Vrednost del je bila izredno visoka in bi naložba dosegla 20 mio din, po programu pa je bilo predvidenih le 11 mio din. Zato je strokovna grupa pregledala možnost zmanjšanja obsega naložbe. Ugotovitev grupe je, da je planiran obseg dobave polizdelkov v obdobju 1981–80 bistveno manjši in zato ni več potrebe po izgradnji celotnega skladišča. Glede na sedanje omejevanje na področju naložb, posebno v gradbene in neproizvodne objekte, je dan predlog, da se naložba ustavi in odjavi v tretjem tromesečju letos. Končni sklep o tem bo sprejela TOZD.

Stroškov z izdelavo lokacijske in tehnične dokumentacije ter popravilo tirnega dvigala je bilo okrog 1,5 mio din. Porabljena sredstva se delijo med sovlagatelja.

TOZD VALJARNA ŽICE IN PROFILOV

— amortizacijske zamenjave

TOZD VALJARNA DEBELE PLOČEVINE

Posebni program

Naložba je v fazi priprav na realizacijo.

Izdelan je program, zbrane so okvirne ponudbe za opremo, urejajo se financiranje in dovoljenja za uvoz opreme.

Žerjav 16 ton

Naložba je v izvajanju. Žerjav je naročen in bo predvidoma dobavljen v prvem tromesečju 1982.

Vrednost naložbe je 15,2 mio din, angažiranih sredstev je 13,7 mio din in plačanih 2,3 mio din.

Odjava naložbe bo možna v drugem tromesečju 1982.

TOZD HLADNA VALJARNA BELA

Dograditev SCAP linije

Naložba je v fazi izdelave pripravljalnih del. Imenovana je bila strokovna grupa, ki mora pripraviti predlog tehnološkega postopka in tehnične rešitve z oceno vrednosti naložbe. Na osnovi pripravljalnih del bo izdelan program naložbe. Takrat bo znana tudi bolj natančna predračunska vrednost, ki je v planu ocenjena na 54,4 mio din.

Pričetek realizacije naložbe je predviden v zadnjem tromesečju letos pod pogojem, da bo možna prijava investicije na SDK in možen uvoz dela opreme.

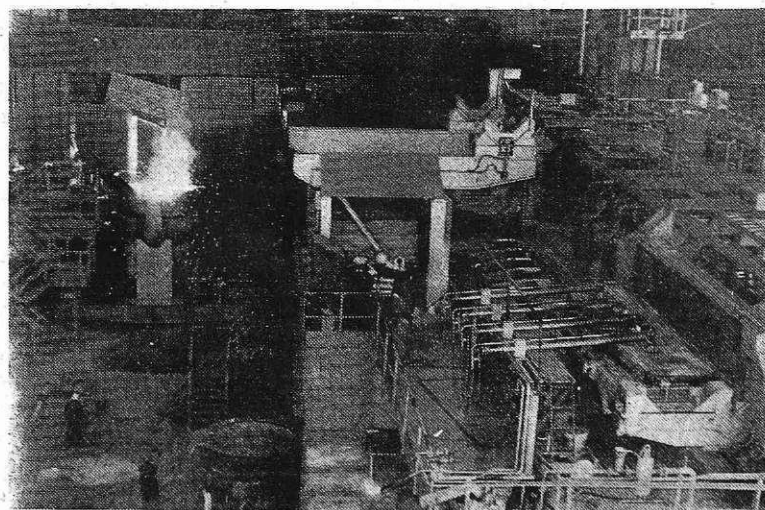
TOZD HLADNA VALJARNA JESENICE

— amortizacijske zamenjave

TOZD ŽICARNA

Proizvodnja VAC žice

V zaključni fazi je izdelava programa naložbe. V januarju je bila imenovana strokovna grupa za izdelavo programa. Grupa je najprej izvedla razpis za opremo in na tej osnovi pripravila program, ki bi imel predračunsko vrednost 81,2 mio din, kar je 33 mio več, kot je predvideno po planu. Glavni vzrok za to je podražitev uvozne opreme in tečajne razlike ter skladišče gotove proizvodnje.

Onto liv

Zemeljska dela za novo parno centralo na Beli (Foto S. Kokalj)

Z naložbo bo možno pričeti v zadnjem tromesečju letos pod pogojem, da bo možno izvesti prijavo na SDK in pridobiti dinarska in devizna sredstva.

Lužilnica

Naložba je v fazi izdelave študij in pripravljalnih del.

Priprave na naložbo so tekly že v preteklem srednjeročnem obdobju v okviru projekta patentirana žica. Že takrat so se iskale najboljše tehnološke in tehnične rešitve za luženje vseh vrst žice, še posebej nerjavne. Poleg tega je bila prisotna še dodatna omejitev — ustavljen je bil uvoz opreme. Zato ima strokovna grupa še dodatno zahtevo, da prouči vse možnosti uporabe obstoječih naprav, ki bi bile dopolnjene z domačo opremo.

Glede na sedanje stanje del bi bilo mogoče program naložbe izdelati v zadnjem tromesečju letos.

Peč za gašenje

Naložba teče vzporedno z lužilnico in je v enakem stanju.

Navijalci patentirne proge B

Naložba je v fazi izvajanja, naročena je oprema z dobavnim rokom v tretjem tromesečju 1982.

Vrednost naložbe je po programu 12,8 mio din. Angažiranih je 9,4 mio din in plačanih 4,6 mio din.

Odjava naložbe bo možna v zadnjem tromesečju leta 1982.

TOZD PROFILARNA

Povečanje proizvodnje diskov

Za naložbo je izdelan program. Izveden je bil razpis za stiskalnice, vendar je bil neuspešen, ker se nihče od ponudnikov ni držal zahtev. Razpis bo ponovljen.

Poleg izbire stiskalnice se raziskuje tudi možnost uporabe robotov in možnost preselitve izdelave diskov na drugo lokacijo zaradi sedanje utujenosti. Glede na trenutno stanje bo možno pričeti z realizacijo naložbe, ko bo ponovljen razpis uspel, posebej pa še, ko bo možno urediti financiranje in prijavo na SDK. Potrebno je izkoristiti sodelovanje s SSNO.

Zamenjava profilirke

Naložba je v zaključni fazi. Nova profilirka je postavljena in je v poskusnem obratovanju. Urediti je treba še skladišče orodja za novo profilirko in za del obstoječih. Dela bodo zaključena v tretjem tromesečju letos.

Vrednost naložbe po programu, skupaj z aneksom, je 41,7 mio din. Angažiranih sredstev je 27,7 mio din in plačanih 27,5 mio din.

Odjava investicije bo možna v zadnjem tromesečju letos.

TOZD VRATNI PODBOJI

Žerjav 3 ton

Naložba je v pripravljalni fazi. Zbrane so bile ponudbe.

Vrednost žerjava po izbrani ponudbi z 20 % podražitvijo, napajanjem in 4,8 % prispevkom za energetiko je 1,2 mio din, po planu pa je bila 1 mio din (cene dec. 1980).

Naložbo mora potrditi TOZD, financiranje pa urediti FRS.

TOZD JEKLOVLEK

Brusilni stroj BBE 1/A

Naložba je zaključena. Izvršena je bila montaža in testiranje stroja. Stroj normalno obratuje.

Vrednost naložbe po programu je bila 5,2 mio din. Angažiranih je 5,1 mio din in plačanih 3,9 mio din.

Naložba ni prijavljena na SDK.

Brusilni stroj Schumag

Naložba je pred pričetkom realizacije.

Za naložbo je bil izdelan program in samoupravni sporazum med TOZD in MIV Sremska Mitrovica, kjer se TOZD obvezuje za redno količinsko dobavo ventilskih jekel, MIV pa za dobavo stroja, plačljivega v din. Sporazum je Železarna podpisala marca 81, MIV pa ga še ni podpisal, ker ne more pridobiti uvoznega dovoljenja.

Tako naložba miruje in se bo nadaljevala, ko bo MIV izpolnil svoj del sporazuma.

Vrednost naložbe po programu je 13,2 mio din, v planu je 16,32 mio din. Dejanska vrednost se bo približala planirani, saj so v programu naložbe podražitve upoštevane le do januarja 1982.

Rok realizacije je bil predviden januar 82, pri roku dobave stroja v avgustu 1981.

Ravnalni stroj

Naložba še ni začeta. Glavni vzrok za to je dejstvo, da je predviden ravnalni stroj iz uvoza, česar pa ni mogoče letos realizirati. Naprej se bodo iskale možnosti za domačo dobavo ali iz klirinskega področja.

TOZD ELEKTRODE

Agglomeriran prašek

Naložba je v zaključni fazi izdelave proizvodne hale. Cela naložba je bila razdeljena na dva dela. Prvi del obsega postavitev proizvodne hale in skladišča, drugi del pa dobavo uvozne opreme, tehnične dokumentacije, domače opreme in montaže.

Prvi del je v glavnem zaključen. Pričetek realizacije drugega dela je vezan na devizna sredstva za uvoz opreme. Trenutno ni nobenih izgledov za to in tako bo naložba do nadaljnjega mirovala.

Vrednost naložbe je po programu 77,2 mio din, prva faza 26,2 mio din in druga 51 mio din. Zaradi neznanega pričetka nadaljevanja del in s tem roka izgradnje se bo vrednost druge faze še povečala.

Vrednost angažiranih sredstev prve faze je 23,2 mio din, od česar je plačanih 19,5 mio din. Možna je odjava prve faze naložbe pri SDK v tretjem tromesečju letos.

Adaptacija šamotarne

Naložba je zaključena. Vrednost po programu je 3,7 mio din. Angažiranih sredstev je 4,3 mio din, plačanih pa 3,7 mio din.

Odjava naložbe pri SDK bo v tretjem tromesečju letos.

Prizidek k skladišču surovin

Naložba je zaključena. Vrednost po programu z aneksom je 10,7 mio din. Angažiranih sredstev je 10,6 mio din, plačanih pa 9,6 mio din.

Odjava naložbe pri SDK bo v tretjem tromesečju letos.

TOZD ŽEKLARNA

Stroj za navojnike

Naložba še ni začeta. Glavni vzrok je dejstvo, da je predvideni stroj iz uvoza, česar pa ni možno letos realizirati, razen, če najdemo sovlagatelja.

TOZD STROJNE DELAVNICE

Strojne delavnice I. faza

Naložba je v zaključni fazi realizacije. Dokončuje se prekrivanje podlajske hale in izdeluje se tlak. Potrebno je še urediti instalacije in prestavitev stene. Dela naj bi bila zaključena in odjavljena v tretjem tromesečju letos.

PREGLED STANJA NALOŽB PO TOZD IN DELOVNIH SKUPNOSTIH

TOZD PLAVŽ — amortizacijske zamenjave.

TOZD JEKLARNA

Jeklarne 2

Naložba je v pripravljalni fazi. Izdelan je investicijski program (IP). Pridobljeno je lokacijsko dovoljenje. Dinarska sredstva in devizna sredstva še niso pridobljena. Prijave na SDK ni. Izvajajo se predhodno dela: študije, idejne rešitve, projekti za pridobitev gradbenega dovoljenja (PGD), odkup zemljišča, pridobivanje soglasij, izdelava tehnične dokumentacije po pogodbi s f. Manesmann Demag.

Vrednost naložbe po programu (dec. 1980) je 7.007 mio din.

Odobrena lastna sredstva za predhodna dela so 43 mio din, izkoriščeno 24 mio din. Odobrena so tudi lastna sredstva 300 mio din v letu 1981 za povečanje priključne moči za jeklarne 2.

Pričetek naložbe je planiran za konec leta 1981, zaključek pa leta 1984.

Naprava za vakuumiranje jekla

Naložba je v začetni fazi izvajanja. Razdeljena je na dva dela. Prva faza — domača oprema (žerjav, ponvice in vakuumske črpalke) teče in bo realizirana v tretjem kvartalu 1982. Druga faza — uvozna oprema, tehnična dokumentacija, gradbena dela, del domače opreme in montaža še ni pričetka, ker še niso urejena vsa soglasja za uvoz. Pogodba z dobaviteljem opreme je podpisana in teče dobavni rok. Planiran zaključek druge faze oz. celotne naložbe je zadnje tromesečje 1982. Potrebno bo izvršiti prijavo druge faze na SDK, kar pa bo v trenutni situaciji na področju naložb težko izvesti.

Vrednost naložbe po programu je 183 mio din, prva faza 55,7 mio din in druga faza 127,3 mio din. Glede na podaljšan rok izgradnje in tečajne razlike bodo nastopile podražitve, ki bodo prikazane v aneksu.

Vrednost angažiranih sredstev prve faze je 50 mio din in plačanih 10,5 mio din. Odjava naložbe pri SDK je predvidena v letu 1983.

Odpraševalna naprava

Naložba je v zaključni fazi. Montaža odpraševalne naprave je v zaključni fazi, istočasno poteka testiranje naprav, v zaključni fazi je priprava cevovodov, nap in jeklenih konstrukcij za predelavo hale elektrojeklarne. Delo in ustavitve električnih peči je planirano od 3. avgusta dalje za 30 dni. Zaključek ostalih del in obratovanje naprave je predvideno v zadnjem tromesečju.

Vrednost del po programu skupaj z aneksom št. 1 je 164 mio din. Angažiranih sredstev je 167,5 mio din in plačanih 134,5 mio din.

Odjava investicije pri SDK bo možna v prvem tromesečju 1982.

Skladišče legur

Naložba je v zaključni fazi. V delu je montaža žerjavne proge in priprava na izvedbo razsvetljave. V izdelavi je osemtonski mostni žerjav.

Zaključek del je predviden v zadnjem tromesečju letos, vrednost naložbe po programu in aneksu 1 je 23,7 mio din. Angažirano je 22 mio din in plačanih 18 mio din.

Odjava investicije je predvidena v prvem tromesečju 1982.

Predelava ogrevanja SM peči na zemeljski plin

Naložba je v zaključni fazi. V pripravi je še predelava SM peči 3, kot zadnje peči, ki bo izvedena v avgustu 1981. Potrebno je izdelati še eno mesto za ogrevanje ponvic in odpraviti nekaj pomanjkljivosti pri že izvedenih predelavah. Dela bodo zaključena v zadnjem tromesečju letos.

Vrednost del po programu je 21 mio din. Angažiranih je 18 mio din in plačanih 13 mio din. Odjava investicije bo možna v prvem tromesečju prihodnjega leta.

Naprava za vpihovanje CaSi

Naložba je v fazi gradbenih del in izdelave konstrukcij ter opreme. Zaključek del je predviden v zadnjem tromesečju letos.

Vrednost naložbe je 15,3 mio din. Angažiranih je 14,7 mio din in plačanih 7 mio din.

Zaradi delno spremenjene idejne zasnove je nastalo več gradbenih del, konstrukcij in opreme. Zato je izdelan aneks 1 k programu naložbe v višini 9,9 mio din, ki bo dan v potrditev v TOZD. Financiral naj bi se iz nerazporejenih amortizacijskih sredstev TOZD. Aneks 1 je treba dodatno prijaviti SDK, kar pa je zaradi trenutno veljavne prepovedi nemogoče. V slučaju daljšega reševanja prijave, se bo rok zaključka del podaljšal.

Odjava investicije je pod normalnimi pogoji predvidena v prvem tromesečju 1982.

Žerjav 42/12,5 ton hala ponvic

Za to še ni pripravljen naložbeni program. V planu 1981 je predvidena nabava novega žerjava v vrednosti 18 mio din, TOZD pa ima zbrane ponudbe za predelavo žerjava 42/8 ton v vrednosti 7,95 mio din in predlaga v svojem programu amortizacijskih zamenjav tako rešitev.

Za pričetek naložbe mora TOZD sprejeti ustrezen sklep in FRS izvesti prijavo na SDK. Glede na trenutno situacijo bo to težko izvesti, vendar bi morali zaradi pomembnosti naložbe za normalno delo jeklarne vztrajati na realizaciji naložbe in najti način za pričetek del.

Predvideni rok realizacije je 12–15 mesecev.

TOZD LIVARNA — amortizacijske zamenjave

TOZD VALJARNA BLUMING-STEKEL

Brusilni stroji

Naložba je v fazi izdelave tehnične dokumentacije in programa. V srednjeročnem planu 1981–85 je bila predvidena nabava treh strojev za brušenje gredic. V planu 1981 je bila predvidena nabava enega stroja iz zahodnega tržišča. Ker ni bilo nobene možnosti, da bi uvoz tudi izvršili, je bilo odločeno, da pristopimo k izdelavi brusilnega stroja za gredice iz domačih materialov in opreme. Nalogo za izdelavo oziroma pripravo tehnične dokumentacije je prevzel oddelk TIDN v TOZD Vzdrževanje. Ta bo izdelana na osnovi izvedb in izkušenj na obstoječih brusilnih strojih. Izdelava dokumentacije je v zaključni fazi in na njeni osnovi bo izdelan program naložbe. Potrebno je izkoristiti sodelovanje s SSNO.

Glede na slabo stanje nekaterih obstoječih brusilnih strojev in glede na vedno večje potrebe po brušenju gredic, bi morali delo na programu intenzivno nadaljevati in naložbo čimprej realizirati.

Vrednost naložbe in roka izvedbe v tej fazi še ni možno dati.

Žerjav 32/12,5 ton

Naložba je v pripravljalni fazi. Priprava na realizacijo naložbe je tekla počasi in s težavami. Po planu je predviden mostni žerjav 32/12,5 ton. Zaradi različnih mnenj o njegovi velikosti in funkciji je bila imenovana strokovna komisija, ki je potrdila planirani žerjav.

Vrednost žerjava po planu je 18 mio din (cene dec. 80), izbrani žerjav z rezervnimi deli, 20 % podražitvami in 4,8 % prispevkom za energetiko, pa ima vrednost 21 mio din.

Naložbo mora potrditi TOZD, FRS pa mora izvesti prijavo na SDK. Zaradi trenutnega stanja na področju naložb bo prijavo težko

KAJ JE PONVIČNA METALURGIJA?

Pravijo, da je bolj pravilno, če rečemo: metalurgija v ponvici. V jeklnah smo rekli kotlu, v katerega iz plavža izteče surovo železo, ali v katerega iz peči za izdelavo jekla izteče jeklo »ponovca« in, saj veste, kar se Janezek nauči...

Moj namen pa niso jezikoslovne razprave, temveč bom skušal na čim bolj razumljiv in kratek način razložiti, kaj je to **ponvična metalurgija**. V vse jeklarne slovenskih železarn jo uvažamo in zato je prav, da tudi vsi sodelavci v delovnih organizacijah SOZD Slovenske železarne zvejo, za kaj pravzaprav gre.

Postopek, ki je danes v svetovni jeklarski industriji zelo v razmahu, je pravzaprav še na poti razvoja in je pri njem še mnogo nedogrnjenega in se bo razvijal še naprej. Nastanek ali potrebo lahko skoraj v celoti pripišemo kakovostnim lastnostim, ki jih danes zahtevajo od jekla. Predvsem je bil namen odžvepljanje in odstranjevanje plinov iz tekočega jekla, ni pa moč prezreti tudi izboljšave v tehnoloških procesih izdelave jekla in pa znižanje stroškov izdelave ob dvigu proizvodnosti pri delu kvalitnega programa.

KAJ ŽELIJO DOSEČI S PONVIČNO METALURGIJO?

Enakomernost lastnosti raztopljenega jekla v ponvici. To pomeni, da ima v vsaki točki enako kemično sestavo in temperaturo po vsej prostornini taline. Na ta način tudi čim bolj enakomerno lastnosti v strjenem jeklu.

Možnost popravkov kemične sestave z dodajanjem legur tako, da bi dosegli ožje analize meje.

Možnost uravnavanja predpisane temperature litja.

Možnost odžvepljanja z nadzorovanim vodenjem poteka reakcij. Pod določenimi pogoji se da odstranjati tudi fosfor in silicij.

Odstranjevanje kisika (deoksidacija), da bi bilo v jeklu čim manj nečistoč oziroma vključkov.

Za doseglo boljše lastnosti jekla.

NA KAKŠEN NAČIN PA DOSEŽEMO ŽELJENE CILJE?

Vložek za programirano jeklo najprej raztalijo, oziroma jekla izdelajo do izhodiščne sestave v peči. Ker bomo imeli v slovenskih jeklnah v prihodnje samo postopek pridobivanja jekla v električnih pečeh, se omejimo samo na ta način izdelave. Električna peč nam služi ob uporabi ponvične metalurgije samo za to, da raztopimo vložek. Vložek mora biti pripravljen in peč vodena tako, da je čas topljenja čim krajši in da je sestava taline čim bližje predvideni sestavi in da dosežemo takšno temperaturo, ki dopušča dogotavljanje šarže v ponvici. Med topljenjem z ustrezno sestavo žlindre že odstranijo del neželenih spremljevalcev, dodajo del legiranih elementov, da dobe železno sestavo in žlindro odstranijo ali odstranijo med izlivom. Tako pripravljeno šaržo izpuste iz peči v ponvico.

Za metalurgijo v ponvici pa sta, odvisno od tega, kaj hočemo doseči, dve poti:

1. Šarž ima ob izlivu zadostno temperaturo, tako da med obdelavo v ponvici doseže željeno temperaturo vlivanja.

2. Ponvica je greta in tako je postopek obdelave skoraj neodvisen od časa in je možno izvesti večje popravke analize z dodajanjem legiranih elementov, oziroma materialov za vodenje željenih reakcij.

KATERI SO NAČINI IN POSTOPKI OBDELAVE ŠARŽE V PONVICI?

Najprej je treba ločiti jeklo od žlindre med izlivom iz peči ali po izlivu.

Raztaljeno jeklo v ponvici lahko premešajo tako, da ga preprihajo s plinom ali pa ga premešajo v elektromagnetnem polju ali, kot pravijo, z induktivnim mešanjem.

V ponvicih je možno uporabiti za obzidavo oziroma obloge material, ki povzroča željene reakcije, ali pa se v ponvici pripravi žlindro željene sestave, ki omogoča vnaprej določene, vodene procese.

Z vpihovanjem prašnih materialov, ki so potrebni za povzročanje vodenih postopkov, ali z vpihovanjem prašnih legiranih elementov odredijo sestavo jekla.

Z obdelavo jekla z vakuumiranjem odstranijo neželjene pline, pri čemer se jeklo tudi čisti in med ali po odplinjevanju dopušča možnost prej navedenih postopkov dodajanja raznih materialov, možno pa je tudi vodeno vpihovanje plinov, torej tudi kisika.

Tudi postopki vlivanja z zaščito curka, da ne bi nastopila ponovna oksidacija, spadajo v področje ponvične metalurgije, kot tudi postopki dodajanja dezoksidatov v curek med samim vlivanjem jekla v

vmesno posodo pri neprekinjenem vlivanju ali pa neposredno dodajanje sredstev za legiranje ali vodene reakcije, tako da s posebnimi napravami porivajo v talino žico, trak ali polnjeno žico.

Drugi način je takšen, da s posebnimi napravami »streljajo« v talino naboj, napolnjene z materiali, katere žele spravi v raztaljeno jeklo v natančno odmerjenih količinah.

Naši raziskovalci v železarnah in na Metalurškem inštitutu v Ljubljani pridno delajo. Okvirno so navedeni postopki znani. Nekaj znanja bo kupljenega tudi z napravami, katere bodo dobili v železarnah Ravne in Jesenice že v kratkem, v železarni Store pa nekaj kasneje. Nekaj postopkov ponvične metalurgije je v naših jeklnah že v rabi. Preprihavanje s plinom, da se šarža v ponvici premeša, uporaba žlindre odredene sestave, ločenje žlindre od jekla med izlivom in pnevmatsko vpihovanje reakcijskih materialov v šaržo v ponvici.

Postopki obdelave šarž v ponvici trajajo različno dolgo, odvisno od načina in tehnologije, tudi do 50 minut. V večini primerov je pa šarža v ponvici prej gotova in pripravljena za vlivanje, predno dobimo iz peči

novi šaržo. Ker pa služi električna peč v glavnem samo za topljenje in šarže dogotavljajo v ponvici, se ob takem načinu dela poveča tudi količina proizvodnje. To povečanje je različno in odvisno od kvalitete oziroma uporabljenih tehnologij, giblje se pa med 20 do 35 %.

Posamezni postopki ponvične metalurgije so bili bolj ali manj uspešno uvajani že pred desetletji. Šok razmah je nastal v zadnjih petih do desetih letih. Kot vidite, so pri tem zelo različne in številne možnosti potrebe in te je treba izbrati odvisno od željenih ciljev.

Ponvična metalurgija je soden postopek, ki je prišel v naše jeklarne brez velikega hrupa, še predno so bile kupljene naprave, ki bodo le še širše možnosti, brez katerih ne bi mogli v bodoče več zadostiti kupcem pri njihovih zahtevah, katere d es še postavljajo za jeklarske proizo de, ki so pa enake zahtevam na svetovnem trgu jeklarskih izdelkov.

Upam, da sem vas na razumljiv način vsaj okvirno seznanil z to izmed novosti v naših jeklnah. Moja želja je tudi, da poudarim la so med nami strokovnjaki, ki si i zadevajo in so dokazali, da so sobni slediti dogajanjem v svet la pri nas uvajajo mnogo tega z t-nim znanjem in močmi, brez nal a tujega znanja.

Milan Marč

V SLOVO JANEZU VEBRU

Mnogo prezgodaj smo se morali za vedno posloviti od marljivega sodelavca JANEZA VEBRA. Ob tem sosesu nam misli same od sebe pohitijo nazaj v njegovo mladost, na njegovo življenjsko pot, ki je bila prežeta z neizprosno borbo za vsakdanji kruh.

Kot mlad fant se je pokojni Janez leta 1948 zaposlil v hladni valjarni na Jesenicah in delal na stroju Kronerberg. Zaradi vestnosti in natančnosti je kmalu napredoval na mali Demag stroj, na katerem so takrat izdelovali najzahtevnejše kvalitete. Dvajset let je delal na tem stroju, poučeval mlade delavce, jim dajal koristne nasvete in jim bil vzornik.

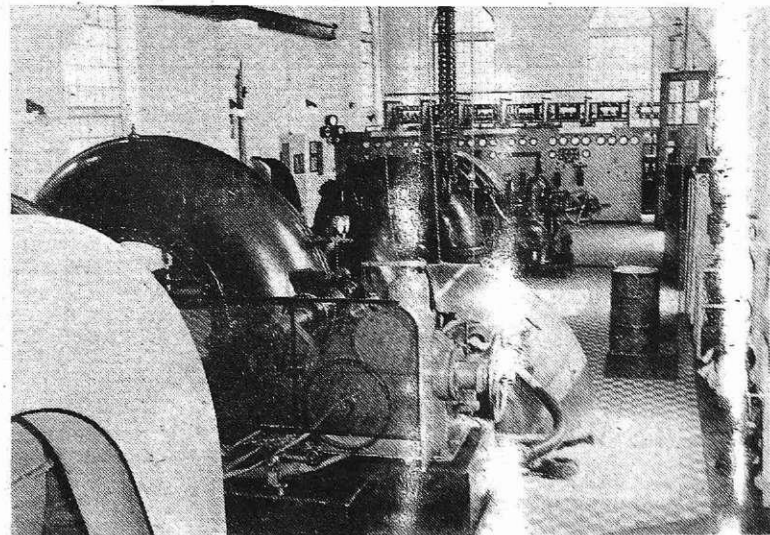
Bolezen mu je preprečila opravljanje tega dela. Postal je kurjač na regeneratortu in nazadnje tehtalec. Povsod, kjer je delal, je

resno, disciplinirano in odgovorno opravljal svoje zadolžitve. Nobeno delo mu ni bilo pretežko, ker se je še kako dobro zavedal da s tem gradi boljši jutro zase, za svojo družino in celotno družbo.

Kljub veliki volji in delovni vnemi se je prehitro iztekla njegova življenjska pot, pot, ki mu je pomenila le večno bitko in na kateri mu ni bilo nič prihranjenega. Ta njegov boj se je kazal v njegovi poštenosti in marljivosti, v tovarištvu in v skrbi za njegovo družino. Še bi se bojeval in ustvarjal, če mu zahrbtna bolezen ne bi pretrgala njegove življenjske poti.

Sodelavci ga bomo ohranili v spominu kot vestnega in marljivega delavca in poštenega ter dobrega tovariša.

Sodelavci

Notranjost hidroelektrarne v Zasipu (Foto S. Kokač)

Pretok grodlja na plavžu

Vrednost naložbe po programu z aneksi je 52,2 mio din. Angažiranih sredstev je 51,6 mio din in plačanih 48 mio din.

Strojne delavnice II. faza

Naložba je v fazi izdelave programa. Pred tem je bila izdelana vrsta variant obsega in izvedbe z namenom, da se doseže optimalen obseg pri najnižjih stroških. Končne odločitve še ni bilo, ker je vrednost od 50 do 70 mio din previsoka. Za tovrstne naložbe dosedaj ni bilo pričakovati bančnih kreditov, financiranje samo z lastnimi sredstvi pa je nesprenemljivo. Po novih ukrepih je možnosti kreditiranja še manj, poleg tega pa tudi ni možna prijava naložbe.

Zato naj bi naložba do nadaljnega mirovala, ali pa naj bi se obseg obnove proizvodne hale tako zmanjšal, da ga je možno bremeniti na stroške investicijskega vzdrževanja.

Brusilni stroj BPV 80 A

Naložba je v fazi realizacije. Stroj je bil dobavljen v začetku leta. Zaradi spremembe lokacije z Jesenic na Javornik pa kasni izdelava temelja v podaljšku hale težke obdelave (naložba strojne delavnice I. faza). Naložba bo zaključena v zadnjem tromesečju letos.

Vrednost naložbe je po programu 5,7 mio din. Angažiranih sredstev je 3,5 mio din in plačanih 3,1 mio din. Naložba ni prijavljena na SDK.

TOZD REMONTNE DELAVNICE

Avtomatska telefonska centrala

Naložba je v zaključni fazi. Montaža avtomatske telefonske centrale je izvršena in je bila v juliju dana v obratovanje. Vrednost naložbe po programu je 20 mio din. Angažiranih sredstev je 19,6 mio din in plačanih 15,6 mio din.

Odjava naložbe naj bi bila v tretjem tromesečju letos.

Instalacijska delavnica

Naložba je zaključena. Vrednost naložbe po programu je bil sedem mio din, prijavljena je bila v višini 5,5 mio din. Angažiranih sredstev je bilo 5,5 mio din in plačanih 4,9 mio din.

Naložba bo objavljena v tretjem tromesečju 1981.

TOZD VZDRŽEVANJE

— drobne amortizacijske zame-njave

TOZD-ENERGETIK

Plinifikacija I. faza

Naložba je v zaključni fazi. Urediti je treba še manjše priključke na primarni vod.

Vrednost po programu je bila 90 mio din. Angažiranih sredstev je 89,5 mio din in plačano 86,6 mio din.

Odjava naložbe pri SDK naj bi bila v tretjem tromesečju letos.

Parni kotel

Naložba je v fazi izvajanja. Naročena je oprema kotla in pri gradbenih delih. Montaža oglekla konec leta 1981.

Vrednost naložbe po programu je 68,9 mio din. Angažiranih sredstev je 51,5 mio din in plačanih 29 mio din. Glede na večji obseg zgraditve kot je bilo po ponudbeni doku predvideno v programu, bo treba izdelati aneks za sredstva v višini do 5 mio din.

Odjava naložbe bo možna v prvem tromesečju 1982.

TOZD TRANSPORT

Diesel lokomotiva

Z naložbo se nismo zadovoljili o dobavi je bila vendar je dobavitelj — Djuro Djaković zahteval plačilo za okrog 30 % vrednosti tega nismo mogli izvršiti investicija nezačeta, dokle demo rešitve z dobaviteljem

TOZD DRUŽBENA PREHRANA

DELOVNA SKUPNOST ZA KADROVSKE IN SPLOŠNE ZADEVE IN INFORMIRANJE

— drobne amortizacijske zame-njave

Zaklonišča

Naložba še ni začeta. Na zahtevo odbora za LO pri Sob Jesenice so bila dana v srednjeročni plan tudi zaklonišča kot pogoj za izdajo gradbenih dovoljenj za naložbo.

Zato so tudi v planu 1981 predvidena sredstva, ki pa se še niso koristila, ker v okviru neke druge naložbe še nismo pričeli z izgradnjo zaklonišča.

DELOVNA SKUPNOST ZA KOMERCIALNE IN FINANČNE ZADEVE

— drobne amortizacijske zame-njave

DELOVNA SKUPNOST ZA EKONOMIKO, TEHNIČNO KONTROLO IN RAZISKAVE TER NOVOGRADNJE

— drobne amortizacijske zame-njave

Elektronski računski center

Naložba je zaključena.

Vrednost naložbe po programu je bila 221,3 mio din. Zaradi delnega povečanja obsega del, podražitev in plačila interkalarnih obresti se je vrednost povečala za 47,2 mio din, za kar je narejen aneks. Pokrivanje prekoračitve bo v višini 23 mio din iz tečajnih razlik in preračuna deviznega kredita, v višini 24,2 mio din pa bo pokritih iz lastnih sredstev investitorja.

Naložba je trenutno prijavljena na SDK v višini 221,3 mio din, angažiranih je 261 mio din in plačanih 244 mio din.

S potrditvijo aneksa in finančno ureditvijo bo naložba lahko objavljena v tretjem tromesečju letos.

Poleg naložb sprejetih s planom za leto 1981 sta zaključeni oziroma v zaključni fazi še naslednji prijavljene naložbi:

KONTI LIV — TOZD JEKLARNA

Naložba je zaključena. Zbrane so izjave izvajalcev o zaključenih delih. Naložba je prijavljena na SDK v višini 302,2 mio din. Odjava bo izvršena 30. septembra 1981.

SEMAFORIZACIJA KRIŽIŠČA PRI GASILSKEM DOMU — DS KSI

Naložba je v teku. Prijavljena je na SDK v vrednosti 252.000 din. Angažirano je 204.000 in plačano 9.000 din.

Delo bo zaključeno in naložba objavljena v četrtem tromesečju letos. Sektor novogradenj

Železarski globus

ZRN

Po zahodnonemških podatkih je danes na svetu več kot 100 držav v razvoju, vendar jih ima samo slabih 40 železarsko industrijo, v kateri izdelajo čez 100.000 ton surovega jekla letno. Leta 1979 so te države izdelale okoli 60 milij. ton surovega jekla, kar pomeni 8 % svetovne proizvodnje. Približno enako količino železarskih izdelkov pa te države letno tudi uvažajo iz industrijsko razvitih držav. Skupaj z LR Kitajsko imajo države v razvoju več kot 71 % celotnega prebivalstva na svetu, kar je v ostrem nasprotju z njihovim deležem pri proizvodnji industrijskih dobrin in jekla. Zato si je Unido (organizacija za industrijski razvoj Združenih narodov) postavila za cilj, da bi te države zaradi boljše izkoriščenosti lastnih zalog surovin in energetskih virov ter prilagoditve porabe in preskrbe industrijskih dobrin do leta 2000 izdelale 30 % svetovne proizvodnje surovega jekla. Vendar kaže, da bo zaradi različnih težav ta cilj zelo težko doseči.

SEMENJ V BISTRICI

NEPOMIRLJIVO RIBNO

Nedelja, 19. julija 1942
Gabriel Ferjan-Skorc in Jože Gracelj-Darko sta z roba jase na pobočju Jelovice že dve uri opazovala vasi, njive in travnike med Bledom in sotočjem Save Bohinjke in Save Dolinke.

»Gruva,« je rekel Skorc. »Kaže, da ob Savi ni nobene zasede.«
Previdno sta se začela spuščati proti Savi Bohinjki. Po mesecu dni partizanštine sta si zaželela videti domače, se do siteda najesti in se vrniti s polnim nabrtnikom.

Se pred nočjo sta pod Ribnim šla čez Savo Bohinjko, toda premalo previdno, kajti videli so ju županovi otoci in to »veliko novico« z velikim zadovoljstvom zbrbljali doma.

Po policijski uri, ko so morala biti vsa okna zatemnjena, se je Ribno pogreznilo v nočni spanec. Spali pa niso vsi; niso spali aktivisti OF, ki so skrivaj pred vasjo čakali Skorca in Darka. Niso spali sorodniki, ki sta jih obiskala, pa tudi županova žena, kateri se je v glavi zavrtelo, ko je od otrok zvedela, da sta dva oborožena vaščana prišla čez Savo. Bo že ona posvetila tem vaškim banditom!

Ponedeljek, 20. julija 1942

Katarina Klainberger, županova žena, hiti z Ribnega proti Bledu poročat na gestapo, koga so sinoči pri Savi videli njeni otroci. Oba so prepoznali. Ji bodo pa ja dali kakšno nagrado!

Torek, 21. julija 1942

Ob štirih zjutraj so policijske enote obkrožile Ribno in Koritno. Brez nevihtnih oblakov je začelo po hišah grmeti: »Aufmachen! Aufmachen! Alles heraus!« Vaščani so morali hitro iz postelj na dvorišče. Mudilo se je, zelo mudilo. Nemcem, kajpak. V hišah so ostali le policisti, ki so od kleti do podstrešij iskali skrite partizane, bunkerje, skrivališča hrane in drugega materiala, ki bi bilo lahko namenjeno partizanom. Pa literaturo, tajno pošto... ki naj bi razkrila zveze družine z »banditi«. Vodniki policijskih psov so s psi tekali po hlevih, senikih in kozolcih.

K vsaki družini so postavili stražarja. Enega ali več, odvisno od števila družinskih članov in s kako veliko rdečo ali črno piko so bili zaznamovani.

Gestapovci izrabljajo trenutke strahu, ki je prevzel vaščane:

»Kje je vaš sin, oče, brat, sestra...?«

Marsikaj vedo, a še naprej izsiljujejo z vprašanji. Imajo natančne podatke, iz katerih družin so fantje pri partizanih.

»Saj vaš ni več pri banditih. Ujeli smo ga in zdaj ga imamo zaprtega v Begunjah,« so stražili zdaj to, zdaj ono družino.

V Ribnem so na tovarnjake naložili Ferjanovo (po domače Sodarjevo), Graceljovo (Burjevo) in Grilčev (Smrekarjevo) družino. Krivi so! Sinove imajo v partizanih. Ne bodo jim mogli več pomagati. Tako razmišljajo gestapovci, tako deluje okupatorska oblast. Oblast močnejšega.

Na tovarnjak mora tudi Manca Bernard. Zaradi bratov, ki so se uprli okupatorju. Njenega brata Jožeta so v Lescah ustrelili kot talca. Jaka pa je bil glavni orga-

nizator upora na tem območju. Zdal je že več mesecev mrtev, po vojni pa bo razglašen za narodnega heroja. Kdo bi kaj takega slutil v tistih hudih dneh! S Koritnega je bil doma, po domače Trseglavov. Tudi njegova družina mora na tovarnjak. Pa Jakova svakinja Katarina Bernard s štirimi otroki. Deset mesecev je že vdova. Njenega moža, 38-letnega zidarja Jožeta Bernarda, so Nemci ustrelili 4. septembra 1941 v skupini petih talcev v Lescah, ker so partizani dve noči prej ubili nočnega čuvaja tovarne verig v Lescah. Katarina Zupana, ki je bil nemški vohun. Z Bernardom so bili v Lescah ustreljeni še 45-letni strojnik Anton Poje iz Lesc, 40-letni delavec s Črnuca Jožef Dacar, 41-letni delavec Anton Mohorič in 33-letni bravec Franc Krastek, oba z Javornika.

Zenske in otroke s Koritnega in z Ribnega so odpeljali v zbirno taborišče v Sentvid, kamor so pozneje iz begunjskih zaporov pripeljali še moške, ki jih niso postrelili. Večino teh družin so izgnali v taborišče Radzberg in Alteting.

Od tedaj aretiranih so čez sedem dni dva ustrelili v Bistrici pri Naklem. Dvainšestdesetletnega Gabrijele Ferjana, po domače Sodarja, majhnega kmeta in priložnostnega tesarja so ustrelili zato, ker sta bila v partizanih njegova sinova Gabriel-Skorc in Janez. 30-letnega Janeza Gracelja pa zato, ker je bil njegov brat Jože-Darko partizan.

Partizani so presenetljivo hitro zvedeli, kje je vir izdaje. Takratni občinski sluga Franc Zupan z Ribnega je po zvezi partizanom poslal poročilo, v katerem je bilo do minute natančno zapisano, kdaj je šla Franciška Klainberger na gestapo na Bled, kdaj se je vrnila in kaj je govorila. Priložil je kopijo ovaškega poročila, ki ga je Klainbergerjeva napisala v občinski pisarni v Ribnem in že napisanega nesla na Bled, kopijo pa pustila v občinski pisarni.

Kmalu po tem obvestilu so izdajalke kaznovali s smrtjo.

Enajstega januarja 1944 je Ribno in okoliške vasi zajel drugi val aretacij in selitev. Vse vasi so bile močno zastražene, ljudi pa so že začeli buditi in zganjati skupaj, ko je bilo še temno.

Franc Zupan, po domače Primašev iz Bodešča, je izgon v taborišče opisal takole:

»Zima je stiskala zobe in preklemansko me je zeblo, ko so nas nagnali iz toplih sob na dvorišče. Star sem bil 13 let in dobro se spominjam, kako je bilo. Le najnujnejše smo lahko vzeli s seboj. Oče, mati in dve leti mlajši brat Stanko smo morali zapustiti hišo. Oče je za potnico vzel malo zaseke in pol hleba kruha. Brat Janko in sestra Ivanka sta bila v partizanih in stoj bes so Nemci stresali nad nami.

Zbirališče za vse izgnane iz Bodešča je bilo na Marotovem dvorišču. Sem so prišle družine: Mulejeva (po domače Marofarjeva), Pangercova (Marotova), Koseljeva (Štefkova) in Fajfarjeva, to pa so čez mesec dni izpustili iz Gorican domov. Na Marotovo dvorišče so prišle tudi Kraljeva, Žnidarjeva in še nekatere družine, a so jih pripeljali samo v Ribno in jih tam izpustili.

V našem hlevu je ostalo sedem krav, trije prašiči, konj, nekaj ovac in kokoši, toliko tudi pri drugih družinah. Kdaj in kam so odgnali vso živino, ne vem.

Treba je izgrati pozabi pogumno vedenje naših žena. Izgnane z domov, z otroki okoli sebe, ko je bilo pol metra snega, so se na Marotovem zasneženem dvorišču usedle na kralje, truge, kot jim pravimo Gorenci (v njih dajejo kmetje krmo živini) in začele peti. Pele so, da bi jezile Nemce, zamotile otroke, sebi pa lajšale bolečine in javno pokazale svoj ponos.

Peš so nas odgnali v Ribno, kjer so že bile zbrane Dešmanova, Kumerdajčeva, Pižova in Žnidarjeva družina, a je bila slednja le nekaj časa v Goricanah, potem so jo izpustili domov. Iz Kumerdajčeve družine, ki se pišejo Valant, sta v NOV padla brata Jože in Franc.

Ko so ženske in otroke z odprtim autobusom odpeljali v Gorican, se je v Radovljici na glavni cesti Bled-Kranj, na prvem levem ovinku od bencinske črpalke naprej, autobusu zlomila os pri prvem kole-su. Autobus je zaneslo v breg, in se je prevrnil. Marija Janša, po domače Dešmanova, je pri tej nesreči dobila tako hude poškodbe, da je čez nekaj ur umrla v golniški bolnišnici. Ranjene so bile še tri ženske.

Tistega jutra so s Koritnega izgnali tri družine. O tem Jakob Zupan, po domače Polinov:

»V partizanih so bili štirje moji bratje: Ivan-Nestor, ki je spomeničar, Maks, Jože in Franc. Maks je padel kot tečajnik ob napadu na partijsko šolo v Cerknem 27. januarja 1944.

Enajstega januarja 1944 zjutraj je bila vsa vas obkoljena. S tovarnjaki so nas odpeljali na zbirališče v Ribno. Iz naše družine mene in mammo Marijo, iz Torkarjeve brata in sestro, Roka in Alojzijo in Cvenkeljnov, ki pa so jih iz Ribnega spustili domov. Pri nas in pri mnogih drugih hišah so opravili hišne preiskave.

V Goricanah so me hoteli speljati na limanice. Nekega dopoldneva policist zakliče v sobo: Jakob Zupan in Vinko Janša ven!

Ko sva prišla bliže, je nadaljeval: Šla bosta na skedenj delat rezanico za živino.

Na skednju sta bili iz lesene stene že odtrgani dve deski, pa de Vinko: Jakob, lahko bi pobegnili. Priložnost bi kazalo izkoristiti.

Z nama je delalo tudi neko dekle, ki je najbrž skrbelo za živino. Na Vinkov namig je brez besed začela odkimavati. Naslednjega dne pa nama je zaupala, da so policisti nalašč iztrgali tisti dve deski in zunaj čakali, kdaj bova začela lesti ven. Ubili bi naju za zgled drugim.

Natanko mesec dni po izgonu iz domače vasi, to je bilo 11. februarja 1944, so nas iz Gorican odpeljali v razna taborišča v Nemčiji: največ v Gunzhausen in Windsheim.

Ribno so Nemci preimenovali v Reifen, ilegalci v Rateče; Bodešče Nemci v Wodeschitz, ilegalci OF v Birma! Koritno v Koreiten, ilegalci v Kležnik, Selo pa so ilegalci preimenovali v Mlako.

Septembra 1945 so preživeli aktivisti in partizani: Gabriel Ferjan-Skorc, Janez Janša, Franc Torkar in Jakob Ark na štirih tipkanih straneh na podlagi lastnih spominov in vojnega arhiva napisali: »Potek narodnoosvobodilnega gibanja v okraju Ribno-Bled.«

(nadaljevanje)

Nenadoma je Milčk zamahnil in fant, ki je bil ob njem, se je počasi sesedal. Kakšno minuto so se še prerekli, ko so opazili, da nekdo leži na tleh. Potem so se znova prerekli, kdo ga je mahnil. Niso mogli ugotoviti. To jih je zapeljalo, da so vpili dalje, kot je bilo treba. Medtem so se pojavili žandarji in fantje so se morali vrniti k omizju. Nanko je potlej Milčka podražil:

»Zakaj si pa mahnil onega, da se je sesedel?«

Milčk je premišljeval, če lahko utaji. Kot se je spomnil Nanko. se Milčk s pretepi ni bahal. Muzajoče se je nasmehnil.

»Nisi videl, kako težko je stal? Pomagal sem mu, da je legel.«
Ko je Hrast s Polanko razpredal mrežo sodelavcev, je Nanko pomignil Milčku, da sta sedla v stran.

»Nanko, Nemca bi rad počil. Ali veš za kakšno priložnost. Moral bi pa sam,« je obotavljivo vprašal Nanko.

Milčkova usta so se povesila v kotic, oči zaiskrile, vse skupaj pa je dajalo okroglemu obrazu muzajoč, pavilovski videz.

»Za enega vem. Šel sem za njim do gmajne. Ano Marijo zalezuje. Tam, če se spomniš, kjer se končajo visoki borovci. Nekaj grmčija, vmes jasa. Lahko se prikrije. Rudko, ki je tudi lažil za njim, je rekel, da je po nemško-zakle. ko ga je zagledal. Ampak, kolikor vem, prostora ni menjal.«

»Kdaj pa prihaja?« je zanimalo Nanka. »Mislim, če veš za natančno uro?«

»Zmerom po šesti. Do takrat je Ana Marija v službi. Ima deljeno. Pred mrakom pa se vrne. Seveda sta v gmajni le v lepem vremenu. Če hočeš pihiti njega, boš moral pohiteti. Pozimi si bosta izbrala drug prostor.«

Pokimal je Milčku, da velja. Prepečal ga je gledal z bolečino. Kot bi mu zaval, da bo lahko opravil nalogo, ki ho tudi njega zelo veselila.

Naslednje dni je Nanko veliko premišljal o možnostih. Po vseh preudarkih se mu je razkrilo, da bi moral imeti veliko smolo, če se mu ne bi posrečilo. Na sončno sredo se je zlagal Hrastu, da je zvedel po sorodnikih o hekem oddaljenem kmetu, ki bi pomagal partiza-

VINKO TRINKAUS

(ODLOMEK IZ ROMANA)

UPORNIKI

19

nom. Stanuje na robu Kotredeža, zato mora k njemu sam in prineesti kar ponuja. Hrast ni ugovarjal. Zanj je bil vsak, ki je dal hrano partizanom, na nek način že pridobljen. Čeprav ni upal veliko pomagati, je bil s srcem že zaven.

Kraj, ki mu ga je omenil Milčk, je dobro poznal. Iskal je le prostor, da je videl na cesti. Iz središča sta morala priti po cesti. Ko je Nanko zagledal policista in ob njem svetloloso dekle, je vzdrhtel. Zdalje pa ob vsem pogumu tudi nekaj sreče.

Opdajal se je za grmčije, pregledal puško, če je naboj v cevi, potem je čakal. Dolgo sta se obirala, naposled pa le prišla. Pustil ju je naprej. Zavijala sta proti jasi. Nanko se je pripravljal, skrbno je meril. Za hipce je policist obstal in Nanko je ustrelil. Policist je krilnil, še bolj Ana Marija. Nanko je ustrelil še v drugo. Policist je obmroval in Nanko se je obrnil k Ani Mariji.

V grozi je trepetala, vpila in jokala. Z rokami je mahala pred sabo.

»Ne me ubiti, Slovenka sem!« je vreščala. Potem je le spoznala, kdo stoji pred njo. V hipu je utihnila, si utrla solzo, zatem je široko odprla oči.

»Nanko, si me prišel ubiti? Saj nisem proti vam! Všeč mi je bil, ljubezen, razumeš?«

»Ana Marija, obljubi: nikomur ne poveš, da si me prepoznala. Če boš čeknila, se ne boš tako skrila, da te ne bom našel.«

Ana je kimala in obljubljala, da živi duši ne črhnje, koga je videla. S strahom se je zadenjski umikala, ker jo je Nanko le gledal, potem pa je stekla. Nanko je vzel pas s pištolo, bluzo, tudi kapo. Mikali so ga tudi škornji, a je vedel — prevelika številka. Nato je zelo počasi odhajal. Vse vzburljivo, nevarno je bilo opravljeno. Kakor je imel navidez prednost, bi se lahko tudi slabo končalo. Zmerom so možnosti, da ti spodleti.

Po gozdovih je zavijal proti Klemenčevi domačiji. Okrog hiše mir, v hiši brljava luč. Ni potrkal, ampak je vstopil in pozdravil. Klemenc je hladno vrnil pozdrav.

»Prošnjo imam,« je rekel Nanko. »Pred mrakom sem v Zagorju počil policista. Imel je bluzo na sebi. Malo je krvava. Bi jo lahko oprali?«

»Pa bo to držalo?« je nejeverno vprašal Klemenc. Ni umaknil pogleda z njegovega obraza.

»To bo pa držalo! Tule je bluzo, kapa, tudi njegovi papirji,« je rekel Nanko in položil na mizo kapo in papirje.

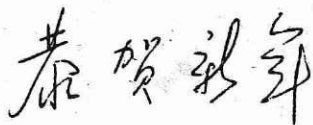
Klemenc je odprl vodo pri karbidovki, da je kmalu v sobi postalo zelo svetlo. Gledal je obraz v knjižnici in oči so mu sijale. Potem je ocenjujoče premeril Nanka.

»Kaj od tega bi lahko dal meni? Rad bi nek spomin na Nemca. Ne bom hranil le rdečih lepakov. Tudi nekaj njihovega, čimveč njihovega. Ampak — le od mrtvih.«

Nanko mu je pustil kapo, Klemenc bi zelo rad tudi knjižico, a se je Nanko izgovoril, da jo mora oddati naprej, višjim. Klemenčevka je odnesla bluzo, gospodar pa je nosil na mizo slanino, domači kozji sir, kruh.

(nadaljevanje)

ANICA AŽMAN

KAM, KITAJSKA

17

Prva palača je bila zgrajena že leta 1135 v času dinastije Djin.

V letno rezidenco se pride skozi častna vrata. K rezidenci spada več palač, in sicer: palača »dobrot in dolgega življenja« (kjer so sprejemali goste), zgrajena je bila 1903. leta po požaru; na levi strani so počivalnice, na desni pa delovni prostori. Palača »harmonije in žalosti«, palača »budnega duha«, palača »sreče in dolgega življenja«. Tam je bila spalnica in delovni prostori. Zgrajena je bila leta 1750, 1860. leta je bila požgana, 1887 pa na novo obnovljena. V jedilnici je bilo za vsak obrok najmanj 120 jedi in 50 vrst kruha. Carica je komaj kaj pokusila in dala naprej. Ljudje pa so umirali od lakote.

Ob jezeru Kun-Ming pelje ob obali od vzhoda proti zahodu 820 metrov dolg hodnik, na katerem so scene iz zgodovine, mitologije in pokrajine. Vseh je 8000.

Dvorana za »razprševanje oblakov« je bila namenjena praznovanju rojstnih dni. Za 60. rojstni dan je carica Či-Ši porabila pet milijonov srebrnih paličic. V notranjosti je v naravnih velikosti slika cesarice. Za vsak rojstni dan so priprave trajale pol leta. Za 60. in 70. rojstni dan pa celo leto.

Car je bil po naslovu vladar, v bistvu pa je vladala cesarica. Nekoč se je car hotel upreti reformi. Ko je to zvedela carica Či-Ši, ga je dala zapreti v hišo. Rešila ga je ljubica, katero pa je pozneje dala vreti v vodnjak.

Park »sklad interesov« je bil zgrajen 1751. leta. V njem je bilo veliko gledališč, kjer je carica gledala umetniške predstave. Oder je bil pomičen, igralci pa so prihajali iz narejenega vodnjaka kot iz zemlje.

V jezeru, v katerem je poleti polno raznobarnega lotosa, je prod iz marmorja, kamor je carica hodila loviti ribe: če je ni ujela, so ji pomagali ministri in ji navezali ribo na trnek. Denar, ki ga je porabila Či-Ši za marmorni prod, je bil namenjen za gradnjo vojnih ladij.

Vodič je povedal, da so pred kratkim 40 kilometrov od Pekinga, našli veliko grobnico, v kateri je 7000 kipov vojakov in konjev. Dostop zaenkrat še ni dovoljen.

Kosili smo v letnem dvorcu. Sedeli smo ob okroglih mizah in zopet imenitno jedli. Pred jedjo so nam prinesli vroče prtičke, da smo si obrisali roke.

Blizalo se je slovo. Jatov vodič nam je naročil, da moramo prihraniti deset juanov za letališko takso. Zakaj, ne vem, ker je ponavadi že vračunana. Mogoče smo pa preveč porabili...

V palači »morje ob modrosti«, ki je bila iz kamna, so imeli ujete ptice in carica Či-Ši jih je puščala na svobodo, da je s tem pokazala, kako je usmiljena.

Večkrat smo videli po paviljonih ptice in živali, ki naj bi varovale zgradbe pred požarom. 200 slepih miši iz biserov, svile in dragih kamnov, naj bi prineslo srečo, enako tudi cvetje iz dragih kamnov.

Dva naša potnika sta se sprehajala zvečer po Pekingu. Eden od teh je že kar dobro govoril in pisal kitajsko. Prebral je, da bo na prvi nooletni dan premiera znane angleške rock opere »Tommy«. Premiera bo v mladinskem eksperimentalnem gledališču.

Predstava, ki sta si jo ogledala, je bila Čajdžinica, delo francoskega pisca moderne dobe Lao Šea. S Čajdžinico so gostovali na veliki proslavi treh stoletij francoske komedije v

(nadaljevanje)

NOVICE IZ RADOVLJIŠKE OBČINE

Izvršni svet OS Radovljica je na 152. seji 21. julija obravnaval predlog družbenega dogovora o načinu zagotavljanja in usmerjanja dela družbenih sredstev za pospeševanje izvoza, ki ga je posredoval v razpravo vsem SIS, ki ga morajo sprejeti do 5. avgusta. Razpravljali so tudi o predlogu družbenega dogovora o namenski porabi turistične takse v letu 1981 in o predlogu družbenega dogovora o merilih za vrednotenje storitev pravne pomoči, ki ga bo posredoval v sprejem občinski skupščini. Na seji je bila podana informacija o izplačevanju osebnih dohodkov v OZD, ki so poslovali z izgubo in o finančnih zadevah, ki jih je posredovala komisija za finance. Sprejeli so zaključno poročilo splošnega anonimnega republiškega natečaja za programsko urbanistično in arhitektonsko zasnovano centralnega območja mesta Radovljice na osnovi razstavljenih načrtov in maket, ki so bili do 6. julija na ogled v stari osnovni šoli »Čebeliča« v Radovljici.

Najpomembnejši sklep vseh treh zborov občinske skupščine Radovljica na juliskem skupnem zasedanju v zvezi z najnovejšimi stabilizacijskimi ukrepi so prvenstveno prizadevanja za povečanje izvoza na konvertibilno tržišče, ki se letos opazno zmanjšuje. V zvezi s tem bodo morali v OZD nemudoma okrepiti kadrovske zasledbe tistih mest, ki bodo več prispevala k uspešnim izvoznim poslom. Zaposlovanje takšnih izvedencev ne bi smelo biti vprašljivo, so menili delegati, ker teh radovljiških izvoznikov najbolj primanjkuje.

Po sklepu 17. skupne seje skupščine občine Radovljica je predsedstvo skupščine imenovalo tričlansko delovno koordinacijsko telo za pregled in izbor gradiva zveznega zbora skupščine SFRJ, o katerem bi sprejemala stališča občinska skupščina. V koordinacijsko telo so imenovani: Aleksander Willewaldt, podpredsednik zbora združenega dela, Jože Meršol, sekretar OK SZDL in Tone Toman, sekretar občinske skupščine, ki bodo gradivo pripravljali skupaj z zveznim delegatom Jožetom Božičem.

Vsi trije zbori občinske skupščine Radovljica so na juljskih zasedanjih sprejeli odlok o razširitvi obveznosti plačevanja samoprispevka na območju krajevnih skupnosti Ribno. S tem odlokom se bo odslej razširila obveznost plačevanja krajevnega samoprispevka tudi na tiste občane, ki ne živijo stalno v tej KS, imajo pa tam svoje hiše, počitniške hišice ter gozdne in ne-gozdne površine zemljišč.

Po sklepu vseh treh zborov občinske skupščine Radovljica bodo prejeli za letošnji občinski praznik 5. avgusta priznanja občine Radovljica s plaketo: Ferdo Bem iz Radovljice, Jernej Vrtačnik iz TOZD Iskra Otoče, Dolfe Vojsk iz Elan Begunje, Aleksander Willewaldt iz Lesc. Priznanje občine Radovljica pa bodo prejeli: moški zbor Stane Zagar iz Kroke, osnovna šola dr. Janez Mencinger iz Bohinjske Bistrice in OZD UKO Kropa.

V juliju so na osnovi sklepa izvršnega sveta OS Radovljica dvočlanska skupina članov izvršnega sveta obiskale vse TOZD v občini. V razgovorih s predstavniki obiskanih TOZD so ugotovljali polletne rezultate gospodarjenja, obseg fizične proizvodnje, izpolnjevanje izvoznih in uvoznih planov ter možnosti povečanja proizvodnje, vprašanje investicij in finančne pokazatelje poslovanja.

Na junijski seji občinskega odbora ZZZ NOV Radovljica, ki so se udeležili tudi vsi novoizvoljeni predsedniki krajevnih organizacij ZZZ NOV, so se dogovorili, da bodo s predstvom OK SZDL pripravili v septembru skupno posvetovanje KO ZZZ NOV. Pogovorili naj bi se o kadrovske in drugih pripravah na volitve v 1982. letu.

Po prvih podatkih iz OZD v radovljiški občini se je v prvih šestih mesecih 1981 povečal obseg proizvodnje in storitev za 1,5 %, kar je nižje od resolucijskih izhodišč za 1981. leto, po katerih je bila predvidena rast proizvodnje 2,5 %. Vzroki za zaostajanja so v težavah pri nabavi reprodukcijskega materiala, zlasti v prvih mesecih 1981, v motnjah pri poteku proizvodnje zaradi nesortiranih zalog in zaradi poslabšanih pogojev prodaje na tujih tržiščih.

Zaradi zahtevnosti, predvsem pa zaradi sprotnosti obravnav in hitrosti reševanja zadev pri občinskem sodniku za prekrške, je družbenopolitični zbor OS Radovljica na juljski seji opozoril na kadrovske težave tega organa, katerim bi morali posvetiti veliko več pozornosti. Predlagal je, da občinska kadrovska služba takoj prične postopek za bodoče pripravnike, ki bodo postopoma morali prevzeti dolžnosti sodnika za prekrške sprčo predvidenih upokojitev sedanjih delavcev tega organa.

Za zagotovitev deleža občine Radovljica za zagotavljanje družbenih sredstev, namenjenih pospeševanju izvoza, je izvršni svet predlagal družbeni dogovor, v katerem je predvideno, da bo znašala občinska obveznost 19.843.000 din. Po tem predlogu bo občina v 1981. letu prispevala iz svojega proračuna 694.000 din, občinske SIS družbenih dejavnosti pa 19.149.000 din. Udeleženci dogovora bodo morali izločiti ta sredstva v petih obrokih začeti s 15. avgustom in nato vsakega 15. v mesecu do konca leta.

Izvršni svet OS Radovljica je v juliju odobril iz občinskega proračuna izplačilo kompenzacij (izravnave) za prodano sveže meso od februarja do junija klavnic KZK Kranj 199.197.000 dinarjev, Perutnini Zalog TOZD Meso 306.774 din, Mercator TOZD Tovarne mesnih izdelkov Ljubljana 2.268 din, Klavnici Jesenice 63.900 din in MIG Škofja Loka 43.438 din.

Zaradi razdrobljenosti gostinske turističnih delovnih organizacij na Bledu, o čemer je bilo že veliko razprav, o tem so lani podrobno spregovorili tudi ob večkratnih obiskih delovne skupine CK ZKS, so skupščinske delovne skupine je pripravile gradiva za novo organizacijo turističnega gospodarstva na območju Bleda. Od dosedanjih 8 gostinskih TOZD in 2 TOZD s področja turizma, ki so organizirani v petih delovnih organizacijah, predvidevajo z novo reorganizacijo združitev v sedem TOZD in v eno delovno organizacijo. S tem bi se število zaposlenih v skupnih službah zmanjšalo za 30 % sočasno pa tudi stroški skupnih služb za okoli 4 milijone din. Še pomembnejši bi bil dohodkovni učinek, saj bi pri 15 % povečanju celotnega prihodka bili materialni stroški za 10 % nižji.

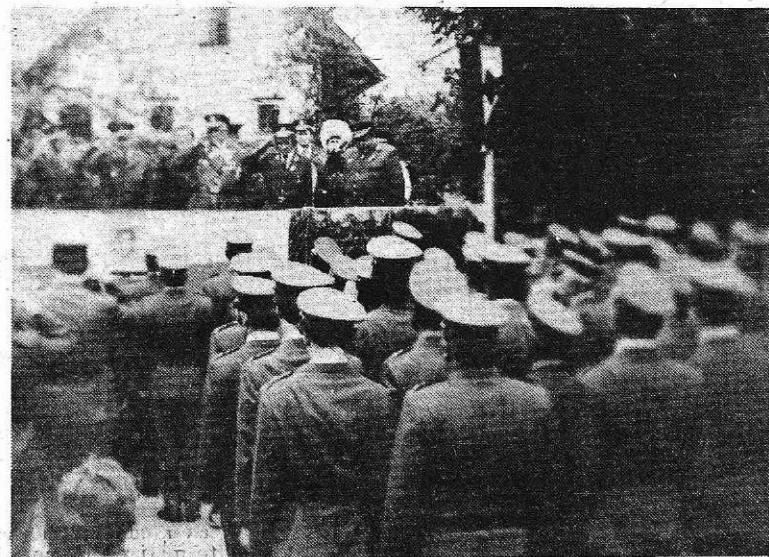
Delavcem v OZD v radovljiški občini, ki so imeli nepokrito izgubo v 1980 ali po periodičnih obračunih do 30. septembra 1981, bo na osnovi zakona o sanaciji in predloga izvršnega sveta OS Radovljica odbor podpisnikov družbenega dogovora o družbeni usmeritvi razporejanja dohodka dovolil izplačevanje OD. Gre predvsem za OZD iz panoge gostinstva in turizma s sedežem v občini, ki običajno izravnavajo izgube v tretjem četrtletju. Izvršni svet bo o teh zahtevkih odločal posamično za OZD.

Že lani je bila investicijska dejavnost v OZD radovljiške občine v primerjavi z letom 1979 zmanjšana realno za okoli polovico. Podobna gibanja v nazadovanju naložb so bila ugotovljena tudi v prvem tromesečju 1981. Sicer pa so OZD v začetku leta načrtovali skupaj za 836.200.000 din investicij, kar je za okoli 13 milijonov več, kot so realizirali za naložbe v osnovna sredstva v letu 1980. Letos bodo po sprejetih merilih za investicije prednostno upoštevali naložbe za izvoz, energijo in pridobivanje surovin in hrane.

Občinski svet Zveze sindikatov Radovljica je pred dnevi razposlal vsem osnovnim organizacijam sindikata obsežen pregled in obvestilo o možnostih za vpis delavcev v izobraževalne oddelke v vseh gorenjskih občinah. Preglednica prostih mest v gorenjskih šolah kaže, da je na voljo 814 mest. V gostinskem šolskem centru na Bledu je 30 mest za kuharstvo in prav toliko za strežbo.

ur, denar pa so namenili za nov avtomobil. Nekaj denarja so dobili od samoupravne interesne skupnosti za varstvo pred požari pri občini Radovljica. Postavili so tudi nov stolp železne konstrukcije za sušenje gasilskih cevi, visok 18 metrov. Za postavitve stolpa jim je železarna Jesenice posodila montažno iglo, sicer ne bi mogli postaviti stolpa. Železarna jim je tudi brezplačno dodelila kovinske podboje. Pri obnovi doma so doslej opravili prostovoljno 2.301 uro, 400 ur pri spravi lesa in 142 ur traktorskih voženj. Z lastnimi osebnimi avtomobili, brez povračila za gorivo ali kaj podobnega, so prevozili 1077 km poti, zaradi nabave materialov in drugih potrebnih opravkov. Pri vseh teh delih so se posebno izkazali mladinci, kot je poudaril poveljnik te gasilske enote Lojze Klinar, pa tudi ostali člani niso stali ob strani. Vsekakor posnemanja vredno.

Jože Ambrožič

Gasilske enote na slavlju v Podhomu (Foto J. Ambrožič)

GASILCI RADOVLJIŠKE OBČINE SO SLAVILI V PODHOMU

Gasilsko društvo Podhom pri Gorjah je bilo ustanovljeno leta 1931 in v nedeljo, 19. julija, so proslavili svojo 50-letnico.

Po sektorski mokri vaji v Podhomu in slavnostni seji v gasilskem domu so v nedeljo imeli osrednjo proslavo, na kateri je imel slavnostni govor dolgoletni predsednik društva in obenem tudi predsednik občinske gasilske zveze Radovljica Matija Klinar. Na govorniškem odru sta se oglasila tudi predsednik SIS za varstvo pred požarom občine Radovljica Janez Vogelnik in predsednik občinske gasilske zveze občine Trzin.

Bivši poveljnik občinske gasilske zveze Viktor Pogačar je predal gasilski enoti iz Podhoma republiško gasilsko odlikovanje tretje stopnje, Janezu Jamarju iz gasilske enote Bohinjska Bela pa republiško gasilsko odlikovanje prve stopnje. Občinska gasilska odlikovanja I., II. in III. stopnje je predal poveljnik občinske gasilske zveze Ivan Lunar trinajstim gasilcem iz raznih gasilskih enot v občini Radovljica. Podelil je tudi odlikovanja gasilske plamenice I., II. in III. stopnje štirinajstim tovarišem – gasilcem v občini.

Po razdelitvi odlikovanj je bil še slavnostni mimohod, v katerem je sodelovalo 150 gasilcev, od pionirjev do članic in članov, 25 praporov, tri zastave in šestnajst gasilskih avtomobilov. Celotno prireditev je spremljala godba na pihala iz Gorij. Ta pohod gasilskih enot je ponovno dokazal, kako so te enote vedno bolj opremljene s pomočjo celotne družbene skupnosti, da lahko vsak trenutek in to kjerkoli priskočijo na pomoč pri gašenju požarov ali drugih elementarnih nesrečah. Vedeti moramo tudi to, da vse gasilske

enote spadajo v okvir teritorialne obrambe in ljudske civilne zaštite. Da je gasilska enota iz Podhoma, ki šteje danes 72 članov in pionirjev, res ena najbolj delovnih na tem področju, nam dokazujejo podatki. Že v letu 1978 so začeli z adaptacijo svojega doma v Podhomu. V notranjosti so zrušili stare dotrajane lesene stropne in jih nadomestili z betonskimi ploščami, posebno v prostoru stare orodjarne, kje bo dobil svoj prostor nov gasilski avtomobil. Avtomobil bodo dobili v letošnjem avgustu, kakor jim je obljubila tovarna motornih vozil iz Novega mesta. V lanskem letu jim je KZ Bled odobrila posek nekaj lesa, pri čemer so opravili 400 prostovoljnih

DRUGA SEJA TAJNIKOV TURISTIČNIH DRUŠTEV GORENJSKE

Na drugi seji tajnikov turističnih društev Gorenjske, ki jo je sklicala gorenjska turistična zveza, so obravnavali navodila za organizacijo SLO in družbene samozastite v društvih, poslušali poročila komisije za varstvo okolja in uredniškega odbora revije Gorenjska in sprejeli informacijo o evidentiranju turističnih delavcev za volitve v KS in SIS, o pripravah o ustanavljanju občinskih turističnih zvez in o družbenem dogovoru o namenski porabi turistične takse.

Miran Štefe, glavni tajnik Gorenjske turistične zveze, je razložil navodila za organiziranje SLO in družbene samozastite v društvih in družbenih organizacijah ter postopek za pripravo obrambnih načrtov. Društva so osnutek navodila prejele. Le-ta bo osnova za izdelavo obrambnih načrtov, ki jih bodo prilagodili konkretnim zadolžitvam na območju njihovega delovanja. Gorenjska turistična zveza bo pri izdelavi tega vsem turističnim društvom nudila vso potrebno pomoč.

Miran Štefe je poročal tudi o ugotovitvah komisije za varstvo okolja. Pri tem je poudaril, da je Gorenjska letos lepša in urejenejša kot kdajkoli prej. Tekmovanje in izobraževanje kažeta vedno večje sadeve.

Številni razpravljalci so v zvezi s tem menili, da s stanjem še ne bi smeli biti povsem zadovoljni in da bodo potrebna še nadaljnja prizadevanja. V ta prizadevanja bo potrebno še intenzivneje vključiti turistične podmladke in komisije za vzgojo ter izobraževanje. V komisijo za varstvo okolja bodo vključili še predstavnike organizacij in skupnosti, ki skrbijo za čisto okolje.

Turističnim društvom so naročili, naj vse, ki kršijo odloke in zakone o varstvu narave, prijavijo inšpekcijskim službam.

Da sile ne bodo deljene, bodo pomenotli kriterije za tekmovanja, ki jih razpisujejo razne organizacije, zveze in društva. Pri DINOS bodo

V šolskem letu 1980/81 je junija zaključilo osnovno šolo 371 učencev iz radovljiške občine. Razen teh je sklenilo osemletno šolanje v 6. in 7. razredu še 44 učencev, 19 od teh jih bo poskusilo redno nadaljevati šolanje še 9. in 10. leto, da bi dokončali osemletko. Največ, in sicer 43 učencev, se je prijavilo v Železarski izobraževalni center Jesenice in 41 v Šolski center za blagovni promet v Kranju, 29 učenec se je prijavilo v Zdravstveno šolo Jesenice, 27 učencev v Šolski center Iskra Kranj, v druge šole usmerjenega izobraževanja pa precej manj. Za srednjo šolo gostinstva in turizma na Bledu se je prijavilo le 13 učencev, v ekonomsko šolo v Radovljici pa 19. Marsikdo se je seveda moral usmeriti drugam, kot je želel, vendar so dobili učna mesta prav vsi učenci, večinoma v šolah izven občine.

Na juljski seji izvršnega odbora izobraževalne skupnosti Radovljica so obravnavali program in finančni proračun Delavske univerze Radovljica s posebnim ozirom na sporna vprašanja financiranja nekaterih oblik splošnega in družbenega izobraževanja odraslih. Spregovorili so o možnostih sofinanciranja programov društev in aktivov šol, organizacij in društev ter nekaterih proslav in drugih prireditvev v 1981. letu. Beseda je tekla tudi o predlogih za giblivo šolske okolice osnovnih šol v Radovljici, Lescu in Lipnici, o možnostih razvoja celodnevne osnovne šole in o predlogu za oblikovanje oddelkov in zagotovitve organizirane prehrane v šolskem letu 1981/82 v osnovni šoli na Bledu. Na seji so se seznanili z dotokom sredstev za programe izobraževalne skupnosti v I. polletju 1981 in s programom prostorskih in investicijskih potreb usmerjenega izobraževanja v občini Radovljica.

Podobno kot v drugih delovnih organizacijah je tudi v Elanu Begunje kolektivni dopust od 18. julija do vključno 9. avgusta, v trajanju 23 koledarskih in 15 delovnih dni. Dobra petina delavcev bo morala zaradi nujnih vzdrževalnih del in dežuranja ostati na svojih delovnih mestih. Za te bo organizirana topla prehrana in prevozi na delo. Zdravstveno pomoč pa bo namesto obratnega zdravnika nudil Zdravstveni dom Radovljica.

Za izvajanje občinskega programa Kulturne skupnosti Radovljica v 1981. letu so delegati zbora uporabnikov in zbora izvajalcev skupščine Kulturne skupnosti na zasedanju 14. julija sprejeli finančni načrt, ki je za 12,5 % višji od lanskoletnega. Skupaj je načrtovana poraba v višini 9.315.000 din. Za knjižničarstvo in založniško dejavnost je predvideno 2.241.000 din ali 17 % več kot lani, za varstvo kulturne dediščine 3.103.000 din ali 5 % več kot lani, za množično ljubiteljsko kulturo 2.330.000 din ali 8 % več kot lani in za vzdrževanje kulturnih domov 448.000 dinarjev, kar je za 10 % več kot lani. Zaradi ukrepov za stabilizacijo in spodbujanje izvoza pa bo kultura morala bistveno zmanjšati že itak skromna sredstva. O tem bodo odločali do 5. avgusta.

V Kovaškem muzeju v Kropi bodo po programu muzejev radovljiške občine v 1981. letu dokončali postavitev predmetov v letos odprti stalni zbirki NOB iz Kroke ter izdali prospekt za to zbirko. Nadaljevali bodo tudi z zbiranjem gradiva in predmetov za stalno razstavo »Kovač in žebjar v Kropi in Kamni gorici«.

V počastitev dneva vstaje slovenskega naroda je klub zadovoljnih abstinentov »Donat« iz Radovljice na praznični dan 22. julija organiziral poučni izlet preko Vršiča, skozi Trento, Vipavo in Ajdovščino v partizansko bolnico Franjo. Izleta z avtobusom se je udeležilo 36 članov kluba.

Izreden uspeh so dosegli veslači Bleda na državnem prvenstvu mladincev, ki je bilo od 16. do 19. julija v Beogradu. Blejska četverca s krmarjem in brez krmarja sta zasedla 1. mesto, ekipno pa je bil Bled peti. Odlično so se izkazali tudi člani z enim drugim in dvema tretjima mestoma. Ekipno so bili Blejci na 14. mestu.

PREDSEDSTVO OBČINSKEGA SVETA ZVEZE SINDIKATOV O GOSPODARJENJU V OBČINI

Na Jesenicah je bila v četrtek, 23. julija, seja predsedstva občinskega sindikalnega sveta, na kateri so namenili osrednjo pozornost rezultatom gospodarjenja v jeseniški občini v prvem polletju letos.

Stanje na področju gospodarstva ni rožnato, ni pa tako kritično, da ga ne bi mogli s skupnimi napori vseh delavcev, samoupravnih organov in družbenopolitičnih organizacij popraviti in postaviti v okvire, za katere smo se dogovorili, pa jih nismo izpolnjevali. Člani predsedstva so kritično ocenili tudi poročilo i. vršnega sveta skupščine občine in menili, da je premalo kritično in da bi moralo prikazati stanje bolj realno in konkretno, da bi na osnovi tega lahko oblikovali tudi bolj konkretne sklepe.

Na seji so razpravljali o pripravi na tretjo konferenco Zveze sindikatov Slovenije, na kateri bo tekla beseda o vlogi in nalogah zveze sindikatov na področju socialne politike in zagotavljanja socialne varnosti delavcev. V občini že deluje 14-članski koordinacijski odbor in člani odbora, zadolženi za 13 področij, sedaj pripravljajo poročila o stanju na teh področjih. Razprave v osnovnih organizacijah sindikata bodo potekale od 20. avgusta do 20. septembra.

Na seji predsedstva občinskega sindikalnega sveta so se dotaknili tudi delovanja službe pravne pomoči pri občinskem sindikalnem svetu, ki deluje vsak četrtek od 16. do 17. ure. Tudi republiški svet zveze sindikatov bo namreč tej problematiki namenil vso pozornost jeseni, izkušnje pa kažejo, da je taka pomoč potrebna, postavlja pa se nekaj vprašanj, kako je čim bolj racionalno organizirati: ali na ravni delovne organizacije, vsaj večjih, kjer imajo svoje pravnike, v okviru službe pravne pomoči za manjše delovne oziroma temeljne organizacije, ali kako drugače.

Predsedstvo občinskega sindikalnega sveta je sprejelo tudi program dela za drugo polletje letos in ugodno ocenilo udeležbo delovnih ljudi in občanov jeseniške občine na osrednji slovenski proslavi ob dnevu vstaje, ko so občani še enkrat pokazali pripadnost socialistični samoupravni družbi, izreklo pa je tudi

priznanje štirim delegatom iz jeseniške občine, ki so sodelovali na tretjem kongresu samoupravljalcev Jugoslavije.

RK

PRAZNOVANJE DNEVA VSTAJE NA POLJANAH

Kakor po vsej naši ožji domovini so tudi borci NOV na Blejski Dobravi lepo počastili 40-letnico vstaje našega naroda.

Kakor že več let doslej, so se tudi letos 22. julija zbrali na Poljanah številni člani organizacije zveze borcev NOV, njihovi svojci in prijatelji z Dobrave, Lipc, in Kočne. Lepo vreme je še popestrilo to prijetno in tovariško srečanje.

Predsednik krajevne organizacije ZB NOV tov. Turk je spregovoril o pomenu praznovanja vstaje našega naroda proti okupatorju pred 40 leti.

o težkih časih štiriletno vojne, ki je terjala tako velike žrtve. Tudi območje, ki ga danes zajema krajevna skupnost Blejska Dobrava, je dalo številne borce in aktiviste NOB in mnogi so izgubili svoja življenja v borbi z okupatorjem, nekateri so bili ustreljeni kot talci, ali pa se niso vrnili iz koncentracijskih taborišč. Sledili sta še dve recitaciji, za tem pa se je nadaljevalo tovariško srečanje do poznega večera, saj so imeli dovolj snovi za pogovor o časih, ki so že daleč za nami, vendar ne morejo v pozabo.

SK

NOVO SPOMINSKO OBELEŽJE V DOLINI ZAVRŠNICE

V počastitev 40-letnice vstaje sta krajevna organizacija ZB NOV in pododbor Kokrškega odreda poskrbela, da se je pri smokškem mostu v Završnici obnovila spominska plošča enajstim padlim partizanom na tem področju, in sicer: Francu Križnarju, Gabrijelu Dežmanu, Lovrencu Ravniku, Božidarju Ogriču, Kati Dežman, Antonu Apihu, Angelci Knific, Petru Selaku, Karlu Zrnecu, Gabrijelu Vinku Nastranu in Stanku Noču. Prestavili so jo na ustrežnejšo mesto in lepo uredili. Spominsko obeležje so odkrili v soboto, 25. julija, s krajšo svečanostjo.

Svečanost je pričel Zdeno Dolar, predsednik krajevne organizacije ZB NOV Žirovnica, ki je pozdravil številne navzoče domačine in goste.

Spomenik so odkrili predstavniki krajevne organizacije ZSMS, govor pa je imel borec NOV Anton Zupan. Poudaril je veličino narodnoosvobodilnega boja in sedanja prizadevanja za gospodarsko stabilizacijo. Nato je izročil spomenik v varstvo lovski družini Stol, ki prizadevno skrbi za vsa spominska obeležja na tem področju. V imenu lovsk. družine je spomenik sprejel v varstvo Karel Pureber. V zaradi naliva skrajšanem kulturnem programu so nastopili domači recitatorji in vokalni oktet DPD Svoboda France Prešeren iz Žirovnice.

Po proslavi se je zvedrilo in zato so številni udeleženci še dalj časa ostali v prijetnem tovariškem razgovoru v čudovitem okolju doline Završnice.

B. B.

SREČANJE Z UPOKOJENCI IZ NOVE GORICE

Na praznik vstaje slovenskega naroda, 22. julija, so se srečali upokoenci, člani pobratenih društev Nove Gorice in Javornika-Koroške Bele na Pristavi v Javornškem rovtu. Zbralo se je več kot 180 članov obeh društev. Za dobro razpoloženje sta poskrbela lepo vreme in lep kraj. Gostje iz Nove Gorice so bili ob prihodu na Pristavo zelo navdušeni nad čistim gorskim zrakom in izredno okolico, bili pa so tudi kar devetsto metrov višje, kot so doma. Gostje so bili navdušeni že pri sprejemu ob domu društva upokojencev na Javorniku, ko jim je izrekel dobrodošlico predsednik domačega društva, moški zbor društva pa jih je pozdravil s pesmijo. Že takoj ob prihodu so bili vzpostavljeni zelo pristrčni stiki, ki so se ves

dan še poglobljali. S krajšim kulturnim programom in govorom so skupaj počastili dan vstaje.

Za kosilo nam je TOZD Družbena prehrana Železarne zelo okusno pripravljeno enolončnico dostavila na Pristavo.

Neutrudljivi ansambel Veseli upokojenci je ogrel ostarele kosti, da smo se veselo zavrteli, posamezne skupine pevcev pa so prispevale k še boljšemu razpoloženju. Ob odhodu naših gostov smo skupno ugotovili samo eno slabost, namreč, da je bil čas srečanja prekratek. Poslovili smo se zadovoljni z željo, da se 2. avgusta spet srečamo na Lokvah. Drugo leto bo to srečanje nekje na Primorskem v organizaciji društva upokojencev Nova Gorica.

Stane Torkar

JEZIKOVNO RAZSODIŠČE JEZIKOVNO SPODRIVANJE

Gotovo ste že opazili, kako pri določenih slojih naše družbe slovenščino spodriva srbohrvaščina. To je obžalovanja vredno zlasti še takrat, ko se tako »mešano« izražajo vodilni ljudje, tj. tisti, ki so sami že zaradi svojega položaja tudi v tem nekaj zgled nižjim. In če se slovenščina v posameznostih seseda tem, kaj se potem ne bo drugim; že tistim, ki smo doma v Sloveniji, še neprimerno bolj pa našim zamejcem in drugim, ki so čisto odtrgani od rodne materine zemlje in v stalnem stiku z drugače govorečimi!

Da: če človek svoje materinščine ne uporablja za vse, o čemer mora govoriti, ampak za nekatera področja uporablja tuj (ali predvsem tuj) jezik, mora še posebej skrbeti za to, da se mu stavba materinščine ne bo začela krusiti na vseh koncih in krajih, končno pa morda tudi podirati. Tisti, ki imamo v Jugoslaviji pogost stik s srbohrvaščino, smo posebej ogroženi, saj prvine drugega jezika spodrivajo domače za govorečega skoraj neopazno, ker sta si slovenščina in srbohrvaščina vendar tako blizu.

Tako kar na lepem začnete namesto slovenskih uporabljati srbohrvaške: 1. besede: POEDINCI (posamezniki), SPROVAJATI (izvajati), NAPRAM (nasproti), SIP (SZZ – sekretariat za zunanje zadeve), KRIVICA (krivda), RAZDELATI (obdelati), DONEKLE (do neke meje) ipd.; 2. slovnico: KOMITETA (komiteja), IZPOD ČASTJO (pod č.), KAR ZADEVA DRUGIH PREDSTAVNIKOV (druga p.), IN ETNIČNO IN ŠIRŠE (tako – kot), TA ZADEVA JE TAKO ZAČELA (se je z.) itd.; 3. v besedotvorju: REGION (regija, domače seveda področje), IZSELJENIŠTVO (izseljenstvo), PO VEZAH (po zvezah), ODNOSAJI (odnosi), POVRATEK (vrnitev). Temu in podobnemu se mimogrede pridružijo še druge »cvetke«, na primer, BREZ DA SI POVABLJEN (brez povabila, nepovabljen), KOT TO DOLOČA PREDPIS (brez to), BREZ ZADNJE MISLI (skrite), ZA EMIGRACIJO IN IZSELJENIŠTVO (zadošča izseljenstvo).

Vse take slabosti bi bilo treba zbrati in izdati v drobnem zvezčku, po katerem bi ogroženi lahko vsak čas posegel ali pa bi mu drugi pri tem pomagali. Potem njegova vse bolj razslovenjena slovenščina poslušalcem ne bo motila, ampak bodo nemoteno sledili njegovi misli, zaradi katere drug drugega poslušamo in drug drugemu govorimo.

Anton Arh

ŽELEZAR

OB OBČINSKEM PRAZNIKU

ČETRTEK, 30. JULIJA

– ob 17. uri otvoritev kolektivne razstave likovnih del članov DOLIK Jesenice v prostorih Delavskega doma na Jesenicah.

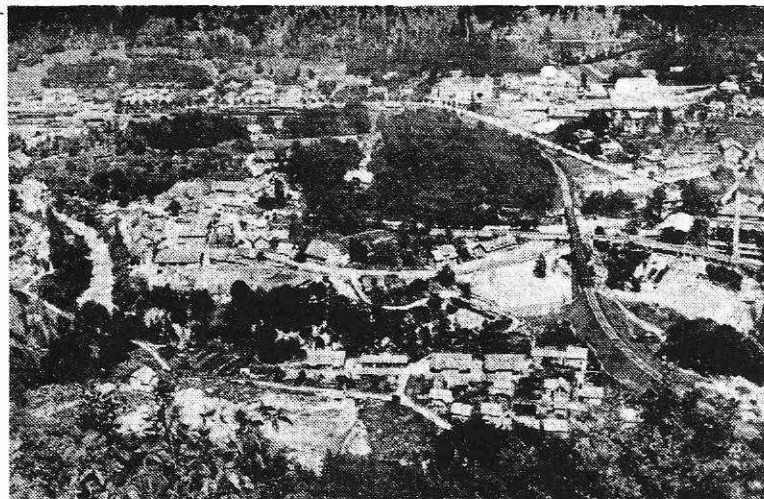
PETEK, 31. JULIJA

– ob 16. uri otvoritev razstave Leto 1941 v Kosovi graščini na Jesenicah,
– ob 17. uri promenade koncert pihalnega orkestra Jeseniških železarjev pred skupščino občine Jesenice,
– ob 18. uri slavnostna seja vseh zborov skupščine občine Jesenice v sejni dvorani skupščine občine Jesenice.

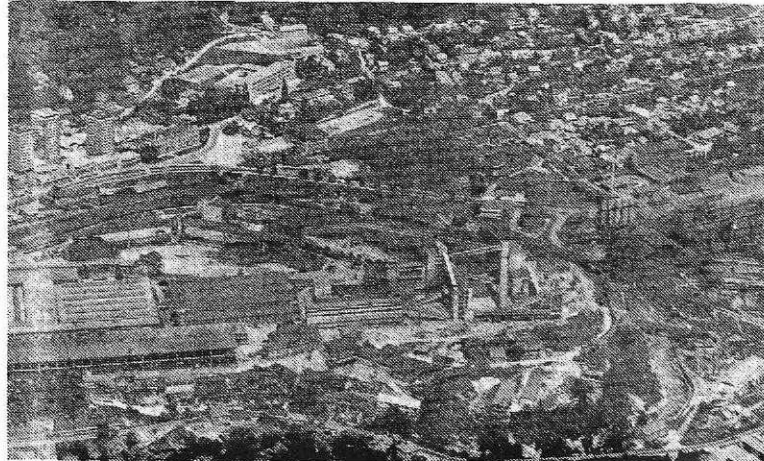
SOBOTA, 1. AVGUSTA

– ob 8. uri mednarodni balinarski turnir na balinišču v Logu Ivana Krivca (v Bazi) na Jesenicah,
– strelsko tekmovanje pobratenih občin in mest na strelišču na Jesenicah,
– ob 11. uri otvoritev obnovljene Lipovčeve koče v Martuljku in njeno preimenovanje,
– ob 16. uri otvoritev razstave slik slikarske kolonije Vršič v hotelu Prisank v Kranjski gori,
– ob 18. uri otvoritev razstave slik slikarske kolonije Vrata v telovadnici osnovne šole 16. december Mojstrana.

JESENICE PRED VOJNO

... IN DANES

40-let
VST
za z
man
pre

Le
naro
stičn
ki so
jeser
štev
no
vlog
vpliv
in
Jese
pred
tabo
ma
»Ne!
slov
1941
Ko
pato
nisti
je že
na
prvl
kom
boj
osno
ki j
kom
napr
M
usta
kom
mun
gorč
sket
tri
28. j
Mež
četo
Pold
Frar
odšl
cesti
vsen
ralni
po l
tabo
poli
napr
v t

cije
sko
nes
tab
več

Bo
svet
Ner
čeva
bori
že v
vojs
zapi
groz
doga
mar
je r
delj
T
orig
moč
D7

Koi

Dac
Sacl
Buc
Mat
Flos
Neu
Aus
Gro
Net
Ber
Stu
Stu
Lub
Lub
Rav
Rav
Rig
Her

Sku

K
ni
naj
ten
ljiv
2,2
z re
saj
kon
neg
nar
F
rišč
me
kor
194
are
dot

LETO 1941 – LETO VSTAJE

V petek, 31. julija, bodo ob 16. uri v Kosovi graščini na Plavžu ob 40-letnici vstaje odprli razstavo pod naslovom **LETO 1941 – LETO VSTAJE**. Razstavo je pripravil tehnični muzej Železarnice – oddelke za zgodovino delavskega gibanja in NOB. Ob tej priložnosti so izdali tudi manjši katalog, v katerem predstavljajo leto 1941. Besedilo v celoti predstavljamo.

Leta 1941 so se jugoslovanski narodi z orožjem v roki uprli fašističnemu okupatorju. Med prvimi, ki so pokazali svoj uporni duh, je bil jeseniški železar, saj se je prekalil v številnih akcijah pred drugo svetovno vojno. Tu je imela odločilno vlogo komunistična partija, ki je vplivala na sindikalne organizacije in športna ter kulturna društva. Jeseniški komunisti so morali tik pred drugo svetovno vojno skozi taborišča starojugoslovanskega režima v Bileči in Ivanjici, odločni »Ne!« pa so skupaj z drugimi jugoslovanskimi narodi rekli 27. marca 1941.

Ko je 6. aprila 1941 fašistični okupator napadel Jugoslavijo, komunistične partije to ni presenetilo, saj je že nekaj let pred vojno opozarjala na osvobodilno načrte fašizma. Na prvih ilegalnih posvetovanjih so se komunisti odločili stopiti v oborožen boj proti okupatorju, kar je bilo osnovno vodilo osvobodilne fronte, ki je v tem boju uspela združiti komuniste, krščanske socialiste in napredno krilo sokola.

Maja 1941 je bil na Jesenicah ustanovljen vojnorevolucionarni komite, ki ga je vodil predvojni komunist in španski borec Jože Gregorčič. Sredi julija je bilo na Gorenjskem že enajst ilegalnih skupin, kar tri nad Jesenicami. Te tri so se 28. julija 1941 zbrale na Obranci na Mežakliji in ustanovile Cankarjevo četo. Za komandirja je bil imenovan Polde Stražisar, za komisarja pa Franc Potočnik. Ze 31. julija je četa odšla v Moste, kjer je minirala cestne mostove. Akcija sicer ni povsem uspela, imela pa je velik moralni učinek na prebivalce. Ko se je po končani akciji četa vračala v taborišče, jo je presenetila nemška policijska patrulja, ki je medtem napadla skupino borcev, ki je ostala v taborišču. Prišlo je do odprte

borbe s sovražnikom, v kateri sta padla Ferdo Koren in Viktor Arzenšek. Ko se je nemška patrulja umaknila, jo je na Poljanah napadel še borec Ivan Finžgar, toda Nemci so ga ranjenega ujeli in ga čez nekaj dni ustrelili kot talca.

5. avgusta se je na Vodiški planini Cankarjeva četa vključila v novoustanovljeni Cankarjev bataljon in se preimenovala v Jeseniško četo. Cankarjev bataljon je skupaj s Storiškimi bataljonom nameraval napasti begunjsko kaznilnico, kjer je imel okupator zaprtih že veliko Slovencev. Načrt pa je spodletel, ker se Cankarjev bataljon ni uspel prebiti na levi breg Save, Storiški bataljon pa so Nemci nad Dobročo napadli in ga že po dveh dneh obstoja razbili. Ker je okupator na Gorenjskem vedno bolj krepil svoje sile, se je štab Cankarjevega bataljona pod vodstvom komandanta Jožeta Gregorčiča in komisarja Ivana Bertonecja odločil, da se Jeseniška četa vrne nad Jesenice.

POVEZAVA PRIMORSKE PREK BOHINJSKIH GORA Z JESENICAMI

Prvo nedeljo leta 1931, torej pred 50 leti, so se sestali v gostilni pri Peklariju na Jesenicah nekateri člani protifašistične organizacije TIGR z Jesenic, Kranja, Ljubljane in drugod. Prišel je tudi Albert Rejec iz Beograda, ki je bil tajnik Zveze primorskih emigrantskih društev v Jugoslaviji. Prišli pa so tudi nekateri tigrovcji z onstran meje, kot na primer: Nikolaj Lončner in Simon Kos z Nemškega ruta v Baški grapi, Jaka Rutar s Cadrge nad Tolminom in Ferdo Kravanja s Čezsoče pri Bovcu.

Že pred tem so bile Jesenice znane kot eno najbolj pomembnih središč protifašistične dejavnosti, kjer se je zbiralo gradivo za prenos preko takratne jugoslovansko-italijanske meje na Primorsko, prek bohinjskih gora. Leta 1927 so takoj po ustano-

več nekaj dni se je četa razdelila na pet četovk, ki so se razšle po gozdovih Mežaklije in Karavank. Te skupnice so ločeno izvedle nekaj drznih diverzantskih akcij na objektih, ki so služili okupatorju za nemoteno proizvodnjo v železarni. Okupator je nemočno začel z grobim nasiljem nad civilnim prebivalstvom in že 28. avgusta je v Sp. Gorjah in 4. septembra na Koroški Beli streljal talce.

Poleg partizanske dejavnosti se je vedno bolj širila tudi mreža odborov OF. Od avgusta naprej je deloval na Jesenicah okrožni odbor OF za Jesenice pod vodstvom Ignaca Sterlekarja. Sterlekar je v kratkem času uspel združiti komuniste, krščanske socialiste in sokole v množično organizacijo, ki je bila tesno povezana z okrožnim komitejem KPS na Jesenicah in borci Jeseniške čete. Na Jesenice so leta 1941 hodili taki funkcionarji kot Stane Žagar, Tone Dolinšek, Lojze Kebe, Mira Svetina, Tugo Vidmar in še nekateri.

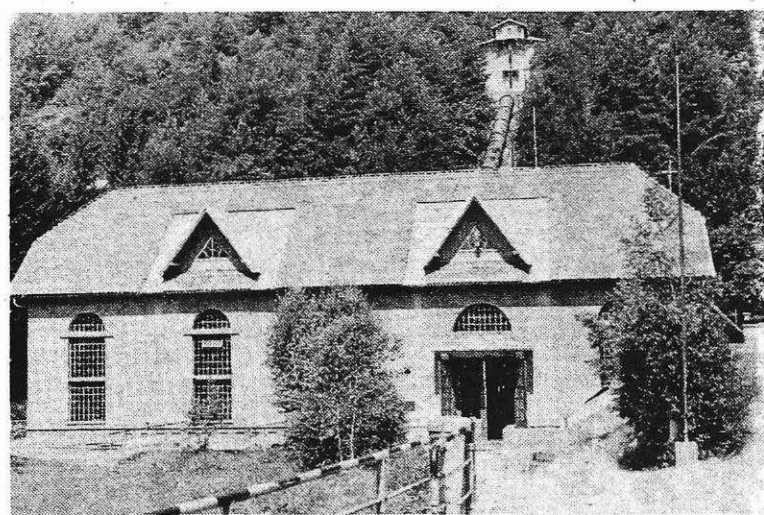
23. oktobra se je Jeseniška četa zopet priključila Cankarjevemu bataljonu, ki je bil takrat na Mohorju. Bataljon je do decembra izvedel vrsto drznih akcij v Zapužah, Bistrici, Praprotnem, Škofji Loki in v Rovtu nad Malim vrhom. Te akcije so bile uvod v obsežno vstajo, ki je sredi decembra vzplamtela v Poljanski dolini, blejsko-bohinjskem kotu in zgornjesavski dolini. Vstaja, ki je imela v zgornjesavski dolini dve

žarišči, na Potokih blizu Jesenic in na področju Dovjega ter Mojstrane, je uspela mobilizirati veliko prebivalcev. Tako množično narodno-osvobodilno gibanje na zasedenem ozemlju je presenetilo okupatorja, ki je moral ukiniti več policijskih postaj na Gorenjskem, hkrati pa je začel s sovražno propagando med sorodniki in jim groziti s terorjem. Zaradi takega pritiska so se nekateri borci vrnili na domove, decembrska vstaja pa je bila že pred koncem leta končana. Čeprav vstaja ni dosegla načrtovanih rezultatov, je imela velik odmev in je ostala v zavesti ljudi kot eden najpomembnejših dogodkov cele NOB.

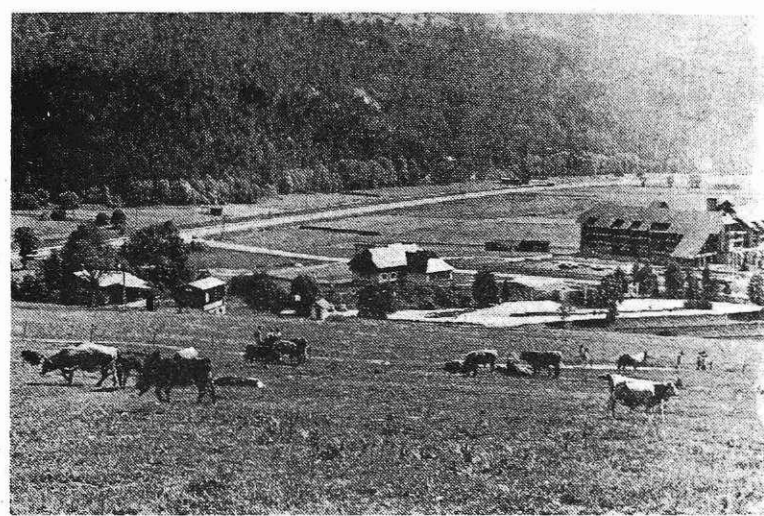
Okupator, ki je že od prvih dni okupacije izvajal teror nad civilnim

prebivalstvom, jih zapiral v ječe, predvsem v Begunje, preseljeval v Srbijo in nemška taborišča in širil sovražno propagando, je uspel decembra prodreti v okrožne organizacije OF, KPS in SKOJ in se grobo maščevati za decembrske dogodke. Večino organizatorjev ilegalcev je ustrelil kot talce ali pa jih interniral v koncentracijska taborišča. Kljub okupatorjevemu terorju je iskra partizanskega gibanja tla naprej, kar je dokazala legendarna bitka za Dražgoše, kjer je Cankarjev bataljon uspel tri dni kljubovati nadmočnemu sovražniku.

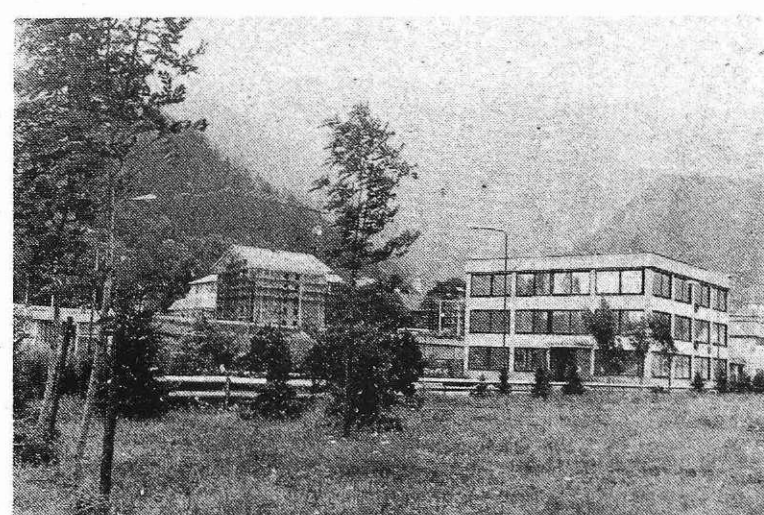
Narodnoosvobodilni boj je imel na Gorenjskem leta 1941 pomembno vlogo, delež k temu pa je prispeval tudi jeseniški železar.

Hydroelektrarna Zasip – na cevovodu te elektrarne so 5. avgusta 1941 aktivisti OF iz Zasipa izvedli prvo minersko sabotažno akcijo – piše na spominski plošči, ki so jo krajanji KS Zasip odkrili leta 1979. Peti avgust so krajanji izbrali tudi za svoj krajevni praznik, katerega bodo letos že petič praznovali. (Foto in tekst S. Kokalj)

Ko so pred leti v Kranjski gori začeli z izgradnjo smučišča na pobočjih Vitranca, so računali na dvojno korist zemljišča. Tako so v zimskem času prostrana smučišča, v poletnih mesecih pa obširni pašniki in senožeti. Na pašniku se pase čreda živine kransko-gorskih kmetov. Pašnik je ograjen z električnim pastirjem in tudi za žejo živine je poskrbljeno. Vsak dan pašnik obišče tudi veliko turistov, ki so na poletnem oddihu v Kranjski gori. (Tekst in foto A. K.)

Gradnja stanovanjskega bloka na Koroški Beli (Foto S. Kokalj)

DOKUMENT O KONCENTRACIJSKIH TABORIŠČIH

Pred 40 leti so začeli nacistični okupatorji pošiljati v koncentracijska taborišča tudi naše zavedne ljudi. V času štiriletnje vojne je šlo skozi ta taborišča na tisoče naših ljudi le zato, ker so ljubili svoj nesrečni narod in se zanj borili. Prav gotovo ni bilo nobenega taborišča, v katerem ne bi našli našega človeka. Mnogi od njih se niso več vrnili.

Bolj ko se je bližal konec druge svetovne vojne in razpad nacistične Nemčije, bolj so hoteli nacisti uničiti gradivo o koncentracijskih taboriščih. V nekaterih taboriščih so že več dni pred prihodom zavezniške vojske zažigali vso dokumentacijo in zapise, da bi čim bolj prikrili svoja grozodejstva in zločine, ki so se tu dogajali. Kljub temu pa se je ohranil marsikateri dokument, iz katerega je razvidno, kako globoko je zabredel nacizem v svojih zločinih.

Tako imamo pred seboj fotokopijo originalnega dokumenta, sicer že močno obledela, z označbo »Amt D/III Todesfalle – Monat Au-

gust 1943, Anlage II«, iz katerega je razvidno, koliko internirancev je bilo v avgustu 1943 v koncentracijskih taboriščih v Nemčiji in na Poljskem ter koliko od teh jih je v tem mesecu pomrlo. Seveda je vprašanje, če so ti podatki res pravi, ker dobro vemo, da so nacisti tisoče in tisoče zapornikov takoj po prihodu v taborišče poslali v plinske celice, ne da bi jih vpisali v seznane. Tako so tudi v tem seznamu vpisani le zaporniki v matičnih taboriščih, in še ta ne vsa, brez podružnic, katerih je bilo več kot tisoč. V tem dokumentu so navedeni naslednji podatki:

Koncentr. taborišče	Število zapornikov	umrli v avg. 1943	%
Dachau	17.000	40	0,23
Sachsenhausen	26.500	194	0,73
Buchenwald	17.600	118	0,67
Mauthausen /Gusen	21.000	290	1,37
Flossenbürg	4.800	155	3,25
Neugamme	9.800	150	1,53
Auschwitz – moški	48.000	1442	3,00
Auschwitz – ženske	20.000	938	3,61
Gros – Rosen	5.000	76	1,52
Netzwiler	2.200	41	1,87
Bergen – Belsen	3.300	4	0,12
Stuthof – moški	3.800	131	3,45
Stuthof – ženske	500	1	0,20
Lublin – moški	11.500	882	7,67
Lublin – ženske	3.900	172	4,41
Rawensbrück – moški	3.100	26	0,84
Rawensbrück – ženske	14.100	38	0,27
Riga	3.000	1	0,33
Herzogbusch	2.500	–	–
Skupaj	224.000	4.699	2,09

Komu je bilo poslano to poročilo, ni razvidno, vsekakor pa gotovo najvišjemu vodstvu nacizma. Pri tem poročilu omenja, da je bila umrljivost v juliju nekoliko višja, to je 2,23 %. Koliko se te številke ujemajo z resnico, je seveda veliko vprašanje, saj je dobro znano, da je šlo skozi koncentracijska taborišča nacističnega rajha na milijone ljudi vseh narodnosti Evrope.

Poročilo, na primer, navaja taborišče Dachau s 17.300 zaporniki v mesecu avgustu 1943. To je prav komično, saj sem jaz 18. avgusta 1943, ko sem prispel tja s skupino 24 aretirancev iz begunjskih zaporov, dobil številko 50.340. Ali pa, na

primer, taborišče Flossenbürg. Tam so novoprispeli zaporniki dobivali številke umrlih in zato se niso številke dvigale po vrstnem redu. Tako sem, na primer, dobil 5. oktobra 1943, ko so nas poslali iz Dachaua v Flossenbürg, številko 889. Janez Makovec iz Rateč pa številko 1662. Po pripovedovanju nekega kapoja sem bil jaz že tretji s to številko. Verjetno je bilo tako tudi v drugih taboriščih in ravno zaradi tega je težko verjeti obravnavanemu poročilu, še posebno zato, ker dobro vemo, da je bilo v koncentracijskih taboriščih pokončanih na milijone ljudi, posebno v zadnjih letih vojne. Srečko Šorli

OBISK V PREŠERNOVI IN FINŽGARJEVI ROJSTNI HIŠI

Prešernovo rojstno hišo v Vrbi si je v juniju ogledalo 5560 otrok in 1724 odraslih, Finžgarjevo v Doslovčah pa 1567 otrok in 86 odraslih. Obisk v obeh hišah je bil manjši kot lani v tem času.

Prešernova hiša je odprta vsak dan, razen ponedeljka, od 8. do 12. in od 15. do 18. ure, Finžgarjeva pa izmenično dopoldne in popoldne razen ponedeljka. Tako jo lahko obiščete v torkih, četrkih, petkih in nedeljah, od 9. do 13. ure, popoldne pa je odprta v sredo in nedeljah, in sicer od 13.30 do 17.30.

Rk

KAKO SI PRI TURISTIČNEM DRUŠTVU PREDSTAVLJAJO DELOVANJE VRTIČKARJEV

Prispevek Pobuda za razvoj vrtičkarstva na 12. strani Železarnja z dne 16. julija je med prebivalci Jesenic vzbudil precej zanimanja, tako med tistimi, ki vrtičke že imajo, še bolj pa pri tistih, ki vrtičkov še nimajo, pa bi jih radi imeli. Namena teh prizadevanj ne bi še enkrat pojasnjevali, ker je bil že naveden v prvem sestavku. Tokrat bi radi seznanili bralce, kaj pri Turističnem društvu Jesenice, ki naj bi to akcijo začelo in v začetku vodilo, o tem mislijo in predvidevajo. Na seji upravnega odbora, ki bo koncem avgusta, se bodo dogovorili, kako naj bi sedanji in bodoči vrtičkarji delovali. Ali naj bi to delovanje vodila komisija, ali naj bi bila to sekcija, klub ali celo samostojno društvo.

Na začetku bi bila verjetno dovolj komisija. Ta naj bi zbrala članstvo, oziroma vse tiste, ki vrtičke že imajo in vse, ki bi se hoteli ukvarjati s to vsestransko koristno dejavnostjo. Komisija naj bi imela predsednika in namestnika in najmanj šest članov, ki bi zastopali interese vrtičkarjev vseh šestih krajevnih skupnosti na mestnem področju. Inicijativna komisija, ki bi imela organizacijsko nalogo, da se vsa stvar začne, naj bi sklicala sestanke zainteresiranih po krajevnih skupnostih, kjer bi zbrali člane, ki bodo delovali v komisiji. Njena prvenstvena naloga bo, da se bo s pristojnimi dogovorila o površinah za takšno obdelavo in o tem, da se bo na jalove površine iz raznih gradbišč navozila potrebna in ustrezna zemlja. Komisija bo skrbela, da se bodo prebivalci po soseskah, ulicah in podobno dogovorili o razparcelaciji površin. Pri tem bo treba seveda upoštevati razpoložljive površine in število zainteresiranih. Želja je, da bi vsi, ki to želijo, prišli do svojega koščka zemlje za obdelavo. Ta naj bi bil čim bližje njihovim prebivališčem. Sedaj, ko so Jesenice že skoraj zazidane, se točno vidi izkoriščenost površin. To naj bi bilo tudi vodilo pri odrejanju površin za vrtičkarje.

Če smo nekje, na primer, uredili zelenico, pa se zanjo nihče ne briga, na njej raste samo plevel itd., zakaj je ne bi spremenili v obdelovalno površino, kjer bodo prebivalci poleg svoje zelenjave nasadili tudi rože. Seveda to ni mišljeno za negovanje zelenice in nasade, ob glavni cesti, lahko pa je to, recimo, na Plavžu na področju južno od ceste Cirila Tavčarja. O tem se bo komisija sporazumevala s prebivalci, s krajevno skupnostjo, s stanovanjsko in komunalno skupnostjo in pristojnimi pri skupščini občine.

Seveda bo komisija tudi skrbela, da bodo vrtički lepo obdelani in urejeni. Kjer bo pač rečeno, da, na primer, prekel ne bo smelo biti, jih pač ne bo. Če bo potreba, se bodo vsi zainteresirani dogovorili o enotni in lični ograji in podobno. Poudarjamo, če bo treba! Ni namreč namen, da bi vrtičkarje obremenjevali s kakšnimi posebnimi prispevki in stroški, ker bi interes takoj upadel, splahnel! Pri tem se moramo zavedati, da je koristno za vso našo skupnost, da takšne površine, za katere premalo skrbimo, ker ni denarja, nekdo obdeluje in vodo ureja, da so lepe in čiste. Vedeti tudi moramo, da vrtičkarjem nobena stvar ne raste zastonj. Poleg vloženega dela in truda je treba plačati gnoj, semena, vodo in podobno.

Za dobro vrtičkarstvo pa ni dovolj, da znamo zemljo obrniti z

lopato in posejati seme, tako kot se nam zdi najbolje. Zato bo naloga komisije, da bo skrbela tudi za ustrezno vzgojo in poduk. Turistično društvo ima toliko sredstev, da bo letno lahko prispevalo za nekaj strokovnih predavanj. Na ta način bo to delo tudi strokovno usmerjeno, da bodo ta prizadevanja na ustrezni višini in tako vsestransko koristna.

To pojasnilo je bilo potrebno, ker se po prvem prispevku med prebivalci veliko govori o tem. Zaželjeno je, da bi se prebivalci oglašali in povedali želje in dali svoje predloge. Kdaj in kje bodo prvi sestanki, bo upravni odbor TTD Jesenice obvestil

prebivalce v Železarnju in po radiu Triglav Jesenice. Kdor se sestanka ne bo mogel udeležiti, bo lahko komisijo pri Turističnem društvu na drug, dogovorjen način obvestil, da želi postati vrtičkar.

O vsem tem bi se dogovorili in se organizirali do spomladi, ko naj bi poleg sedanjih zasadili lopate še novi vrtičkarji. Vrtičkarje, ki že imajo svojo lastno zemljo, pa vabimo, da se prav tako priključijo, saj jim delovanje in aktivnost na tem področju lahko samo koristi. Upamo, da se bo prebivalcem in naši skupnosti resnično in konkretno pomagalo v vsesplošno korist in zadovoljstvo.

B. B.

RESNICA O BREMCEVIH

Dne 7. avgusta 1980 je v 31. številki časopisa Železar – glasilo delovnega kolektiva SZ Železarne Jesenice, izšel na trinajsti strani obrobjen in nepodpisan članek z naslovom »Kaj se dogaja okrog nas?« Članek govori o odnosu svojcev pokojnega JOŽETA BREMCA iz Gorenjih Lokovcev do njegovih štirih otrok. Vsebina tega zapisa se v ničemer ne ujema z dejanskim potekom dogodkov in je žaljiva za svojce pok. Bremca, to je za mater, brate in sestre. V zvezi s trditvami, ki so zapisane v tem članku, izjavljamo naslednje:

— Predvsem ni res, da bi bratje in sestre poginili ženo – mater štirih otrok od hiše, da so se morali naseliti v raztrgani bajti. Žena Silvana, ki je takrat že bila razvezana, se je pol leta pred tragedijo preselila v drugo hišo – Lokovec št. 222. To hišo je kupila sama in zanjo nikakor ne moremo reči, da je raztrgana bajta. Pokojni, ki je zelo ljubil ženo, je vseskozi upal, da ga le-ta ne bo zapustila. Ta njen korak je na pokojnika močno vplival in ko je spoznal, da nima več družine, je izgubil vsako voljo do življenja.

— Prav tako ni res, da bi otrokom pok. Bremca prepovedali vstopiti v hišo in se posloviti od njega. Otroci brez biveše žene Silvane so se poslovili od pok. očeta, ko je ta ležal v svoji hiši. To so videli mnogi vaščani. Vzrok, da niso šli za pogrebom pa je potrebno iskati drugje. Zanj vedo tako otroci, še bolj pa bivša žena Silvana, kot tudi svojci pokojnika in ga le-ti sedaj na tem mestu ne nameravajo razlagati. Vsa vas lahko pove, da je dejansko za pogrebom lahko šel kdorkoli in se tega ni branilo nikomur. Tudi trditev o tem, da so sneli žalni trak z vencu, je zlonamerna, kot celotna vsebina članka in vse skupaj zasleduje en sam cilj, da bi se pred okoljem domače vasi, ki sicer enoglasno obsoja postopek in ravnanje bivše žene Silvane in deloma tudi otrok, dejansko stanje prekrilo s tem, ko se obdolžuje svojce.

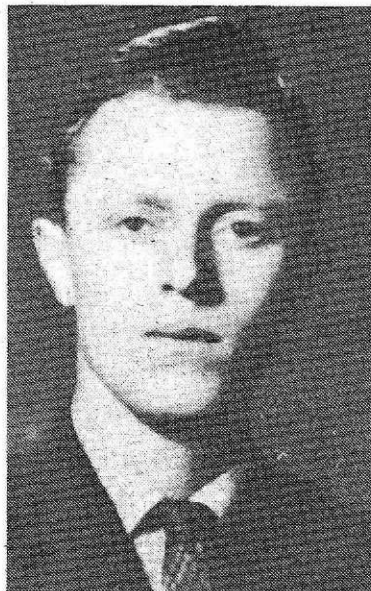
Vas, iz katere je bil doma pok. Jože Bremec je majhna in ima eno samo pokopališče. V kolikor bi bila ljubezen otrok res tako silna in velika, potem bi otroci vsekakor brez težav zvedeli za grob očeta. Svojo ljubezen in spoštovanje bi mu lahko izkazali ne samo s tem, da so se mu poklonili ob mrtvaškem odru, temveč tudi tako, da bi ga družno z vso vasjo pospremili na njegovi zadnji

poti. Tega dejansko niso storili, ker niso zbrali dovolj moči da bi se pred celo vasjo, ki je poznala družinske razmere, postavili v pogrebni spredvoda za pokojnikovo krsto.

Pokojnik je ne glede na vse težave in grenka razočaranja, ki jih je doživel v družini, to družino vedno ljubil in zanje skrbel. Tako skrben, kot je bil na delu v Železarni, je bil tudi v družinskem življenju. Navedeni članek s tem, ko neutemeljeno obtožuje svojce, obenem tudi pokojnika kaže v neresnični podobi in tako škoduje tudi njegovemu liku, ki je ostal v spominu sodelavcem v železarni.

Mati, bratje in sestre

Ker je 24. julija minilo eno leto od smrti Jožeta Bremca, v spomin nanj objavljamo tudi njegovo sliko.

Jože Bremec

PSI SO MU V VESELJE

Emil Koren iz Kranjske gore se ukvarja z nenavadnim konjičkom. Že deset let vzreja pse. Za to ga je pred leti navdušil pokojni doktor Polencič, ki je hodil letovat v Kranjsko goro. Za to delo pa moraš imeti veliko potrpljenja in razumevanja do živali.

In kako si začel z vzrejo psov? »Ob neki priložnosti sem dobil dobrega psa in tako se je začelo. Prvi pes je bil ruski hrt, potem pa sem začel s škotskimi ovčarji, nato so prišli na vrsto komondorji in razne druge pasme psov. Trenutno imam šest vrst psov, in sicer: škode, hrte, komondorje, bele pulije, bobteile in

bulteriére. Tako imam preko dvajset psov.«

Milč z njimi sodeluje tudi na kinoloških razstavah. S svojimi psi je bil na razstavah po vsej Jugoslaviji in tudi v tujini je že bil. Tako je sodeloval na razstavah v Avstriji, Italiji, na Češkoslovaškem in Madžarskem. V vitrini hrani veliko nagrad. Ima tudi šampijone: tri škotske ovčarje, dva hrta in enega komondorja. Vsi psi so tudi delno dresirani in poslušni. Milč Koren je član kinološkega društva v Škofji Loki, s tem konjičkom pa se namerava še ukvarjati, v kratkem pa bo dobil še novo vrsto psov. A. Kerštan

Milč Koren z enim svojih ljubljencev (Foto A. Kerštan)

GREGORČIČEVE PLAKETE ZA LETO 1981

Na podlagi 3. člena sklepa o podelitvi Gregorčičevih plaket v letu 1981 samoupravna interesna telesnokulturna skupnost Jesenice

RAZPISUJE

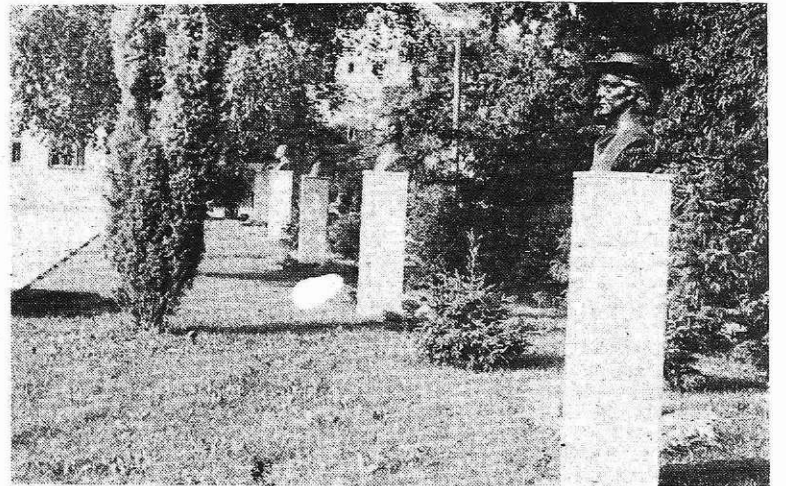
Gregorčičeve plakete za leto 1981

Za podelitev Gregorčičeve plakete so lahko predlagane organizacije ali posamezniki za:

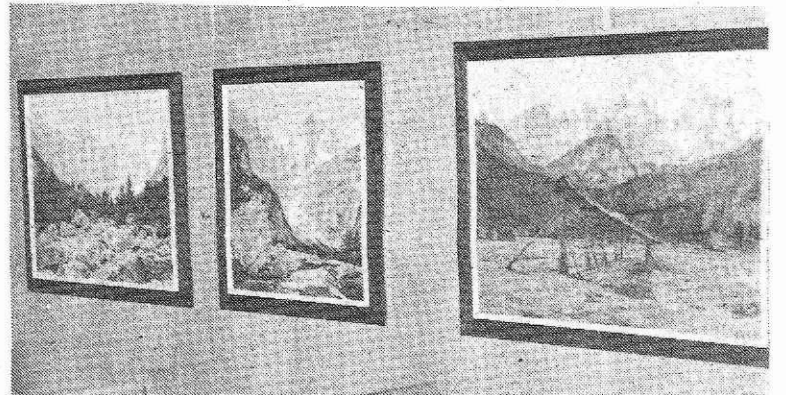
- aktivnost in uspehe pri razvijanju množičnosti na področju telesne kulture,
- dosežke na področju telesne vzgoje, strokovnega, organizacijskega in znanstvenega dela,
- dolgoletno uspešno delo na področju telesne kulture,
- tekmovalne dosežke na pomembnejših tekmovanjih,
- uspehe, ki pospešujejo telesno kulturo na področju propagande in publicistike.

Predloge za podelitev lahko dajo vsi občani, telesnokulturne in druge organizacije.

Predlogi morajo biti predloženi pisno na:
SAMOUPRAVNA INTERESNA TELESNOKULturna SKUPNOST JESENICE, Ledarska 4, do 1. septembra 1981.

Pogled na alejo velikih mož pred osnovno šolo Gorenjski odred v Žirovnici (Foto B. Blenkuš)

V tem mesecu je v festivalni dvorani na Bledu razstavljal akademski slikar z Jesenic Jaka Torkar. Predstavil se je predvsem z novimi motivi našega gorskega sveta. (Foto J. Rabič)

KAKO NAJDE KOMARJEVA SAMICA SVOJEGA TOPLOKRVNEGA GOSTITELJA

Prvotno mnenje, da jo določeni vonji privlačijo in drugi spet odbijajo, se po novjših poizkusih znanstvenikov ni izkazalo kot pravilno.

Če večje število komarjevih samic zapremo v posebno kletko, se po krajšem času preletavanja usedejo na steno in počivajo. Le od časa do časa se nekatere spontano dvignejo v zrak in se preselijo na drugo mesto – približno 50 % komarjev v eni uri. Če dvignemo količino ogljikovega dioksida, se preseli 50 % komarjev že v približno petih minutah. To vodi k domnevi, da ogljikov dioksid poveča število naključnih vzbujenj, ki dosežejo komarjev živčni sistem, oziroma center za sprožitev letenja. Če nato vzdržujemo količino ogljikovega dioksida na isti višini, se čez nekaj časa povečana aktivnost komarjev postopno zmanjša. Komarji so se adaptirali na določeno koncentracijo ogljikovega dioksida in šele ponovno povečanje koncentracije ogljikovega dioksida zopet zviša aktivnost komarjev.

Toda kako loči komar gostitelja od ostalih predmetov? Ali morda po določenem vonju kože?

Res je, da nekateri ljudje bolj privlačijo komarje kot drugi. Toda s poizkusi so dognali, da komarje bolj privlačijo najugodnejša kombinacija toplote in vlage kot človekova roka. Raziskovalci so namestili v kletko s komarji, ki prenašajo rumeno mrzlino, tri majhne valje, povezane s cevkami, po katerih so pošiljali zrak različne kakovosti. Iz enega valja je izhajal topel, iz drugega valja vlažen in iz tretjega valja topel in vlažen zrak. Največ komarjev je sedlo na tretji valj. Brez dvoma pa določeni kožni faktorji pri komarju, ki je sedel na kožo, sprožijo reakcijo sesanja krvi.

Predmet, ki je toplejši kot okolje, povzroča v svoji neposredni okolici majhne zračne »konveksijske« tokove, enako tudi, kadar izhlapeva, ker je moker zrak lažji od suhega zraka.

50–60 % vlage učinkuje enako na gostoto zraka, kot zvišanje temperature za 2,5 stopinj Celzija. Zdi se, da komar loči žive stvari od neživih po zračnih tokovih in njihovi neposredni okolici. Komar leti proti toku toplega in vlažnega zraka. Če pri tem zaide v hladnejši in bolj suh zrak, se obrne in poskuša znova, dokler ne doseže cilja.

Povečanje množice ogljikovega dioksida poživlja gibanje komarjev, da se približajo žrtvi. Ko dosežejo tok toplega in vlažnega zraka ob telesu žrtve, se usmerijo proti toku, dokler ne pristanejo!!! Ni presenetljivo, da jim znanstveniki posvečajo tolikšno pozornost. V proučevanju njihovih navad in reakcij iščejo čim učinkovitejša sredstva za obrambo pred njihovimi napadi.

PRIZNANJE LOVSKI DRUŽINI STOL

Lovska družina Stol deluje že od leta 1906, vključuje pa 43 članov. Deluje na pobočju Stola na območju krajevnih skupnosti Žirovnica. Med drugim skrbijo člani te lovske družine tudi za 14 spominskih obeležij iz naše narodnoosvobodilne borbe. To je bila prva lovska družina v naši republiki, ki je začela skrbeti za ta spominska obeležja in s tem spodbudila tudi ostale. Za svoja prizadevanja so prejeli letošnjo plaketo zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije.

ZAHVALA

Ob nenadni in boleči izgubi našega ljubega očeta, starega ata, pradedu, brata, strica, tasta in svaka

JANKA MARKIZETIJA upokojenca Železarne

se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom, prijateljem in znancem, ki so nam v teh težkih trenutkih stali ob strani, nam pomagali in izrazili sožalje, darovali cvetje in vence in ga tako številno pospremili na njegovi zadnji poti. Zelo smo hvaležni dr. Jerneju Markežu za dolgoletni trud. Gani se nas tople in iskrene besede Boža Pančurja, ki je v imenu jeseniških tabornikov poudaril, kako zelo so ga imeli radi in spoštovali zaradi njegove skrbi za dobro počutje tabornikov in to več kot dve desetletji. Zahvaljujemo se tudi za žalostinke pevskega zboru Društva upokojencev Jesenice in vsem dobrim sosedem za izkazano pomoč.

V imenu vsega sorodstva
žalujoci hčerki Silva in Sonja

ZAHVALA

Ob boleči izgubi drage mame, stare mame, sestre, tete in tašče

MINKE KALAN

se iskreno zahvaljujemo dr. Milosu Pogačniku in ostalemu osebju bolnice Jesenice za vso skrb in nego v času njene bolezni. Zahvaljujemo se organizaciji ZB NOV Javornik-Koroška Bela in govorniku Jaku Svetinu za poslovilne besede. Zahvaljujemo se pevcem za zapete žalostinke, vsem, ki so darovali cvetje ali kakorkoli pomagali v teh težkih trenutkih. Hvala vsem, ki ste jo spremili na njeni zadnji poti.

Vsi njeni

ZAHVALA

Ob nadvse boleči izgubi našega dragega moža, sina, brata in strica

JOŽETA GLOBOČNIKA delavca Železarne

se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom, sodelavcem TOZD Željarna, sodelavcem in sodelavkam TOZD hotela Toplice, sosedom, bližnjim in daljnim znancem za izraze sožalja in spremstvo na njegovi zadnji poti.

Predvsem se najtopleje zahvaljujemo sindikalnim organizacijam TOZD Željarna in TOZD hotel Toplice za vence in denarno pomoč. Posebno zahvalo smo dolžni izreči vodji TOZD Željarna Leonu Mesariču za ganljive poslovilne besede ob odprtem grobu in pevcem iz Zasi- pa za zapete žalostinke. Iskrena hvala dr. Andreju Hribniku in osebju internega oddelka splošne bolnice Jesenice za nesebično pomoč ob njegovi težki bolezni. Posebej se zahvaljujemo sosedu Ivanu Janu za nesebično pomoč v teh težkih dneh. Hvala vsem, ki ste ga spremili v tako velikem številu na njegovi zadnji poti.

Vsi njegovi

ZAHVALA

Ob nenadomestljivi izgubi tragično preminulega našega dragega

VIKTORJA KNAFLJA upokojenca Železarne

se iskreno zahvaljujemo vsem, ki ste sočustvovali z nami, mu darovali cvetje in ga spremili na njegovi zadnji poti. Posebno se zahvaljujemo kirurškemu oddelku splošne bolnice Jesenice za ves njihov trud, kadrovskemu sektorju, dobrim sosedom in pevcem za zapete žalostinke.

Vsi njegovi

NAGRADNA KRIZANKA

Današnja križanka je nagradna. Za reševalce s praviimi rešitvami so pripravljene naslednje nagrade:

ena nagrada 200 din, dve nagradi 150 din, tri nagrade po 100 din in štiri nagrade po 75 din.

Vsak lahko sodeluje pri zbiranju le z eno rešitvijo, ki naj jo pošlje v kuverti, na katero poleg naslova Uredništvo Železarnja napiše še »nagrada križanka«.

Rešitve vpišite v izrezan lik križanke s tiskanimi črkami in čitljivo ter nam jih pošljite do vključno 11. avgusta do 12. ure.

ZAHVALA

Ob boleči izgubi našega dragega ata, deda in pradedu

ALBINA NOČA-TOMAŽA

Skednačevega ata iz Javorniškega rova in upokojenca Železarne, partizana — člana gospodarske komisije okraja Jesenice v letih 1944—1945, odlikovanega z redom zaslug za narod s srebrnim vencem.

se iskreno zahvaljujemo vsem sosedom in vaščanom Javorniškega rova in Planine pod Golico ter vsem prijateljem in znancem z Jesenic in drugod za izrečeno sožalje, podarjeno cvetje in vence ter spremstvo na njegovi zadnji poti. Posebno zahvalo izrekamo zdravnikom za pomoč in nego v zadnjih tednih njegovega življenja in sosedom Klinarjem za pomoč ob njegovi smrti.

Hvala za prisrčne poslovilne in tovariške besede Jaku Svetinu, Jožu Staretu in Ivanu Smoleju, organizacijam združenja borcev NOV Javornik-Koroška Bela, Planina pod Golico in Plavž in socialistični zvezi Plavž za vence in udeležbo s prapori ter pevskega zboru Društva upokojencev Jesenice za poslovilne pesmi. Hvala Ivanu Razingerju za veliko pomoč ob zadnjem slovesu. Vsem tovariška hvala za sočustvovanje.

ŽALUJOČI: hčere Mira, Tončka in Tinka ter sinovi Albin, Pepi in Tone z družinami ter ostalo sorodstvo

ZAHVALA

Ob smrti očeta, starega očeta in strica

BLAŽA KLINARJA

se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom, prijateljem in znancem, ki ste nam izrekli sožalje, darovali vence in cvetje.

Veliko zahvalo izrekamo dobrim sosedom za hitro in vsestransko pomoč in vsem, ki ste kakorkoli pomagali v težkih dneh.

Zahvaljujemo se krajevnemu odboru ZB NOV Planina pod Golico za izkazano čast ob mrtvaškem odru, poklonjeni venec in Stanku Klinarju za poslovilne besede v imenu ZB NOV. Hvala tudi pevcem Jakoba Vebra za zapete žalostinke.

Najlepša hvala vsem, ki ste pokojnika v tako velikem številu spremili na njegovi zadnji poti.

Vsi njegovi

DEŽURNI TRGOVINI

V soboto, 1. avgusta, bosta na Jesenicah od 7. do 19. ure odprti trgovini:
ROŽCA, samopostrežna trgovina na Plavžu, Titova 79 in
DELIKATESA, Kašta 3 na Koroški Beli, V. Svetina 8/a.

DEŽURNA LEKARNA

V mesecu avgustu bo za občini Jesenice in Radovljica dežurna lekarna na Jesenicah.

REŠITEV KRIZANK IZ 28. ŠTEVILKE ŽELEZARJA:

prostornina, smetar, red narodnega heroja, kaolin, slikarstvo, Elvis, Stalin, Kras, Tine, APA, ER, Kiar, sonatina, Avon, Varteks, bistro, Atenec, atentat, AK, rak, ilo, trata, red ljudske, ol, osvoboditve, film, TO-VIL, Lazo, lizol, EJ, žar, lik, Ajeti, red, Emona, Ramon, Aco, kopa.

TAKSI SLUŽBA NA JESENICAH

Za prevoz z osebnim avtomobilom ali kombijem do osem oseb ali 1.000 kg tovora ali če potrebujete vlečno službo, pokličite na telefon sekcije taksistov Jesenice števil. 83-284.

VABILO NA TOVARIŠKO SREČANJE

Odbor združenj borcev NOV krajevnih organizacij Plavž-Jesenice vabi svoje člane in vse občane Jesenic ob občinskem prazniku 1. avgusta na tradicionalno tovariško srečanje na Žvagnovem, oziroma letos na sosednjem Gozovem vrtu, ki bo v nedeljo, 2. avgusta, s pričetkom ob 10. uri. V zabavnem programu od 14. ure dalje bo igral instrumentalni ansambel s Hrušice.

Če bo vreme slabo, bo prireditel naslednjo nedeljo, 9. avgusta.

NUJNO IŠČEMO OSEBJE ZA TIČARJEV DOM

Nujno potrebujemo za dobra dva meseca dve priučeni kuharici in eno pomožno moč (lahko upokojenke) za Tičarjev dom na Vršiču. Osební dohodek po dogovoru. Zglasite se osebno v pisarni Planinskega društva na Jesenicah, Cesta železarjev 1. Informacije dobite po telefonu 81-291.

Kaj bomo gledali v kinu

Kino RADIO

1. in 2. avgusta amer. ljub. spektakel ORKAN; režija Jan Troell, v gl. vlogi Jason Robards, ob 17. in 19. uri.
3. in 4. avgusta italij. barvni ljub. film ZBOGOM LJUBEZEN, ZBOGOM; režija Enrico Maria Salerno, v gl. vlogi Tony Musante, ob 17. in 19. uri.

5. avgusta amer. barvni voj. film FANTJE IZ TRETJE ČETE; režija Sidney J. Furie, v gl. vlogi Andrew Shaw, ob 17. in 19. uri.
6. avgusta — zaprto
7. avgusta angl. barvni vojni film NEUSTRAŠNI; režija Peter Carter, v glavni vlogi David Niven, ob 17. in 19. uri.

8. in 9. avgusta amer. barvna komedija NOROSTI V CAMPU; režija Ivan Reitman, v glavni vlogi Bill Murray, ob 17. in 19. uri.

Kino PLAVŽ

1. in 2. avgusta italij. barv. ljub. film ZBOGOM LJUBEZEN, ZBOGOM ob 18. in 20. uri.

3. in 4. avgusta amer. barvni ljub. spektakel ORKAN ob 18. in 20. ur.
5. avgusta — zaprto.
6. avgusta amer. barvni vojni film FANTJE IZ TRETJE ČETE ob 18. in 20. uri.
7. avgusta dom. ljub. barvni film DNEVI SANJ ob 18. in 20. uri.
8. in 9. avgusta franc. barvni krim. film VOJNA POLICIJE ob 18. in 20. uri.

Kino KRANJSKA GORA

1. avgusta amer. barvni grozlj. film KO TUJEC POKLIČE ob 20. uri.
5. avgusta italij. barv. ljub. film ZBOGOM LJUBEZEN, ZBOGOM ob 20. uri.
8. avgusta amer. ljub. spektakel ORKAN ob 20. uri.

Kino DOVJE

1. avgusta italij. barv. komedija PAR — NEPAR ob 19.30.
2. avgusta amer. bar. grozlj. film KO TUJEC POKLIČE ob 19.30.
8. avgusta italij. barv. ljub. film ZBOGOM LJUBEZEN, ZBOGOM ob 19.30.
9. avgusta amer. barvni ljub. spektakel ORKAN ob 19.30.

UČENCEM PRVEGA LETNIKA ŽIC

RAVNATELJSTVO ŽELEZARSKEGA IZOBRAŽEVALNEGA CENTRA — JESENICE OBVEŠČA vse učence, ki so se vpisali v I. letnik usmerjenega izobraževanja, da bodo prejeli vse potrebne učbenike in delovne zvezke ob pričetku pouka v šoli.

Cena učbenikov še ni znana, bo pa 50 % popusta.

Komisija za delovna razmerja
Železarskega izobraževalnega centra Jesenice

objavlja prosto delo in naloge

LIVARJA KALUPARJA za nedoločen čas

Pogoji za sprejem:

- dokončana PK MEŠ, poklic livar-kalupar
- dokončana SMD, poklic livar-kalupar ali
- dokončani šest razredov osnovne šole, če je kandidat pripravljen nadaljevati šolanje ob delu in doseči zahtevano kvalifikacijo

Prednost imajo delavci, ki so vojaški rok odslužili in imajo stanovanje. Nastop dela v mesecu septembru.

Rok za prijave 15 dni po objavi. Kandidati naj pošljejo prijavo in dokazilo o izobrazbi na naslov: Železarski izobraževalni center, Jesenice, Ulica bratov Ruparjev 2.

Osnovna šola F. S. FINŽGARJA Lesce, p. o.
64248 Lesce, Begunjska 7

Komisija za medsebojna delovna razmerja
razpisuje za nedoločen čas naslednja dela in naloge:

- 1 UČITELJA ZGODOVINE
z dopolnjevanjem del obveznosti v knjižnici
- 1 UČITELJA GLASBENEGA POUKA
polovična delovna obveznost
- 1 UČITELJA TELESNE VZGOJE
Izobrazba v skladu z zakonom o osnovnih šolah.
- 2 UČITELJA v oddelkih podaljšanega bivanja
Izobrazba: učitelj razrednega pouka.
Rok prijave je 15 dni po objavi razpisa.

1. avgust

KISIK	VRH PR. SK. LOKI	CASNIK	TRSKA	JUGOSL. ATLET. STERIK	GL. MESTO KASPIJA	GELOV. HOKAJ. KLUS	TUJE JEZIKSKE IME	FOSFOR	SLOV. ASTRON. ING. VLAO	PREST. ST. ROKA MARDIA	ZELENO OBARVAN	NIKALNYA	STARA OBILICA KNJIGE	SLADKOR V KRISTALU
IVAN KOVACIČ	OPOMBA	DARILO DHAKA	GOSPIČ JAPON. IGRA	DEL TELEVI- ZORJA	NORDSKI EP RUPUTJA	PRID	AVPER ELEPER POI UM. DIGNJU	PRITOK GENA V SVICI	OKWILH- VEC	SPRANJE	PROSTOR SEK. DOV	PRIPRAVA ZA ČAS. DEJAVN.	TANO KOT DEJAVN.	UP. VARNJE
REKA SPANDU	PRISTAJ. SLOČAS- TVA	VRSTA SOLATE	ENOTA EL. TOK	SENEGAL	K. L. E. DIT JUG.	ALBERT EINSTEIN	VENICUJA	ERBIJ	STARO SLOV. KALIF IVAN	PROSTOR V SPANJA	STARO SLOV. KALIF IVAN	STARO SLOV. KALIF IVAN	STARO SLOV. KALIF IVAN	STARO SLOV. KALIF IVAN

LEŠKI PADALCI OSVOJILI VSA ODLIČJA NA REPUBLIŠKEM PRVENSTVU

Na letališču ptujakega aerokluba v Mošakajncih je bilo od 17. do 22. julija republiško padalsko prvenstvo za člane in mladince ter posebno tekmovanje za ptujake padalski pokal. Vseh pet dni tekmovanja, ki so ga Ptujčani odlično organizirali in usavarili tudi prijetno vdušje, je bilo v znamenju medsebojne borbe leških padalcev. Ponovno so dokazali, da v Sloveniji nimajo enakovrednih nasprotnikov in da je kvaliteta razlika zdaj še večja kot je bila pred dvema ali tremi leti. Mladi leški padalci so naredili v zadnjem letu viden napredek in že resno ogrožajo najvišja mesta tudi med člani.

Leško zastopstvo je bilo tudi najštevilnejše. Med člani sta tekmovali dve ekipi s po štiri tekmovalci. V drugi ekipi je bil najmlajši leški tekmovalec Bogdan Jug, ki ni dobil mesta v mladinski ekipi. Druge mladinske ekipe pa Leščani niso mogli sestaviti zaradi odsotnosti Benjamina Šmida, zaradi vojaških vaj, in Matjaža Lazarija, letošnjega mladinskega državnega prvaka v skokih na cilj, zaradi delovnih obveznosti v železarni, kjer dela kot žičar. Mladi Jug se je odlično odrezal in med člani zasedel v skupni razvrstitvi peto mesto s čemer si je zagotovil mesto v drugi članiki republiški ekipi za državno prvenstvo, ki bo v začetku avgusta v Bitoli.

V članski konkurenci so si vsa odličja medsebojno razdelili Leščani – Branko Hrast, ki je postal republiški prvak in zmagal tudi v disciplini figurativnih skokov, Janez Šafarič je osvojil srebrno kolajno in zmagal v skokih na cilj z 12 cm iz osem skokov in Dušan Intihar, ki je bil tretji v skokih na cilj in drugi v figurativnih skokih.

Leški mladinci pa so med svojimi vrstniki še bolj izstopali kot člani. Letošnji mladinski državni prvak Roman Božič je imel v klubskem tovarišu Iztoku Jugu povsem enakovrednega nasprotnika. Vse do zadnjega skoka se ni vedelo kdo bo prvak. Jug je izkoristil svojo izredno natančnost pri skokih na cilj. V osemih skokih je Božič premagal kar za 17 centimetrov, Božič pa si ni pustil vzeti zmage v figurativnih skokih, kjer je bil v štirih skokih boljši od Juga za dve sekundi. Tako sta si oba najpravičnejše razdelila naslov republiškega prvaka. Bronasto medaljo je zasluženo osvojil tretji Leščan Dušan Frank.

Za mladince slovenskih klubov Ptuj, Maribor in Murska Sobota je treba reči, da je njihova vadba premalo strokovna in neačrtna za vidnejši napredek. Morali bodo vaditi vsak dan čez vse leto tako kot Leščani, če bodo želeli poseči po vidnejših uvrstitvah, kar bi bilo za napredek padalskega športa zelo ugodno.

Za ekipe razvrstitev štejejo tri discipline: posamične razvrstitve posameznih članov ekipe v skokih na cilj in v figurativnih skokih ter štiri serije skokov na cilj celotne ekipe. Tudi v tej disciplini so bile vse leške ekipe najboljše in osvojile vsa prva mesta.

Ze osmo leto zapored so Ptujčani izvedli tudi tekmovanje za ptujake padalski pokal. Za to tekmovanje sta štela zadnja dva skoka posameznikov na cilj v tekmovanju za republiško prvenstvo in en skok v vodo. Te skoke so izvedli na jezeru pri Podlehniku. Disciplina je dokaj zanimiva. Padalec je oblečen samo v kopalke in opremljen s padalom. Padalec mora doskočiti v vodo čim bližje doskočni boji. Ko opravi dotik na prvi boji mora odplavati do ciljne boje, ki je oddaljena od prve dvajset metrov. Rezultat skoka je čas, ki ga padalec potrebuje od dotika vode z nogami pri doskoku, do dotika zadnje ciljne boje dotika mora priplavati, zato imajo tu velike prednosti dobri plavalci. Najboljši pri skoku v vodo je bil Iztok Jug s časom 11,75 sekund, kar je bil najboljši tudi pri skokih na cilj na letališču, je bil tudi končni zmagovalec ptujakega pokala.

REZULTATI:
SKOKI NA CILJ – 8 skokov – člani – 1. Janez Šafarič 0,12 m, 2. Branko Hrast 0,13, 3. Dušan Intihar (vsi ALC) 0,42, 4. Tone Cestnik (MRB) 1,14, 5. Janez Vidovič 1,44, 6. Bojan Zmavc (oba Ptuj) 1,52, 7. Bogdan Jug 2,13, 9. Janez Pfajfar 2,21, 10. Ivan Volarič 2,28, 11. Branko Mirt 3,01, 13. Srečo Medven 3,90; Mladinci – 1. Iztok Jug 0,17, 2. Roman Božič 0,34, 3. Dušan Franc (vsi ALC) 0,94, 4. Zlatko Čuš (Ptuj) 2,40, 5. Jože Pojbič (M. Sob.) 19,58 ...

FIGURATIVNI SKOKI – 4 skoki – člani: 1. B. Šaraf 35,1 sek., 2. D. Intihar 38,8, 3. J. Šafarič 40,1 (vsi ALC), 4. B. Zmavc (Ptuj) 40,9, 5. Z. Španinger (MRB) 46,1 ... Mladinci: 1. R. Božič 39,5, 2. I. Jug 41,5, 3. D. Frank (vsi ALC) 46,2, 4. Z. Čuš (Ptuj) 47,5 ...

KONČNA RAZVRSTITEV – člani: 1. Branko Hrast 5 točk, 2. Janez Šafarič 10, 3. Dušan Intihar (vsi ALC) 13, 4. Bojan Zmavc (Ptuj) 52, 5. Bogdan Jug 113, 6. Ivan Volarič 136, 8. Srečo Medven 218, 10. Branko Mirt 265, 15. Janez Pfajfar (vsi ALC) 408 ... Mladinci: 1. Roman Božič in Iztok Jug 5, 3. Dušan Frank (vsi ALC) 18, 4. Zlatko Čuš (Ptuj) 32, 5. Jože Jurska (MRB) 61 in Jože Pojbič (M. Sob.) 61 ...

EKIPE – člani: 1. ALC Lesce I 250 točk, 2. ALC Lesce II 955, 3. AK Ptuj 975, 4. LC Maribor 1168, Mladinci: 1. ALC Lesce 32, 2. AK Ptuj 377, 3. LC Maribor 462, 4. AK M. Sobota 530.

PTUJSKI PADALSKI POKAL: 1. Iztok Jug, 2. Roman Božič, 3. Dušan Intihar, 4. Bojan Zmavc, 5. Branko Mirt, 8. Bogdan Jug, 9. Dušan Frank ...

L. M.

MEDNARODNI BALINARSKI TURNIR

Balinarski klub Jesenice obvešča vse ljubitelje balinjanja, da bo 19. tradicionalni mednarodni balinarski turnir v počastitev praznika občine Jesenice v nedeljo, 2. avgusta, s pričetkom ob 8. uri.

Na turnirju bo sodelovalo 12 ekip, in sicer: tri iz sosednje Italije in devet iz Slovenije (Ronchi, Orzano in Bueris iz Italije, Železnica iz Postojne, Litostroj in Sloga iz Ljubljane, Radovljica, Lesce, Salonit iz Anžova, Tolmin in dve domači ekipi).

Turnir bo zelo kvaliteten, zato pričakujemo veliko število gledalcev.

JANEZ, ŠPORTNI AS. . .

Prime Janeza nekega popoldneva, da bi se malo razgibal. Ves zagnan vrže trenirko in športne copate v torbo in se odpravi proti športnemu parku v Podmežaklju.

Med potjo se že vidi, kako teče po atletski stezi, skače v daljavo, meče disk in je ves upehan. In bil bi tudi zadovoljen, če mu ne bi v glavo šinila misel, da atletskega kluba že dolgo ni in da je zadnjič videl na atletski stezi rasti marjetice. Kako žalostno za kraljico športov in še priroteno panogo po vrhu!

No, atletika odpade in se spomni, da ga je prejšnji teden navdušil Borg in že se vidi v belem. Odlično servira as za asom. Ja, lepo. Pa tudi s tenisom ne bo nič! Na igrišču v športnem parku raste trava in trop ovac bi jo pomlátil v dopoldnevu. No, tudi kluba že dolgo, dolgo ni.

Spet nič. Mogoče pa bo z rokometom malo bolje. Na igrišču za osnovno šolo Prežihov Voranc je bilo včasih zelo živahno. Meti iz zapestja, pa iz skoka, pa ... Ja, pa pa rokomet. Že pred petimi leti ga je pobralo. Utopil se je v Portorožu in njegovih aklepih. Žalostno!

Ostane še odbojka. Hitra, zanimiva igra. Toda tudi tokrat ne bo nič. V Žirovnici je predalcel, pa še tam slabo kaže, na Jesenicah pa žalost in spomini na stare lepe čase.

In Janez razočaran in žalosten, ker ni nič zanj, ker ...? Raje zavije v Murko na hladno pivo in če se ne bo razmislil, bo imel vsaj priliko s kom se pogovarjati o športu in gladi kosti, ki mu je bila vržena popoldne. Pa kaj, ko psi lajajo, karavana pa gre dalje.

BALINARSKI TURNIR V POČASTITEV 40-LETNICE VSTAJE

Društvo upokojencev Žirovnica je priredilo 21. julija uspel turnir v balinjanju v počastitev 40-letnice vstaje slovenskega naroda. Zmagovalec turnirja, ekipa društva upokojencev Javornik-Koroška Bela, je prejela lep pokal, ki ga je poklonilo društvo upokojencev Žirovnica v trajno last. Na turnirju so igrali tri ekipe.

Končna uvrstitev: 1. DU Javornik Koroška Bela, 2. DU Žirovnica, 3. DU Radovljica. M. K.

NOGOMET

Jesenjski nogometaši, ki bodo nastopali tudi v novi sezoni v območni nogometni ligi – zahod, bodo v soboto, 1. avgusta, gostili ekipo ZKS iz pobratenegega mesta valjevo, s katero jesenjski nogometaši gojijo prijateljske stike že več let. Tekma se bo pričela ob 17. uri na igrišču v Podmežaklju.

Ljubitelji nogometa vabljeni!

OBVESTILO KOŠARKARJEM

Obveščamo vse člane košarkarskega kluba Jesenice, da bomo pričeli z rednimi treningi v ponedeljek, 3. avgusta; mlajši (pionirji, kadeti, kadetinke) ob 17. uri, starejši (mladinci, mladinci, članice, člani) ob 18.30. Treningi bodo potekali po spomladanskem urniku.

TK KKJ

5 LET PLEZALNO ALPINISTIČNEGA UDEJSTVOVANJA V SEVERNI STENI TRIGLAVA

PRVA ŽENSKA V SEVERNI STENI TRIGLAVA

Za Rozalko Skantar-Šestovo, ki se je leta 1970 kot prva ženska povzpela na vrh Triglava, se je 39 let pozneje pojavila v severni steni Triglava tudi pogumna Ana Klauer, ki je s svojim bratom Emilom 10. in 11. septembra 1999, pred 72. leti, izvedla dvanajsti vzpon. Težji pogumni plezalki je 15 let pozneje, 24. avgusta leta 1924, sledila tudi Nevina Rebek-Prevec, ki je v navezi Slavka Preveca in Staneta Hudnika ukrotila slovensko smer.

29. avgusta 1910 izvedeta Jože Komac-Pavr in dr. Henrik Tuma 13. vzpon v severni steni Triglava po Tumovi smeri. Leto dni pozneje preplezajo steno trije Drenovci: Karel Kunaver, Mihler in Kovat – to je prva samostojna slovenska plezalna naveza v steni.

Po letu 1870 se je za Rozalko Skantar-Šestovo, Ano Klauer in Nevino Rebek-Prevec nadaljevala plezalna pogumnih plezal z nastopom Skalaša leta 1926, ko sta nastopila Mira Marko Debeljakova in Pavla Jesihova v družbi dr. Staneta Tomiška in Toneta Guerra, ki so izvedli izstop iz nemške smeri po Lassovem izstopu. Posebno M. M. Debeljakova in Pavla Jesihova sta obrnili med obema vojnama novo, zlato stran v knjigi plezalnih vzponov. V navezi z Edom Deržajem ali Milanom Gostišem sta zarisali številne nove, prvenstvene plezalne smeri v steni.

V edinstvenem poletu pa so po osvoboditvi zablesteli Barbra Lipovšek-Ščetin, Nadja Fajdiga, Staza Černič, Slava Mrežar-Suhac in številne druge.

Vsekakor je delež naših plezalov in alpinistov v severni steni Triglava velik in izredno pomemben.

Ko so naši odlični plezalci in vrhunski alpinisti zarisali v steno Triglava preko štirideset prvenstvenih lažjih, težjih in ekstremno težkih smeri, vstopnih in izstopnih variant, je prišel leta 1932, po sijajni zmagi v severni steni Matterhorna (brata Schmidt leta 1931), tudi čas, da naši najboljši ukroto in preplezajo severno steno Triglava tudi pozimi ali v zimskih razmerah, ko je okovana v sneg in led. Zadnji dan meseca januarja 1932 sta v steno vstopila Stane Hudnik in dr. Bogdan Breclj, ki sta tedaj visoko kotirala v našem alpinizmu. Prvi drzni poizkus se ni obnesel. Toda naša »avantgarda« pri prvem neuspelem poizkusu ni odnehala in vrpla puške v koruzo. Od 7. do 9. februarja istega leta so znova neuspešno napadali zasneženo steno M. M. Debeljakova, inž. Sergej Černivec, Edo Deržaj in Živko Šumer. Dva pogumna jeseniška železarja pa sta ta čas rekla: »V tretje gre rados. V dveh dneh 15. in 16. maja 1932 sta prva v zimskih razmerah preplezala slovensko smer v severni steni Triglava. S tem dosežkom je bil storjen velik korak pri osvajanju severne stene poleti in pozimi. Pet dni pozneje, 20. maja 1932, je bila v zimskih razmerah ukročena Zimmer-Jahnova smer, kratka nemška, teden dni pozneje pa je okrepjena zlata naveza v globokem, novem snegu preplezala Jugovo grapo. Izreden dosežek pa je bil sedem-dnevni vzpon od 31. januarja do 7. februarja 1968, ko so Ales, Tonač in Štrauf preplezali zasnežen in nevaren Čopov steber v severni steni Triglava.

IZLET NA DOBRČO

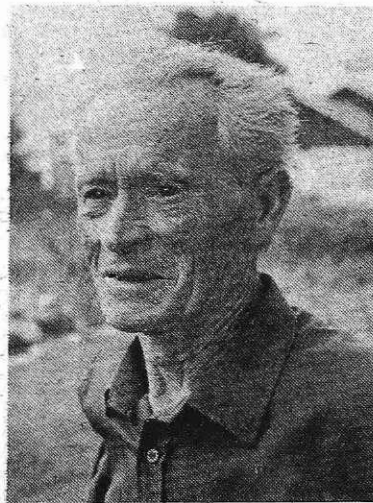
V soboto, 11. julija, je mladinski odsek pri Planinskem društvu Javornik-Koroška Bela organiziral izlet na Dobrčo. Že zgodaj zjutraj smo se z avtobusom odpravili do Radovljice, tam pa prestopili na avtobus za Trzin in se peljali do vasi Slatna. Ko smo si oprali nahrbtnike, smo takoj krenili na gozdno pot, ki se je zelo vlekla in je bila precej strma. Po približno enourni hoji smo si nekoliko odpotili, nato pa nadaljevali pot. Še dobro, da je bila senca, ker je bilo precej toplo. Hodili smo še dobro uro, da smo prispeli do koče. Najprej smo se okrepčali, nato pa smo se potakali okoli koče. Kostanjeva koča stoji 1520 m nad morjem in od nje je le še pol ure hoda do vrha Dobrče, odkoder je lep razgled po vsej Gorenjski. Vidijo se Kamniške Alpe, gorenjska ravan od Jesenic do Šmarne gore, škofješko hribovje, Julijske Alpe in Karavanke.

Čez slabi dve uri smo se vračali proti dolini. Na odcepu ceste smo zavili proti Begunjam, kjer smo se ustavili, na otroškem igrišču, da si je vsak poiskal svojo zabavo. Kmalu je pripeljal avtobus in nas odpeljal proti domu.

Romana Markelj

ŽIVLJENJSKI CILJ V SVETU MED VRHOVI IN PREPADNIMI STENAMI

V Mojstrani je 16. julija praznoval lep jubilej, 75-letnico, JANEZ BROJAN STAREJSI. Verjetno pri nas ni planinca, ki Janeza ne bi poznal. Njegova planinska in alpinistična pot je tako obsežna in bogata, da je v tem skromnem prispevku ni mogoče opisati. Planinec, alpinist, poizrtvovalni gorski reševalec, eden od ustanovnih članov domačega planinskega društva, še danes aktiven planinec: to je Janez Brojan. Svoj življenjski cilj je iskal in našel v svetu med vrhovi, med prepadnimi stenami, v skalnih previsih.

Obiska ob jubileju se je zelo razveselil. Kot bister gorski potoček so iz njega vrel spomini na prehojeno planinsko in alpinistično pot. Že v rosnih mladih letih se je iz Mojstrane oziral v planinski svet, na mogočnega očaka Triglava. Človeka ta lepota premami in tako je tudi Janeza. Kot 11-letni deček se je prvič v cokolah povzpela na Triglav.

Janez Brojan je bil najprej član Planinskega društva Kranjska gora, leta 1928 pa je bil med ustanovnimi člani domačega planinskega društva v Mojstrani. Takratnih časov se spominja:

»Zbrali smo se zanesenjaki in prijatelji planinskega sveta ter ustanovili društvo. Takrat smo se še kako zavedali pomena, da se moramo boriti proti vsem, ki so nam hoteli vzeti naše lepe slovenske gore.

Med okupacijo je delo društva zastalo, v svobodni domovini pa smo nadaljevali začetno delo. Spominjam se, da sem takoj leta 1945 že spet zbiral po Mojstrani stare člane, ki smo že prej delali skupaj. Jeseni leta 1945 smo že imeli občni zbor, naslednje leto spomlad smo ustanovili postajo gorske reševalne službe in alpinistični odsek.

Lepota in veličina gorskega sveta je Janeza povsem prevzela in po prvih planinskih korakih so ga zamikale tudi stene. Preplezal je več prvenstvenih smeri, nekatere med njimi še do danes ni nihče ponovil. Prvenstveno smer je leta 1934 preplezal v Stenarju in se imenoval Brojanova raz. Še do danes nepovnovljena pa je smer v zahodni Škrlatici, ki jo je leta 1934 preplezal z Maksom Dimnikom. Teža vzpona se še danes živo spominja:

»Stena, v kateri sva plezala, je precej zahtevna: pete do šeste težavnostne stopnje. Skupaj sva plezala kar 16 ur, med vzponom pa naju je dobila tudi ploha. Pravzaprav ne vem, zakaj je še do danes nihče ni ponovil. Nekateri pravijo, da je smer predolga.

Prav tako je še do danes neplezana smer v Mlinarici med Razorjem in Prisankom, ki jo je

Janez preplezal leta 1938. Poleg tega je Janez veliko plezal v severni triglavski steni, v Martuljku, Krnici, Razorju, Gamsovcu, Mojstrovki in drugih stenah, plezal pa je tudi v tujih gorstvih.

Vsa leta je bil tudi gorski vodnik in je vodil planince na Triglav po markiranih poteh in tudi prek stene. Dosedaj je bil kar 508 krat na Triglavu, v severni triglavski steni pa je bil več kot 300 krat.

Poleg zaslug pri ustanovitvi domačega planinskega društva ima Janez tudi velike zasluge pri ustanovitvi in razvoju gorske reševalne službe v Sloveniji oziroma doma, v Mojstrani. Bil je pravzaprav med prvimi gorskimi reševalci pri nas.

Kako ste postali gorski reševalec in kako ste ustanovili postajo gorske reševalne službe v Mojstrani?

»Spominjam se, da sem izpizte za člana gorske reševalne službe delal leta 1932. Tečaj je potekal v Staničevem domu, na Kredarici in pri Sedmerih jezerih. Imeli smo tudi predavanje, in sicer na sedežu Planinske zveze Slovenije v Ljubljani. Takrat je te tečaje obiskovalo osem domačinov iz Mojstrane. Mene je ta tematika zelo zanimala, zato sem zelo skrbno obiskoval predavanja oziroma celotni tečaj, vse pa sem si tudi zapisal. Prijatelji so me zbadali, kaj vse pišeš, saj izpiti ne bodo nič posebnega. Po izpizih sem bil sam najbolj vesel, saj sem edini od domačinov uspešno opravil izpit.

Postajo gorske reševalne službe smo pri našem društvu v Mojstrani ustanovili jeseni leta 1946. V začetku sva bila samo dva člana: Gustelj Delavec je bil gospodar, jaz pa načelnik. Kmalu pa nas je bilo več, saj so tečaje opravili še drugi alpinisti. Spominjam se, da je bilo leta 1949 že 15 članov.

Kdaj ste prvič sodelovali na reševalni akciji?

»To je bilo že leta 1928, ko si je v triglavskem pogorju neka ženska zlomila nogo. Na pomoč sva

priskočila z našim znanim Jožem Čopom in jo varno odnesla v oskrbo. Takrat je bilo reševanje seveda izredno težavno, saj smo včasih ure in ure potrebovali, da smo planince in alpiniste rešili iz objema smrti v stenah.

Kako gledate na današnji moderni način reševanja?

»Danes je seveda drugače. Postaje GRS so boljše opremljene. Mi včasih še dovolj vrvi nismo imeli za reševanje v stenah. Reševalcem je danes v veliko pomoč tudi helikopter, s katerim ponesrečenca lahko hitro prepleljejo v dolino. Tudi reševalci so dobro izvežbani, izurjeni, saj imajo vsako leto različne vaje in tečaje.

Janez Brojan je bil načelnik postaje GRS v Mojstrani od leta 1946 do leta 1964, v tem času pa je bil tudi načelnik alpinističnega odseka. Za njim so delo prevzeli mlajši reševalci, danes pa postajo vodi njegov sin Janez, ki je prav tako šel po očetovih stopinjah. Postaja GRS v Mojstrani je danes ena najuspešnejših pri reševalnih akcijah, saj izkušeni člani včasih rešujejo iz skorajda nemogočih položajev v previsnih stenah Triglava in drugih vrhov. V te uspehe pa je vpeto tudi dolgoletno vztrajno in požrtvovalno delo Janeza Brojana.

Za svoje delo na najrazličnejših področjih planinskega in alpinističnega življenja je prejel številna priznanja, diplome in zlate značke.

S ponosom pove, da je leta 1968 prejel orden zaslug za narod s srebrno zvezdo, s katerim ga je odlikoval tovariš Tito. Prejel je Gregorčičevo plaketo za največje dosežke na področju telesne kulture v jesenjski občini. V njegovi vitrini so še: zlati znaki slovenske planinske organizacije, Planinske zveze Jugoslavije in zlati znak gorske reševalne službe.

Janez Brojan danes kljub sedmim križem in pol ne miruje. Vesel je, da je zdrav in da še vedno lahko hodi naokoli. Še vedno je aktiven član domačega planinskega društva, in sicer je vodja markacijskega odseka. Sodeluje in pomaga pri reševalnih akcijah, prav tako tudi še ni dal slovo stenam in skalnim previsom.

Skromen je in to je njegova velika odlika. Skromne kot je sam, so tudi njegove želje ob jubileju:

»Hja, da bi lahko še hodil v gore, dokler bo zdravje in moč v nogah.

Ko sva kramljala o njegovem planinskem življenju, je Janez prav ob koncu povedal tudi zanimivost, ki je vsekakor ne gre zamolčati.

»Nikdar si ne bi mislil, da se bom prav za svoj jubilej na naš očak Triglav peljal in to s helikopterjem. Ko so začeli z gradbenimi deli na Kredarici, sem se namreč s helikopterjem odpravil do te naše najvišje planinske postojanke. Tam se seveda nisem mogel kaj, da nisem hitro »skočil« na Triglav. Ja, dobro uro, pa sem bil na vrhu. To je bila torej moja kombinirana planinska tura na naš najvišji vrh ob jubileju.

Janez Brojan je bil v jeseniški železarni zaposlen 29 let. Delal je na prometu ter v zavijalnici v žebljarni. Upokojen je od leta 1965.

Zbrali smo torej nekaj kamenčkov iz mozaika bogatega življenja Janeza Brojana, ki je bil usmerjen v gorski svet. Iz razgovora bi lahko izluščili še marsikaj: da je precej spominov na stene oziroma naš gorski svet objavil v Železarni in v Planinskem vestniku, da si zelo želi, da bi svoje spomine zbral in izdal tudi v brošuri ali v knjigi.

Janezu Brojanu želimo vse najboljše ob lepem jubileju in še veliko prijetnih trenutkov gorskem svetu očaka Triglava, v previsnih stenah, v svetu, kamor še ni prodrla sodobna civilizacija, v svetu, kjer tišina šepeta.

Janko Rabič

ZGODBA O JEŽU IN ZVEZDAH

Ko se je vrnil stari bodež jež z nočnega lova v svoj domek pod staro smreko, je narahlo sinilo mlado jutro. Od dolgega potovanja po gozdu je bil nekoliko utrujen in želel si je mirnega počitka. Maj je bil in pomlad mu je položila na prostrano mizo pošten pladenj sladkih dobrot. In ob tej razkošni mizi se ni obregal kakor kmečka nevesta; najedel se je do sita in zdaj se mu je zahotelo počitka in spanja. Zlezel je v tesno, vendar dovolj veliko duplino, legel na mehko, z mahom postlano posteljo in trdno zaspal. Spal je ves dolgi dan tja do večera, ko ga je z glasnim žvrgolenjem prebudil v zelenem grmovju zlatokljuni kos. Jež si je pomel oči, radovedno pokukal skozi vrata in veselo dejal:

»Glej, glej, spet se večeri. Treba bo na večerjo.«

Urno si je z roso na bilkah pred vratmi umil nasek, se počehljaj po uhljih in odkrevljaj na prosto. Zdaj se mu je oglašil tudi želodček. Kot izkušen lovec se je napotil po večernem gozdu. Ni mu bilo mar brenčanje muh in mušic, ki so se igrale v zadnjih sončnih žarkih, niti pajek ga ni motil, ki je nemirno ždel v svoji hudo razpotegnjeni mreži. Medtem so se na nebu prižgale zvezde in debeli mesec je posvetil ježku naravnost v oči.

»Ti nepridiprav, ti!« je jež zagodrnjal proti mesecu ter se mu — cof! — cof! — umaknil na osojno stran pod grmovje. Tu se je za trenutek oddahnil. Nebo je bilo jasno, komaj ozelenelo bukovje je zateglo vršalo in brenčalo. Ježu je bilo skoraj tesno

pri srcu. Potem se je domislil, da je veter tisti neugnani brenčelj, ki šumi in brenči po drevju in se smuka z veje na vejo. Niti zdaleč mu ni prišlo na misel, da je to brenčanje jutranjica hroščev, ki so se pravkar prebudili. Oprezno je krevljaj dalje, prisluskoval ter se naposled ustavil pod košatim stelnikom. Brenčanje je bilo tu najbolj glasno, najbolj brezskrbno in razigrano.

»Pri sedmih ščurkih!« tega pa je že preveč!« se je hudoval stari šivankar. Veter je završal močnejše in zgodilo se je — strah in trepet. Zavaljen hrošč je padel ježu naravnost na glavo. Zbolelo ga je, prestrašilo pa tako, da je kar otrpnil in debelo pogledal. »Joj, joj! Zvezda mi je padla na glavo,« je zajavkal. Potem je naglo vzel pot pod noge. Niti ozreti se ni več utegnil, niti pogledati na jasno nebo, na mesec in zvezde. Pritekel je do polža, ki je ravno počival v svoji hišici. Polž je stegnil roge in se začudil:

»Kam pa, bratec, čez drn in strn? Kaj se ti je pripetilo?«

Jež se je ves zasopen ustavil:

»Zvezde padajo z neba. Rešiti se moram.«

Polž s strahom vpraša:

»Kako pa to veš?«

»Kako ne bi vedel,« je dejal v eni sapi. »Pravkar mi je zvezda padla naravnost na glavo.« In že je odnesel pete.

»To pa ni smeja vredna zgodba,« pomodruje polž. »Tudi jaz se moram rešiti.« Že jo mahne za ježem.

Jež in polž sta srečala žabo. Izbuljila je oči in zaregala:

»Kam vendar tako hitita?«

Polž si obriše sline in pravi:

»Zvezde padajo z neba. Morava se rešiti.«

Žaba še bolj izbulji oči:

»Kako pa to veš?«

»Jež mi je povedal.«

»Jež, kako veš, da padajo zvezde?«

»Pravkar mi je velika zvezda padla na glavo,« reče jež in se spusti v dir.

»Hm, tudi jaz se moram rešiti,« odskaklja žaba za polžem in ježem.

Tekli so in tekli čez drn in strn ter pri-tekli do gozda. Veverica, ki si je dala opravka s košatim storžem, jih je uzrla in vprašala:

»Kam tečeš, žaba?«

»Zvezde padajo z neba. Rešiti se moram.«

»Kako pa to veš?«

»Polž mi je povedal.«

»Polž, saj ni prvi april, da si privoščiš tako potegavščino.«

»Resnica je, jež mi je povedal.«

»Jež, kako veš, da padajo zvezde?«

»Čemu bi si izmišljal; zvezda mi je padla naravnost na glavo.«

»O, potem pa se moram rešiti,« reče veverica in smuk za žabo, polžem in ježem.

Srečali so tetko lisico, ki zvito obrne oči:

»Kam bežiš, veverica?«

»Rešiti se moram, ker padajo zvezde.«

»Kdo te je potegnil za nos?«

»Žaba, polž in jež so mi povedali.«

Tudi zvitorepka je stisnila rep med noge in tekla za veverico. Tekli so družno, kakor da jih nosi burja. V gozdu srečajo volka. Vprašal je lisico:

»Česa si se, tetka, prestrašila, da tak beg?«

»Zvezde padajo, rešiti se moram.«

»Kdo ti je to povedal?«

Zopet so vsi zapovrstjo povedali svojo zgodbo.

Volk je pomislil: morda pa je res. Obrnil se je in tekla za lisico. Vsi so tekli, kar si jih noge nesle. Ko so se do kraja upehali, so za hip počili in prislunili. Ne, o zvezdah ni bilo sledu. Tedaj jih je ugledal medved in glasno zagodrnjal:

»Od kod pa tak strah?«

»Zvezde padajo,« so odgovorili v en glas.

»Pravkar je ježu padla zvezda na glavo.«

»Tebi, ježek, večkrat padajo zvezde,« se je iz vseh ponorčeval medved. Na glavo ti ni padla zvezda, marveč čisto navaden hrošček. Ležal je vznak na tleh in jaz sem ga s slastjo pojedel.«

Spogledali so se in bilo jih je sram. Niso vedeli, kaj naj v zadregi napravijo, zato pa se je volk razjezil na lisico, lisica na veverico, veverica na žabo, žaba na polža in polž na ježa. Ta se je zvil v klopčič in vsem skupaj pokazal svojih tri sto in triintri-
set bodic.

LISTI izhajajo kot priloga tednika Železar — glasila delovnega kolektiva SOZD SZ ŽELEZARNA JESENICE. Ureja kulturno umetniški klub pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice, glavni in odgovorni urednik Joža Varl.

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Štev. 52/XI

Jesenice, 30. julija 1981

ustreljene.

1. BOMBAČ

ALANČ Stanislav,

11. LACH Stanislav,

12. DIMČ Mirko.

13. GREGOR

14. VID

15

Miha Klinar

Temni orkester

Mesec je strune razpel
na črno harfo host.
Z nevidnimi prsti
je pesem turobno ubral
veter — virtuozi.
Zazvenel je prvi akord,
bolj kot jeklo trd,
in se zarezal
mi je v srce,
kot da bi kdo
udaril trdo
ob bajonet.

In že
je pod nevidno taktirko
zaigral

orkester stoletnih gozdov
in veter — harfist
je na strune ubral
žalostinko z grobov.

In glej:
visoko v skalah je stal
koščen dirigent.
Pod njegovo taktirko
je orkester igral,
divje,
divje igral
koračnico v smrt.

Oj gozdovi

Oj gozdovi, oj gozdovi,
naša domovina:
tam med smrekami ob ognju
ena smo družina.

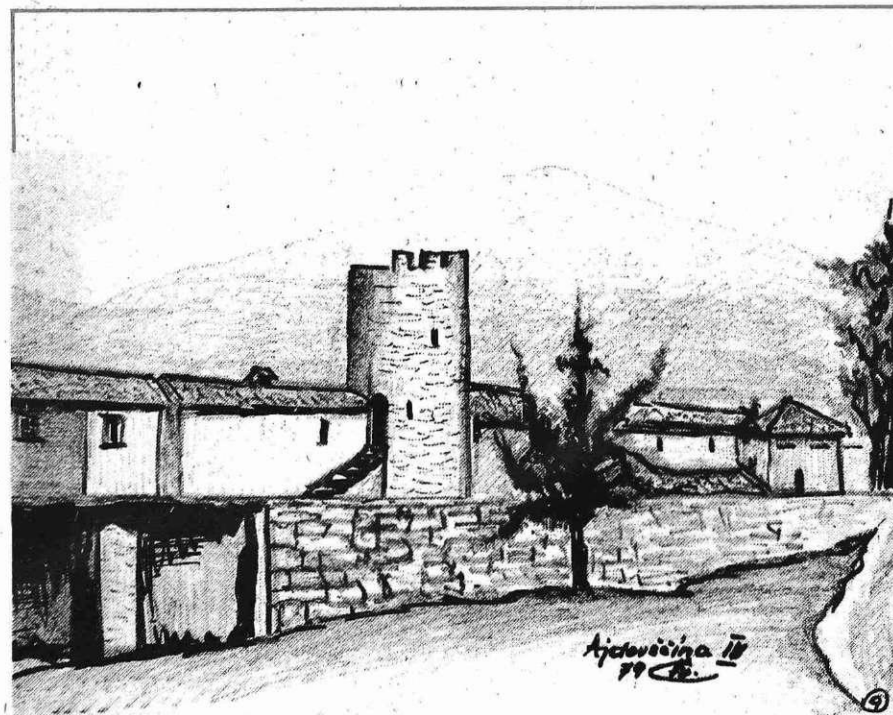
Sotorske plahte so razpete:
to so naše hiše.

Kadar dež nam jih premoči,
veter jih obriše.

Naše postelje so veje...

Ko na njih zaspimo,
v sanjah se svoboda smeje,
k njej v objem hitimo.

V 52. ŠTEVILKI LISTOV SODELUJEJO: Ivan Jan, Miha Klinar, Andrej Kokot, Franc Konobelj-Slovenko, Sonja Koranter, Curzio Malaparte, Jošt Rolo, Ana Staze, Črtomir Šinkovec in Anton Torkar. Silke sta prispevali: Tehnični muzej železarnice Jesenice in Gorenjski muzej Kranj.

Cveto Velikajne: Ajdovščina — kroki

FRANC KONOBELJ —
SLOVENKO

2

MOJE PRVO VOJNO LETO

Sestavek posvečam vsem tistim tihim znanim in neznanim borcem, s katerimi sem se srečal v letu 1941 in so dali svoja življenja za svobodo.

(nadaljevanje in konec)

ZIMSKI NOVEMBER NA MOHORJU

Kam sedaj v tem prvem izredno zgodnjem zimskem dnevu? To je bilo naše prvo vprašanje, na katerega pa seveda nismo dobili odgovora.

Tako smo bili gorenjski partizani prvič soočeni z novo veliko težavo. Tudi s povratkom domov ni nihče od nas mogel računati. Tiho smo se spraševali med seboj, kam nas bo odpeljal Gregorčič, ki niti sam ni računal na tako zgodnjo zimo. Seveda smo ostali brez pojasnila. Posloviti smo se morali od tople pastirske staje, ki je v tem času že samevala na robu lepe in prijazne Vodiške planine na Jelovici.

Po skromnem zajtrku se je kolona borcev premaknila in prvi so že zagazili v sneg. Za nami je ostajala globoka gaz, po kateri bi nas Nemci zlahka zasledovali.

Gregorčič nas je vodil po poteh Jelovice. Mnogi od nas smo prvič spoznali jelovške gozdove. Še zavedali se nismo, da bo postala drugi dom precejšnjemu številu gorenjskih partizanov. Nekaterim pa tudi zadnji dom.

Spominska obeležja na Lipniški, Selški, Mošenjski, Oblakovi planini in Rovtarici ter drugod širom Jelovice nam danes pričajo, kje vse so se morali spopasti s sovražniki in domačimi izdajalci gorenjski partizani. Kako velik krvni davek smo morali plačati za osvoboditev domovine.

Tako sm se drug za drugim prebijali skozi debelo snežno odejo, ki se je še vedno bolj debelila. Ob tem pa smo bili vsak s svojimi mislimi nekje v preteklosti, ko smo imeli še vsak svoj dom in ko smo mirno živeli in se ubadali z vsakodnevnimi težavami. Nekateri so bili z mislimi pri svojih ženah in otrocih, ki so jih pustili v dolini. Skrbelo jih je, kakšno bo njihovo življenje, še posebno v tem zimskem času saj na njihovo pomoč niso mogli več računati.

Kje vse nas je ta dan vodila pot, mi je ostalo v spominu zabrisano. Premočeni in tudi že dovolj utrujeni smo se ustavili v neki drvarski bajti. Tu smo zakurili, toda ob ognju je bilo za vse premalo prostora. Pred nami je bila prva zimska noč.

Jelovica, ki je radodarna z gozdno odejo, ki bi naj nas ščitila, pa je tega dne pokazala, da zna biti tudi trda in neusmiljena v svojih naravnih vremenskih pogojih. Premočeni smo si skušali urediti zasilna ležišča čim bližje ognjišču, pa to ni bilo možno vsem. Ogenj je moral goreti vso noč, nekateri so tudi sede poskušali prebiti to noč. Sneg je še vedno naletaval in končno se je bližalo jutro. Pripraviti smo se morali na odhod. Zopet smo gazili in za nami je bil že dobesnen del poti in tudi globoka gaz.

Bližali smo se Mohorju, hribu nad Selško dolino, od koder je zelo lep razgled po vsej Gorenjski. Na njem je manjša cerkvice, ki jo je videti skoraj z vseh hribov Gorenjske.

Tja nekam nas je vodila pot, še vedno pa nismo vedeli, kje je naš cilj. Jože Gregorčič, ki je bil z nami, je ustavil dolgo kolono. Robantil in pridušal se je, saj v

snegu ni več znal najti poti, ki bi nas pripeljala do kraja, kjer naj bi se srečali z borci Jelovške čete.

Pustil nas je same, da bi se orientirali, mi pa smo se lahko nekoliko oddahnili in počili. Bili smo zgodnji, saj ni bila ura niti osem. Gregorčič se je po krajšem času vrnil. Povedal je, da smo se nekaj časa sukali v krogu. Dal je nalog za premik, toda nismo hodili več dolgo, ko smo se ustavili sredi gozdné jase. Vse okrog nas je bilo tiho. Čutili smo, da moramo biti v bližini taborišča.

Naenkrat so se okrog nas pričeli dvigati kupi snega in iz njih so pričeli lesti partizani. Sneg je pokril njihove lahke šotore in jih pritisnil do tal. Debela snežna odeja jih je prijetno grela in le neradi so se dvignili izpod snega.

Srečanje je bilo za nas vse izredno prirčno. Mnogi med nami so se že poznali s prvega srečanja 5. avgusta, ko je bil na Vodiški planini ustanovljen Cankarjev bataljon. Tako je bilo to srečanje tudi prilika za obuditev spominov na prve mesece partizanstva.

Za mene pa je bilo to srečanje velik dogodek, saj sem to pot dobil še večje zaupanje v našo partizansko vojsko. Poleg nekaterih domačinov z Bleda sem se spoznal še z možmi in fanti iz Radovljice, Ljubnega, Lesc in drugih krajev Gorenjske. Bil sem prvič v tako veliki partizanski enoti. Bil sem v bataljonu, ki je nosil ime našega velikega revolucionarnega pisatelja Ivana Cankarja.

Naša Jeseniška četa, ki je najprej tudi nosila ime po njem, je tako ob ustanovitvi bataljona zgubila svoje ime. No — včasih smo jo še vedno imenovali Cankarjeva.

Jelovška četa je lahko obdržala ime, ki si ga je nadela, čeprav so jo poimenovali po velikem vodju kmečkih puntov Iliju Gregorčiču, ki je bil skupaj z organizatorjem in vodjo Matijem Gubcem v Zagrebu po težkem mučenju umrli. Četo sta vodila

komandir Jaka Bernard in politkomisar Jože Krájc-Zakelj. Jaka, ki je bil doma z Bleda, se je že ob kapitulaciji Jugoslavije umaknil v ilegalo in je bil tako na gorjansko-blejskem območju eden prvih partizanov.

Ko so se zbirale prve partizanske grupe, se jim je takoj priključil. Odlikovale so ga velike vojske sposobnosti in je večkrat predlagal štabu bataljona razne akcije, ki so se največkrat tudi posrečile. Zaradi junaških dejanj je bil po vojni proglašen za narodnega heroja.

Krajc pa je bil med jeseniškimi revolucionarji poznan kot predan in sposoben politični delavec in se je že takoj v juliju vključil v partizanske vrste.

Sneg, ki nas je že dva dni zasipal in pokril za nami tudi preveč vidno sled, nas je opozarjal, da si moramo takoj pripraviti streho. Jelovška četa, v katerem taborišču smo se znašli, je imela pripravljenih nekaj zemljank, večina borcev pa je bila pod zasilnimi šotori. Skupina, v kateri sem bil tudi jaz, je k sreči prinesla s seboj manjši šotor, ki smo ga dobili od ene od športnih organizacij na Javorniku. Vanj se nas je stlačilo kar osem. Zadovoljni smo bili, da smo pod streho. Težava je bila v tem, da se nas je vseh osem moralo naenkrat obrniti. Da bi čevlje vsaj nekoliko osušili, smo jih sezuli in jih dali pod zgornje — pod nahrbtnik. Tudi ostali so si za silo uredili ležišče.

Pričele so se redne politične ure. Na dnevnem redu je bilo stražarjenje in patroliranje. Potrebna je bila tudi pomoč v kuhinji, pa tudi voda je bila nekoliko nižje od taborišča.

Že drugi ali tretji dan sem spoznal znanega predvojnega revolucionarja pomembnega političnega delavca in odgovornega funkcionarja centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije Staneta Žagarja, ki se je tedaj kot član glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet zadrževal v Cankarjevem bataljonu. Žagar se mi je še posebno vtisnil v spomin. Srečal sem komunisto, intelektualca in izredno predanega in razgledanega pedagoga in vzgojitelja. Njegova mehka primorska govorica me je popolnoma prevzela. Zavzeto sem ga poslušal, ko se je pogovarjal z nami borci. Obleden v čisto športno obleko z dolgo vetrovko je že tudi navzven kazal, da gre za človeka, ki se srečuje z različnimi ljudmi v dolini in zato ne sme biti preveč vpadljiv.

Ostala mi je v spominu njegova pripoved, kako je to pot srečno in brez težav prešel italijansko-nemški blok pri St. Vidu. Prišel je prav v teh dneh iz Ljubljane s posveta glavnega štaba, ki je bil še v Ljubljani. Nekako takole se spominim njegove pripovedi:

Na bloku so si italijanski karabinerji in financarji prav v času njegovega prihoda hoteli privoščiti starejšo kmečko ženko, ki je nesla na trg v Ljubljano kokoš in nekaj jajc. Norčevali so se iz nje in jo plašili, da je bila ženica že vsa preplašena in ni vedela, kaj naj stori. Žagar je dobro znal italijansko in je s svojim nastopom vzbujal vtis, da gre za dovolj razgledanega italijanskega funkcionarja. Zdi se mi, da je celo pustil rasti na kratko pristrženo brado, kakor so jo nosili nekateri italijanski oficirji. Prišel je Italijane oštevati in jim dajati lekcijo, da so Italijani kulturni narod in da jim tako obnašanje ni najbolj v čast. Italijani so Žagarjevo lekcijo vzeli zelo resno in se ženci skoraj pričeli opravičevati. Žagar je seveda izkoristil priliko in brez kontrole prešel blok. Sicer je imel legitimacijo na drugo ime, vendar so bili tako Italijani kot Nemci zelo natančni pri kontroliranju vseh, ki so prekoračevali mejo.

To je bil moj prvi stik z Žagarjem, človekom, enim od tistih, ki je vse svoje življenje posvetil partiji, vzgoji mladih in starih v kraju, v katerem je živel in deloval. Dobrava nad Kropo mu je za njegov

naiven in srečen, sijoč od ponosa zavoljo svojih, kot zlato se svetlikajočih čevljev, zaradi nakičene uniforme, žolth rokavic, prstanov in zlatih zob, zaradi svojih velikih, belih, kot pri polipu izbuljenih oči. Hodil je nasmejan, z glavo nagnjeno na ramo, z izgubljenim pogledom za daljnim zelenim oblakom, ki plava po morskimodrinu neba. Hodil je kakor mesečnik s slastjo vpijajoč duhove, barve, okuse, zvoke in prizore, ki oslajajo življenje: vonj kobuljnic, vina, pečene ribe, noseče žene, ki sedi na hišnem pragu; deklico, ki si češe lase preko ramen, drugo, ki si išče bolho med dojkama; vekanje deteta v zibelki; smeh enega »scugnizza«; odsev sonca v prozornem steklu; glasbo gramofona; ogenj iz lepenke, ki predstavlja vica, kjer trpe prekleti pod nogami Device v tabernakljih na voglih ulic; dečke, ki v blestečo ostrino svojih snežnobelih zob izžemajo iz odrezanega kosa lubenice kot iz orgljic polmesec zelenih in rdečih tonov, ki se iskre na sivem nebu zida; deklico, ki se češe na oknu pevajoč: »O Mary« in ogledujoč se v nebo, kakor v ogledalo.

Črnc ne niti zaslutil, da se fantalin, ki ga drži za roko in ga gladi po tilniku, nežno mu govoreč in gledajoč ga v obraz s krotkimi očmi, od časa do časa menja. (Če je prodal svojega BLACKA kakšnemu drugemu »scugnizzu«, je roko svojega črnca poveril kupčevi roki in izginil v množici). Cena črncu v »leteči« trgovini se je izračunavala po njegovi darežljivosti in razsipnosti, po požrešnosti do jedače in pijače, po načinu, kako se smeje, kadi cigareto ter kako motri žensko. Stotine večjih in lakomnih oči je spremljalo sleherni črncov gib, štelo denar, ki ga je jemal iz žepa in prežalo na njegove prste, rožnate in črne, bledih nohtov. Bilo je mnogo izredno večjih pobalninov v tem podrobnem in hitrem računu. (Neki desetletni deček, Pasquale Mele, je v dveh mesecih zaslužil z nakupom in prodajo črncov v »leteči« trgovini okoli šest tisoč dolarjev, s katerimi je kupil hišo v bližini trga Olivello.) V času, ko se je klatil iz bara v bar, iz krčme v krčmo, iz javne hiše v javno hišo, ko se je smehljaj, pil in jedel, ko je božal deklice po rokah, črnc ne niti slutil ni, da ga prodajajo in kupujejo kot sužnja.

Prav gotovo ni bilo častno za črnske vojake ameriške vojske SO KIND (tako prijazni), SO BLACK (tako črni), SO RESPECTABLE (tako spoštovani), ki so dobili vojno in se izkrcali v Neaplju kakor zmagovalci, da so bili naenkrat kupovani in prodajani kakor ceneno blago. To se je sicer dogajalo v Neaplju že tisoč let: to je doletelo Normane, Anžuvince, Aragonce, Karla VIII. francoskega, celo Garibaldi in Mussolinija. Neapeljsko ljudstvo bi bilo že več stoletij nazaj pomrlo od glada, da ga od časa do časa ni doletela sreča, da kupuje in ponovno prodaja vse one, Italijane ali tujce, ki si domišljajo, da so se v Neaplju izkrcali kot zmagovalci in gospodarji.

Če je cena črnega vojaka v »leteči« trgovini sprva znašala le nekaj desetnih dolarjev je čez mesec ali dva bila znatno višja od tri sto do tisoč dolarjev in več. Črni Amerikanec je bil zlati rudnik. Biti lastnik črnega sužnja je pomenilo imeti gotovo rento, lahek način zaslužka, rešiti življenjske težkoče in mnogokrat tudi obogateti. Tveganje je bilo zares veliko, saj je MP (vojaška policija), nepoznavajoč evropske razmere, gojila napram trgovini s črnim blagom nerazumljivo pristranost. Kljub MP je v Neaplju cvetela trgovina s črnci, saj ni bilo niti ene neapeljske, še tako siromašne družine, ki ne bi imela svojega črnega sužnja.

Črncov gospodar je ravnal s svojim sužnjem, kakor z dragim gostom: nudil mu je jedače in pijače, napajal ga z vinom in natrpaval s krofi, mu vrtil stare gramofonske plošče, ga sprejemal, da je z njegovimi lastnimi hčerami spal v njegovi postelji, skupno z vso družino, moškimi in ženskami v tisti veliki postelji, ki zavzema

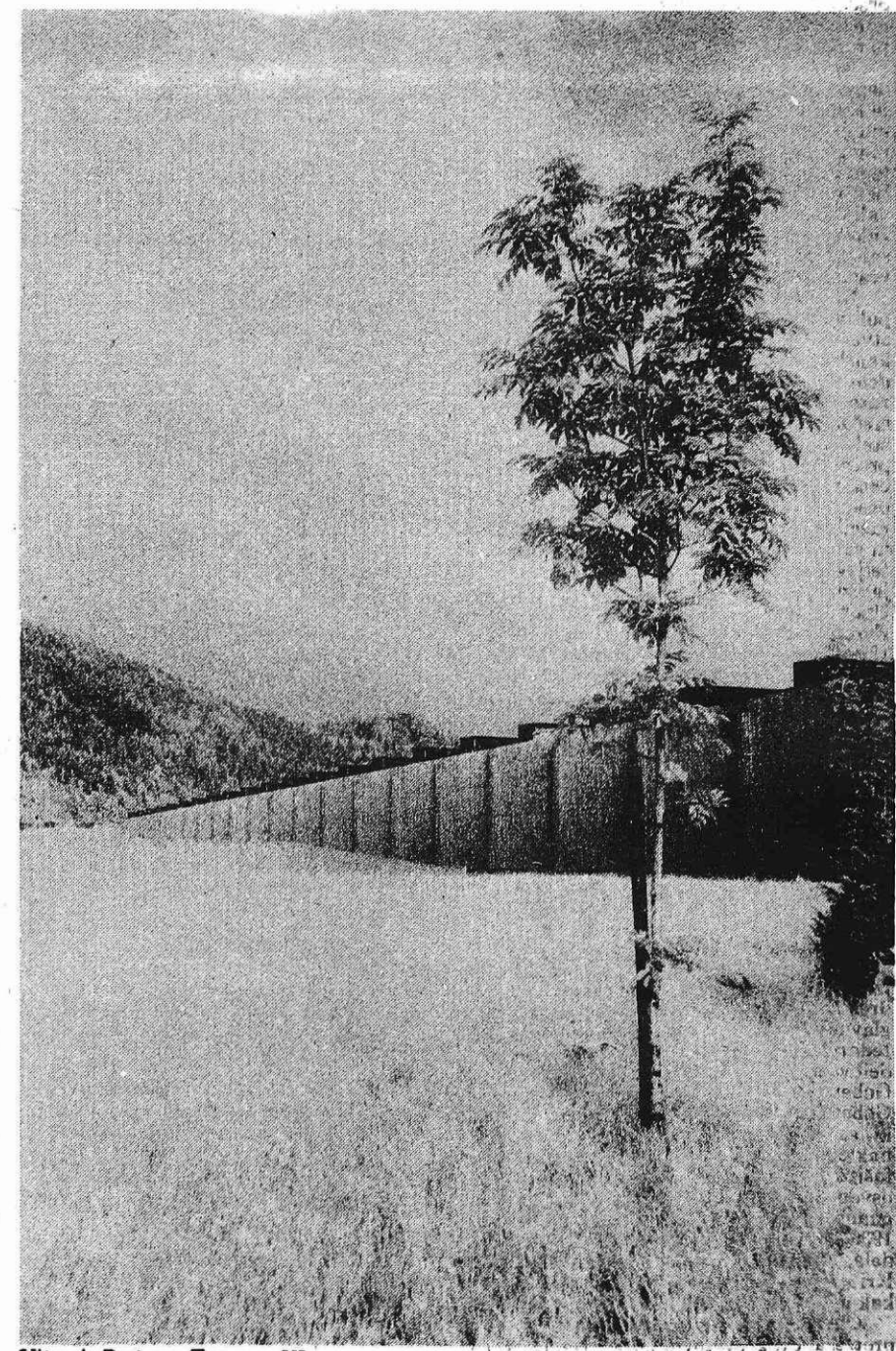
velik del prostora sleherne neapeljske revščine. A črnc se je vračal večer za večerom z darovi sladkorja, cigaret, SPAMA, BACONA, kruha, bele moke, majic, nogavic, čevljev, uniform, odev, plaščev in goro karamel. BLACKU je ugajalo to mirno družinsko življenje, ta pošteni in prirčni sprejem, smehljaj žene in otrok, pogrnjena miza pod svetilko, vino, pecivo, sladki krofi. Srečni črnc, če je postal suženj te siromašne, a prirčne neapeljske družine, če se je po nekaj dneh zaročil s katero od gospodarjevih hčerk in vsak večer ob povratku prinašal zaročenki v dar cele zabojne CORNED BEEFA, vreče sladkorja in moke, zavoje cigaret ter raznovrstnega blaga, ki ga je jemal iz vojaškega skladišča in kar naj bi oče in bratje njegove zaročenke prodajali črnoborzijsancem.

Najdražji so bili DRIVERSI. Črni DRIVER je bil vreden do dva tisoč dolarjev. Bili so DRIVERSI, ki so prinašali zaročenkam v dar polne kamione moke, sladkorja, avtomobilskih gum in sodov bencina. Neki črni DRIVER je nekega dne daroval svoji zaročenki Concetti Espocito

v ulici Torretta na koncu Riviere Chiaia kar dva težka oklepnika Shermana. Čez dve uri sta bila ta dva oklepnika, skrita na nekem dvorišču, že razstavljena in razdrta. Izginila sta v kratkih dveh urah in od njiju ni ostalo sledu, razen mlake strojnega olja na dvoriščni ploščadi. Neke noči je bila v neapeljskem pristanišču ukradena celo LIBERTY SHIP, ki je bila nekaj ur prej prijadrala v konvoju še z desetimi parniki. Ukraden ni bil samo tovor, temveč cela ladja. Zginila je brez sledu in nikdar se o njej ni ničesar zvedelo. Ob tej novici je do nebes segajoči smeh zdrnil Neapelj od Capodimonte do Posilipa kakor potres. Mogoče je bilo videti, kako se Muze: Gracija, Junona, Minerva, Diana in vse olimpijske boginje, ki se vsak večer pokažejo izza oblakov nad Vezuvom, da se osveže, smejejo, grabeč se z obema rokama za prsi.

Odlomek iz romana Koža, prevedel

C.S.

Vitomir Pretnar: Tovarna VI

Tudi na znamkah in poštinih žigih je okupator dokazoval, da je Gorenjska za vselej nemška

NEMIRNI DUH: CURZIO MALAPARTE

Sodobna italijanska književnost se ponaša z vrsto odličnih in naprednih pisateljev. Omenimo naj le Ignazia Siloneja, Carla Levija, Elia Vittorinija, Francesca Jovine, Vasca Pratolinija, pa še tega in onega. V krog teh naprednih pisateljev sodi tudi pred kratkim umrl Curzio Malaparte, ki se je zlasti po vojni povzpel med vodilne in najuglednejše italijanske književnike. Njegov rojstni kraj je Prato, predmestje Firenc z bogato tekstilno industrijo in razgibanim življenjem delavcev, kar je ob prelomu dveh stoletij močno vplivalo na njegova otroška in deška leta. Neustaljene politične in družbene razmere, ki jih je sprožil preporod in združenje, so s polnim vznojem odmevale v generaciji, ki jo je pretresalo valovanje dogodkov v desetletju pred prvo svetovno vojno in ki jo je šele napol zrelo potegnil vase ta krvavi vrtnec, jo razredil in uničil v visokih odstotkih.

Nemir dobe se je globoko vtisnil v mladega Malaparteja. Ze v zgodnji mladosti ga je zamikalo neznano in ta slo po neznanimu je pridobila mnogo prijateljev, pa tudi mnogo nasprotnikov. Ker pa je bil odkrit tega značaja in besede, vendar čisto zlomljen na dvoje pojmovanj, so ga vsi spoštovali. Kot D'Anunzio je bil tudi Malaparte židovskega rodu. Svoje ime je poitalijančil, saj se kot Kurt Erich Suckert ni mogel vrstiti v zemljo svoje domovine.

Kako zgodaj ga je povel se seboj val politične razgibanosti, nam potrjuje dejstvo, da je že s 16. letom tajnik republikanske stranke v Pratu. Toda politično delovanje mu ni dalo pravega zadoščenja, zato ga je kmalu opustil. Kmalu nato ga srečamo kot prostovoljca v Franciji v vrstah »garibaldincev« v Argonih. Od tam je prešel nato na italijansko fronto. Nekaj časa po vojni ga srečujemo na italijanskem poslanstvu v Varšavi. To službo burne in razgibane mladosti je zamenjal s peresom in se z istim nemirnim duhom vrgel v pisateljevanje. Komaj se je vrnil na rodna tla, je vzbudila pozornost njegova prva knjiga Upor preklelih svetnikov (1921), Ziva Evropa in Barbarska Italija sta izšli leta 1926. Doživljaji nekega nesrečnega kapitana 1928, zbirka povesti Sodoma in Gomora leta 1931, Mrtevci iz Blignya igrajo na karte in Neumni Orland istega leta. S sodelovanjem književnika Falquijem pa življenje železne brade, imenovan Italio Baldo (1931). To je prva etapa Malapartijevega književnega dela, ki kaže, kakor pri Papiniju in D'Anunziju pustojoška nagnjenja. Prvo desetletje je značilno za iskanja, medtem ko je po 32. letu očitna poglobljenost v vprašanja, ki so tedaj pretresala svet. V letu 1932 je napisal dve značilni deli Dober človek Lenin ter Inteligentnost Lenina. Razkol v njem sardem pa se kaže v delu, ki ga je pred tem izdal v francoščini, in sicer Tehnika irčavnega udara, ki so ga nacisti sežgali na glavnem trgu v Leipzigu. Čeprav je bil tedaj fašizem na višku, ga ni motilo sodelovanje v protifašistično usmerjeni Gobettijevi reviji Liberalna revolucija. Za Gobettija je napisal roman Don Camaleone, ki ga je fašizem prepovedal, avtorju pa naklonil pet let konfinacije zaradi protifašistične propagande v tujini. Komaj se je osvobodil konfinacije, je bil poslan v preganstvo na Lipari, kjer je ostal vse do leta 1939. Medtem so izšla nekatera njegova dela, kot na primer: Beg v ječo leta 1936, Kri 1938, Tragedija Italije 1938, Žena kakor jaz 1940.

Ob rojstvu zadnjega romana je svet že pretresal drugi svetovni požar. Nemir, ki ga

je silil v večno iskanje in pustolovščine, ga je gnal kot vojnega dopisnika na rusko fronto. Sadove opažanj krvavega plesa na ruskih poljanah je po vojni zbral v knjigi »Volga izvira v Evropi«. Leta 1943 je postal član Komiteja narodne osvoboditve in opravljal dolžnosti zveznega častnika med vrhovnim zavezniškim poveljstvom in partizansko divizijo Potente. Nemško okupacijo v Italiji je upodobil v romanu z značilnim imenom Kaputt 1944. Eden njegovih najbolj popularnih romanov, ki je dvignil mnogo prahu, je roman Koža 1946. S to knjigo si ni naprtil samo jeze Vatikana, ki ga je dal na indeks, temveč je sprožil tudi ogorčeno jezo Napolitancev, saj odtlej ni smel več stopiti na ulice tega mesta brez smrtno nevarnosti. Stara resnica je, da resnica bode v oči. Tako tudi meščanstvo milijonskega Neaplja, ki je zašlo po zlomu fašizma in po prihodu ameriške vojske na Apeninski polotok, ni moglo odpustiti pisatelju, da je razkrinkal velikansko moralno zablodo in gospodarsko zmedo tega mesta in nasploh italijanske meščanstva. Malaparte je opisal to nesmiselno, brezglavo in brezciljno povojno italijansko stvarnost z vso ostrino in vsemi podrobnostmi. Z dokaj naturalističnim prikazovanjem resnice je bil vso perverzno, razvrat in sramotno moralno propadanje svojega ljudstva. Roman je v kratkem času doživel 165 ponatisov. Temu je sledil roman Slepo sonce (l. 1947). Zadnje njegovo, večje književno delo je roman Prekleti Toskanci, ki ga je objavil komaj leto dni pred smrtjo in v času svojega potovanja na Kitajsko, odkoder naj bi za revijo Vie nuove napisal vrsto člankov o

novi Kitajski. Na Kitajskem je prepotoval dobršen del ozemlja, se srečal z Mao Zedongom, zbolel, se preko Moskve in Prage vrnil v domovino in po nekaj mesecih trpljenja umrl.

Preveč bi bilo na tem mestu opisovati tudi njegovo novinarsko in izdajateljsko delo. Izdajal in urejeval je celo vrsto listov in revij ter se v njih vsestransko dotikal italijanskega javnega življenja. Posebno znameniti so bili njegova članki v ilustrirani reviji Tempo, kjer je v stalni rubriki Battibecco, kar bi se po naše reklo »udari žebelj po glavi«, brez ovinkov polemiziral in kazal na nezdružljive pojave v italijanskem javnem življenju. Prav tako se je z namenom, da bi pokazal na nezdružljive razmere, poskušil tudi z gledališčem. Leta 1949 je napisal komedijo Das Kapital, ki pa je kljub neugodni kritiki priklicala v gledališče več ljudi od katerekoli druge komedije. Sledila je še komedija Tudi ženske so izgubile vojno (1954). Njegov nemirni duh se je poizkusil tudi v filmu. Film Prepovedani Kristus je sam režiral in zanj napisal tudi scenarij in glasbo. Film je bil po svoji vrednosti bolj muha enodnevnica.

Odlomek Črno blago, ki je vzlet iz Malapartijevega najbolj popularnega dela Koža, je karakteristično za čas, ko je V. ameriška armada zasedla Neapelj in ko se je začel divji boj za črnce, kar je pomenilo za neapeljsko revščino izhod iz pomanjkanja in gladi, hkrati pa pohod v brezobziren lov, kjer so se razblinili v nič vsi moralni predsodki do take mere, kakršne ne beleži evropska zgodovina.

CURZIO MALAPARTE

ČRNO BLAGO

Cena črnkega mesa je rasla iz dneva v dan. Mrtev črnc je bil, na primer, brez vrednosti; vreden je bil znatno manj od mrtvega belca, celo manj od živega Italijana. Vreden je bil približno toliko, kolikor dvajsetorica neapeljskih otrok, pomrlih od gladi. Bilo je resnično čudno, da je mrtev črnc tako malo vreden. Mrtev črnc je krasen mrlič: bleščeč in ogrožen je, tako ogrožen, da ležeč na zemlji zavzema dvakrat toliko prostora, kot mrtev belec, pa naj si je bil črnc za življenje v Ameriki reven čistilec čevljev v Harlemu ali razkladalec premoga v pristanišču ali kurjač na železnici, kot mrtev zavzema skoro toliko prostora, kolikor so ga zavzemala velika krasna trupla Homerjevih junakov. V ostalem mi je bila prijetna misel, da črnčevu truplo zavzema skoro toliko prostora, kot mrtvi Ahil, mrtvi Hektor ali mrtvi Ajaks. Zavoljo tega se nisem mogel pomiriti z mislijo, da je mrtev črnc vreden tako malo.

Nasprotno je bil vreden živi črnc nenavadno veliko. Cena živih črncev je bila v Neaplju že v nekoliko dneh porasla od dvesto na tisoč dolarjev; kazalo pa je na nadaljnji porast cene. Bilo je kaj videti, kako s pohlepni očmi bedni človek gleda na črnca — živega črnca — in še če pomislimo, da je cena živega črnca nenavadno visoka

ter da neprestano raste. Sen vseh bednih Napolitancev, posebno »scugnizzov«, mladostnih pouličnih postopačev, je bil, da bi zmogli kupiti kakšnega BLACKA, pa čeprav le za nekaj ur. Lov na črnke vojaške je bil tem pobalinom najljubša zabava. Neapelj je bil zanje prostran ekvatorski pragozd, poln opojnega in toplega vonja sladkih kobuljnic, po katerem se sprehajajo ponosni črnci, gugajoč se v bokih in z očmi uprtimi v nebo. Če je kakšnemu »scugnizzu« uspel se obesiti črncu na rokav plašča, ga vlačiti iz bara v bar, iz krčme v krčmo, iz javne hiše v javno hišo v labirintu uličice Toleda in Forcelle, je z vseh oken, pragov, izza vseh voglov stotine ust, stotine oči, stotine rok prežalo in klicalo: »Prodaj mi svojega BLACKA! Dam ti zanj dvajset dolarjev! Trideset dolarjev! Petdeset dolarjev!« To se je imenovalo THE FLYING MARKET — »leteča« trgovina. Petdeset dolarjev je bila najvišja cena, s katero so kupovali črnca za dan ali vsaj za nekaj ur; kolikor je, na primer, potrebno, da se opije, da se mu sleče vse, kar ima na sebi od kape do čevljev, a zatem, ko se znoči, da se ga pusti popolnoma nagega na pločniku katere od ulic.

Črnc navadno ni ničesar slutil; niti opazil ni, da ga kupujejo in znova prodajajo vsake četrte ure, temveč je hodil

prispevek k razvoju kraja postavila na pokopališču lep spomenik. Tudi med jeseniškimi komunisti je bil poznan, ker je večkrat prišel mednje.

Zivljenju v taborišču, ki je bilo le malo stran od cerkvice sv. Mohorja, smo se hitro privadili kljub zapadlemu snegu. Vsak dan je bila zjutraj najprej politična ura, na kateri je Jože Gregorič ali Johan Bertoncelj ali kdo od vodilnih v četi podal nekaj informacij o vojaškem položaju na ruski fronti, pa tudi kratka poročila iz Slovenije ali drugih bojišč Jugoslavije. Le-ta so bila takrat še zelo skromna, saj so zveze še zelo slabo delovale.

Sicer pa sta bili četi vsaka pod dvojnimi vodstvom. Skrbeti smo morali za stražo in redno patroliranje v bližnji okolici. Tudi kuhinjo smo imeli vsak svojo. Pri nas je kuhal Matevž Benedičič, prav tako poznan jeseniški revolucionar.

Borci Jelovške ali čete Ilija Gregoriča so bili že dalj časa pred nami v tem taborišču in so se že povsem udomačili. Vodstvo čet in bataljona je bilo v tesnem stiku z bližnjimi hišami. Ena od najbolj znanih družin je bila Kocjanova v Bukovščici. Jaz sem bil le nekajkrat pri njih, toda vedno le v družbi posameznih vodilnih iz čete. Kocjanovi so bili popolnoma naši in smo jim povsem zaupali. Pri njih so bili tudi razni sestanki s posameznimi aktivisti iz kranjskega in škofjeloškega okrožja.

Toda vodstvo bataljona je bilo postavljeno pred veliko vprašanje, kje dobiti hrano za ves bataljon. Rekvizicij smo se v tem času še izogibali. Bataljon je štel približno 60 mož. Vsak dan sta morala kuharja dati v lonec krompir, moko ali meso. Tudi za peko kruha je zmanjkalo moke. In zopet se je znašel Jaka Bernard. Predvidel je akcijo, s katero bi si za dalj časa preskrbeli hrano. Posvetoval se je z vodstvom bataljona o načrtu akcije za pridobitev moke, mesa in masčobe. Mi seveda nismo dosti vedeli o pripravah, niti kje bomo akcijo izvedli.

Enajstega novembra se je pomikala dolga kolona partizanov mimo Mohorja. Tudi jaz sem bil med njimi. Tiste, ki smo jih srečavali, smo pozdravljali s pozdravom v BOJ, odgovarjali pa so nam ZA SVOBODO.

Pot nas je peljala mimo Šentjošta in po hribu navzdol do Save. Tu je bil znani čolnar, ki je prevažal ljudi čez Savo. Računali smo, da bo tudi nas prepeljal preko Save. Toda na žalost je ta zgodnja zima napolnila tudi struge potokov in Sava je močno narasla. Čolnar nas je sicer lepo sprejel, toda razočaral, čeprav tega ni hotel. Povedal je, da je Sava prederočja in da se ne upa podati čeznjo niti sam. Drugače je bil vedno pripravljen prepeljati čez reko vsakega našega človeka.

Tako smo se morali napotiti proti Kranju. Železniški most, preko katerega je peljala železnica za Tržič, je bil naš edini možen prehod. Tudi čas nas je že priganjal. Morali smo čimprej priti do mostu. Gregorič, ki je bil z nami, se je odločil, da bo najhitreje, če krenemo kar po cesti, ki pelje od Besnice proti Kranju. V četverstopih smo zakorakali po cesti. Bilo je temno in vsak, ki bi nas srečal, bi si lahko mislil, da je na pohodu nemška vojaška enota.

Toda nismo se mogli držati in rahlo partizansko pesem je bilo slišati iz naših ust. Čutili smo se svobodni, kot da ni nikjer več Nemcev. Le kratak čas je šlo tako, morda kakšna dva kilometra, ko smo se že približali železniškemu mostu. Tu smo morali biti zelo previdni. Pod mostom je bila dogovorjena zveza.

Albin Zemva, ki je nekaj več vedel o tej akciji, je bil seznanjen tudi z razpoznavnimi znaki. Prišel je klicati »KAVA« in čakal, da bi se kdo odzval. Tudi na večkratni klic se ni nihče oglašil. Kar sam je tudi odgovoril na znak in zaklical jezo pod most »CAJ«. To je bil tudi dogovorjeni

An die Bevölkerung!

Die Bevölkerung der besetzten Ostkreise Karthaus und Kreuze wird aufgefordert, an der zünftigen Umsiedlungskommission teilzunehmen. Jede bewohnte, noch so unbedeutende Wohnstätte kann bei richtiger Meldung an die nächste Polizeidienststelle (Gendarmerieposten) zur Erteilung von solchen Umsiedlungsstellen führen. Jeder einzelne Bewohner des Gebietes muss sich vor Augen halten, dass er selbst mit seiner Familie unter Umständen durch die in der letzten Zeit verübten Anschläge und Terrorakte härtestens getroffen werden kann.

Für zweckdienliche Meldung wird eine

Belohnung bis zu 10.000 RM

ausgesetzt. Meldungen können auch schriftlich unter Anführung des Namens und Wohnortes bekanntgegeben werden. Die Belohnung wird nach der Verwertbarkeit der Meldung und dem Erfolg ausgemessen.

Valden, den 11. September 1941

Der Chef der Zivilverwaltung:
Kutschera

Prebivalstvu!

Prebivalstvo v zasedenih vzhodnih okrajih Karthaus und Kreuze wird aufgefordert, an der zünftigen Umsiedlungskommission teilzunehmen.

Jede bewohnte, noch so unbedeutende Wohnstätte kann bei richtiger Meldung an die nächste Polizeidienststelle (Gendarmerieposten) zur Erteilung von solchen Umsiedlungsstellen führen.

Jeder einzelne Bewohner des Gebietes muss sich vor Augen halten, dass er selbst mit seiner Familie unter Umständen durch die in der letzten Zeit verübten Anschläge und Terrorakte härtestens getroffen werden kann.

Für zweckdienliche Meldung wird eine

nagrada do 10.000 RM.

Namemci se morajo hitro prijaviti v naslednje urne in ločitve. Nagrada se podeli po tem, kako se da nagrada splošno in po angli.

Valden, dne 11. septembra 1941.

Nadletnik civilne uprave:
Kutschera

Nemški letak, s katerim so Nemci objavili, da bodo nagradili vsakogar, ki bo prijavil partizana

znak. Ker se ni nihče oglašil, smo brez pomisleka zakorakali prek mostu. Brez štoriranja z našimi okovanimi čevlji seveda ni šlo. Srečno smo prešli most. Tudi straža v bližini tovarne nas ni slišala ali pa si ni mogla misliti, da bi bili v taki bližini partizanov.

Manjša skupina se je oddvojila in se napotila s svojo smer. Naša skupina se je napotila proti Dupljah, kjer je bila večja klavarna in mesarja. Deževna in temna noč nas ni ovirala, da ne bi prišli do Dupelj, bila je celo naša zaveznica. Mesarja je bila dobro založena in akcija je bila izvedena brez večjih težav. Napolnili smo nahrbtnike z mesom in mastjo in se vračali proti Naklemu.

Na križišču, kjer pripelje stara cesta iz Tržiča na glavno cesto, le kakšnih 200 metrov od nadvoza, smo se ustavili. Bili smo mokri do kože; nekdo je celo padel v obcestni jarek v Dupljah.

Čakali smo nekaj časa, ko zagledamo dve majhni lučki, ki sta se nam bližali po cesti. Vedeli smo, da je to kamion z zatemnjenimi lučmi. Toda kaj je to? Za njim je bilo slišati še drugi kamion. Tu se je nekaj zapletlo, na kar nismo računali; tako smo sklepali, ko smo se pomaknili daleč na travnik proti Okrogelskemu gozdu.

Gregorič, ki je bil z nami v Dupljah, se je previdno bližal prvemu kamionu in skušal ugotoviti, kdo je v njem. Predvidevali smo, da je prišlo do izdajstva, da je nekdo izdal naše zborni mesto.

Končno se je stvar le razjasnila. Zaslišali smo klicanje in nervozno pozivanje, da se čimprej povzpnejo na kamiona. Dobili smo pojasnilo, da je akcija za moko izredno dobro uspela in da so namesto enega kamiona moke pripeljali kar dva. Poleg moke so zaplenili še vojaški kamion, ki je bil v garaži Resmanovega mlina. Glavna akcija, ki je bila načrtovana v Župazu, se je tako iztekla izredno dobro. Da ne bi prišlo do presenečenja, so pri Resmanu odklopili telefon.

Za to akcijo sta bila potrebna tudi dva šoferja. K sreči je bil poleg Franca Bička, znanega borca iz dražgoške bitke, še šofer Franc Benigar. K vsakemu od šoferjev je prisedel še eden od dobro oboroženih borcev. Več kot 50 vreč moke smo zaplenili v tej akciji. Dovolj je bo za vso zimo. Tudi mi smo se hitro povzpeli na kamiona in se pokrili s ponjavo, tako, da smo lahko le ob straneh pazili, kaj se dogaja na cesti. Ničesar sumljivega ni bilo v tem času na cesti, saj je bila ura že čez polnoč in ob tem času so bila na cesti le vojaška vozila ali vozila s posebnimi dovoljenji. Približali

smo se zasilnemu mostu v Kranju, ki je bil zgrajen nekoliko nižje od prejšnjega, ki so ga ob kapitulaciji minirali jugoslovanski vojniki. Na njem je bil nemški stražar. Oba spremjevalca sta bila pripravljena za vsak primer, če bi bil stražar preveč radoveden. Mi pa smo bili pod ponjavo ravno tako pripravljeni, če bi se kaj zgodilo, kar nismo predvideli.

Izgledalo je, da stražar niti najmanj ni posumil. Še celo vojaško je pozdravil in tako smo bili iz najhujšega. Morali smo peljati še mimo železniške postaje, pa tudi tu smo se mirno peljali mimo in pot proti Besnici je bila prosta. Tja smo bili namenjeni. Ves čas je bilo kot za stavo in vmes je naletaval tudi sneg.

Moko je bilo potrebno shraniti na suho. Peljali smo se do Loga, kjer smo vso moko shranili v kozolcu nekega kmeta pod vasjo Njvice. Toda to je bilo težko delo, kajti moko smo morali znesti več kot 100 metrov od kamiona, vreče pa so tehtale po 80 kg. K sreči nas je bila večina starih do 30 in smo to naporno delo je zmogli. Vsak je moral naložiti po eno vrečo in ker je ves čas padal dež in sneg, smo bili od moke kar precej pobeljeni. Tako smo bili z moko dobro preskrbljeni, pa tudi masčobe nam sedaj ne bo manjkalo. Lahko smo zopet brez skrbi kuhali partizansko »mesto« in pekli kruh. Tega so nam pekli okoliški kmetje.

Po končani akciji je Biček odpeljal izposojeni kamion lastniku. Vojaškega iz Resmanovega mlina pa je Benigar odpeljal do železniške proge pri železniški postaji Jošt. Tu ga je zažgal. Tako smo uspešno zaključili to akcijo, eno največjih prehranjevalnih v tem letu na Gorenjskem. S hrano tako to zimo ne bomo imeli težav. Čeprav mokri in premraženi, smo se zadovoljno vrnili na Mohor.

Nemcem ni šlo v račun, da je bila tako velika akcija in to na dveh krajih. Niti vedeli niso, kam smo odpeljali moko, saj je bil sneg to noč naš zaveznik. Zakril je sled za nami.

Akcije v Zupazu so se udeležili: Franc Benedičič, Franjo Benigar, Jaka Bernard, Franc Biček, Jaka iz Dolenje Dobrave, Stane Kersnik, Jože Krajc, Oskar Pogacnik, Jaka Salamon, Tone Vidic, Ivan Vovk in Albin Zemva. V Duplje pa smo šli: Stane Bokal, Jože Gregorič, Peter Rupar, Franc Potočnik in jaz. Mogoče sem kakšno ime zgrešil in upam, da me bo kdo dopolnil. Kot se vidi po seznamu udeležencev, sta bili skupini sorazmerno maloštevilni.

(Nadaljevanje na 4. strani)

Poskušam vestati. Noge se mi zaslabijo, znojne kaplje mi stopijo na čelo, izmenično več mesecov za nami — prej so se bili namreč bojevali na balkanski fronti — to

ukrajinska luna. Spati ne morem, pod roke mi pride neka knjiga, dvignem se in berem, v mesečini: Maksim Gorki, Mati. Vzajem drugo knjigo, s trudom se prebijam skozi cirilico: Gončarov, Oblomov. Tudi drugim ni do spanja: premraz je. Hodijo gor in dol in drgetajo.

Zjutraj posije sonce. Nas bo moglo ogreti? Gledamo ga kot boga, kar na kolena bi padli predenj in molili.

Zjutraj so sklicali zbor. Postavili smo se v vrsto po dva in dva. Kakšna razlika od takrat, ko smo zadnjič stali takole v vrsti, že več kot pol leta je od takrat; tedaj v zlikanih uniformah in do zob oboroženi, zdaj raztrgani, ušivi in brez orožja. »Kameradi, vojaki,« nam spregovori komandant, »nekaj manj kot polovica nas je še ostalo. Slava tistim, ki so padli!« Gledamo ga nemo, kot v prazno vrečo. Pred vrsto se postavi še naš kurat, vojaški duhovnik in začne brati molitvice za pokojne, trpeče v vica, za vse padle v borbi proti komunistom in ateistom. Gledali smo ga in si mislili: »Kje si bil, farček golobradi, ko so okrog nas švigale krogle in pokale granate, ko smo stradali in zmrazovali v snegu?«

Še najbolj od vsega smo bili veseli pogleda na kadeče se kotle, okoli katerih so se pridno vrteli kuharji.

Po vsem taboru so nalepili plakate z opozorili, da so vsakršni stiki z domačini najstrožje prepovedani. No, lepa reč, smo si mislili. Če nam domačini ne bi pomagali, kdo od nas bi pa sploh še ostal živ?

In že je kosilo. Kuharji nam nalivajo v menazke redko proseno kašo, v katero drobimo črn nemški kruh, ki nam ga je kdo ve od kod priskrbel naša intendantska služba. Ni kaj prida tole kosilo, a vsaj želodce si bomo pogreli. — Kaj bi dal zdaj za domače, z zaseko zabeljene žgance in latvico kislega mleka!

Zvečer se kljub prepovedi odpravim v vas po »dodatni obrok.« Kar na slepo potrkam pri neki leseni hiši. V ognjišču plapola ogenj, nihče se ne oglasi.

»Dober večer,« pozdravim po slovensko. »Dober večer,« mi po rusko odzdravi hišni gospodar in vstane iz postelje. Hiti si natikati železniško kapo na glavo, prižge karbidovko in raportira: »Tovariš železniški inšpektor, tukaj pri meni je vse v redu, vlak je pravkar odpeljal, imel je pet minut zamude!«

Debelo ga gledam: bolan je, ali pa mesečen. Razložim mu, da nisem nikak železniški inšpektor, pač pa Slovenec, prisljeno mobiliziran v okupatorjevo vojsko; da ga nisem prišel kontrolirati, pač pa prosit za hrano. Končno se ovede in mi postreže z vodo.

A še preden do kraja izpraznim kozareček, že zaropota po vratih in na pragu se pojavi italijanski oficir v spremstvu dveh oboroženih vojakov. Legitimirajo me in odženejo nazaj v šolo. Tam me že čaka moje staro ležišče na slami in porcija ohlajene prosene kaše za večerjo.

Zjutraj me zbudi sunek puškega kopita v hrbet. V spremstvu straže me odpeljejo h komandantu. Da, prav tisti je, ki me je zasliševal že nekoč ob Donu, ker sem na straži zaspal. Zdaj pa se najbrž ne bom več tako na lahek način izmazal, me je zaskrbelo.

»Kakšne podatke ste dajali domačim?« me že koj na začetku zgrabi komandant.

»Samo po hrano sem šel,« se branim. »Človek, pri katerem ste bili, dela za rusko armado. Jutri zjutraj bo visel. Bi radi viseli še vi?«

No, tega pa res ne bi rad; »Tukaj smo šele drugi dan; danes sem prvič videl tega človeka,« izdavam z zadržanim grlom.

To me je rešilo. Vendar ne povsem: »Ali ste že prebrali plakat na vratih?« me vpraša komandant. »Če ga še niste, boste že imeli priliko, da ga boste — petkrat, desetkrat, dvajsetkrat. — Zdaj pa izginite!« me je nagnal ven.

Narodni heroj Stane Zagar, prvi sekretar okrožnega komiteja KPS za jeseniško okrožje, član glavnega poveljstva partizanskih čet Slovenije in poverjenik CK KPS za Gorenjsko. Ob nemškem napadu je 27. marca 1942 padel na Rovru pri Planici nad Crngrobom

Žemva je nekaj stvari zavezal v vrečo in splezal na smreko ter jo tam privezal. Jaz sem pustil nekaj perila pod snegom. Po stvari seveda nismo nikdar prišli, saj so se načrti potem tako spremenili, da se na Mohor nismo več vrnili. Najbolj žal mi je bilo za lepo svilen rusko srajco (rubasčko). Imel sem tri — eno sem dal Albinu Žemvi in drugo, zeleno Stanetu Bokalu. Ta jo je tudi edini uporabil, in sicer ob decembrski vstaji na Pokljuki. Prinesel sem jih s seboj, ko smo šli izpod Karavank. Imel sem shranjene pri sokolskem arhivu za Kresom nad Koroško Belo, kjer sem imel zakopano tudi municijo. Bile so iz garderobe neke ruske drame, ki smo jo igrali na sokolskem odru na Javorniku.

DECEMBRSKA VSTAJA

Odpravili smo se proti Jelovici. Z nami sta bila Polde Stražisar in Stane Bokal. Pot po zasneženi Jelovici je bila težka in naporna in skoro ves čas smo morali gaziti globok sneg. Ustavili smo se v pastirski koči na Mošenjski planini in zakurili ogenj, da smo se nekoliko ogreli. Sicer nas je naporna pot dovolj ogrela, toda če smo nekaj časa mirovali, nas je začelo pošteno mraziti. Zimskih plaštev nismo imeli. Jaz sem imel s seboj staro črno palerino. Iskali smo po policah, če so nam pastirji kaj pustili, pa smo našli le košček cikorijske in nekaj lipovega čaja.

Po krajšem počitku smo se odpravili dalje. Po dveh ali treh dneh hoje čez Jelovico in prehodu čez Savo Bohinjko, cesto in železnico, smo se ustavili na Slamenikih. Pri Matevžu Volfu smo se šele dodobra odpočili.

Vedeli smo, da imamo v njem enega najboljših aktivistov in sodelavcev osvobodilnega gibanja. Na njegovem skednju smo našli varno streho in počitek v mrvi, poskrbel pa je tudi za hrano. Zvečer nas je povabil v hišo, kjer je seveda beseda tekla o našem osvobodilnem boju. Nismo dolgo mirovali. Že drugi večer smo odšli skupaj z Matevžem k Mrzlemu studentcu na Pokljuki. Zima je pritisкала in izgledalo je, da računamo na prihod precejšnjega števila novih borcev. Kaj več o načrtih vodstva nismo vedeli.

Na Mrzlem studentcu smo se ustavili in v eni od večjih počitniških stavb, katere lastnik je bil nekdo od premožnejših Ljub-

Žemva in kot sem že omenil tudi nekaj aktivistov iz Skofje Loke.

Nemci niso ugotovili, da so v akciji sodelovali tudi domačini. Zato niso izvajali nobenih sankcij.

Srečno smo se prebili iz mesta in se počasi vračali proti Mohorju. V bataljonu so bili še posebno zadovoljni, saj smo se s to akcijo vsaj za silo zavarovali pred mrazom. Ta zima je res začela kazati svoje zobe že zelo zgodaj. Toda večina nas je bilo še mladih in smo mraz kar dobro prestajali. Težje je bilo z obutvijo. Čevlji so bili stalno mokri in uporabljali smo loj, da smo jih vsaj za silo zaščitili. Ob ognju, ki je stalno gorel, smo se greti, sušili čevlje, imeli politične ure ali pa smo se zgovarjali o časih, ki so bili za nami; večkrat pa smo tudi delali načrte za našo prihodnost.

Ob vsaki akciji so se Nemci začudeno spraševali, kako jim partizani, kljub trdi zimi in velikemu snegu delajo stalne preglavice.

Približno so ugotovili, da je bataljon nekeje v bližini Mohorja. Pripravili so napad, toda ker na tem področju ni bilo izdajalca, niso natančno vedeli, kje smo. Tako smo zadnje dni novembra dobili »obiske« močnejše nemške patrulje, ki nas seveda ni opazila; mi pa smo tudi mirovali, saj se v tem snegu nismo hoteli z njimi spoprijeti, ker bi s tem izdali tudi naše taborišče. Če bi prišlo do boja, bi si seveda bataljon moral pripraviti novo taborišče.

Bližaj se je že prvi december. Vodstvo Osvobodilne fronte je v spomin na ta dan, ko je bil v stari Jugoslaviji državni praznik in je nekako simboliziral nastanek Jugoslavije in združitev jugoslovanskih narodov, organiziralo množične akcije po vsej Gorenjski.

Ta večer naj bi vse prebivalstvo od 19. do 20. ure ostalo na domovih in nihče naj ne bi šel na cesto ali ulico. Izdan je bil tudi poseben razglas izvršnega odbora Osvobodilne fronte. Akcija je v celoti uspeša. Posebno uspešna je bila v Kranju in Trzinu, na veliko začudenje Nemcev.

Tega dne so bile izvršene tudi nekatere justifikacije znanih izdajalcev v okolici Skofje Loke, Kranja in Podnarta. Okupatorju je uspelo pridobiti nekatere posameznike, da so postali njihovi sodelavci. Pričeli so ovajati pristaše OF, širiti propagando za veliko Nemčijo in blatiti narodnoosvobodilno borbo ter partizane. Posamezniki so celo pričeli zasledovati partizanske skupine in ugotavljati njihova taborišča.

V začetku decembra je prišlo tudi do velikih načrtov, kako povečati partizansko dejavnost in kako pridobiti nove borce v Cankarjev bataljon. Prav v teh dneh, še pred prvim decembrom, je bil pri Kocjanovih eden od takih posvetov. Navzoči so bili predstavniki gorenjskega vojaškega in političnega vodstva.

V prvih decembrskih dneh je bila natisnjena v ilegalni tiskarni tudi druga številka ilegalnega časopisa OSVOBODILNA FRONTA, ki je bil osrednji organ Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Uvodni članek je bil posvečen obletnici Prešernovega rojstva, ki naj bi postal praznik slovenskega naroda. V glasilu je bil tudi članek o nalogah terenskih odborov OF, poziv na enotnost slovenskega naroda, o ustanavljanju narodne zaščite, izjava izvršnega odbora, poziv katoliškega duhovnika pod naslovom »Sobratom v premislek« in članek, ki govori, kaj smo Slovenci dolžni sebi in svojim zaveznikom.

Vso to literaturo smo v bataljonu vneto brali, širili pa smo jo preko posameznih aktivistov tudi v dolino. Tako so namesto počitka, prezimovanja in miru bile pred nami velike akcije. Gregorčič in Zagar sta zbrala in določila skupino dvajsetih mož. Govorilo se je, da gre za nekajdnevno akcijo. Nekateri smo nepotrebne stvari, ki smo jih imeli v nahrbtnikih, shranili v bližini taborišča. Albin

(Nadaljevanje s 3. strani)

Že nekaj dni za tem, 18. novembra, je večja grupa borcev iz obeh čet odšla v Selško dolino. Zažgala je cestni most v Praprotnem in s tem za dalj časa onespobila promet v Selško dolino. Jaz v tej akciji nisem sodeloval.

Naslednji dan, 19. novembra, pa sem bil med prostovoljci v akciji v Češnjici. Tu se je zadrževal vod telefonistov in policistov, ki je bil na hrani in stanovanju v tamkajšnji gostilni.

Nekaj se je govorilo, da Nemci niso nevarni in da so celo pripravljeni oddati orožje. Presenetiti bi jih morali pri večerji. Toda žal smo bili prepozni in odšli so že v zgornje prostore. Obkolili smo gostilno, jaz pa sem bil določen za zasedo na vrtu za gostilno. Oskar Pogačnik z Bleda, ki se je že v julijskih dneh priključil partizanom, je pozval Nemce, da predajo orožje.

Nemški komandir poziva ni vzel nič kaj resno in je odgovoril, da naj se umaknemo iz gostilne, ker nam bodo zmetali orožje skozi okno. Videli smo, da tu ne bo šlo zlepa. Franc Biček, Stane Kersnik, Jaka Bernard, Jug in še nekateri so navahili v zgornje prostore. Ozek hodnik v zgornjih prostorih ni bil preveč primeren za borbo.

Iz sobe komandirja je zaropotala brzostrelka in pričelo se je zares. Takoj je bil težko ranjen Jug, v roko pa jo je staknil tudi Stane Kersnik. Kazalo ni drugega, kot da se umaknemo iz stavbe. Nemci so pričeli streljati tudi skozi okna. Gostilna je postala prava trdnjava. Jaka Bernard je ukazal umik. Z ranjenima borcev smo se pričeli umikati nazaj proti Mohorju. Težko ranjenega Juga je bilo potrebno nositi, saj je imel prestreljena pljuča. Nič kaj zadovoljni smo se vrnili v taborišče.

Že zjutraj je Jug ranam podlegel. Bil je eden Bernardovih delavcev s Primorske. Bernard, ki je bil samostojni zidarski mojster, je bil znan po vsem blejskem območju kot izredno napreden obrtnik. Kot zaveden in pošten Slovenec je zaposloval primorske rojake, ki so k nam prbežali pred vojno iz fašistične Italije. Nekaj jih je tudi popeljal s seboj v ilegalo. Znana sta bila tudi njegova delavca Koruza in Švigelj. Tudi ta dva sta padla v partizanih.

Nemci so kljub našemu umiku dobili dobro lekcijo in lahko so uvideli, da jim na Gorenjskem ne bo nikjer mogoče mirno živeti. To so lahko ugotovili po akcijah v Čapuzah, v Praprotnem in sedaj še v Češnjici. O akciji v Češnjici je govorila vsa Selška in Poljanska dolina.

Toda zima nas je vsak dan opozarjala, da moramo z njo resno računati, obenem pa smo lahko ugotovili, da so bile govorice o zimskem počitku in prezimovanju le domnevne utvare posameznikov. Ostali bomo torej na Gorenjskem tudi pozimi. Oblečeni še nismo bili preveč zimsko. Nismo imeli plaštev, ne toplih jopic in ne rokavic.

Na večer 24. novembra smo se bližali Skofji Loki. Že prej je skupina treh odšla s kolesi na pot, da bi pripravila vse potrebno za akcijo. Naša naloga je bila zapleniti pletene jopice v pletenini Savnik v Skofji Loki, pripravljene za nemško vojsko.

Akcija je pod vodstvom Jožeta Gregorčiča zelo hitro stekla. To pot so nam priskočili na pomoč tudi domači aktivisti. Izpraznili smo vso zalogo. Kolikor nismo mogli naložiti mi, so odnesli v varna skrišališča aktivisti. Hiteli smo, kajti morali smo čimprej iz mesta. Plotovi za vsako hišo so nam delali precej preglavic. V velikih zavojih smo le prešli te ovire. Jože, čeprav majhne postavne, je kot dober telovadec zlahka premagoval te ovire. Seveda smo morali biti zelo previdni in delati čim manj ropota, saj je bila nad nami na gradu močna nemška posadka.

V akciji v Skofji Loki so sodelovali še: Stane Bokal, Jože Gregorčič, aktivist Ivan Tomazin-Kocjanov iz Bukovščice, Albin

Enakomerno ropočejo kolesa: Olomuč, Brno, Dunaj, Linz, Rosenheim, Innsbruck. Na vsaki večji postaji točijo črno, ječmenovo kavo.

Brenner — in potem smo že v Italiji. Bolzano — tu se ustavimo za nekaj dni. Gora umazanih in raztrganih vojaških cunj se nabira na dvorišču kasarne. Polnoma goli, samo z lesenimi natičaji na nogah stopamo po dolgem ogrevanem hodniku. Gremo skozi špalir brivcev in ven pridemo ostriženi do gole kože kot budistični menihi. Potem se zdrenjamo v veliko skupinsko kopalnico. Temeljito se okopamo, vsak dobi čisto perilo (kako diši!), in novo uniformo. Skoraj ne poznamo več drug drugega, tako smo se polepšali in pomladili.

»Zdaj nam pa manjka samo še dobro kosilo, pol litra vina vsakemu, mehka postelja, notri pa kakšna mlada z okroglo ritko,« se pošali moj sovašcan in sotrpin v Rusiji Albin Drole.

Zunaj nas že čakajo sivo zeleni vojaški avtobusi. Odpeljemo se, srečnizi, na dvotedenske počitnice na deželo. Narava se prebuja iz zimskega spanja, trava, zeleni povsod je polno zvončkov in trobent. Ustavili smo se v neki majhni hribčevski vasi, sredi katere je kraljevala velika stavba z dvojezičnim napisom OSTERIA — GASTHAUS.

Takole so nam to zadevo obrazložili oficirji: »Tu boste ostali dva tedna, toliko, da se odpočijete in ozdravite, potem pa boste šli v Genovo. Dobili boste štirinajst dni dopusta, razen seveda tisti, ki ste doma iz Benečije — Julijske krajine; ti dopusta ne bodo dobili, ker je dosedanja praksa pokazala, da se le malo Hrvatov in Slovencev vrne z dopusta, v italijansko vojsko.«

Kriki ogorčenja in razočaranja, pustinske pesti so pognale oficirja nazaj v pisarno.

Sicer pa je bilo potem vse do konca razmeroma mirno; smo se pač morali sprijazniti s tem, kar nas je doletelo. Hrana je bila dobra, tudi pijače je bilo dovolj. Poveljnik nas ogleduje, kot mesar živinca, okrepili smo se, poredili. Kmalu bomo spet godni za odstrel, si bržkone misli.

Potem so nas nekega lepega dne spet vkrcali na vlak. Smer: Brescia — Milano — Genova.

V Milanu se za tri ure ustavimo. Tam postanek izkoristim za kratek potep po mestu. Obletavamo me cipe in beraiče. Pobegnem jim na tramvaj in si grem ogledat znamenito milansko katedralo. Pri vhodu vanjo mi mlad semeničnik potisne v roko podobico svetega Ambrozija. Obokk katedrala se mi zdijo visoki kot nebo, kot mravlja majhen se počutim v tej velikanski zgradbi.

Nazaj grede sem se skoraj izgubil v labirintu milanskih uličic in trgov. Komaj sem še ujel vlak.

Genova — hladen in nepriazen spetjem. Kakšna razlika med povratkom in odhodom pred meseci: nobenih zastav, nobenih špalirjev ob cesti, nobenega cvetjane nobenega vzkljanja.

V Genovi nas ves teden temeljito sprajšujejo, pregledujejo in kontrolirajo, dokler ne ločijo zrna od plev, zanesljivih od nezanesljivih, kratka — Italijanov od Slovencev, Hrvatov in komunistov. Kakšnih 80 nezanesljivih so nas zbrali in na vsaki skupaj stlačili v zadnji vagon vlaka. Neapelj. Dvajset oboroženih stražarjev je pazilo na nas, tako da smo bili na potu ujetniki. Na postajah smo komaj smeli pogledati skozi okna, kaj šele, da bi šli ven.

Ko sem bil že mesec dni v nekem kazenskem bataljonu neke na jugu Italije, sem dobil pismo od sestre Julke, v katerem mi sporoča, da je bila skupaj z nekaj sovaščani v Genovi, da bi me obiskala in prinesla približkov. Tja je prišla le eno uro za tem, ko smo odšli proti Neaplju.

Tako sem se z domačimi srečal šele koncu vojne.

ne, pogrešane; ugotovili stanje orožja, opreme in vprežne živine. Rezultati bodo kaj klavni, to smo vedeli že vnaprej.

Teško orožje: izgubljeno. Lahko orožje: izgubljeno; ostalo je le nekaj pušk.

Živa vlečna sila: izgubljena. Motorna vlečna sila: izgubljena, z izjemo nekaj štabnih avtomobilov.

Bojna morala: na dnu. Telesna higiena: na dnu; vojaki se že mesec dni niso umili, obrili in preoblekli. Uši je zmeraj več. Od takrat, ko sem se jih zadnjič otrsela, so tiste, ki so ostale, dobile že najmanj desetkrat mlade. Pogledaš se v zrcalo: že v obrveh se ti delajo gnide, iz katerih se bodo čez dan ali dva že izlegle uši. Takole si vsi mislimo: samo da preživimo uši, vse druge vojne tegobe bomo že nekako prenesli.

Razkropljeni ostanki vojske se počasi zbirajo v Romnyju. Naš dobri zvesti Petruška se po cele dneve brez dela potika po vasi. Svoje je opravil, ločiti se bomo morali. Podarimo ga vaščanom. Bolj jim bo koristil kot nam.

Oficirji nas nastanijo v vaški šoli; deske namesto oken in slama po tleh — kot v hlevu. A vendar — kakšno olajšanje. Zdaj smo spet organizirana vojska, ni nam več treba skrbeti ne za hrano, ne za prenočišče — in tudi teh šmentanih uši se bomo mogoče znebili.

Vzkliki »večerja, večerja!«, ki nas prebudijo iz popoldanske dremavice, se nam zdijo kot glas muzeina iz minareta. Oglasi se živahen ropot porcij in zajemalk, zadovoljno golčanje in mlaskanje. Ko povečerja, pa brž spet vsi skupaj utonemo v le- nobno dremavico. Le kje bi se zdaj našel kdo, ki bi nas še upal motiti po vsem tem, kar smo preživeli v teh treh tednih?

Koliko časa se že nismo umili? Tri tedne? En mesec? Moj obraz je pokrit z debelo skorjo umazanije. In še ena nadloga: na vratu mi je zrasla kot pest velika gnojna bula. Samo da premaknem glavo, me že zaboli, kot da bi me spekla žerjavica. Ko je bula zmeraj večja in bolečine že ne morem več prenašati, se odpravim v vojaško ambulanto. Nobenega zdravnika nisem našel, samo tolpo pijanih bolničarjev. Ko sem jim pokazal bulo na vratu, so me najprej pošteno nalili z vodo, šele potem so me posadili na operacijski stol. Nekaj urezov s kirurškim nožem, da je gnoj odtekel, dezinfekcija z vodo (in sicer zunanja — notranja je bila opravljena že prej!), obliž — in operacija je končana. Zdravnik se je prikazal v ambulanti šele potem, ko je bilo že vsega konec. Ostalo mu je samo še to, da je ozmerjal bolničarje zaradi pijančevanja, si ogledal mojo rano in mi predpisal teden dni mirovanja.

Ko sem se zvečer prebudil iz omotice, s srečnim spoznanjem, da sem pravzaprav še zmeraj živ in da imam tudi glavo še kolikor toliko celo (čeprav mi je v njej razbijalo kot kovaško kladivo), je vzbudil mojo pozornost vojak na sosednjem ležišču. Kot v polnu je moljal čudne, nerazumljive besede, se divje premetaval po ležišču, ves modrikast in lisast v obraz. Prsti so se mu krčili in grebli v prazno, roke so mu sunkovito trzale.

Zjutraj je bilo ležišče prazno, mojega sinočnjega sosedu ni bilo več poleg mene. »Kje je? Kaj je z njim?« sem spraševal druge.

»Umril je za pegavico. Uši so ga snedle,« so mi odgovorili.

»Le glej, da ne bodo še tebe, kaj ne veš, da se z mrtvega človeka vse uši preselijo, na najbližjega, ki je še živ?«

Res, lepa teorija. Naj poleg svojih prenašam še uši svojega mrtvega tovariša? In že mi je s podvojeno močjo zagomazelo pod obleko.

Poskušam vstati. Noge se mi zašibijo, znojne kaplje mi stopijo na čelo, izmenično me spreletavata mraz in vročina. Bo tudi mene ugonobila ta prekleta ušja zalega? Sem se tudi jaz nalezal pegavega tifusa, ušje smrti? Opetek sem se ven. Desno od ambulate je na dvorišču stalo več majhnih zgradb — parnih kopeli. Vstopil sem v eno izmed njih. Noter je bilo polno golih ljudi, moških in žensk. Slekli sem svoje ušive cunje in jih zmetal na tla, legel sem na leseno klop in se predal vlažni vročini parne kopeli. Uši so v trumah popadale z mene, a gnide so ostale, trdo-vratno so se držale dlak in las, pa tudi obleke. A vendar — najhujšega sem se rešil in ko sem prišel ven, sem bil naenkrat kot prerojen.

Zunaj sem se zaletel v Droletovega Albina, sovaščana in zdaj sotrpina na ruskem bojišču. Povedal mi je, da je vojska pravkar odrinila naprej proti zahodu. Tudi midva sva se podvzela; smer Priluki—Njezin. V Njezinu naj bi bilo zbirališče, odkoder bi se z vlakom odpeljali domov. Kakšna posebna gneča v Njezinu ni grozila, vojska je bila zdaj že temeljito razredčena. Veliko jih je umrlo že na začetku od ruskih krogel in granat, še več pa od lakote, mraza, izčrpanosti, kolere, tifusa, uši in še od česa.

Domov? Bomo tisti, ki smo ostali, imeli še to srečo, da se bomo vrnili domov? Bom še kdaj kosil po naših primorskih seno- zeti? Bom ob večerih še kdaj vasoval pri dekletih? Bom še kdaj slišal pritkavanje zvonov, ki kličejo k nedeljski maši? Bom še kdaj gledal naše lepe gore — Kojsco, Porezen, Črno prst? Bom še kdaj pokušal domači želodec in ržen kruh in ga zalival z dobrim domačim sadjevcem? Toliko sem že prestal hudega v teh mescih — bom imel dovolj moči za to, kar me še čaka? — take misli so mi rojile po glavi, ko sva z Droletovim Albinom tlačila sneg na cesti proti Njezinu.

Iz mraka, ki je legal na zemljo, so se medlo zasvetile vaše luči. In že spet star prizor: gruče onemoglih vojakov, ki se opotekajo od hiše do hiše, iščeč hrano in prenočišče.

Z nasprotni strani, z zahoda proti vzhodu, so zarohnele dolge kolone nemških tovornjakov, tankov in oklopnikov — okrepitve za vzhodno fronto. Iz tovornjakov, polnih nemških vojakov, so se zaslišale psovke: »Ferfluchten Italianer, kaput!«

Besni so na nas; morali so zapustiti tople barčke v Belgiji in Franciji, udobne kasarne in topla naročja pariških ljubic. Konec je baletnih predstav in nastopov gostujočih cirkusov iz Nemčije. Zdaj se bo začel zanje nov cirkus, prav nič podoben prejšnjim. Rusija pač ni Francija ali kate- rakoli druga država. To je izkusil že Na- poleon in zdaj izkuša to tudi Hitler.

Globoko si oddahnemo, ko nemški tovornjaki odrohnijo. V svoji jezi bi pač utegnili celo streljati na nas. Vojska se raztepe po hišah. Star mužik z brado nas pelje v svojo bajto. Kot da bi prišli v pravo- slavno kapelo, se nam zdi; po vseh stenah visijo ikone, križi, kipci svetnikov in podobno. Na mizi gori sveča. Od majhne krušne peči v kotu žehiti toplota. In že spet se spominim na svoj dom, na peč v njem, na mater, ki brska po žerjavici in z lesenim loparjem potiska kruh v peč.

Tudi tu, daleč od doma, zadiši po pravkar pečenem kruhu. Sedemo k mizi, starec nam postreže. — Ne, zdaj se ne morem spomniti kaj smo še jedli zraven kruha — osemindeset let je že minilo od tedaj.

»Vi pa niste Italijani,« reče mužik, ko nas sliši govoriti.

»Ne, Slovenci smo in Hrvati,« mu odgo- vorimo.

In že sicer prijazni starec postane zdaj še bolj prijazen. Vsem nam teče po žilah slovanska kri — in kri ni voda.

Mojo pozornost je zbudil pogovor med italijanskimi vojaki, ki so prišli v Rusijo že

več mesecev za nami; — prej so se bili namreč bojevali na balkanski fronti — to je v Jugoslaviji. Prvi od njih je razlagal, kako so jih nekje v Montenegro (to je v Črni gori) napadli banditi (to je partizani), jih obkolili, razorožili, slekli do golega in pognali nazaj v dolino.

Spet drugi pripoveduje, da je imel dva brata v Bosni in da že pol leta ni nobenega glasu od njiju.

»Nekje južno od »capitale di provincia Lubiana«, razlaga tretji — »je pokopan moj bratranec. Bil je vodja patrole in na nekem obhodu se je izza grmovja vsula nanj toča krogel.«

Toplo mi postane pri srcu — da, tudi pri nas se nekaj dogaja, tudi pri nas ljudje ne mirujejo pod fašističnim jarmom.

Potem začne govoriti še naš gostitelj. Pop je, pravi, sicer pa smo to uganili že sami. Vendar nima nobenega dela več, odkar so mu pred letom dni Nemci s tankovskimi granatami porušili cerkev. Prav takrat je bilo v njej mnogo ljudi, ki so se vanjo zatekali pred vojnimi strahotami. Veliko je bilo mrtvih, še več ranjenih. Med temi zadnjimi je bila tudi njegova žena Katja, ki mu je po treh dneh umrla zaradi hudih ran na glavi. Ob spominu na ženo je starcu glas zadrgetal in solze so mu prišle v oči.

Tedaj mi je pogled nehote zašel skozi okno. Skozi zamrznjene šipe se je zasvetilo kalo nebroj medlečih lučk, ki so jih nosile sive uniformirane postave. Zaslišalo se je trkanje po vratih in vzkliki: »Schlafen, schlafen!« — »Spati, spati!«

Bili so Nemci — tudi oni bi radi nočili. Starec je strahoma odprl vrata. A strah je bil nepotreben. Ti Nemci tukaj niso bili prav nič podobni tistim ošabnim, zlikanim osvajačcem, ki so še pred nekaj urami na kamionih drveli tod mimo. — Bili so pre- mraženi, ušivi, razcapani — prav tako kot mi. Neverjetno — kaj tudi Nemci bežijo?!

Kmalu jih je bila polna izba. Njihov narednik se je zavalil na posteljo, vojaki pa po tleh.

Zjutraj navsezgodaj, še preden se ja zasvitalo, smo se zrinili preko spečih Nem- cev in krenili naprej. Spet smo bili na cesti, samo z zvezdami nad seboj, kot že toliko- krat poprej — kot cigani, ki romajo iz kraja v kraj. Naš cilj je Priluki — kdaj ga bomo dosegli? Pred nami zasnežena cesta, okoli nas brezkončna zasnežena ravnina. Po nekajurni hoji pridemo do Glinca — nase- lja, prevelikega za vas, premajhnega za mesto. Po treh urah smo končno v Priluki-ju.

Ponovi se prizor iz Romnyja. Četni oficirji vseh bataljonov 89. regimenta divi- zije Casseria zbirajo svoje čete. Sektor je že določen, za vsak bataljon posebej se ve, kje bo jedel in kje spal. Organizacija se je torej nekoliko izboljšala. — Končno! Prav tako kot v Romnyju, se tudi tu utaborimo v neki šoli. Seveda, otrok je malo, učitelj je pa sploh ni; mobilizirani so bili, ali pa so zbežali na vzhod pred navalom nemške vojske. In tako so šole služile zdaj kot pribežališča tujim vojakom, tako kot konjušnice za konje. Vse, kar je bilo vred- nega, je bilo že zdavnaj razbito, polomljeno ali odnešeno, celo okna so sneli in razbili, okvire pa porabili kot kurivo. Med strokar, tisočkrat pretlačeno slamo na tleh se svetlikajo drobci stekla, vsepovsod ležijo iz šolskih knjig in zvezkov iztrgani listi. Raz- svetljuje ni, utrujeni vojaki se spotikajo drug ob drugega, kolnejo Boga in devico Marijo. Božja družina zagotovo še v nobe- nem jeziku ni bila tolikokrat prekleta kot prav v italijanskem. To, da je prav v Italiji sedež svetovnega katolicizma, očitno ne predstavlja nobene ovire.

Spimo pri dvajsetih stopinjah pod ničlo — sicer smo pa tega že navajeni. Stiskamo se drug k drugemu kot sardine v konzervi, obuti smo in oblečeni, pa ne pomagaj dosti. Skozi razbita okna sije na nas mrzla

Narodni heroj Lojze Kebe-Stefan, član vojno revolucionarnega komiteja za Gorenjsko, inštruktor CK KPJ, član pokrajinskega komiteja KPS za Gorenjsko, politkomisar prve grupe odredov. Sredi oktobra 1942 je bil ob nemškem napadu težko ranjen in je zaradi tega 1. decembra istega leta na Jamniku nad Kropo umrl.

Narodni heroj Andrej Žvan-Boris, komandir Poključke čete — Prešernove, komandant Poključkega bataljona — Prešernovega, komandant Gorenjskega odreda, namestnik komandanta gorenjskega vojne- ga področja. Padel je v veliki nemški ofenzivi 24. marca 1945 na Poreznu.

ljancanov. Založili smo se z odejami. Zaloga je bila velika in smo imeli dovolj nesti. »Sposodili« smo si tudi nekaj kuhinjske posode. Tako založeni smo se vrnili k Matevžu in tam počakali še kak dan.

Skupina šestih, ki je bila določena, da gre pod Stol, se je morala pripraviti za odhod. To smo bili: Polde Stražišar, ki je vso skupino tudi vodil, Stanko Sekardi, Franc Potočnik, Ivan Vovk, Albin Žemva in jaz. S Stanetom Bokalom so ostali na

Pokljuki: Franjo Benigar, Franc Grlic, Alojz Knaflič, Stanko Kocjančič in Andrej Žvan. Še vedno nisimo, razen Poldeta in Bokala, ničesar vedeli o namenu akcije ali naloge.

Dva dni hoje je bilo potrebno, da smo prišli pod Stol. Tu sta bila le Viktor Kejžar, sekretar okrožnega komiteja Komunistične partije Slovenije za jeseniško okrožje in njegov pomočnik Karel Preželj, ki je za Nacetom Sterlekarjem prevzel odgovornost za delo okrožnega odbora Osvobodilne fronte, ker je bil Sterlekar poslan na kamniško območje.

Oba sta nas bila zelo vesela. Pripovedovala sta, kako težko je delo političnega delavca v zimskem času. V dolini so stalne kontrole nemških policistov. Morala sta se zadrževati le pri zelo zanesljivih aktivistih. Tu so jima nudili stanovanje in hrano. Težava je bila v tem, da sta morala ta stanovanja večkrat uporabljati tudi za sestanke s posameznimi aktivisti. Kot il- galca nista imela taborišča v gozdu; saj bi v snegu sama težko prikrivala sled za seboj.

Sedaj sta bila oba v naši družbi. Potoški rovti nad Potoki so postali naš začasen dom. V senikih je bilo tudi dovolj sena. Že zvečer smo se nekateri odpravili do Cimpkove domačije na Potokih. Čevlje smo imeli že precej obnošene in Cimpkov oče, ki je bil čevljar, je to noč moral pridno nabi- jati, da je zacelil rane našim čevljem in zabil manjkajoče »kroparje«. Ta domačija je bila ena tistih, kjer so se v večernih urah pogosto ustavljali razni ljudje. Vsak od njih je imel nekaj za povedati ali vprašati. Večina je tu prejemale ilegalno literaturo, ki jo je bilo nato potrebno znositi do raznih zanesljivih aktivistov. Precej je bilo tudi radijskih vesti, ki so bile natisnjene v naši jeseniški tehniki. Ta je bila nekaj časa na Javorniku pri Tinetu Noži-Stanejevemu in nato v Podmežaklju pri Kozarju.

Cimpkova domačija je bila kljub bližini ceste in železnice dovolj varna, saj je bila prav na koncu vasi.

Petnajstega decembra nas je zbral Polde vseh pet in nam šele tedaj nekaj več povedal o nalogah in da je pripravljena v dolini večja mobilizacija, da pa bodo pre- čejšnj vlogi odigrali aktivisti z Jesenic in Javornika. Povedal nam je, da bomo poča- kali mobiliziranje — prostovoljce na zbor- nem mestu pri kozolcih, ki stojijo pod cesto med Potoki in Sotesko.

Narodni heroj Jaka Bernard, komandir Jelovške ali Ilja Gregoriča čete, član štaba Cankarjevega bataljona. 16. februarja 1942 je bil v Stirniku nad Selcami zajet od Nemcev in ustreljen.

Se v mraku smo se približali določene- mu kraju in kmalu za tem so že pričele prihajati posamezne skupine na zborni mesto. Tudi iz Žirovnice je prišla manjša skupina. Največ jih je bilo z Jesenic in Javornika. Kasneje smo zvedeli, da so bili pripravljeni tudi na Hrufici, da pa jim je nekdo sporočil, da je akcija odložena.

Čakali smo do določene ure. Novincev se je zbralo že okoli 50. Večina jih je bila brez orožja. Mrzel decembrski večer nas ni motil. Motilo nas je le nekaj avtomobilov, ki so peljali proti Žirovnici in nazaj. To se nam je zdelo sumljivo in odločili smo se, da novince odpeljemo čimprej. Določeno je bilo še drugo zborni mesto za mostičkom v Ratibovcu. To je kraj med Potoki in Mo- stami. Tu je tudi odcep od glavne ceste pod železnico, odkoder ena pot pelje v pesko- lom, druga pa proti Potokom.

Mi smo se odločili za takojšen prehod čez cesto in železnico, da ne bi prišlo do slučajnega presenečenja. Dolga kolona se je pomikala skozi Potoke. Domačini so skozi okna radovedno opazovali ves ta večerni pohod skozi njihovo vas. Prvič je skozi vas korakala tako številna vojska. Novinci so se počutili, kot da so že pravi partizani, čeprav jih je bilo le nekaj oboro- ženih. Ustavili smo se v Ratibovcu tik za mostičkom.

Nekaj časa smo še počakali, pa se je Polde odločil, da je najbolje, če se kolona čim prej napoti proti Potoškim rovtom. Tako so prostovoljci, ki so se tega večera odločili za vstop v partizane, odšli po ozki gazi v hrib. Še posebej so bili opozorjeni, da morajo biti na pohodu čim bolj tihi in da ne smejo prižigati cigaret. Le tako bo nji- hova prisotnost na tem območju ostala prikrita.

Polde, Viktor Kejžar in jaz smo ostali kot poslednji, da pričakamo, če pride še kaka skupina. In ko smo tako nekoliko nestrpni čakali, saj je Polde pričakoval še več novincev, smo zaslišali po železniški progi s strani Žirovnice hojo. Potajili smo se in čakali, kdo bo prišel. Po progi se nam je približala daljša kolona. Takoj se nam je zdelo, da to ne morejo biti civilisti. Po rahlih obriših smo lahko hitro ugotovili, da gre za uniformirane ljudi in da so to lahko samo Nemci. Kolona se je ustavila prav pred nami, le dobrih 20 metrov od nas.

Zaslišali smo slovensko pojasnilo: »Prav tu bi morali biti!« Ugotovili smo, da je to lahko samo žirovniški župan.

To je bilo tudi za nas dovolj jasno opo- zorilo, da je za akcijo zvedel tudi gestapo in da je napel vse sile, da bi mobilizacijo preprečil. To mu je le delno uspelo. Odločili smo se, da se takoj umaknemo iz te nevar- ne bližine. Počasi in previdno smo se za grmovjem pomaknili nekoliko višje. Tu sta Polde in Viktor še skušala oceniti akcijo tega večera. Kljub zadovoljstvu pa sta si postavljala vprašanje, kaj je z ostalimi, ki so ta večer čakali na določenih mestih. Sklepala sta, da je bilo nekaterim onemo- gočeno priti na Potoke, ker je bilo na cesti vse preveč nemških avtomobilov.

Po krajšem postanku smo tudi mi trije odšli za ostalimi. Na Potoških rovtih je večina že plegla in se zarila v seno. Tudi mi trije smo legli, saj bo treba zjutraj biti pripravljeni na vsakršno presenečenje.

Po sedanjih ugotovitvah Ivana Križ- narja, znanega zgodovinarja, ki je za vse borce iz leta 1941 pripravil posebne anket- ne liste, je tega večera prišlo v partizane na Potoške rovt 52 domačinov iz ožjega jese- niškega območja.

Ta večer danes imenujemo »potoško vstajok«. Nemcem tako velik odhod domači- nov v enem večeru v partizane ni šel v račun. Govorili so, da so zapeljani od komunistov in jih vabili nazaj domov. Obljubljali so jim odpustiti ta »greh«, obe- nem pa jih opozarjali, da bodo svojim domačim prihranili veliko skrb, kako bodo živeli v tem zimskem času.

Ze naslednje jutro so bile za nami žene nekega moža. Za kraj našega bivanja so

Ni mi bilo vseeno, kakšno usodo bo doživela. Oh sebi sem sicer imel nekaj znanj, la vas im vaščani. Teško sem tudi obvladal sem se, da je edini izhod — odhod v parti-

(Nadaljevanje s 5. strani)

Ta dan — 15. december lahko imamo tudi za datum ponovne ustanovitve Jeseniške čete. Vsi borci prve Jeseniške čete, razen dvanajstih, so ostali na Mohorju v bataljonu.

Polde naju je z Ivanom Vovkom že v zgodnjih jutranjih urah poklical nekoliko vstran. Pojasnil nama je, da je na Dovjem pripravljena skupina domačinov, ki se žele priključiti partizanom. Dal nama je nalogo, da se odpraviva proti Dovjemu in se zvečer oglasiva pri Mlakarju na Dovjem. Tu je živela Rabičeva družina in do odhoda v partizane tudi Jaka Rabič, znani predvojni komunist. Tam naju bodo čakali. Z njimi bi naj naredila nekaj akcij, nato pa se skupno z njimi vrnila na Potoške rove. S tem bi Nemci obrnili pozornost z Jesenic v Gornjesavsko dolino.

Z Vovkom se nama naloga ni zdela pretežka in brez pripomb sva se odločila, da jo izvedeva. Oborožila sva se le s pištolami. Oba ogrnjena s črnima palerinama sva se podala proti Javorniku in za progo po ozki poti proti Jesenicam (danes je tu speljana Tomšičeva cesta). Tu sva morala biti zelo previdna. Zaradi velikega snega nisva mogla iti preko Javorniškega in Jeseniških rovt. Iskala pa sva tudi čim krajšo pot, saj je bilo do večera le malo časa.

Srečno sva prišla do starega dela Jesenic — Murove. Odločila sva se, da greva od tu naprej proti Hrušici po desni strani Save, po Plavskih travnikih in se s tem izogneva glavni cesti.

Nekje nad Hrušico sva se odločila, da se čez brv čez Savo pri Mlakarju čuvajnici zopet pomakneva na dovško stran. Ni bilo posebnih težav, le večer se je zelo hitro bližal. Ko sva tako nekaj sto metrov šla tudi po glavni cesti, sva kar naenkrat zagledala, da pelje proti nama kamion. K sreči ni bil nihče pozoren na naju in sva nadaljevala pot še nekaj časa po cesti. Kak kilometer pred Dovjem sva zavila na pot, ki pelje proti vasi. Morala sva paziti, kako bova prišla do Mlakarja. Na Dovjem je bila tudi tričlanska žandarmerijska posadka. Najina pot se je srečno končala. Dovolj zgodaj sva prišla do Mlakarjevih. Vovk je hišo dobro poznal, saj je bil večkrat pri Jaku, ki je bil tu doma. Že poleti, ko smo bili nad Dovjem, smo se z Jakom nekajkrat srečali. Ta čas je bil že nekaj tednov v partizanih v Selških hribih. Kasneje se je priključil kokrški skupini Cankarjevega bataljona.

Ko sva z Vovkom prišla do Mlakarjevih, je bil tu že pravi vojni štab. Poznalo se je, da je eden od vodilnih Jakov brat Lojze. Kot bivši aktivni jugoslovanski podoficer v mornarici je dovolj dobro obvladal vojaške veščine. Delal je v jeseniški železarni. Ob kapitulaciji Jugoslavije se je umaknil domov na Dovje. Poleg njega je bilo tu še nekaj drugih domačinov.

Veliko se je govorilo, da je ves Bohinj in gorjansko-blejski kot pokonci in da so vsi moški odšli v partizane. Tam, da je Bokali, ki je uspešno izvedel vse naloge in da bo vsa ta vojska sklenila obroč skozi Radovno s partizani v Mojstrani.

Z Vovkom, ker o tako široko zasnovanih akcijah nisva bila natančneje seznanjena, sva se skušala bolj prilagoditi pripravljenim načrtom. Nisva jim hotela kvariti njihovega velikega optimizma. Določeni so bili že vodje skupin. Midva sva se dogovorila, da bo Vovk odšel s skupino razorožit žandarje, ostale skupine pa so vodje že imele določene. Jaz pa bi ostal pri Mlakarju in od tu usklajeval akcije.

Načrt je bil obširen. To noč naj bi razorožili žandarje, požgali most v Belci, zažgali železniško postajo, na železnici in cesti onemogočili promet s tem, da bi požgali dreve ob njih, v Mojstrani pa bi razorožili graničarsko posadko in napadli njihovo postojanko.

CIMPKOVA DOMAČIJA KJER SO SE V TEŽKIH DNEH OD APRILA 1941 DO APRILA 1942 SHAJALI POSVETOVALI IN ODLOČALI O POMEMBNIH ZADEVAH VODITELJI OSVOBODILNEGA BOJA NA GORENJSKEM

Spominska plošča na Cimpkovi domačiji na Potokih

Moja naloga je bila, da usklajujem akcije, sprejemam poročila o poteku in se največ časa zadržujem pri Mlakarju.

Se pred polnočjo je bila večina akcij izvršenih. Pri Mlakarju je bilo kot v pravem bojnem vrvežu. Počutil sem se nekoliko nelagodno, saj sem bil v tej široko zasnovani akciji bolj usklajevalec, čeprav še nisem imel posebnih vojaških izkušenj.

Vovku je razorožitev žandarjev v gostilni pri Abruču popolnoma uspela. Skupina, ki jo je vodil, je presenetila žandarje pri večerji. Ostal je le še komandir Kocijanka. Tudi njega jim je uspelo zajeti. Domačini — uporniki so mu natvezili, da se v gostilni tepejo žandarji z domačimi fanti in da naj jih gre pomirit. Nič hudega sluteč je odprl vrata in v trenutku je bil vkljenjen. Pobrli so vse orožje, obleko in nekaj obutve. Razbili so nekaj pohištva, odnesli radijski aparat in uničili Hitlerjevo sliko. Zaplenili so tudi brzostrelko, sedem pušk, tri pištole in večje število bomb.

Tudi v Mojstrani je bil načrt dobro pripravljen. Zopet sta bila med prvimi prostovoljci Vovk in Rabičev Lojze.

Jaz sem seveda moral ostati na Dovjem, saj so se nekatere akcije še odvijale. Nadaljevali so še z žaganjem dreves na progo in cesto. Večina tistih, ki so že končali, so se vračali na zborna mesto. To je bilo nad vasjo. Nemški komandir Kocijan-

ka se ni mogel načuditi in razložiti, odkod to noč tolikšna uporniška moč. Dovški in belški fantje in nekateri iz Mojstrane so se to noč res izkazali in nikjer ni bilo čutiti niti najmanjšega strahu ali pomišljanja.

To je bil pravi upor proti okupatorju; to je bila vstaja vseh domačinov; mogoče so le žene nekoliko razmišljale o tem, kako se bo to končalo. Govora je bilo o vsesplošni vstaji. Tudi vstaja na Dovjem naj bi bila del vsesplošne vstaje na Gorenjskem. Med uporniki so se širile različne govorice.

Jaz sem bil seveda preveč okupiran z mislijo, kaj je sedaj treba storiti po vseh teh akcijah.

Zvedel sem, da se akcija v Mojstrani ni posrečila. Nemški graničarji so lahko ugotovili, ali bili opozorjeni, da se na Dovjem nekaj dogaja in da tudi v Mojstrani ni tako kot običajno.

Ko se je Vovk s skupino približal graničarski karavli je pričelo pokati. Že ob prvih streljih je padel Lojze Rabič, eden glavnih vodilj uporniških skupin.

Ko so uporniki v Mojstrani uvideli, da je njihova akcija izdana, jim ni kazalo drugega, kot da se umaknejo. Pavlešova domačija, ki je bila to noč središče mojstranskih upornikov, je po tragičnem dogodku ostala prazna.

V tem času je bilo slišati tudi iz smeri Jesenic brnenje nemških avtomobilov. Uporniki, ki so bili pod Dovjem še vedno na delu in v zasedi, so izstrelili na njih nekaj streliv, da so se Nemci umaknili nazaj proti Jesenicam.

Vse te nočne akcije v Gornjesavski dolini niso mogle ostati neopažene. Sicer je žandarmerijski telefon onemel, pa vendar so Nemci na Jesenicah morali nekaj zaslutiti, da so poslali v to smer izvidnico.

Tako so bile v glavnem vse predvidene akcije izvršene, le mojstranska železniška postaja ni bila požgana in graničarji niso bili razoroženi. Bližalo se je jutro in potrebno se je bilo odločiti. Ostal sem sam brez zveze z Vovkom in s članom okrožnega komiteja, ki bi to noč te akcije moral spremljati in držati zvezo s četo. Tako se nisem mogel z nikomer pogovoriti ali usklajevati nadaljnje dogajanje. Z Vovkom, s katerim bi morala to noč vse akcije voditi, sva vse premalo vedela o načrtih, ki jih je pripravljval okrožni komite prek Marjana Kavalarija. Kasneje po več letih je nekdo celo pojasnjeval, da je imel nalogo zaustaviti akcijo na Dovjem, pa da mu je Lojze Rabič takrat dejal, da akcija sredi poteka ni možno več ustaviti.

Odločiti sem se moral hitro. Pustiti vse te ljudi na milost in nemilost Nemcem, bi bila prava tragedija in nesmisel. Zavedal

Cimpkov oče je bil eden prvih na Potokih, pri katerem so se ustavljali organizatorji narodnoosvobodilnega gibanja na našem območju

Panika

Postavil si mavrico
in gledal svoje
rdeče, rumene, zelene
in modre postave.
Hodil si po mehki travnati ruši
in poslušal pesem žanjic.
Videl si sanje mladosti,
kako ptice želja
letajo v neskončnem prostoru.
Bil si velik in srečen.

In potem se je zgodilo
nekaj vsakdanjega:
v tvoje prostranstvo
so vdrla oči lačnih hijen,
raztrgale barve,
ustavile sanje mladosti!

In v tebi
se je sesulo veselje...
V resnici se je barvam
tvojih oči
razkrilo še črno in belo.

Sonce in smeh

Spet je končano,
spet se vracam
na svoj odmerjeni prostor.
Za mano je jata
besnih živali.
Njihove sence
prebadajo ostrino sovraštva.
Moj hrbet
zaustavlja hude nakane.

Boleče osti
ovirajo ritem korakov,
a na mojem obrazu
sonce in smeh
odlično igrata svojo vlogo.

V moje dlani

V dlani
mi naletavajo
listi besed,
kakor prve snežinke
v pozni jeseni.
A ne čakam
igre neba.
Moje oči
so uprte v daljavo,
tja, kjer teče
reka iskrenih dejanj.
Pa se vračajo
besede,
hladne in tuje
in iz obratne smeri.
Po zlogih
prihajajo,
boječe in trudne,
kot poražen vojak,
ki upa v človečnost.

nismo se več marali drenjati. Naša sedmerica Slovencev in Hrvatov se je napotila proti večji stavbi na robu vasi. Morda je to kolhozni hlev, smo si mislili, morda bomo našli kakšno staro, pozabljeno kljuse v njem. — Ah, to bi bila pečenka!

Stavba je bila brez oken in vrat. Previdno smo vstopili v temno notranjost, zakaj nihče ni imel luči, da bi svetil. Nekdo je padel in zaklel, tudi ostalim je drselo. Pesek? Led? — Potipamo po tleh in v rokah nam ostane — riž. In makaroni so tudi vmeš! Skoraj bi zavriskali od veselja. Saj smo zašli v pravo pravcato skladišče hrane. Pravzaprav — na ostanke skladišča. Vojska pred nami ga je že temeljito razdejala in odnesla vse, kar se je odnesti dalo. O tem so pričale prazne, raztrgane vreče, razbite buteljke, kosi rdeče obarvanega ledu, ki je bilo včasih vino.

Po dolgem iskanju smo med kupom praznih vreč le našli eno polno — polno makaronov. Vreča je bila težka, zato smo jo zgrabili vsak na svojem koncu in odnesli v najbližjo bajto. Gospodinja nas je najprej neprijazno premerila izpod čela, ko pa je zagledala vrečo, se je brž omeščala in nas spustila noter. Od nekje je pričarala kotel, nalila vanj vode in razpihala ogenj na ognjišču. Polegli smo po kotih in zadremali, vendar pa nas je kaj kmalu predramil vonj po makaronih, ki so se kadili iz krožnikov na mizi. Sele zdaj smo se zavedeli, da nismo sami v hiši; že prej so bili tukaj trije italijanski oficirji: poročnik, kapetan in major. Na ves glas so preklinjali: »Porca Russia, porci Slavi, maledetta guerra!« Sele ko so zagledali kadeče makarone na mizi in se začeli basati z njimi, so utihnili.

Ker se nam je zdelo škoda, da bi komaj načeto vrečo makaronov prepustili osvraženim oficirjem, smo naslednji dan zjutraj nekje staknili konja in sani, naložili nanje vreče in se odpravili proti zahodu. Konjiček — dali smo mu ljubkovalno ime Petruška — je vlekel kot za stavbo vse do večera, ko smo prišli v Kupjansko. Mestece je bilo polno ubežne vojske — madžarske v rjavih uniformah in ruske belogardistične v črnih. Našli smo prostor za spanje in celo hlevček za konjička, kar nas zmoti madžarski oficir z dvema oboroženima vojakoma in nas požene ven, češ da je tu madžarski sektor in da so vse hiše rezervirane za madžarske vojske. Ne ostane nam drugega, kot da spet zaprežemo konjička v sani in odrinemo naprej iskat drugo prenočišče.

Mrzel veter pihava, zavijamo se v odeje in plašče, samo nosovi in oči nam gledajo iz cunj. Najdemo se pred prazno, na pol porušeno železniško postajo v Kupjansku. Na tirih stojijo zarjavele lokomotive in vagoni. O, ko bi se našel kakšen vlak, ki bi nas odpeljal domov, se zasanjamo. A nič ne pomaga, spet moramo na cesto. Naš Petruška spredaj, mi za njim. Tako celo noč, dokler se nismo proti jutru ustavili v neki vasi, petnajst ali dvajset kilometrov zahodno od Kupjanske. Popadali smo po tleh in zaspali kot ubiti. Na Petruško smo kar pozabili. Na srečo so se zanj pobrigali domači; privezali so ga v hlev in mu dali sena.

Popoldne, ko smo se zbudili, so nam povedali, da je do Harkova, drugega največjega mesta v Ukrajini, še osemdeset kilometrov. Njim se to ni zdelo veliko, nam pa.

Že v Kupjansku smo sklenili, da bomo spremenili naš potovalni sistem — in sicer tako, da bomo potovali ponoči, podnevi pa spali. Tako nas ponoči vsaj ne bojo metali iz prenapolnjenih hiš, smo si mislili.

Na poti v Harkov smo se še večkrat ustavili. Imena vasi, v katerih smo spali, so mi v teh desetletjih, ki so od tedaj minila, večinoma že ušla iz glave. V Lugujevu smo sklenili, da si bomo privoščili nekaj več počitka, da bi se nekako poskušali znebiti zmeraj hujše nadloge — uši, ki so nam grozile požreti nas pri živem telesu, če se jim ne bi postavili po robu. Še sreča, da v

vasi ni bilo Madžarov, tako da smo se lahko v miru posvečali iztrebljanju uši. Nekoč, ko mi je bilo že dovolj tega neznoznega gomazenja pod obleko, sem se slekel do pasu, v najhujšem mrazu stekel do latrine na dvorišču in otepel obleko ob deskah. Verjemite ali ne — sneg pod deskami je počrnel od uši.

Naš Petruška še zmeraj pridno vleče sani naprej, toda zdaj niso več tako težke, kajti vreča z makaroni je že skoraj prazna. Bližamo se Harkovu. Zmeraj več civilistov srečujemo na cesti — z bundami, kučmami na glavah in škornji na nogah. Marsikdo vleče s seboj sani, naložene z oblekami, blagom, družinskimi dragocenostmi in če bi jim prebrskal žepe, bi pri večini našel zlatino in denar. Vse to, zanje zdaj nekoristno robo, nosijo kmetom na podeželje, v upanju, da bojo zanj iztržili kaj za podzob. V času pomanjkanja zlato dostikrat ne pomeni nič, kruh pa vse. Tisti, ki imajo srečo, se vračajo otovorjeni z vrečami krompirja, zelja, žita in moke, nekateri tudi s kosom svinjine ali govedine. Gledajo nas nezaupljivo in izpod čela, kot da bi se bali, da jim bomo kaj vzeli. V Harkovu, polnem nemških vojakov, jih nestrpno pričakujejo njihovi lačni svojci. Mesto je kot mravljišče; sliši se brizganje piščalk, rezka povelja, vzkliki. Za nas, ki bežimo, se nihče več ne zmeni; za Nemce ne obstajamo več, tudi za Sovjete ne.

Novo leto 1943. je minilo, ne da bi se spomnili nanj, kaj šele, da bi ga praznovali. Dovolj smo imeli resnejših skrbi, kdo se bo zdaj še brigal za praznike. V Ljubotinu, kakih deset kilometrov zahodno od Harkova, naletimo na naše oficirje. Klavarno iz gledajo. Nihče jih ne pogleda, nihče jih ne pozdravi. Gledam komandanta divizije Casserie in se spominjam, kako je na paradi v San Remu strumno stal ob samem princu Umberto, ves oblit z epoletami. Kakšno nasprotje — tista bleščeča parada in ta naš klavrni beg!

Vrečo z makaroni smo spraznili. Da bi obnovili zalogo hrane smo blizu Ohtirke iz Jarka ob cesti potegnili crknjeno, zmrazjeno mulo. Bila je trda kot kamen in skoraj bi skrhalo sekiro, preden smo od nje z velikim trudom odsekali nekaj najbolj užitnih kosov in jih naložili na sani. No, Petruška je zdaj spet imel kaj vleči!

V prvi polovici januarja smo. Na begu pa smo že od 20. decembra in za nami je že več kot 500 km poti. Sušlja se, da bo kmalu spet začela delovati organizirana preskrba s hrano, do takrat nam bo pa to meho ravno prav prišlo. Ampak samo od mesa se tudi ne da živeti. Ženska v neki vasi, pri kateri smo prosjačili za hrano, nas je napotila na polje, kjer naj bi bilo združeno skladišče krompirja. Vzeli smo vrečo in se napotili proti zasneženi gomili sredi polja. Na vrhu gomile je bila luknja, v njej lestev. Drug za drugim smo se spustili po lestvi navzdol. Na dnu jame so ležale gomile krompirja, toda če si v gomilo brcnil, je zažvenketalo kot če bi brcnil v gomilo orehov ali kamenja. Krompir je že bil, krompir — ampak zmrazjen. Tisti, ki so se pred nami potikali tod okoli, si kajpak niso oteževali posla s tem, da bi zamašili luknjo za sabo in mraz je tako opravil svoje. Še sreča, da je krompir zamrznil samo na površini, znotraj kupa je bil še dober. Brž smo napolnili vrečo in šli nazaj v vas. Imeli smo božansko gostijo: na pol kuhano konjsko meso (le kdo bo čakal, da bi se skuhalo do konca) in krompir v oblicah.

Naslednje jutro: spet naprej. Ustavimo se šele v Romnyju. Romny naj bi bil nekakšna prelomnica na naši poti: konec paničnega neorganiziranega bega, začetek organiziranega umika. Tu naj bi opravili nekakšno inventuro: prešteli mrtve, ranje-

(Nadaljevanje na 28. strani)

odprk zakadimo se noter popadamo po tleh in zaspijmo kot ubiti.

Ko se v poznem jutru zbudimo in vprašamo: za hrano, nam hišni gospodar, stavec z dolgo belo brado odgovori: »Nema kartoške, nema hljeba, nema malako, Germanci sve zabrali.«

»Mi nismo Nemci, niti Italijani, mi smo Jugoslavlani,« mu razložimo, »prisiljeno mobilizirani v okupatorsko vojsko.«

»Jugoslavlci!« je vzkliknil stavec in obraz se mu je razjasnil. Potem je prišlo še dekletje, njegova hči ali vnukinja, radovedno nas je gledala s svojimi rjavimi očmi. Potem je izginila v kuhinjo, stavec pa je odmaknil omaro, odprl nekakšen pokrov v podu, in se po stopnicah spustil v podzemlje. Vse kmečke hiše v Ukrajini imajo nekakšno podzemsko kaščo, kamor spravljajo ozimnico. Med vojno so jim te kašče služile kot odlično skrišališče za hrano, dragocenosti, pa tudi za ljudi, če je bilo potrebno.

Stavec se je vrnil iz kašče s politrsko steklenico vodke in nekaj starimi izvodi Pravde. »Tovariši Jugoslavlci!« nas je nagovoril, »pokusit trške ruske vodke, a zatem zakurit trške ruske mahorko.«

No, tudi tobak je tukaj. In pa vodka, kajpak. In vse to na prazen želodec. Smrtna kombinacija! Že po prvem požirku, že po prvem dimu, se mi je zvrtilo. Iz kuhinje se je slednjič vrnila hči — s skledo boršča v rokah. — Kakšno razkošje! Več kot deset dni se že nismo pošteno spočili, več kot deset dni nismo dali nič poštenega v usta in ni čudno, da smo se zdaj počutili kot kralji. In za borščem nam je Anjuša — tako je bilo namreč ime dekletu — prinesla na mizo še krompir, zelje in meso — pa kruh, seveda.

»Vojna njet harašo,« je med jedjo pristavil stari. »Hitler in Stalin njet harašo!« Stalin ni dober. — Tako izjava iz ust preprostega kmečkega človeka me je presenetila.

Zahvalili smo se za prijazno postrežbo in se poslovili (jaz z Anjušo še posebej) in šli naprej. Zunaj je divjal snežni metež. Na cesti smo se znova priključili raztrgani koloni bežečih vojakov.

Hodimo in hodimo, sneg pa kar naprej pada in pada. Hodimo dvajset, hodimo trideset kilometrov, a nikjer nobenega zavetja, nobene hiše, kjer bi se odpočili. Mraz pa tak, da nam v njem še opravljanje male potrebe povzroča težave. Nekje iz kolone zaslišim besedo »natalex.« — Ja, božjo je — in mi ga tukaj lepo praznujemo!

Oglasi se šum motorjev. S stranske ceste pred nami se vije dolga motorizirana kolona. Madžari? — Ne, Nemci! Torej tudi Nemci bežijo?! Kdo bi si mislil! Avtomobilke hupe nestrpno trobijo, a nihče se ne zmeni zanje, nihče se ne umakne s ceste. Kolona transportnih avtomobilov nekaj časa stoji in trobi, potem pa se zasliši rezko, nemško povelje, avtomobili poskočijo kot vzpodbodeni konji in se zarinejo v množico na cesti. Zaslišijo se kriki, stoki, kletve. In šele, ko do smrti povozijo nekaj vojakov, se kolona beguncev razmakne in naredi prostor vozilom. Z zavistjo in sovraštvom motrimo Nemce, ki se vozijo mimo nas: zaviti so v volnene odeje, marsikomu tiči na glavi kučma, ki jo je bil snel z glave ubitemu ruskemu mužiku. Kdove, koliko naropanega blaga še skrivajo v svojih vozilih, koliko hrane! Ob misli na to smo postali še bolj lačni.

Italijani mahajo z rokami in kažejo v svoja široko odprta usta. »Pane! Pane!« vpijejo. »Kruha, kruha!« Potem se trumoma začnejo obesati na vozila, češ, vsaj peljemo se lahko z vami, če nam že ne morete dati jesti. Nemci so s puškinimi kopiti odgnali vsiljivce. Z razbitimi glavami, polomljenimi rokami, okrvavljeni, se Italijani prevračajo s tovornjakov. Kolona tovornjakov se izgubi v megli in spet ostane samo na cesti.

V prvem mraku pridemo do neke vasi. Kolona se razkropi, vsak si išče prostor, kjer bi se lahko najedel, napil in na toplem prenočil. Podobni smo potnikom na vlakcu, ki tavaajo od kupeja do kupeja iščejo prost sedež. Končno le najdem neko hišo na koncu vasi — prazna je. Zlekнем se na tla zraven postelje. Postelja je sicer prazna, a domači lahko vsak čas pridejo od kod, jaz pa sem le nevaljen gost. Se sreča, da so bila vrata odklenjena — pred bežečo vojsko jih tako in tako nima smisla zaklepiti.

Ležec na tleh se obrnem na bok in kaj vidim: temno senco in dvojne oči, ki me gledajo izpod postelje: človek ni, ker ima parklje, pujske ni, pes pa tudi ne. Pogledam malo bolj: teliček je! In kjer je tele, mora biti tudi krava, sem si rekel. In kjer je krava, je tudi — mleko! Koliko časa že nisem okusil mleka — že cele mesece ne.

Odprejo se vrata in pred seboj zagledam starejšo, slabo oblečeno žensko. Njen pogled drsi po speh in napol speh telesih po tleh, in ko se ustavi na meni, rečem: »Mleka!«

»Nimamo ga,« reče ženska. »Nemci so nam vzeli kravo.«

Sočutno pogledam telička. Ubogi revček, saj se zate ni mleka.

In oba s teličkom v razočaranju zaspi-va.

Zjutraj me je vrglo iz sna hrumenje letalskih motorjev. Skočim k oknu: ne niso bombe, letaki so. Že na fronti ob Donu so nas Sovjeti zasipali s tem materialom, vendar so nam naši oficirji zagrozili, da bo vsakdo, ki bo prebiral sovražne letake, postavljen pred vojno sodišče.

No, zdaj so razmere drugačne. Na listkih, ki jih je odvrlo letalo je — v brezhibni italijanščini — pisalo nekako takole: VOJAKI, PRIPADNIKI 8. ITALI-JANSKE ARMADE, VAŠ POLOŽAJ JE BREZUPEN. VAŠI VODITELJI VAS ZENEJO V SMRT. UPRITE SE JIM IN POJDATE DOMOV!

Saj gremo, samo kdaj bomo prišli — in kako! V tej strašni ruski zimi, lačni in slabo oblečeni, pa še brez vsakršnih prometnih sredstev povrhu. Najbližje mesto je Har-kov. Koliko imamo še do tja? Sto, dvesto kilometrov? Preden pridemo do njega, lahko že vsi poginemo od lakote in mraza, ali pa nas Sovjeti zasujejo z bombami.

Odpravimo se naprej. Skozi meglo posije sonce — blede zimsko sonce, ki nas ne more ogreti. Pred nami zasnežena cesta, nad nami hrumijo letala. Ne bojimo se jih več. Rusi vedo, da bežimo domov, le zakaj nas bi še lovili. Kam bi s tolikimi ujetniki? S čim bi nas hranili? Kje bi nas nastanili?

Poleg lakote in mraza se nas je začela lotevati nova nadloga — uši. Saj ni čudno — že tri tedne se nismo umili in preoblekli in vsako noč smo se gnetli po hišah. Američani so v drugi vojni odhajali na evropska in azijska bojišča do zob oboroženi ne samo z orožjem, pač pa tudi z raznimi praški proti mrčesu in cepljeni proti najrazličnejšim nalezljivim boleznim. Mi pa nismo imeli nič, še vode ne, v kateri bi se lahko umili in oprali svoje umazane cunje.

In tako hodimo naprej s praznimi nahrbtniki in praznimi želodci, samo uši se zmeraj bolj redijo in zmeraj več jih je. In mraz postaja zmeraj bolj neznosen. Grize nas v nos, v lica in celo v roke in v noge — kljub dvojnimi rokavicam in nogavicam. Ustaviti se ne smemo niti za hip — zmrmli-li bi. Čevlji so nam otrdili na nogah kot konzervne škatle, in tudi noge v njih postajajo že trde. Opetekamo se naprej kot neme sence. Tudi največji zgovorneži in duhoviteži so že zdavnaj utihnili in otopeli za vse okrog sebe. — Ali pa so se zamaknili v sladke sanje o toplem počivališču, kosu kruha in skodelici vročega čaja.

Spet naselje pred nami — končno! Ni nas več vlelo k majhnim pritličnim hišam,

ANDREJ KOKOT

Pustite me

Pustite me, ne trgajte me vonju zemlje, pustite me na tleh, da sam spoznam plačilo molka.

Moj jezik je zaraščen v izsušene grude zemlje, oči razprte urni poti mravelj, srce pripravljeno ostrini kose.

Pustite me, ne rahljajte svežih korenin. Ne kršite pravil svobode!

Popolnost

Vse so zmetali v eno retorto. Potem izumili čudežno formulo in ji predali oblast. Zdaj vse poteka sinhrono, samodejno. Odgovornost je avtomatizirana. Očetje izuma se lahko gredo mačke in miške. Pa bo kljub temu vse teklo precizno. Celo napake občutka postopek sproti odpravi. To je višek dosežka, To je popolnost! Zdaj se svet lahko drugače zasuka, pa bo kljub temu vse teklo po starem!

Bolečina

Kamen molka mi je predramil ravnovesje. Z zadušnim krikom na jeziku dihan tišino prezira. Večnost otopelih besed mi oči obzorje. Bolečino morijo kaplje žgoče zavesti. Vročina blato spreminja v prah. Veter odnaša sledove dogodka. Pesek zasipa resnico vzroka.

Kolikokrat

Kolikokrat bom še stopil pred vaša obličja, kolikokrat ponovil svoj smeh in jezo, svojo resnico? O vem, vaša doslednost je strašna, potrpežljivost neskončna. Pogledajte: ves se razkrivam, sleherno vlakno svojega tkiva dajem vašim žejnim očem. Vse svoje besede polagam na mizo razsodbe. In kaj še želite? Moj jezik je zdavnaj iztrgan.

Postavite vendar piko in proglasite konec poglavja.

sem se, da je edini izhod — odhod v partizane. Ob sebi sem sicer imel nekaj znanih političnih delavcev, kot sta bila to Tone Sifer, znan predvojni revolucionar in dr. Miha Potočnik, znan po sodelovanju v naprednem delavskem gibanju in ki je skupno z dr. Alešem Stanovnikom in drugimi pomagal pri izdaji in utrjevanju Našega kovinarja, glasila jeseniških naprednih delavcev — revolucionarjev, pa vendar sem se v tem trenutku moral odločiti sam in tudi dovolj odločno poseči v razna razmišljanja. Tu so bili tudi možje in fantje ter očetje, ki so vedeli, da se Nemci lahko znesejo nad njihovimi družinami. Odločitev, da se še pred jutrom umaknemo vsi v Dovške rovtve, ni nihče nasprotoval. Tudi oboroženih je bilo čez dvajset. S seboj smo odnesli vse zaplenjeno orožje iz žandarmerijske postojanke, tudi brzostrzelko, ki jo je sedaj nosil nekdanji jugoslovanski granicar Tihomir Vučkovič. Nekdo je tudi obul nove žandarske škornje.

Prišel se je umik v rovtve nad Dovjim. Prednji v koloni so imeli dovolj opraviti z globokim snegom. Snežna odeja je bila v tem času v hribih že zelo debela. Vedeli smo, da bomo v svilih in vrseh, kamor smo se napotili, našli dobro streho in tudi dovolj sena.

Prišlo se je že daniti. V dolini smo slišali sopihanje prvega jutranjega vlaka, ki je prihajal iz Kranjske gore. Moral se je ustaviti pred podrtimi drevesi. Toda s svojo močjo in pomočjo delavcev, ki so morali pomagati odstranjevati drevje, je vlak končno le odpeljal proti Jesenicam; to jutro seveda brez Dovžanov in Mojstrančev.

Malo kasneje, ko smo bili že skoraj na Vrseh, smo zaslišali brnenje avtomobilov, prav tako s smeri Kranjske gore. Dolga kolona avtomobilov se je ustavila pred požganim mostom v Belci. Po krajsšem postanku se je kolona obrnila in vrnila proti Kranjski gori. Kasneje smo zvedeli, da je bil v koloni Gauleiter Reiner, ki je ta dan nameraval priti na Gorenjsko. Zaradi požganega mostu se je moral vrniti v Celovec.

Zasopli smo gazili po globokem snegu. Kolona več kot sto mož se je že v zgodnjem dopoldnevu le znašla na Vrseh. Tu je bilo nekaj svilih, ki so bile dobro založene s senom. Seveda je bila prva naloga, kako to veliko skupino ljudi organizacijsko povezati in urediti ter določiti odgovorne ljudi za disciplino in red. Zdalo se mi je najprimerneje, da vso skupino organiziram v četo. Nekdo je dal tudi predlog za njeno ime. 17. decembra je bila tako nad Dovjim ustanovljena Triglavsko četa. Sestavljali so jo domačini z Dovjega, Belce in Mojstrane. Iz Mojstrane le tisti, ki se niso udeležili akcije na graničarsko karavlo. Kdo naj sedaj četo vodi? Sam sem bil mnenja, da sebe izločim iz vodstvena kadra, pač pa še naprej svetujem, pomagam in tudi končno odločam. Izbrali smo Miha Potočnika, ki je bil znan tudi kot dober planinec za komandirja in Toneta Siferja za politkomisarja. Prepričan sem bil, da sem tako opravil eno od pomembnih nalog.

Po nekajurnem počitku so pričeli že nastajati manjši zapleti in pričela so padati razna vprašanja. Seveda na vsa nisem znal odgovoriti. Sam pri sebi sem zaključil, da je nujno čimprej četo združiti z Jeseniško, toda to je bilo tudi za mene samega veliko vprašanje, kako več kot sto mož varno pripeljati pod Stol. Večina jih je bila neoboroženih. Zaloga hrane je bila majhna.

Nekdo od domačinov, ki je prišel za nami, je pričel pripovedovati, da so že prišli pod Dovje Nemci in da grozijo, da bodo požgali vas, če se žandarji, ki smo jih vzeli s seboj, ne vrnejo. To je bilo že prvo vprašanje; zelo kočljivo in nisem se smel prehitro odločiti.

Posvetoval sem se s komandirjem in politkomisarjem, Potočnikom in Siferjem.

Ni mi bilo vseeno, kakšno usodo bo doživela vas in vaščani. Težko sem tudi obvladal vse, ki so tega jutra prišli na Vrse in se zadrževali po svilih in imeli tudi dovolj časa za premišljanje. Čeprav se s Potočnikom in Siferjem prej nisem osebno poznal, sem dobil v njiju zaupna sodelavca. Moral sem se posvetovati z njima natančneje, saj je bilo že kasno popoldne, še posebej, ker je ponovno prišel nekdo iz doline z ena kima sporočilom kot prvi, ki je prišel že dopoldne. Ta je poleg nemške grožnje povedal še to, da nas roti mojstranski župan, da žandarje čimprej izpustimo in da naj se tudi ostali vrnejo, ker se jim ne bo nič zgodilo. To sporočilo je pri nekaterih že sprožilo pomisleke, ki niso preveč spodbudno vplivali na razpoloženje. O tem pozivu so bili nekateri seznanjeni že prej kot jaz. Govora je bilo tudi o streljanju tridesetih talcev, če se žandarji ne bi vrnili.

Bil sem pred težko odločitvijo. Z nikomr od članov okrožnega vodstva in vodstva Jeseniške čete se nisem mogel posvetovati. Odgovor in rešitev sem našel v razgovoru s komandirjem Potočnikom in politkomisarjem Siferjem. Potočnik je tudi dobro obvladal nemščino. Predlagal je, da žandarje izpustimo in bil pripravljen tudi iti z njimi, da bi pred nemškimi oblastmi vso nočno akcijo nekako omilil in kar je glavno, preprečil požig vasi in streljanje talcev. Potočnik je predlagal, da bi se izgovarjal pred Nemci tudi s tem, da je on »rešil« žandarje in tako tudi omilil svojo krivdo, ker se je odločil za vstop v partizane. Tudi žandarji so bili s takim odgovorom sporazumni, bil pa je to tudi pogoj za njihovo izpustitev. Dogovorili smo se še, da bo taka tudi vsebina poročila, ki ga bo pripravil komandir Kocijanka. Kocijanka se je tega dogovora tudi držal in poročal je tako, kot je bilo dogovorjeno. Njegovo poročilo še danes hranimo v našem arhivu, ki smo ga uspeli po osvoboditvi rešiti.

Z Vovkom se danes večkrat pogovarjava o tem nenavadnem dogodku. V tem primeru sem bil zaradi nemškega pritiska primoran izpustiti Nemce, med tem ko je on vodil akcijo za njihovo zajetje. Kako bi se razmere lahko odvijale drugače, je še danes verjetno težko predvidevati, kaj šele takrat.

Žandarje smo proti večeru izpustili in videti so bili presrečni in skoraj niso mogli razumeti, da so prosti. Niso pričakovali takega razpleta. Mi smo seveda takoj po tem morali spremeniti kraj našega bivanja. Odločili smo se za pot proti rovtu, imenovan »Zakelje«. Znova smo se spraševali, kako bi se čimprej premaknili pod Stol. Toda velik sneg in bližina domačega kraja sta nas zadržala nad Dovjim.

Ze naslednje jutro so bile za nami žene nekaterih mož. Za kraj našega bivanja so zvedele od tistih, ki so čez noč odšli v dolino. To mi je bil tudi dokaz, da bom težko zadržal četo v tej zimi v hribih. Zopet smo se premaknili na drug rovt in si tu skušali urediti taborišče. Vsak dan jih je nekaj odšlo v dolino. Ostali so le še tisti, ki so imeli orožje. Bili smo brez hrane.

Nazadnje jih je ostalo le še okoli 25. Vsi so bili oboroženi. Potrebno je bilo misliti na odhod pod Stol. Do 23. decembra, po enotedenskem obstoju nove čete, se je življenje nekako umirilo. Uredili smo topla ležišča in redno smo stražili ter pošiljali v bližino tudi patroljo. Skušal sem jim razložiti pomen našega boja in vlogo okupatorja. Pojasnjeval sem jim, da naj nemškim obljubam, ki so jih iz doline prinašale žene, ne verjamejo. Nemci so namreč na vsak način hoteli zadržati v dolino še preostale. Posebno vnet je bil v tem mojstranski župan. Izgleda, da je celo verjel obljubam. Kasneje je naredil samomor, ko so začeli upornike zapirati in se prvo skupino že ustrelili kot talce. Izgleda, da ga je to tako prizadelo in da mu je bilo žal fantov in mož, ki so se prav zaradi njegovega zagotavljanja vrnili v dolino.

Tega večera, 23. decembra, so šli nekateri v dolino po hrano. Naslednji dan naj bi se preostali odšli pod Stol. Vrnili so se že precej pozno, toda brez hrane. Že po prvih pojasnilih sem jih razumel, da so se tudi oni odločili za povratek v dolino. Povedali so, da jim hrane nihče več ne da in da so vaščani zaradi stalnih groženj preplašeni in ustrašeni. Skušal sem jih še poslednjič prepričati, da naj Nemcem ne verjamejo. Seveda pa sem bil v svojem prepričevanju le premalo prepričljiv in prešibak; pa tudi nobenih natančnejših pojasnil glede nadaljnega partizanskega boja jim nisem mogel dati. Tudi prepričiti jim tega odhoda nisem mogel.

Vsi so dali zagotovila, da se bodo takoj vrnili, kakor hitro se bo pokazalo, da je v dolini prenevarno. Zakepali in poskrili bodo tudi orožje, da ga bodo lahko zopet uporabili, ko bo za to primernejši čas.

Poslovlili so se od mene in trojice, ki je ostala z menoj. Ostala sta Jože Koder in Ivan Reven, oba rojaka s Primorske in eden od domačinov. Jože je služil na Dovjem za hlapca, Reven pa je delal pri nekem nemškem gradbenem podjetju. Proti jutru so rovt zapustili in odšli v dolino. Nekdo je pustil v kotu tudi hlevček z Marijo in Jožefom. Ta večer je bil namreč prvi božični večer v partizanih. Spomnil sem se polnoč-

(Nadaljevanje na 8. strani)

Matere jeseniških prvoborcev pregnane v Wernfels

nice, h kateri sem še kot otrok ta večer hodil z domačimi.

Tokrat nismo čakali polnoči, kakor je bila navada na kmetih. Zarili smo se v seno in zaspali. Poleg sebe smo imeli vsak svojo puško. Tudi jaz sem prišel do nove »mazverice«.

Zgodaj zjutraj smo vstali, toda bili smo le trije. Se zadnji od domačinov je še pred jutrom odšel. Nismo mu zamerili, tudi jaz sem ga skušal razumeti. Zima, velik sneg in odhod ostalih domačinov so vplivali, da se je tudi on odločil za povratek v dolino.

Po vsem tem, kar se je dogajalo na Dovjem, Belci in Mojstrani, sem se odločil za takojšen odhod pod Stol, vendar tokrat ne po dolini. Tudi Ivan in Jože sta se s tem strinjala.

Tako smo na božični dan, 25. decembra, odrinili proti Jeseniškemu rovtu. Za prvega je bilo v debelem snegu še posebno težko. Bili smo le trije in vsakih 100 metrov ali še manj smo se morali menjavati. V zacetih smo morali celo s prsmi odtrgati težak in moker sneg.

Ves dan smo ga tako gazili in se borili skoraj za vsak meter. Že kasne proti večeru smo se približali Plavškemu rovtu. Tam nikogar nisem poznal. Odločil sem se za manjšo kajžo in poskusil, če bo tu možno dobiti prenočišče, kajti počitka smo bili še kako potrebni. Tudi v železnicah nam je pošteno krulilo, bili smo brez hrane.

Zena in mož sta nas prijazno sprejela. Skuhala sta nam mleko, in prepričani smo bili, da smo prišli k pravi ljudem in da jim lahko zaupamo. Najbolj pa nam je bil potreben počitek. Tudi obleke smo imeli vse premočene. Pospali smo kot ubiti. Zjutraj smo dobili zopet toplo hrano.

Zvečer sem se podal na Jesenice, da bi zvedel, kje bomo našli četo. Tudi za Vovka nisem mogel zvedeti, kje naj bi bil, niti kaj je z njim. Ivana in Joža sem prepračal, da je najbolje, da ostaneta v hiši in da nima pomena, da bi se vsi trije podajali na Jesenice.

Vedel sem, da bom našel na Plavžu pri Jakopu, kjer je stanoval Stane Škapin. Zvezo in pojasnilo, kam naj se podam za četo. S Škapinom se sicer nisva osebno poznala, toda ko sem mu pojasnil nekatere stvari z Dovjega, mi je zaupal. Povedal je, da je bil prejšnji večer pri njem Polde Stražisar in mu je povedal, da je četa neke v bližini Zabreške planine. Tam jih bom tudi našel. Zadovoljen sem bil s tem; kar mi je povedal, še bolj vesel pa sem bil skromne večerje. Bil sem kar pošteno lačen. Tudi počitek bi se prilegal, pa sem se moral čimprej vrniti.

Vedel sem, da bosta Ivan in Jože že nestrpna in zapustil sem prijazno Jakopovo domačijo, ki je bila tik ob pokopališču. Danes stoji na tem mestu moderna visoka stolpnica. Zadovoljen sem se poslovil od prijaznega Škapina.

Bilo je že pozno ponoči, ko sem se vrnil v Plavški rovt. Ivan in Jože sta bila že nestrpna. Prepričan sem bil, da sta premišljevala o preteklih dneh in dogodkih, ki sta jih doživljala po 16. decembru zvečer. Bila sta daleč od svojega rodnega kraja, ki sta ga morala zapustiti, ker so Italijani pričeli preganjati zavedne Slovence. Prijela sta za puške in se zopet postavila v boj za svoje človeške in nacionalne pravice.

Med potjo mi je Jože pripovedoval, kako se je večkrat vračal domov v Rut v Baško grapo in tja prinašal razno tajno literaturo, včasih tudi orožje. Bil je tudi članjen v organizacijo Tigr, organizacijo, ki je na Primorskem združevala vse tiste, ki so se bili pripravljali boriti proti fašizmu tudi z orožjem. Organizirani so bili tudi v Jugoslaviji. Povedal je, da ima doma shranjenih še nekaj pištol in če bo potrebno, bo šel ponje, kar je kasneje tudi storil. Z eno od teh pištol je eden od borcev, ki so prišli v teh dneh v partizane, v

aprilu leta 1942 kaznoval s smrtjo jeseniškega župana Karla Luckmana.

Poslovili smo se od prijaznih gos titeljev in se podali na pot prek zasneženih Jeseniških rovtov in Črne vrha. V Javorniški rovt smo prišli v času, ko se je domačin Anton Žvab-Bogmanov ubil, ko se je s sankami spustil v dolino. Strma in ledena pot ga je zapeljala v smrt. Tudi mi smo se morali podati po tej poti. V Javornškem rovtu se nismo ustavljali, ker smo hoteli čimprej priti na pot, ki pelje iz Koroske Bele proti Valvasorjevemu domu. Imeli smo srečo, da nismo imeli težav niti pri prehodu čez mostiček, ki pelje pri Kajžovih v Trebežu čez Javornik, niti na poti čez Kres. Izgleda, da nemške patrulje v tem času niso bile preveč pogoste, saj jim je strah po decembrskih dogodkih poginjal nekoliko strahu v kosti. Po gorjansko – blejski in dovški vstaji so celo ukiniteli nekatero žandarmerijske postaje.

Tako smo se v zadnjih decembrskih dneh le približali kraju, kjer se bomo pridružili četi. Mimo Valvasorjevega doma smo šli v zgodnjih jutranjih urah. V domu, ki je bil planinska postojanka, je bilo vse mirno in nismo se imeli namen ustavljati, saj nismo vedeli, kdo je lahko ta čas v njem.

Se slabo uro hoje in bili smo na Zabreški planini. Pot od Valvasorjevega doma do Zabreške planine je bila dobro zgažena in poznalo se je, da tu hodi več ljudi. Nismo je mogli zgrešiti. Končno smo bili pri pastirski staji, ki je stala osamljena sredi Zabreške planine. Nekaj časa smo se razgledovali, ko se nam je z gornje strani približal eden od že starih znancev. Veselo in zadovoljno smo se pozdravili. Že po krajšem času smo bili med svojimi. Baragova kočja, počitniški dom ljubljanskih menihov, je postala začasni dom Jeseniški četi. Sele dan ali dva prej so prišli v to kočjo.

Snidenje s starimi znanci je bilo res prisrčno. Tudi Vovk je bil že z njimi. Tudi on je skupino Mojstrančanov, ki so odšli tisti večer, 16. decembra, z njim, odlovil in jih poslal domov. Le njihovo orožje je skril v sneg.

Toliko smo si imeli povedati, da smo si komaj oddahnili. Četo je poleg nas šestih, ki smo prišli z Mohorja, sestavljalo že tudi lepo število domačinov z Jesenic.

V Baragovi koči je bilo res prijetno. Posebno lep je bil razgled proti Bledu in na bohinjske hribe. Nad vsemi pa je kraljeval ponosni in zasneženi Triglav.

Bili smo potrebni počitka, toda Polde – komandir čete, je želel vedeti, kako je bilo na Dovjem in kasneje. V kratkih besedah sem mu moral razložiti, kako je vse potekalo. Kako je bilo z akcijo in v dovških rovtih. Več z Dovjega mu je razložil že Vovk. Polde je bil z informacijo zadovoljen in vesel, da se je vse tako izteklo. Ničesar mi ni očital, niti izpustitve žandarjev.

Že takoj je ocenil, da je bila to velika stvar, na katero ni računal niti on niti vodstvo bataljona, ko nas je poslalo na ta del Gorenjske. Za Dovžane in Mojstrančane pa je celo takoj dejal, da so se v teh dneh kljub kasnejemu odhodu v dolino dobro izkazali in da bo to dejanje vplivalo tudi na nadaljnje nemške akcije in ukrepe.

Da sta vasi Dovje in Mojstrana in naselje Belca množično sodelovali v akcijah 16. decembra, je bilo veliko dejanje. Dogodek je bil tako edinstven, da mu je težko najti primere. Da so domačini vzdržali skoraj deset dni v zasneženih hribih, je bilo dovolj odločno dejanje. Polde je vedel tudi nekaj povedati o vstaji na gorjanskem in bohinjskem območju. Tam, da je Stane Bokal zbral okoli sebe več kot 300 mož in fantov; ustanovil Prešernov bataljon in na Koprivniku je zaviralna slovenska zastava. Tudi tam je debela snežna odeja vplivala, da so možje po končanih akcijah, ki se sicer niso v celoti posrečile, odšli domov.

Vsi so bili posebno veseli prihoda dveh novih borcev. Četa pod Stolom, ki je 15. de-

cembra nastala in bila kar številna, se je po nekaj dneh tudi znatno zmanjšala. Nekaterim starejšim in poročenim je Polde dovolil oditi domov. Tudi pod Stolom je bilo snega do pasu.

Sele sedaj, ko sem si odpočil, sem se lahko malo bolj seznanil z novinci, ki so 15. decembra prišli na Potoške rove.

Srečal sem se z Jožetom Čufarjem (bratom pisatelja Toneta Čufarja), Francem Jerovškom, Ladom Kersnikom, Francem Klinarjem, Alojzom Koračinom, Francem Križnarjem, Ivanom Krmeljem, Tonetom Lončarjem, Florjanom Majhnom, Tonetom Matohom in Cirilom Trilerjem.

Četica, sicer ne preveč številna, pa je predstavljala za ta zimski čas le veliko moralno in politično oporo aktivistom, ki so v tem videli veliko pomoč pri svojem delu.

Potrebni so bili tudi stalni stiki z dolino. Ker je bila četa v bližini vasi pod Stolom, so posamezniki iz vodstva čete zastavljali zveze z nekaterimi domačini. Le ti so opravljali tudi nekatere aktivistične naloge. Okrožni odbor OF in okrožni komite KPS za jeseniško okrožje sta sicer imela že v tem času široko mrežo aktivistov v dolini, pa vendar območje pod Stolom še ni bilo dovolj vključeno v narodnoosvobodilno gibanje. Prav četa pod Stolom je lahko odigrala pri tem pomembno vlogo. To delo pa je moralo biti seveda koordinirano s člani okrožja in rajonskega komiteja.

Na predvečer novega leta sva se podala z Albinom Žemno na Breg, kjer je bivala družina Šmidovih. Bili so med tistimi, na katere si se lahko popolnoma zanesel. Pri njih se je zbirala hrana in druge potrebščine, ki sta jih prinašali Francka in Julka Jensterle. Do tu sta prinašali tudi literaturo, ki so jo natisnili v jeseniški ilegalni tiskarni. Francka je bila poročena s Šmidovim bratom Janezom, ki je bil v tem času v Cankarjevem bataljonu neke v Selški dolini.

Tako se nas je ta večer zbrala pri Šmidovih kar lepa družina. Bil je to moj prvi silvestrov večer v partizanih. Izgledalo je, da se je Albin takrat z Julko že nekoliko bližje poznal. Najbrže je bila to prva partizanska ljubezen. Večer je kar prehitro mineval in veliko smo si imeli povedati. Nismo počakali polnoči, vendar smo si nazdravili z željo, da bi bilo nastajajoče leto tudi leto osvoboditve in da bi srečno prebili čas okupacije. Enake želje sva sporočila preko Julke tudi mojim in Albinovim staršem.

Julko sem prosil, da mi do Šmidovih prinesejo domači smučke, ki sem jih hranil doma v dvornici. Z Julko sva se poznala že iz otroških let, saj sva bila sosedja in sva stanovala v isti hiši pri Smoleju – pri Johani v podstrešnem stanovanju. Lepa in prijetna so bila tista otroška leta in kasneje, ko smo se fantje in dekleta še lahko dobivali in včasih v sobotnih večerih tudi zaplesali na Javorniku pri Muleju ali v Javornškem rovtu pri Žvabu. Julka je bila še posebno prijetno dekle in njena dobra volja je poživila vsako družbo.

V prijetnem kramljanju smo skoraj pozabili, da je vojaka. Toda še pred polnočjo sva se z Albinom po že znani poti preko Rebra nad Zirovnico vračala proti Valvasorjevemu domu. Tu je bila za oskrbnico Kristina Pečar s hčerka Majdo in Zlato. Albin mi je povedal, da nam v vsem pomagajo in jim lahko zaupamo.

Z Albinom sva bila med prvimi, ki sva našim iz doline prinesla noveletne čestitke, ob tem pa seveda polna nahrbtnika hrane in tudi manjših dobrot, predvsem seveda cigarete. Tudi nekaj vina je bilo zraven.

Poldeta je predvsem zanimalo, kaj je novega v dolini. Novice niso bile nič kaj spodbudne. Gestapo je po znanih dogodkih na Jesenicah in v dolini že pričel s posameznimi aretacijami. Hotel je vsekakor zvedeti, kdo so bili organizatorji te velike

In če smo zdaj tekli, to ni bilo samo zaradi sovražnikovih granat, pač pa tudi zaradi neznosnega mraza; da bi se ogreli. Če bi med begom obstali in počivali, bi lahko zmrzili. Rusi so vsekakor dosegli, kar so hoteli: počakali so na mraz in sneg in nas potem zbežali iz rogov.

Borbeni morala v italijanski vojski je bila na psu. Ne od poraza, ne od zmage italijanski vojaki niso imeli kaj pričakovati, beg se nam je zdela še najboljša rešitev. Čemu, na primer, bi se tolkel Sicilijanec, vaje mlilih mediteranskih sapic in dobrega črnega vina? Ali pa vročkrvni Neapelčan s podnožja Vezuva, ki ga čaka doma prav tako vročkrvna žena ali ljubica? Ali Toskanec, vaje lepih vasi svoje lepe dežele in mirnega zatišja svojih gora? Ali morebitni delavec iz Milana in Torina, ki komaj čaka, da spet sede za domačo mizo in sprazni svojo porcijo paštašute, jo zalije s četrtinko vina in se po kosilu zavalja na kavč in prebere časopis? In kaj naj navsezadnje od fašizma, če zmaga, pričakujemo mi, »nezanesljivi« Slovinci in Hrvati? – Mi še najmanj.

In ker ne vemo, zakaj naj bi se borili, smo solidarni in – bežimo. Še zmeraj treskajo granate okoli nas, a na srečo zmeraj redkeje. Po kakih petnajstih kilometrih, ko smo že prepričani, da je najhujša nevarnost že mimo, zaslišim v zraku nekakšen čuden šum. Še preden utegnemo pogledati, kaj je, nas zračni pritisk vrže na tla in nas pokrije z oblakom zemlje in snega.

Več kot pol ure sem ležal tako v snegu, omamljen od eksplozije. Prvo, kar mi je šinilo v glavo, ko sem se ovestil, je bilo veselje ob misli, da sem še živ. S trudom sem premaknil obe roki in nogi: hvalabogu, tudi cel sem še. Prav lahko pa tudi ne bi bil – saj je znano, da je v hudem mrazu marsikomu eksplozija odtrgala roko ali nogo, pa tega še čutil ni.

Dvignem glavo in se razgledam po okolici: nikogar, sam sem. Pogledam pazljivo: negibne črne postave v snegu, kot kup razmetanih polen. No, vse postave niso ravno negibne: nekatere se premikajo, zvijajo, plazijo po snegu, kličejo, hropejo, prosijo za pomoč. Poskušam vstati in se postaviti na noge – a noge: kot dva kosa lesa, še čutim jih ne. »Ne, ne smeš zmzniti,« mi je spreletelo močgane. – Ampak kdo mi bo pomagal, kam naj se zatečem v tem snegu? Veliko jih je, ki so pomoči še bolj potrebni kot jaz. Začel sem telovaditi in hitro hoditi na mestu, dokler po kakih petnajstih minutah le nisem začutil, da mi noge oživljajo. Začel sem hoditi, sprva počasi in negotovo, potem pa, ko so se mi noge do kraja prebudile, zmeraj hitreje. Kmalu sem dohitel zadnje bežeče. Sami neznani obrazi, nikogar iz naše enote nisem spoznal. Ampak kaj to, glavno je bilo vendar to, da sem ostal živ in zdrav.

Prišli smo do neke vasi. Tukaj bom gotovo našel kakšnega iz svoje enote, sem si mislil. Pogledam v prvo hišo, pogledam v drugo, tretjo... Nič, sami neznani obrazi. Vsi rodovi vojske so bili pomešani med seboj: pešadija, artilerija, inženirci, alpinci: eni so spali, drugi so stikali po bisagah za zadnjimi ostanke hrane. Jaz pa še zmeraj tavam od hiše do hiše in iščem svoje tovariše. Ko pa pridem do zadnje hiše v vasi, pa mi je že vsega dovolj, zrinem se noter, si poiščem topel prostorček in zaspi kot ubit.

Zbude me strojnični rafali in hrumenje letal, ki v nizkem letu preletavajo pokrajino. Iz letal so Sovjeti z mitraljezi obstreljevali posamezne skupine bežečih vojakov, ker so se bali, da bi z bombardiranjem prizadejali škodo civilnemu prebivalstvu. V hipu me vrže pokonci; hiša je malone prazna, čeprav sem se še pred nekaj urami komaj komaj zdrenjal vanjo. Tudi jaz stečem ven. Okoli večjega poslopja sredi vasi je zbrano precej vojakov. Veter mi prinese v nosnice vonj po bencinu in še tisti

hip je vzbudil na več koncih poslopja hkrati v zrak ogromen plamen. »Skladišče hrane zažigajo!« vzdikne nekdo. »Bojijo se, da ne bi prišlo v roke Rusom!« – Lepa reč, hrano uničujejo, vojaka pa strda. Kaj bi dal zdaj za porcijo špagetov ali rižote in za požirek ruma ali konjaka!

Mračilo se je že. Toda neprijetnih presenečenj ta dan še ni bilo konec. Z vzhoda se je namreč približevala vasi množica avtomobilskih in tankovskih luči, reflektorji so preiskovali teren na obeh straneh ceste.

»Rusi prihajajo! – Beživa!« je zavpil vojak poleg mene. In bežimo. Hkrati pa mi je malo žal, da ne ostanem v vasi in se pustim ujeti. Vsaj za jesti bi mogoče dobil, si mislim. – No, za jesti kljub temu dobim; vojak, ki hodi z menoj, mi tovariško ponudi nekakšno ploščo iz stisnjenih sončničnih semen. Trda je kot kamen, a sčasoma se le zmehča v ustih. Bolje kot nič.

In tako bežimo. Okoli nas ves čas poka, pa ne toliko od ruskih granat, kot od naših ročnih bomb, ki jih vojaki odmetavajo, da bi laže bežali. Dohitim skupino vojakov in ko zaslišim iz njihovih ust slovensko govorico, se jim pridružim: štirje Slovenci, dva Istrana in en Italijan iz okolice Trsta. Sklenili smo, da se bomo držali skupaj, laže nam bo tako.

Konec decembra. Ne begu smo že štiri, pet dni. Spimo malo, skoraj nič, ker zunaj zaradi mraza ne moremo, po hišah pa je gneča, da se bog usmili. Človek še sesti ne more, kaj šele da bi legel.

Sestega dne pridemo do večjega naselja: Kartmirovka, piše na tabli ob cesti. Tu naletimo na Nemce, ki se nameravajo tod vkopati. Tudi nas hočejo pritegniti v to podjetje, pa jim ne uspe. Kako se boš vkopal v tem mrazu, ko je pod polmetrsko plastjo snega še enako debela plast zmrzle zemlje, tako da krampi kar poskakujejo od nje.

Razkropimo se po hišah. Vsak bi rad čimprej na toplo. A vse hiše so že natrpene s prezeblimi in sestradanimi vojaki, tako da za nas ni prostora. Naša, »slovanska« skupinica se je odločila, da gre po svoje. Šli smo ven iz mesta, v vasi. Vojna je kruta zadeva ne samo za redno vojsko, pač pa tudi za civilno prebivalstvo. Prebivalstvo je bilo do kraja izmoganost: prvič od nemške uprave, ki je zbirala hrano za nemško vojsko, drugič pa od poražene italijanske armade, ki je med begom za sabo požigala skladišča hrane in zdaj ni imela od česa živeti.

Vas je bila skoraj prazna. Vojaštva ni bilo, pa tudi civilistov bolj malo. Iz debelih tramov grajene hiše, so bile podobne čepečim kokljam v snegu. Trkamo od vrat do vrat, a nobena se nam ne odprejo. Sklenili smo, da si ne bomo nobene stvari nasilno prilastili, ampak si bomo skušali hrano in prenočišče nekako izprostiti. Končno le zagledamo luč v eni izmed hiš. Potrkamo, in glej čudo – vrata se odprejo. Pred nami obstaneta starček in starka. Starka ima objokane oči in molek v rokah. Pogledamo v sosednjo sobo, in kaj vidimo – na parah leži mrlič, okoli njega pa se drenja truma žalovalcev in žalovalk. Nehote se umaknemo. Toliko nasilnih smrti smo že videli v teh mesecih, ta smrt pa nas kljub temu (ali pa prav zaradi tega) pretrese.

Spet smo zunaj: prezeblji, sestradani, zaspali. Kar zraven ceste bi posedli in zadremali. A še dobro se zavedamo, kaj bi to pomenilo; preveč smo jih že videli, ki so tako za večno zaspali. Noge nam ledenijo v pretesnih čevljih, oči nam lezejo skupaj, vsi onemogli se opotekamo naprej. Vse dobre sklepe smo poslali k vragu, zatrdno sklenemo, da se bomo ustavili v prvi hiši ob cesti, pa čeprav nam je vdreti vanjo s silo. Začnemo s pestmi razbijati po vratih in začuda se kar takoj prižge leščerba in vrata se odprejo. Niti pogledamo ne, kdo nam je

ANDREJ KOKOT

Če pesnik z doma gre

Kaj se zgodi,
če pesnik odide,
pesmi same pustijo
in dolgo ne pride?

Nekako tako,
kadar maček gre z doma,
pesmi vse križem gredo,
pomeša se verzov kolona.

In kaj vse se potem
še v delavnici verzov dogaja,
je v trenutku tem
bolje, da ne povemo do kraja,

da pesniku ne pridejo na uho
vse šale in spake,
ki jih pesmi zavoljo njega počno,
da ne omedli zaradi srčne napake.

Kdaj je pesnik žalosten

Če so take zime,
ko ni snega.
Potem ni prave rime
in ne sneženega moža.

Če spomladi
samo lije
in se še ptički nimajo več radi,
tudi pesnik nima melodije.

Če je še poleti
z vremenom vse narobe,
s počitnicami ni več kaj početi,
tudi pesmi vse gredo po gobe.

In če v jeseni,
ko vse žanje in je urnih nog,
pesnik sebe več ne ceni,
ker ni izpolnil pesniških nalog.

Kdaj je pesnik vesel

Če ga zjutraj, ko vstane
muza pesniška objame,
pesmi brez težav rodijo
in kot pisani baloni v svet letijo;

če potem otroci kot metulje jih love,
vse s pesmijo v šolo, na delo gre,
učitelj pesmi uporabi za berilo,
mamice žele za praznično darilo.

In če pesnika za nagrado
ljubi in čista staro in mlado
in če za nameček še za žive dni
v mestu svojo ulico dobi...

Kako napišem pesem

Najprej besede po vrsti zložite,
na koncu z i ali a,
vsekakor vedno pazite,
da se bo rima pravilno izšla.

Potem vzemite ščepec soli,
(seveda iste v možganih),
čeprav ob tem malo glava boli –
bo veliko veselja ob verzih ubranih.

Seveda bo pesem prazna, lesena,
če v njej ne bo vsaj malo srca,
sicer bo vse kot zmešana štrana
in tudi volja do rimanja bo naglo ušla.

(Nadaljevanje s 23. strani)

Poletje je že zdavnaj odšlo, globoko v jeseni smo že. Zmeraj bolj sivi in neprijazni so dnevi, zmeraj bolj mrzlo so noči.

Tisti, ki smo ponoči kopali rove, smo bili večinoma oproščeni stražarjenja. Ko pa so bili rovi izkopani in zavarovani, smo začeli stražariti tudi mi. Prva izvidniška straža me je doletela neke noči v začetku novembra. Zemljo je že pokrival prvi sneg in tudi na Donu se je že naredila prva tanka ledena skorja. Ko se je led zdebelil,

ko je bil dovolj debel, da se po njem lahko hodilo,

Jaz pa na straži! Prisluskujem pljuskanju vode pod ledom, opazujem snope bele svetlobe iz žarometov, ki tipajo po terenu in se križajo na nebu. Brž ko zaznajo kaj sumljivega, se oglasijo salve težkih topov, zdaj na naši, zdaj na nasprotnikovi strani. Za nas v prvi bojni črti to obstreljevanje ni predstavljalo nevarnosti; granate so se namreč razstreljevale neke daleč za nami, v ozadju. Nevarnejše pa je bilo obstreljevanje z minometi; mine so namreč letele tik nad našimi glavami — še sreča, da smo imeli rove pokrite z debelo plastjo zmrznjene zemlje in snega.

Nekajkrat je že prav malo manjkalo, da se ne bi nikoli več vrnil domov. Bilo je deloma oblačno. Dodeljen sem bil v nočno patrolo ob reki: spredaj seržant, za njim kaporal in deset vojakov. Sli smo skozi vas in češnjeve nasad in potem po odprti planjavi proti reki. Nenadoma se je izza oblakov prikazala polna luna in skoraj v hipu je bilo svetlo kot podnevi. Z one strani Dona je zaropotala težka strojnica in preorala zemljo okoli nas. Vrgli smo se v sneg, nekaj je bilo tudi ranjenih v noge. — A kako jim pomagati? Če se je kdo premaknil, že je zaropotala strojnica. Trepetajoče od mraza in strahu smo nestrno čakali, da bodo oblaki spet zagrnili mesec in nas bo tema skrila pred nasprotniki z one strani Dona. — Gorje nam, če bi se prej zdanilo! Niti pomisliti si nismo upali na kaj takega.

Spet se je nekdo premaknil in spet je zadržala strojnica. Bili smo prikovani v sneg. Če bi kdo dvignil glavo, bi njegovo življenje ne bilo več vredno prebite pare. Ko smo že kaki dve uri tičali v snegu, so nas le odrešili oblaki, ki so prekrili mesec. Vsi otrpli od mraza smo se postavili na noge, pobrali ranjence in se umaknili v postojanko.

No, pa ostanimo tam, kjer smo začeli — na nočni straži namreč. Tam daleč na jugu je nebo razsvetljeno od eksplozij in požarov; podobno je ogromni ognjeni bakli — in zemlja drhti od bobnenja topov. Tam, kakih 170 km južno od nas, se ta hip odvija ena največjih bitk v drugi svetovni vojni — bitka za Stalingrad. 300.000 nemških vojakov pod poveljstvom generala Paulusa skuša izpolniti Hitlerjev ukaz: Stalingrad mora pasti! — A kaj, ko so tudi na drugi strani rdečearmejci vedeli samo za eno: Stalingrad je treba za vsako ceno ubraniti! Oboji, Sovjeti in Nemci, so se prekleto dobro zavedali pomembnosti te bitke. Če bi Nemcem uspelo zavzeti Stalingrad, bi imeli prosto pot ob Volgi navzdol do Črnega morja in čez Kavkaz. Zavzeli bi naftna nahajališča v bližini Bakuja, ogrožena bi bila Moskva in s tem vsa Sovjetska zveza. Neverjetno, ampak resnično je, kakšno veliko vlogo lahko v vojni igra en sam človek, en sam dober obveščevalec — kot je bil to ruski vojun Sorge, ki je menda od samega nemškega veleposlanika v Tokiu dobil zanesljivo informacijo, da Japonci ne nameravajo napasti vzhodnih predelov Sovjetske zveze, ampak da jih bolj zanima Pacifik in Južno kitajsko morje. Tako so lahko Sovjeti premetili skoraj pol milijona, takojimenovanih »Sibircev« z vzhoda na fronto pri Stalingradu — in prav ti Sibirci

armade. Sibirci so se borili tudi za Moskvo in proti satelitskim armadam: romunski,

madžarski in italijanski. Hitler je imel namreč na ruski fronti več kot 1.200.000 vojakov, vendar so bili ti z izjemo šeste nemške armade razmeroma slabo oboroženi, saj niso imeli dovolj težkega orožja, zlasti tankov in aviacije. Italijanska osma armada je imela sicer močno in dobro artilerijo, a jo je zaradi slabe gibljivosti ob naglem nasprotnikovem prodoru kaj kmalu izgubila. To je bilo konec decembra 1942, ob Donu. V pičlih dveh, treh dneh so jim Sovjeti zaplenili vse topove do zadnjega.

Nekajkrat je že prav malo manjkalo, da se ne bi nikoli več vrnil domov. Bilo je deloma oblačno. Dodeljen sem bil v nočno patrolo ob reki: spredaj seržant, za njim kaporal in deset vojakov. Sli smo skozi vas in češnjeve nasad in potem po odprti planjavi proti reki. Nenadoma se je izza oblakov prikazala polna luna in skoraj v hipu je bilo svetlo kot podnevi. Z one strani Dona je zaropotala težka strojnica in preorala zemljo okoli nas. Vrgli smo se v sneg, nekaj je bilo tudi ranjenih v noge. — A kako jim pomagati? Če se je kdo premaknil, že je zaropotala strojnica. Trepetajoče od mraza in strahu smo nestrno čakali, da bodo oblaki spet zagrnili mesec in nas bo tema skrila pred nasprotniki z one strani Dona. — Gorje nam, če bi se prej zdanilo! Niti pomisliti si nismo upali na kaj takega.

Spet se je nekdo premaknil in spet je zadržala strojnica. Bili smo prikovani v sneg. Če bi kdo dvignil glavo, bi njegovo življenje ne bilo več vredno prebite pare. Ko smo že kaki dve uri tičali v snegu, so nas le odrešili oblaki, ki so prekrili mesec. Vsi otrpli od mraza smo se postavili na noge, pobrali ranjence in se umaknili v postojanko.

No, pa ostanimo tam, kjer smo začeli — na nočni straži namreč. Tam daleč na jugu je nebo razsvetljeno od eksplozij in požarov; podobno je ogromni ognjeni bakli — in zemlja drhti od bobnenja topov. Tam, kakih 170 km južno od nas, se ta hip odvija ena največjih bitk v drugi svetovni vojni — bitka za Stalingrad. 300.000 nemških vojakov pod poveljstvom generala Paulusa skuša izpolniti Hitlerjev ukaz: Stalingrad mora pasti! — A kaj, ko so tudi na drugi strani rdečearmejci vedeli samo za eno: Stalingrad je treba za vsako ceno ubraniti! Oboji, Sovjeti in Nemci, so se prekleto dobro zavedali pomembnosti te bitke. Če bi Nemcem uspelo zavzeti Stalingrad, bi imeli prosto pot ob Volgi navzdol do Črnega morja in čez Kavkaz. Zavzeli bi naftna nahajališča v bližini Bakuja, ogrožena bi bila Moskva in s tem vsa Sovjetska zveza. Neverjetno, ampak resnično je, kakšno veliko vlogo lahko v vojni igra en sam človek, en sam dober obveščevalec — kot je bil to ruski vojun Sorge, ki je menda od samega nemškega veleposlanika v Tokiu dobil zanesljivo informacijo, da Japonci ne nameravajo napasti vzhodnih predelov Sovjetske zveze, ampak da jih bolj zanima Pacifik in Južno kitajsko morje. Tako so lahko Sovjeti premetili skoraj pol milijona, takojimenovanih »Sibircev« z vzhoda na fronto pri Stalingradu — in prav ti Sibirci

armade. Sibirci so se borili tudi za Moskvo in proti satelitskim armadam: romunski, madžarski in italijanski. Hitler je imel namreč na ruski fronti več kot 1.200.000 vojakov, vendar so bili ti z izjemo šeste nemške armade razmeroma slabo oboroženi, saj niso imeli dovolj težkega orožja, zlasti tankov in aviacije. Italijanska osma armada je imela sicer močno in dobro artilerijo, a jo je zaradi slabe gibljivosti ob naglem nasprotnikovem prodoru kaj kmalu izgubila. To je bilo konec decembra 1942, ob Donu. V pičlih dveh, treh dneh so jim Sovjeti zaplenili vse topove do zadnjega.

Nekajkrat je že prav malo manjkalo, da se ne bi nikoli več vrnil domov. Bilo je deloma oblačno. Dodeljen sem bil v nočno patrolo ob reki: spredaj seržant, za njim kaporal in deset vojakov. Sli smo skozi vas in češnjeve nasad in potem po odprti planjavi proti reki. Nenadoma se je izza oblakov prikazala polna luna in skoraj v hipu je bilo svetlo kot podnevi. Z one strani Dona je zaropotala težka strojnica in preorala zemljo okoli nas. Vrgli smo se v sneg, nekaj je bilo tudi ranjenih v noge. — A kako jim pomagati? Če se je kdo premaknil, že je zaropotala strojnica. Trepetajoče od mraza in strahu smo nestrno čakali, da bodo oblaki spet zagrnili mesec in nas bo tema skrila pred nasprotniki z one strani Dona. — Gorje nam, če bi se prej zdanilo! Niti pomisliti si nismo upali na kaj takega.

Spet se je nekdo premaknil in spet je zadržala strojnica. Bili smo prikovani v sneg. Če bi kdo dvignil glavo, bi njegovo življenje ne bilo več vredno prebite pare. Ko smo že kaki dve uri tičali v snegu, so nas le odrešili oblaki, ki so prekrili mesec. Vsi otrpli od mraza smo se postavili na noge, pobrali ranjence in se umaknili v postojanko.

No, pa ostanimo tam, kjer smo začeli — na nočni straži namreč. Tam daleč na jugu je nebo razsvetljeno od eksplozij in požarov; podobno je ogromni ognjeni bakli — in zemlja drhti od bobnenja topov. Tam, kakih 170 km južno od nas, se ta hip odvija ena največjih bitk v drugi svetovni vojni — bitka za Stalingrad. 300.000 nemških vojakov pod poveljstvom generala Paulusa skuša izpolniti Hitlerjev ukaz: Stalingrad mora pasti! — A kaj, ko so tudi na drugi strani rdečearmejci vedeli samo za eno: Stalingrad je treba za vsako ceno ubraniti! Oboji, Sovjeti in Nemci, so se prekleto dobro zavedali pomembnosti te bitke. Če bi Nemcem uspelo zavzeti Stalingrad, bi imeli prosto pot ob Volgi navzdol do Črnega morja in čez Kavkaz. Zavzeli bi naftna nahajališča v bližini Bakuja, ogrožena bi bila Moskva in s tem vsa Sovjetska zveza. Neverjetno, ampak resnično je, kakšno veliko vlogo lahko v vojni igra en sam človek, en sam dober obveščevalec — kot je bil to ruski vojun Sorge, ki je menda od samega nemškega veleposlanika v Tokiu dobil zanesljivo informacijo, da Japonci ne nameravajo napasti vzhodnih predelov Sovjetske zveze, ampak da jih bolj zanima Pacifik in Južno kitajsko morje. Tako so lahko Sovjeti premetili skoraj pol milijona, takojimenovanih »Sibircev« z vzhoda na fronto pri Stalingradu — in prav ti Sibirci

armade. Sibirci so se borili tudi za Moskvo in proti satelitskim armadam: romunski,

madžarski in italijanski. Hitler je imel namreč na ruski fronti več kot 1.200.000 vojakov, vendar so bili ti z izjemo šeste nemške armade razmeroma slabo oboroženi, saj niso imeli dovolj težkega orožja, zlasti tankov in aviacije. Italijanska osma armada je imela sicer močno in dobro artilerijo, a jo je zaradi slabe gibljivosti ob naglem nasprotnikovem prodoru kaj kmalu izgubila. To je bilo konec decembra 1942, ob Donu. V pičlih dveh, treh dneh so jim Sovjeti zaplenili vse topove do zadnjega.

Nekajkrat je že prav malo manjkalo, da se ne bi nikoli več vrnil domov. Bilo je deloma oblačno. Dodeljen sem bil v nočno patrolo ob reki: spredaj seržant, za njim kaporal in deset vojakov. Sli smo skozi vas in češnjeve nasad in potem po odprti planjavi proti reki. Nenadoma se je izza oblakov prikazala polna luna in skoraj v hipu je bilo svetlo kot podnevi. Z one strani Dona je zaropotala težka strojnica in preorala zemljo okoli nas. Vrgli smo se v sneg, nekaj je bilo tudi ranjenih v noge. — A kako jim pomagati? Če se je kdo premaknil, že je zaropotala strojnica. Trepetajoče od mraza in strahu smo nestrno čakali, da bodo oblaki spet zagrnili mesec in nas bo tema skrila pred nasprotniki z one strani Dona. — Gorje nam, če bi se prej zdanilo! Niti pomisliti si nismo upali na kaj takega.

BEG IZ PEKLA — DRUGA POLOVICA DECEMBRA 1942

Končalo se je obdobje dnevnih in nočnih straž; zdaj se začneja zares. Mraz pritiska vsak dan bolj, reka Don je pokrita z debelo ledeno skorjo. Na drugi strani reke se nekaj pripravlja in Sovjeti se niti ne trudijo, da bi kaj prikrivali. Čez dan je sicer razmeroma mirno, že ob prvem mraku pa se začne direndaj: slišimo hrup motorjev, glasove ljudi in vprežne živine.

Nekega dne je prišel ukaz, da se moramo vsi Slovenci, Hrvati, pa tudi nekateri Italijani iz Benečije in Julijske krajine javiti na štabu divizije. Oddati smo morali vse orožje in vojaško opremo — ni treba posebej praviti, s kakšnim veseljem smo to storili — in bili premeščeni v kazenski bataljon z oznako »nezanesljivi.« Končno so tudi na štabu sprevideli, da se Slovenci in Hrvati nismo pripravljeni boriti proti našim slovanskim bratom.

Za vodjo bataljona so nam dodelili nekega starejšega rezervnega oficirja. Medtem ko smo se mi pripravljali, da odidemo z vroče frontne črte v zaledje, se je ostala vojska pospešeno pripravljala za skorajšnji spopad z Rdečo armado. Vojaki so nam dajali pisma, češ naj jih nesemo na najbližjo pošto. Sam sem dobil dve taki pismi. Skoraj ves mesec sem jih nosil po žepih, pa sem ju potem v tistih nemogočih razmerah, v katere smo zašli, izgubil.

Noč smo prespali v bližini divizijskega štaba, da bi se že navsezgodaj zjutraj umaknili v zaledje. Sredi noči nas je prebudit neznanški trušč, svetloba eksplozij in tresenje zemlje. Pravi sodni dan! Oči in usta sem imel v hipu polna zemlje. In že je prišel nov val eksplozij in me vrgel s postopoma. Po vseh štirih smo se začeli plaziti iz rova. Če bi granata padla pred vhod, bi nam zasula izhod iz rova in ujeti bi bili kot krti v krtini. Če bo že treba umreti, sem si rekel, potem je že bolje umreti zunaj od krogle, kot pa tu notri od lakote in žeje.

Ko sem z ostalimi vred prilezel na plano, sem imel kaj videti. Svetleči izstrelki iz ruskih katjuš so zasuli italijansko artilerijo. Italijanski topovi so odgovarjali na ruske salve samo še na začetku, potem pa so povsem utihnil. Zdelo se nam je, kot da se pred nami v naravi odvija velik vojni film, ki prikazuje začetek konca osme italijanske armade v Sovjetski zvezi. Granate so začele padati zmeraj bliže in ko je ena padla tako blizu, da nas je zasulo z zemljo in snegom, smo se spustili v paničen beg.

In tu se pravzaprav šele začne naša zgodba Beg iz pekla. Zmeraj več nas je, ki bežimo. Najprej so začeli bežati topničarji, kolikor jih je preživelo, in to brez topov, seveda. In ker bežijo topničarji, beži tudi pehota. Kaj bo pehota brez topov! — Še posebej v tej hudi ruski zimi, ko lahko orožje odpoveduje zaradi mraza! pa tudi drugače — kako boš neki pritiskal na petelina, kako boš streljal, če moraš zaradi hudega mraza imeti na rokah dvoje rokavice, da ti ne zmrznejo. In še ena malenkost je bila, ki pa se je zdaj izkazala za odločilno: sovjetski vojaki so imeli zimsko obutev za eno številko večjo od letne, da so lahko vanje obuli dvojne ali trojne volnene nogavice. Seveda, smo tudi mi imeli dvojne nogavice, pa nam to ni dosti koristilo, ker so nam bili čevlji pretesni in so nas tiščali.

Na konferenci aktivistov jeseniškega okrožja v Radovni leta 1944. Prvi v drugi vrsti z leve je avtor tega sestavka Franc Konobelj-Slovenko. To je tudi njegova prva partizanska slika

decembrske vstaje. Še celo nas je presenetil tako velik odziv na mobilizacijo, s katere je nastala prava in splošna vstaja in vsa ta zavzetost tako na Potokih in še bolj na Dovjem in Mojstrani. Seveda si nihče v tem času ni mogel predstavljati, da bo gestapo tako kruto posegel v vrste naših aktivistov. V januarju so se vrstile aretacije na Javorniku, Jesenicah, Dovjem in Mojstrani. Tudi v mladinsko oziroma Skojevsko organizacijo je prodril in ugotovil večino članov javorške in jeseniške organizacije. Večino jih je postrelil v Dragi in Begunjah.

Dopolodne tega dne se je oglašil tudi Viktor Kejžar, ki je imel kot sekretar okrožnega komiteja KPS v tem času polne roke dela. Posveti so bili skoraj vsak dan. Moral je pripraviti tudi ocene decembrskih dogodkov. S poključke strani so prihajale slabe novice. Tam so pričeli Nemci z zasledovalnimi in kazenskimi pohodi. Poključka četa, ki se je prav tako povečala po decembrski vstaji z novimi borci, se je morala umakniti visoko v poključke gozdove; kasneje pa celo v Lipanco.

Viktor je želel vedeti še za nekatere podrobnosti vstaje na Dovjem in v Mojstrani. Povedala sva mu, kako dobro je bila pripravljena in kako velika je bila pripravljenost domačinov v teh dneh. Viktor je bil z najinimi pojasnili zadovoljen. Predvideval je, da bodo vse te akcije v gornjem delu Gorenjske naletele na širok odmev tudi pri Nemcih in da bodo morali temeljito spremeniti svoje načrte, kar se je pozneje tudi potrdilo.

Viktor Kejžar je bil mnenja, da bi naju z Vovkom zaradi akcije v Gornjesavski dolini predlagal za primerno priznanje. Toda z Vovkom sva imela pomisleke. Imela sva v dolini še starše in v takem primeru bi lahko Nemci nad njimi izvajali težke sankcije. Viktor se je z najinim pojasnilom sprijaznil in naju ni več prepričeval.

Po vsem tem pa je okrožni komite KPS zaključil, da spadava oba z Vovkom v vrste komunistične partije, ker sva pokazala vso predanost in tudi dovolj vojaških sposobnosti. Seveda sva bila z Vovkom na to ponosna in se zahvalila za zaupanje.

Tako sva na novega leta dan 1942 z Ivanom Vovkom postala člana organizacije, ki se je vseskozi borila za pravice delavskega razreda.

Vsi so nama čestitali in ob tej priložnosti sem se udeleževal tudi sestankov partijske

organizacije, ki je običajno sklepala o nalogah, ki jih je nameravala četa izvesti. Govora je bilo tudi o nalogah, ki bi jih morali posamezniki opraviti v dolini.

Tako zaključujem svojo pripoved o mojem prvem partizanskem letu, v katerem sem se kalil in vzgajal in postal kot petindvajsetletni farit iz sposoben in prekaljen borec — partizan.

Črtomir Sinkovec

Balada o Črtu

Novembrski bil dan je s'iv in mrk
in zimske sle nagnetel je v vetrove,
pobelil prvi sneg že bliži je vrhove,
bel Porezen je, Črna prst in Krn in Kuk.
Iz Baške grape gre z vojaški v gore smrti,
v Obloški vrh jih vodi dim iz taborišča,
tam mlada četa zbrana je okrog ognjišča
in z njo je komisar, pogumni Črt.

Od slutenj zlih prevzema Črta mrzel srh:
iz taborišča z zlomljeno nogo ne more,
od bolečin zatisnil ni oči d o zore
in v mislih odpotuje v rodni Stari trg,
ustavi se pred domom — p ožgan je, razbit —
obišče mater, pokramlja z očetom,
po beli poti v polje gre z dekletom,
nad njima sij neba in sonca je razlit.

Zavé se Črt, to so želje, oma ma sanj,
resnica pa je v rasti mladih partizanov:
kako boriš v obroču se, obraniš Italijanov,
kako svoboda raste iz ponižanj in teptanj,
da si, sinovi puntarjev, zgradimo lepši svet,
sinovi Gubca, Kraglja, Gradnika, Kobala;
svoboda bo s čarobnim bleskom zasijala,
ko bo pregnan sovražnik in preklet.

Govoril Črt je z ognjem v glasu in očeh
in partizani žejno pili so želja besede,
zamoti iz bližine zdaj jih krič ujede
in strel z brežine je odjeknil po bregeh.
»Rešite se!« zavpije Črt ves bel kot zid
in ko zdrve z orožjem, v taborišču sam ostane
in stiska se obroč, že ugleda Italijane,
ki plazijo se bliže, bliže kot privid.

Kriči tenente: »Vdaj se nam, bandit!«
»Naj vam se vdam? Nikoli! Takim junakom!
Mar so požigi, umori v čast — vojakom,
da jim nasilje kruto je edini ščit.
Drugače se, kot želja vaša je, zdaj svet vrti!
Za rabeljska dejanja bo prišlo plačilo,
ko vas zagrebejo med mrhovino gnlo,
saj do neba vas prekriči nedolžna kri!«

»Če nam, kar veš, pošteno boš povedal,
življenje tvoje mladi damo ti v plačilo,
sicer pa — se tenenteju iz ust je zvilo —
še danes v Baški grapi z veje boš bingljaj! ...«
»O, ti ponujaš mi življenje, podli črv!«
požene Črt se na kolena z divjo silo,
odvije bombo, udari, skriči se v gomilo:
»za vas, propalice, pripravljena je vrvi!«

Iz kritij v skalah in izza dreves
vojaki plazijo se v strahu k taborišču,
potem opijajo se v zmagošnjem vrišču,
na dan ob mrtvem Črtu plane bes —
in ker tenente vrli rad bi bil junak,
trofejo hoče, Črtu vzame glavo,
na kolu nosi jo kot plen in za zabavo
po Baški grapi — najpogumnejši vojak

Črtomir Sinkovec

Težki koraki

Kadar med hiše po kamnitih poteh
trdo udarjajo težki koraki,
vprašam se s strahom in grozo v očeh:
»Kakšni ljudje so ti tuji vojaki?
Od kod so doma? Iz kakšnih družin?
So iz Predapčija, Braunaua in Linza?
Delavci, kmetje? Verniki svinca?
Čudno, da mrčni so vsi kot zločin!

Kdo jih začara! je v blišč nadljudi?
Kdo jih nagnal kot volkove nad nas?

Kdor razčlovečil jih je v zveri,
nosil bo krivdo za zadnji poraz!«

NA NJIH NAM JE OSTAL SPOŠTLJIV IN DRAG SPOMIN

NAŠA HEROJA

Jože Gregorič-Gorenjc sekretar okrožnega komiteja KPS za jeseniško okrožje, vodja vojno-revolucionarnega komiteja za jeseniško okrožje, komandant Cankarjevega bataljona, vodil boje v Dražgošah kot komandant I. grupa odredov. Ob nemškem napadu na Selško četo na Lipniški planini na Jelovici, 9. septembra 1942, je padel junaške smrti.

Matija Verdnik (Štajci)-Tomaž, odgovoren za SKOJ v jeseniškem okrožju, politkomisar I. bataljona Gorenjskega odreda — Cankarjevega, politkomisar Gorenjskega odreda, član okrožnega komiteja KPS za Koroško. Ob nemškem napadu 28. januarja 1944 na sedež Zahodno-koroškega odreda in okrožnega komiteja KPS za Koroško je bil težko ranjen in je 2. februarja istega leta rani podlegel.

PRIČELI SO OBOROŽEN BOJ IN ŽRTVOVALI SVOJA ŽIVLJENJA

Andrej Aleš — borec Jeseniške čete, vstopil v decembrski vstaji, je bil kot borec ujet in ustreljen na zasiljanju. Nemci so njegovo smrt hoteli prikriti in so ga dali kasneje na lepak talcev. Tako je 16. maj 1942 označen kot dan njegove smrti.

Viktor Arzenšek — borec Cankarjeve čete. Padel je 1. avgusta 1941 v prvi borbi te čete na Obranci na Mežakliji.

Drago Ažman — se je vključil v partizane na Dolenjskem. Bil je politkomisar Dolenjskega odreda. Padel je v borbi z Nemci 10. decembra 1943 pri Pijavi gorici na Dolenjskem.

Franc Benedičič — borec Cankarjevega bataljona, komandir Jeseniške čete v dražgoški bitki. Nemška zaseda ga je pri hiši njegove matere na Jesenicah ustrelila 13. aprila 1942.

Ludvik Benedičič — borec Jeseniške čete. Padel je v borbi z Nemci 23. marca 1942 v Poljanski dolini kot borec Levstikove čete.

Franc Benigar — borec Jeseniške čete, sekretar okrožnega komiteja KPS za jeseniško okrožje. V osvobojenem Beogradu se je leta 1945 smrtno ponesrečil.

Stane Bokal — borec Jeseniške čete, Cankarjevega bataljona, politkomisar Prešernovega bataljona in nazadnje Poključke čete. 19. januarja 1942 je v borbi z Nemci na Lipanskem vrhu na Poključki ranjen strmoglavil v strmine Kleka.

neznosna vročina; nobene sence — ni bilo nikjer, nobenega drevesa, mi pa smo hodili, hodili in spet hodili — v tuje, neznane kraje, negotovi usodi naproti. Če bi vsaj vedeli, za kaj se gremo boriti. A tega še Italijani sami niso vedeli, kaj šele mi, primorski Slovenci. Bolj, ko smo se bližali fronti, bolj smo bili malodušni — kot živina, ki jo gonijo v klavnico.

Zmeraj očitnejša znamenja so napovedovala bližino fronte: prevrnjeni vprežni vozovi, prazni zaboji od streliva, neznosen smrad po razpadajočih konjskih truplih. Blizu Vorošilovgrada smo naleteli na veliko in pedantno urejeno nemško vojaško pokopališče: dolge vrste enakih belih križev. In srečevali smo zmeraj več ruskih beguncev, ki so bežali iz fronte v zaledje, večinoma ženske in otroci.

Potem smo nekega večera dobili ukaz: nobeneta kajenja, nobenega glasnega govorjenja. Artilerija in pomožne službe so se ustavili, naprej je šlo samo lahko orožje. Teren se je nagnil, pred seboj smo uzrli temne silhuete hiš in sadnega drevja, zadaj za vsem tem pa se je razprostiralo temno, široko vodovje — reka Don.

NA IZVIDNIŠKI STRAŽI OB DONU, POLETJE 1942

Stojim, pravzaprav na pol sedim v »vedetti«, izvidniškem bunkerju. Skozi opazovalno lino z daljnogledom motrim pokrajino pod seboj. Bunker je nizek in neudoben, vse me že boli od sključenosti, pa mi še na misel ne pride, da bi se stegnil in pomolil glavo ven: kaj lahko bi ostal brez nje. Samo enkrat sem to poskusil: v tistem hipu je že počilo in zažvižgalo mimo ušes, tako da sem se z mehкими koleno sesedel na dno jame.

Pred menoj široka vodna gladina, rumenorjava kot angleški čaj in skoraj negibna. Le po počasi premikajočih se kosih lesa je mogoče videti, da se reka vendarle premika, da vendarle nekam teče. Ta lena, počasna reka pred menoj, to je torej Don. Pisatelj Solohov ni zastoj naslovil svoj največji roman »Tihi Don«. Z daljnogledom preiskujem gladino reke in njen nasprotni breg. Pred menoj je tudi most, oziroma je bil še pred nekaj tedni, zdaj ga ni več: za seboj ga je namreč porušila umikajoča se Rdeča armada. Ostali so samo oporniki. Po reki plavajo trupla pobitih vojakov, njihove prazne in raztrgane uniforme: nemške, ruske, italijanske. Više zgoraj, v Voronežu, je reka Don marsikoga pospremila na njegovo zadnje potovanje... Konsalik je enega svojih popularnih romanov imenoval »Ljubezen ob Donu«. — Tako lahko o Donu in o ljubezni ob njem piše samo človek, ki ni nikdar videl ne Dona, ne vojne in je v svojem hlastanju za komercialno uspešnostjo že zdavnaj izgubil občutek za mero in resničnost.

Ob reki je vas, oziroma je bila še pred nekaj tedni. Zdaj so samo še požgani, porušeni zidovi. Kdor je mogel, je zbežal, ostale je okupacijska oblast izselila v zaledje. Ostalo je samo še nekaj živine, goveda in perjadi, pa še ta je kmalu

končala v vojaških kotlih. Tudi njej to leto niso zorali plugi, pač pa — mine. Po poljih »cvetijo« jame od eksplozij, okolica je posejana s kamenjem in debelimi krompirjevimi gomolji. Skoraj mlo se mi stori, ko gledam ves ta krompir, ki ga ne bo nihče pospravil in pojedel. Krompir me spominja na moj dom, na mojo mladost. Ob krompirju sem pravzaprav »gor zrasel«, kot se reče. Krompir in koruza — to je bila osnovna hrana, vse odkar sem dobil prve zobe. Kar vrečo bi vzel in ga šel nabirat, pa kaj ko smo bili v prvi bojni črti in bi me zdaj podnevi mimogrede pihnil, če bi stopil na plano in bi moje truplo postalo ceneno gnojilo za prihodnjo krompirjevo letino — če sploh bo še katera.

Tega mnenja pa ni bil moj tovariš iz desetine, neki Milančan, pek po poklicu. Nekega mračnega, meglenega jutra je ta »milanesec« z veselimi vzkliki »La patate, la patate!« (»Krompir, krompir!«) privihral mimo mene in se zgubil v megli na polju. Zaklical sem mu, naj ne hodi, pa me ni več slišal. Poln zlih slutenj sem si prižgal v časopisni papir zavito rusko »mohorko« (cigaret pač nismo imeli) in še preden sem potegnil dva ali tri dime, me je vrgla ob tla silovita eksplozija. »Kaj je? Ali so že spet Rusi?« se je znašel pred menoj komandir voda. »Ne,« sem odkimal, »pred četrtr ure je šel tod mimo naš milanese nabirat krompir.« — Komandir se je prijel za glavo in zaklel. Vsak častnik in podčastnik je namreč vedel, kje poteka minsko polje, niso pa vedeli tega navadni vojaki. Vse, kar so vedeli, je bilo to, da se ne smejo oddaljiti več kot sto metrov od postojanke v smeri proti Donu, niso pa vedeli, da se tam začena minsko polje. In tako je naš »milanesec« v dobri veri, da se bo vrnil s polno vrečo krompirja, med drugimi krompirčki naletel tudi na tisti pogubo prinašajoči »krompir«, ki mu je za vse večne čase preprečil nabirati plodove iz zemlje tega sveta.

NA IZVIDNIŠKI STRAŽI PONOČI — JESEN 1942

Noč na fronti ni bila čas počitka. Zvečer so nam razdelili krampe in lopate in potem smo vse noči kopali rove, jarke in komore — vse skoraj dva metra globoko v zemljo. Pri tem delu so nas že takoj na začetku začele spremljati nevšečnosti. Ko so namreč Sovjeti zjutraj opazili na naši strani reke gomila sveže izkopane prsti, so nas seveda takoj začeli obstreljevati, tako da smo se morali kar najhitreje zamaskirati s travno rušo, kar nas je stalo precej časa in truda. Čez rove smo položili plohe, čez pa nasuli pol metra debelo plast zemlje in ruševja, kar nas je dobro varovalo pred minami in topovskimi granatami. Zaradi nenehne budnosti nasprotnika čez dan kmalu niti kuhati nismo smeli več. Takoj, ko so namreč zagledali dim, so nam Sovjeti s topovskim ognjem kuhinjo uničili, nekaj kuharjev pa pobili. In tako je bila kuhinja prisiljena svoj obratovalni čas premakniti v nočne ure — z njo pa seveda tudi mi čas obedu. Kmalu po enajsti zvečer so nam nosači prinesli v rove kotle z mineštro in črno kavo. Vsakemu je dnevno pripadala ena porcija mineštre in mala porcija kave (nekakšne mešanice prave kave in cikorijske), poleg tega pa še hlebec kruha in en liter vode za umivanje, pitje in pranje. Ker smo bili blizu vasi, so si lahko tisti, ki so se znašli, tudi na svojo roko privoščili kakšen priboljšek. Slabše se je godilo onim, ki so bili zunaj v stepi. Ti so bili namreč povsem odvisni od dotoka iz zaledja. Kako pa je bil ta dotok negotov, se je še najlepše videlo pri rumu. Vsi, ki smo bili v prvi bojni črti, bi morali poleg rednega obroka hrane in pijače dobiti dnevno tudi pol decilitra ruma; a do ruma smo prišli le enkrat do dvakrat na teden, drugega so »pospravili« že oni v zaledju.

(Nadaljevanje na 24. strani)

ANA STAZE

Zemlja ...

1. Zemlja zaradi zelenja. Zelenje zaradi mesa. Meso zaradi krvi. Kri zaradi človeka. Človek zaradi sebe.

Ob udarcu na gong bo ura polnogi. Danes. Tik-tak. Jutri. Atentat na. Name nihče ne strelja. Nepomemben sem. Ne koristi, pa tudi ne škodi.

2. Zemlja zaradi življenja. Življenje zaradi lepote. Lepota zaradi ljubezni. Ljubezen zaradi človeka. Človek zaradi sebe.

Oropali so. Njega iluzij. Nas vere. Dovolj zgodaj, a prepozno. Psihiatri imajo sestanek.

3. Zemlja zaradi svetlobe. Svetloba zaradi sonca. Sonce zaradi življenja. Življenje zaradi človeka. Človek zaradi sebe.

Diplomati tudi. Govorijo o humanosti. Novo atomsko orožje. Delijo nagrade za mir.

4. Zemlja zaradi vode. Voda zaradi človeka. Človek zaradi znanosti. Znanost zaradi človeka. Človek zaradi sebe.

Igra je končana. Ne, naša se nadaljuje. Ponavlja se. Dolgočas. Rad bi odšel iz gledališča.

Medved na semnju

Ko izmeri se deževje in je sonce spet, zaboga, medved počehlja se in v Kočevje odtaca na semenj z Roga.

Medved, dedek že od lani, ves otročji je, kot dedki, vnučke z medom sladkim bo nahnaril, saj prav tega si žele medvedki.

To je krehla, smeja po Kočevju, kadar medved na semnju kupuje, pol sejarjev trese se na drevju, pol jih v Rinži v roke pljuje...

ANTON TORKAR

BEG IZ PEKLA

Po svetu in pri nas je doslej izšlo že ogromno literature o drugi svetovni vojni. Pisali so jo zgodovinarji, novinarji, publicisti, generali in politiki — še najmanj pa navadni vojaki — tisti, ki so v tej vojni največ pretrpeli in žrtvovali.

Prebral sem knjigo ameriškega publicista Williama Craiga Bitka za Stalingrad, ki jo je napisal na podlagi vojnih arhivov in izjav neposrednih udeležencev te bitke — ne da bi sam v življenju kdajkoli povohal smodnik.

Nisem literat, ne zgodovinar in še manj general — toda bitko za Stalingrajsko področje sem doživel na lastni koži, kakor tudi vsa kalvarijo bega iz tega pekla. Napisati nameravam del svoje lastne vojne zgodovine, doživljanja enega izmed nekaj sto mladih primorskih Slovencev, prisilno mobiliziranih v italijansko armado in poslanih na rusko fronto. Tisti, ki smo preživeli ta pekel, smo bili po prihodu iz Rusije ožigosani kot nezanesljivi in poslani v kazenska taborišča na jugu Italije. Po padcu Mussolinija in prihodu zaveznikov smo končno prišli tja, kamor nas je ves čas vlekle srce — v prekomorske brigade. Priključili smo se Titovi vojski in se z njo borili do dokončne zmage.

ČRTOMIR ŠINKOVEC

CENA ZA SONCE

Možje, žene in otroci z Angelske gore so vsako zimo hudo zavidali Vipavcem rano pomlad. Dejali so:

»Vipavci, živite kakor v nebesih. Zima se vas izogne, sneg vas ne zamete, burje pa imate le toliko, da vam odnese smeti. Pri nas pa je vse drugače. Snega je toliko, da se iz njega ne vidiš, burja zavija nam na pečeh, strehe odnaša in voda še pri ognju zmrzuje.«

Vipavci v uteho sobesednikom natočijo vipavca. Le-ti ga globoko srknejo in ko se jim duša ogreje, pridejo z besedo:

»Napravimo kupčijo. Vi nam malce sonca, mi vam malce zime. Tako bo lepo in prav za vas in za nas.«

»Pametna misel,« ga zdajci srknejo tudi Vipavci, spogledajo se in rečejo:

»Kupčija velja! Le nekaj boste primaknili k ceni sonca.«

Možje, žene in otroci z Angelske gore se razvesele in pobaraajo:

»Kaj naj primaknemo?«

»No, kakšno malenkost. Recimo: pitavica, dva konja, tri konje, štiri kobile, pet telet, šest žrebcev, sedem svinj, osem kostrunov, devet ovac, deset kozlov in oslov toliko, kolikor smo našli domačih živali.«

Možje, žene in otroci z Angelske gore v zadregi pomislijo, pa rečejo:

»Glede drugih živali ni skrbi, le kje najdemo toliko oslov?«

Vipavci ga vnovič srknejo, pa rečejo:

»Oslov bo pa vendar dovolj.«

Možje in žene in otroci z Angelske gore se spogledajo, potem pa v en glas:

»Dovolj jih je že, dovolj, če pa še Vipavce prištejemo, jih bo pa še za drugačno kupčijo preveč!«

Od tu dalje se ne ve, kako je potekala kupčija.

čprav je bilo ozemlje pod nemško okupacijo. Po gozdovih so se namreč skrivali partizani in prav nič čudnega ne bi bilo, če bi nam na tračnice postavili eksploziv.

Vozili smo se skozi neskončne borove gozdove. Ob progi smo večkrat videli ruske žene in dekleta, kako pod nadzorstvom nemških stražarjev podirajo drevje in ga zlagajo v skladovnice. Ženske, same ženske. Tudi nemški transporti, ki smo jih srečevali med vožnjo, so bili polni ruskih žena in deklet, mobiliziranih za prisilno delo v Nemčiji.

Gomel nas je pričakal ves v ruševinah. Skoraj brez postanka smo nadaljevali pot proti jugu, proti Ukrajini. Gozda je začelo počasi zmanjkovati in kmalu smo se cijazili mimo neskončnih žitnih polj in sončnih nasadov. To je bila torej tista dobra ukrajinska zemlja, »černozjome«: črna in mastna, a vendarle rahla. A vendar — kako žalosten je bil zdaj pogled na to žitnico Sovjetske zveze. Vsi večji kraji in mesta ob progi so bili porušeni, ostale so samo še vasi. Po njivah so rjavili zapuščeni traktorji in plugi, žive duše ni bilo nikjer. O, pač: večkrat smo našli na dolge kolone nemških motoriziranih enot, ki so prodirale proti Brijansku, Kursku, Voronežu.

Potem smo se končno ustavili v srednje velikem mestu Izjum ob reku Donec. Deset dni smo potrebovali do tja — deset dni neudobne vožnje v natrpanih vagonih, ko niti spati nismo mogli drugače kot v sedečem položaju. A vendar — kakšno razkošje proti tistemu, kar nas je še čakalo v teh brezmejnih ruskih širjavah.

PEŠ PROTI VZHODU

Za nami je daljši, a lažnejši del poti, pred nami pa je njen bolj tvegan in naporejši, čeprav krajši del: pohod na fronto. Utaborili smo se v redkem hrastovem gozdičku ob reki Donec. S sebe smo sprali popotno umazanijo in se založili s hrano in municijo: vsakdo je dobil za tri dni rezervne hrane, štirideset nabojev in dve ročni bombi. In potem smo krenili v dolgi koloni proti jugovzhodu ob zapuščeni železniški progi, ki je Nemci niso mogli uporabljati zaradi preširokih tirov. Na vseh večjih postajah pa so ležale uničene ruske lokomotive in vagoni.

Po enem tednu maršev smo prišli v Vorosilovgrad. Nato smo krenili naravnost proti vzhodu: zapuščena žitna polja, suhi stepni travniki, kmetice z belimi rutami na glavah, kdaj pa kdaj kakšen mlin na veter, ki nam je že od daleč naznanjal bližino vasi in s tem počitek, jedačo in pijačo. Vodo smo zajemali iz primitivnih ravninskih vodnjakov, kakršne še dandanes vidimo po nekaterih vojvodinskih in slavonskih vaseh. Voda je bila sicer rumenkasta od zemlje, a pitna.

Ko smo korakali skozi večja naselja, so se ljudje zbirali ob cesti in nas molče in resignirano opazovali: ženske, otroci, starci. Odrasli in za vojsko sposobni moških skorajda ni bilo. Še zdaj se spominim besed, ki sem jih slučajno ujel na uho, ko smo korakali skozi Milerovo: »Katjuška, daj mi eto knjiško.« Tako milo in domače so mi zvenele te besede v teh daljnih krajih.

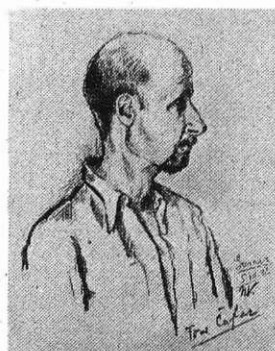
Blizu Milerova smo ob neki reki dva dni počivali, se kopali in prali obleko in perilo. Od fronte nas je ločilo še kakih 150 km, ali približno teden dni hoje. Pestila nas je

Jože Celesnik — borec partizanske enote na Dolenjskem. Zajeli so ga Italijani in ga po zverinskem mučenju 13. marca 1943 ustrelili.

Jože Čufar — borec Jeseniške čete. V nemškem napadu je 1. maja 1942 padel na Mežakliji.

Tone Čufar — jeseniški proletarski pisatelj — illegalec v Ljubljani, interniran v Italijo, izročen Nemcem in bil pri poskusu pobega 10. avgusta 1942 pri Šentvidu pri Ljubljani ustreljen.

Slavko Federle — preganjalec so ga že stare jugoslovanske oblasti, Italijani so ga internirali na Liparske otoke. Ob kapitulaciji Italije se je vključil v partizane, v borbi z Nemci — SS-ovci je 19. novembra 1943 padel pod Kolovratom na Matajurju.

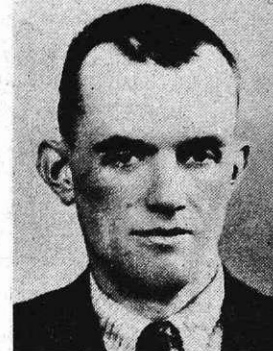
Janez Finžgar — kot aktivist je sam napadel umikajoče Nemce ob napadu na Cankarjevo četo 1. avgusta 1941 in bil pri tem ranjen in ujet, 6. avgusta 1941 pa je bil kot prvi talec naše občine ustreljen v Begunjah.

Jože Finžgar — borec Jeseniške čete, zbral partizansko skupino na Obranci na Mežakliji. Padel je ob nemškem napadu 18. septembra 1941 na Pokljuki.

Edvard Giorgoni — kurir gorenjskega operativnega partizanskega štaba je bil zajet ob nemškem napadu in kot talec 14. novembra 1941 ustreljen v Dragi.

Ciril Grintov — borec Cankarjeve čete, nato v Polhograjskih Dolomitih. Ob nemškem napadu je bil ujet in ustreljen 22. marca 1943 kot talec v Moravčah.

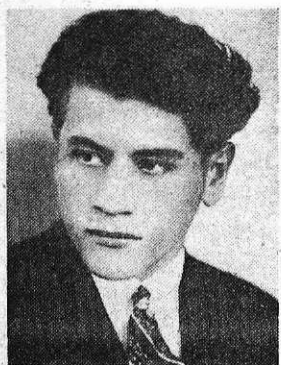
Franc Guzelj — borec Cankarjeve čete. V dražgoški bitki je bil v Cankarjevem bataljonu, nato v I. bataljonu Gorenjskega odreda — Cankarjevega, kot bolničar je padel v nemško zasedo 25. junija 1942 in bil pri tem težko ranjen, tako da je nad vasjo Potoki izkryavel.

Franc Jerala — borec Cankarjevega bataljona; na poti na jeseniško območje, kjer naj bi se vključil v terensko politično delo, so ga Nemci ujeli na Vrseh nad Blejsko Dobravo in v Logu nad Škofjo Loko 28. aprila 1943 ustrelili kot talca.

Ivan Kavčič — borec Cankarjeve čete. Ob povratku z Dolenske, kjer je bil vključen v Levstikovo četo, je 27. marca 1942 padel v Ratibovcu med Potoki in Mostami v nemško zasedo in je od tega časa pogrešan. Sklepamo, da je utonil v Savi.

Viktor Kejžar — je za Gregorčičem prevzel mesto sekretarja okrožnega komiteja KPS za jeseniško okrožje. Leta 1942 je bil postavljen za pomočnika politkomisarja I. grupe odredov. V nemški ofenzivi 28. avgusta 1942 je padel nad Jamnikom.

Rupert Kiršner — borec Cankarjevega bataljona in udeleženec dražgoške bitke, nato politični delavec na jeseniškem okraju. 25. maja 1944 je na poti z Mežaklje padel v nemško zasedo in bil pri tem ustreljen.

Franc Klinar — ob decembrski vstaji se je vključil v Jeseniško četo, 12. junija 1942 so ga Nemci ujeli pod Mežakljo in ga kot talca 10. julija 1942 ustrelili v Goričah pri Golniku.

Jože Koder se je ob decembrski vstaji na Dovjem vključil v Triglavsko četo in prestopil v Jeseniško četo. V borbi z Nemci je 20. februarja 1942 padel pri Prešernovi koči na Malem Stolu.

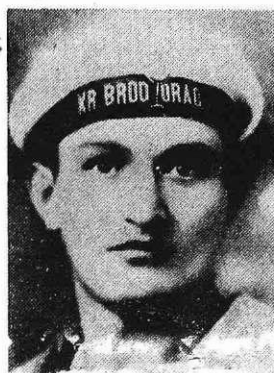
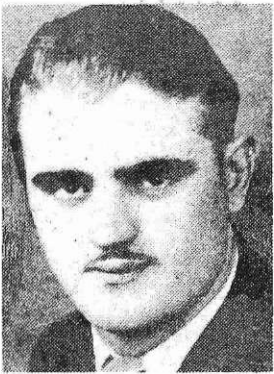
Ferdo Koren — borec Cankarjeve čete; v prvi borbi te čete 1. avgusta 1941 je padel na Obranci na Mežaklji.

Pavel Koren — borec Cankarjeve čete je 8. avgusta 1941 ob nemškem napadu na Cankarjev bataljon padel na Kotliču (sedaj Partizanski vrh) pri Lipniški planini na Jelovici.

Alojz Koratin — ob decembrski vstaji se je vključil v Jeseniško četo; v napadu na izdajalca v Plavškem rovtu 29. maja 1942 je bil težko ranjen in je ranam podlegel.

Franc Kosmač — borec Cankarjeve čete. V nesreči, ko se je sprožila puška soborca, je bil težko ranjen in je rani podlegel 27. avgusta 1941.

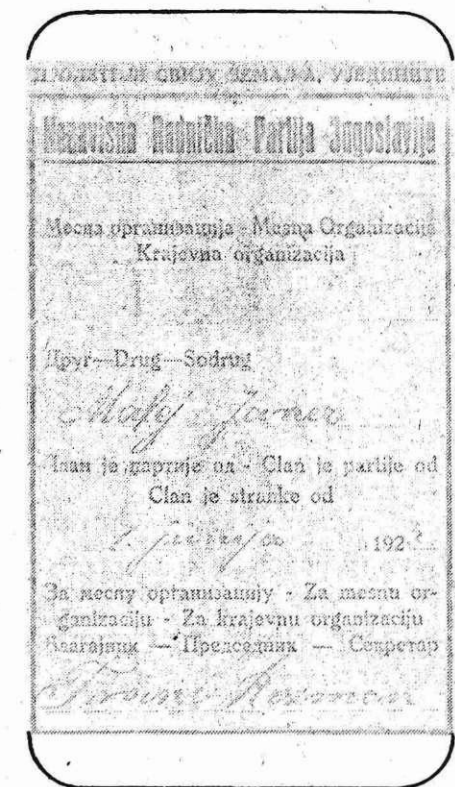
Jože Krajec-Žakelj — borec Cankarjeve čete in nato leta 1942 imenovan za politkomisarja Poključkega bataljona. Kasneje je bil inštruktor pokrajinskega komiteja KPS za Slovensko Primorje pri briško-beneškem okrožju. Ob prehodu čez Sočo 11. julija 1944 je utonil v Soči pri Krstnici nad Anhovim. Poleg njega je utonilo še osem partizanov, med njimi tudi Jože Srebrnič, podpredsednik pokrajinskega odbora OF in član oblastnega komiteja KPS za Slovensko Primorje.

stom, so se širile govorice, da je bil Janez žrtev ruskih boljševikov.

Ko je lepega dne Nace brez vsakega slovesa izginil preko meje v Italijo, so bili vsi komunisti v Bohinju prepričani, da so imeli prav tisti, ki mu niso verjeli. Slutnje, da ima Nace nekaj na vesti, so se kmalu sprevrgle v prepričanje, kajti Naceta so že po nekaj tednih znanci na Primorskem videli v fašistični uniformi. Ali je bil Nace morilec iz koristoljubja, ker se mu je zahotelo Janezovega na delu prisluženega denarja za pot v Rusijo? Ali pa je bil fašistični plačanec, ki je imel nalogo spraviti s poti zavednega revolucionarja? Dejstvo, da ne Jože Repinc, ne drugi, ki so pozneje emigrirali v Sovjetsko zvezo, niso mogli zvedeti prav ničesar o usodi in skrivnostnem izginotju Janeza, še najprej meče krivdo na izdajalskega Naceta. Le on je bil vseskozi z njim in je bil zaradi svoje izdajalske narave edini sposoben opraviti tako gnusen zločin, so sklepali v Bohinju. O tem so še danes prepričani, povesta oba brata Zalokar in tudi Janezov nečak Franc Malej. Po njihovem mnenju je bil Nace agent jugoslovanskega režima, pozneje pa tudi fašistični plačanec, ki se je vrnil med komuniste.

Prava resnica o skrivnostnem izginotju revolucionarja Janeza Maleja tako ostane še naprej nepojasnjena.

ČRTOMIR ŠINKOVEC

Metež

Metež. Pleše sneg,
vrše gozdovi
čez razbičan breg.
Med mrtvimi domovi
obup ihiti.
Mraz gre v kosti.

Kolona. Sneg.
— Kaj? — Ah, nič.
— Naprej, hudič,
v breg!

Zalajal zlovešče
tam čez je mitraljez.
— Ne bodo nas
dobili v klešče,
ne bodo nas zmandrali,
kleti vandali!

V daljavi skale —
starikov obraz.
Mar peščica hiš
s kruhom čaka nas?

Metež tuli.
V njem šibi se križ ...
— Ste čuli?
Stalingrad je vstal ...
Kot da je metež obstal,
vzradoste se oči ...
Sredi meteža
križ molči.

SONJA KORANTER

Gromovnik

1
Biti človek pri tej mizi veliki,
z belim prtom odeti.

2
To bil gromovnikov je ples;
in gosli, drobne, glasne
igrale so kot bes.

3
V pustinji sam
kot bel vihar —
z zrna peska in prahu
odhajaš sam
na konju belem, odet v zlato,
v vrtnec peska,
v peščeno meglo.

4
Videla sem te z zaprtimi očmi
pred vrati brez kljuka
in okni brez stekla
—
le senco bežno.

5
Videla sem te z zaprtimi očmi
v hiši brez oken in vrat,
le senco bežno,
tvoje oči so žarele,
prosile
za kljuko, stekla,
da hiša bi spet odprla okna, vrata
za veter, resničnost neizbežno.
Odprla okna, vrata nastezaj,
da odšla bom sama,
jaz, ubog berač —
kot svetel dim
v zemljo rjavo
mir iskat.

7
Pusti sanje naj gredo
odete v žametne noči
želje svilene
kot siva megla nad vodo
pridejo spet,
ko duša zaboli.

8
Se spomniš, prijatelj
sonca in vej,
mojih besed.
Si nisva bila ne sonce, ne veje,
le prazno drevo —
se spomniš, prijatelj?

9
V polju rdeči mak,
v duši prah,
zeleno poletje,
po belem dihu zime
spet pomlad, za njo
valujoče polje — rdeči mak.

10
V polju rdeči mak,
v duši prazen strah
pomlad rumena, osat
zeleno poletje
po belem dihu zime,
na oknih beli mak.

11
Duša za te,
srce pa za me.
Naj gre to v pozabo.
Zgubljeni so ključi.
Le sence beže.

12
Ko sem te zagledala prvič,
Hefajst je vse ognje prižgal
in Artemida izstrelila puščice vse,
Zeus svoj grom dodal,
da Afroditu je vzdrgetala,
zaprla oči, me v mrzli Had poslala
med pirije, pirije,
dragi moj Gromovnik!

(Nadaljevanje z 19. strani)

Poklical je k sebi Jakoba in ga vprašal, koga je pripeljal s sabo? Ta mu je povedal, da je prišel na delo Janez Malej iz Polj. Delovodja je vzrotil, kot bi bil obseden in začel kričati, da takšen antikrist, kot je Malej, ne sme narediti niti koraka v državni gozd. Brž naj se pobere, odkoder je prišel, sicer bo poklical žandarja, ki je bil takrat v gozdu. Žandarji ga že poznajo kot glavnega organizatorja komunizma, zato ga niso zastoj zapirali, je kričal Hribnik in Janez je moral nemudoma zapustiti delovišče.

Kjerkoli je Janez vprašal za delo, ni bilo dosti drugače. Ostal je brez sredstev za preživljanje, toda odnehal ni. Podobno se je godilo tudi bratu Francu, ki v svojih zapiskih navaja, da so žandarji pri obeh naredili v desetih letih kar 73 hišnih preiskav. Franc je bil sprejet v KPJ januarja 1926. leta, mlajša brata Zalokar v SKOJ 1928., v KPJ pa 1938. leta.

Na sestanke v Polje so pogosto prihajali z Ažmanom ali sami tudi drugi vidnejši slovenski revolucionarji in člani vodstva KPJ. Med drugim sta se večkrat zglasila tudi Franc Leskošek in Mile Klopčič, se spominjata brata Zalokar. Vsi sestanki so bili seveda pripravljeni v največji tajnosti, ker so bili komunisti izven zakona in vseskozi zasledovani. Iz Francetovih zapisov je razvidno, da so žandarji lovili tudi cele skupine članov KP. Največja hajka je bila uprizarjena julija 1926. leta, ko so aretirali oba Malejeva brata skupaj s še 20 drugimi bohinjskimi komunisti. Na žandarmerijski postaji v Bistrici jih je zasliševal in pretepal z žilavko sam žandarmerijski kapetan Todorovič iz Kranja. Kljub temu nihče ni črnil niti besede o organizaciji Komunistične partije v Bohinju, za katero je hotel zvedeti. Franca je istega leta 6. avgusta zvečer na cesti iz Bohinjske Bistrice proti domu med zasledovanjem ustrelil žandar v vrat. To je bil povod za plaz govoric, ki so se začele širiti po vseh bohinjskih naseljih, da so žandarji ubili enega komunisto.

Nevzdržne življenjske razmere, aretacije, preiskave in nenehna tveganja so Janeza Maleja primorale, da je začel iskati možnost za emigriranje v Sovjetsko zvezo. Tja ga je, kot vsakega komunisto v tistih težkih časih, vlekla tudi želja z vsem srcem vdanega revolucionarja. Povezal se je z železničarjem, po domače Špančevim na Bohinjski Beli, ki se je tja priženil iz Ljubljane. Ta je imel stike z osrednjim slovenskim partijskim vodstvom v Ljubljani, kamor je posredoval Janezovo željo za odhod v Sovjetsko zvezo. Po dobrem letu mu je uspelo. V Bohinj je prišel neki Ignac Nace iz Cerkljanskega, onstran italijanske meje, ki naj bi bil njegov sopotnik v Rusijo.

Na vsakoletni bohinjski cerkveni praznik maja 1932. leta sta proti večeru skrivaj zapustila Bohinj in se podala na dolgo nevarno pot. Preko Avstrije, Čehoslovaške in Nemčije sta nameravala najprej v Estonijo, potem v Litvo, od tam pa v Sovjetsko zvezo.

Pred odhodom se je Janez sešel na poslovnem sestanku s svojimi tovariši komunisti in somišljeniki, med njimi tudi z bratom Zalokar. Svojemu starejšemu bratu Francu Maleju in družini je ob slovesu, ki kljub vsemu ni bil lahek, obljubil, da bo takoj pisal, ko prispe v Estonijo in da se bo redno oglašal tudi iz Rusije.

Obljubo je izpolnil takoj po prihodu v Estonijo. Pisal je bratu, da bo delal tri mesece v nekem podjetju. Toliko, da bo zaslužil potreben denar za nadaljnjo pot v Litvo. Iz Estonije so domači v Bohinju dobili le še eno pismo, potem pa o Janezu ni bilo nobenega glasu več. Sorodniki in prijatelji so še danes prepričani, da je moral priti še kakšno pismo, vendar so ga oblasti na pošti v Bohinjski Bistrici bržčas zasegle.

Po letu dni je po natanko isti poti in zvezah odšel v emigracijo tudi Jože Repinc. Ta je bil kurir CK KPJ in je srečno prispel v Moskvo. Pozneje se je kot oficir udeležil španske državljanske vojne in se šele po osvoboditvi 1945. leta vrnil v domovino. Tudi njemu ni uspelo ničesar zvedeti o Janezu Maleju.

Domači in drugi Janezovi prijatelji so zaskrbljeni za njegovo usodo poskušali na vsak način preko partijskih zvez ugotoviti, kaj je z njim. Toda vse zaman.

Po dobrem letu se je Nace na presenečenje vseh iznenada vrnil sam v Bohinj. Nekaj dni se je potikal okoli in se izogibal starih znancev, kot da se ga Janezovo izginotje ne tiče. Malejevi domači so skušali

na vsak način priti z njim v stik, kar se jim je le enkrat posrečilo. Bil je zmeden in nerazumljivo osoren. Za razgovor očitno ni bil pripravljen. Vprašanjem o Janezovi usodi se je izmikal z izgovorom, da ne ve nič podrobnega, ker sta se že v Estoniji razšla. Nekaterim je tvežil, da so Janeza pri prehodu litvansko-sovjetske meje ubili fašisti. Kateri fašisti, kje in kdaj, ni znal povedati.

Svojci in Janezovi tovariši so takoj zaslutili, da Nace prikriva pravo resnico. Tudi njegova vrnitev in nenavadno obnašanje sta vzbujala dvom o njegovih namelih. Domačini so začeli sklepati vsemogoče. Le malokdo je verjel Nacetu. Med drugimi, ki niso bili naklonjeni komuni-

Potem sem šel v bolnico in sem bil v bolnici do konca marca l. 1918. 1. maja l. 1918. sem prišel domov na 14 dni kar se nisem več vrnil. Vedel sem, da se bo vojna končala z našo. Včasih sem govoril o ruski in svetovni revoluciji. Vedel sem, da je v Rusiji in da bo organizirani da je prišlo do revolucije, in da bo je bila revolucija v Rusiji. In me kaj je grozilo, kaj je grozilo in da je zjutraj delovni dan. Iz pravega in tudi skrit in sem prišel tudi do spoznavanja da inigi, da bolno komunistem in prave delovne. In tudi to, kar so nam v tisti jugoslovski ameriki študiji in v tisti delovni in sem vedel da to je grozilo mi, da pa to delovni in komunistem. Tako je sem prišel tudi do spoznavanja da komunistem in tudi moj mlajši brat. Brat je bil od doma na koncu. Z njegovih pričevanj vidimo, da so obsegli okoli 50 poslušalcev. Nato pa so razpustili dom, obitniki in delovni in tudi. Potem smo se v tisti in tisti in tisti. Potem smo imeli z mlajšim bratom govorico ali morda niso imeli nobenega sega in sem bila z njima obsejana. Potem je bil v tisti in tisti, tudi da je moral maja l. 1932. in tisto leto se je s tistimi in tisti. Tudi je sem in tisti, kar pa niso in ali in tisti. Potem smo se razpustili. Potem je bil tisti.

Faksimila zapisa Janezovega starejšega brata Franca Maleja

Ignac Kralj — borec Cankarjeve čete, kasneje se je vključil v aktivistično delo na Dolenjskem, 19. septembra 1942 so ga Italijani zajeli in ustrelili na Selu pri St. Vidu na Dolenjskem.

Franc Kravs — borec Cankarjevega bataljona; udeležil se je dražgoške bitke, v januarju je prestopil v Poključsko četo. Ob napadu Nemcev na Poključsko četo je 19. januarja 1942 na Lipanskem vrhu na Pokljuki strmolglavil v strmine Kleka in se ubil.

Franc Križnar — se je ob decembrski vstaji vključil v Jeseniško četo. Ob napadu Nemcev na I. bataljon Gorenjskega odreda — Cankarjevega pod Poljško planino je 21. septembra 1942 padel kot intendant bataljona.

Ivan Krmelj-Brko — ob decembrski vstaji se je vključil v Jeseniško četo, kasneje je bil v Kokrškem odredu in je 9. avgusta 1944 padel na Možjanci kot politični delavec.

Florjan Majhen — se je ob decembrski vstaji vključil v Jeseniško četo. Ob nemškem napadu je 9. novembra 1942 padel nad Bohinjem.

Slavko Oman — borec Jeseniške čete. Ob nemškem napadu 20. septembra 1941 na vod Jeseniške čete v Zakopih je bil ustreljen.

Albin Pibernik — se je kot pregnanec v Srbijo vključil v slovensko četo Ivana Cankarja že leta 1941, v kateri so bili pretežno Slovenci. Padel je kot borec Tomšičeve brigade med 14. in 16. oktobrom 1942 v borbi z belogardisti v Ravnah na Blokah.

Julka Pibernik — se je skupaj s svojim možem Albinom in sinom Albinom vključila v četo Ivana Cankarja v Srbiji leta 1941. V znanem Igmanskem maršu ob umiku vrhovnega štaba NOV in POJ je težko ozebla in zaradi tega v februarju 1942 umrla v Foci. Na pogrebnih svečanostih je bil tudi tovariš Tito s člani vrhovnega štaba, ki je Julko poznal iz Moskve leta 1935.

Ivko Pogačnik — borec Jeseniške čete in Cankarjevega bataljona je sodeloval v dražgoški bitki. Ob napadu Nemcev na partizansko tehniko v Mišacah 7. aprila 1943 je bil ujet in nato ustreljen kot talec v Poljanski dolini.

Franc Potočnik — je ob ustanovitvi Cankarjeve čete postal politkomisar čete. Ob napadu Nemcev 8. avgusta 1942 na štab Gorenjskega odreda v Jezercih pod Triglavom je bil ujet kot politkomisar, prej je bil intendant Gorenjskega odreda. Nato je bil poslan v koncentracijsko taborišče Mauthausen, kjer je podlegel fašističnemu nasilju 22. avgusta 1943.

Andrej Prešern — prvi borec z gorjanskega območja, ki se je ob nastanku Cankarjeve čete vključil v partizane. 19. septembra 1941 je ob nemškem napadu padel v Meji dolini na Pokljuki.

Karel Preželj — je takoj ob okupaciji Jugoslavije stopil v ilegalo in se vključil v politično delo. Bil je namestnik sekretarja okrožnega komiteja KPS za jeseniško okrožje in bil nato v letu 1942 v komiteju zadolžen za organiziranje odborov OF, nato je postal sekretar okrožnega komiteja KPS in je bil kot tak vključen v pokrajinski komite KPS za Gorenjsko. Ob nemškem napadu 7. aprila 1943 na pokrajinsko tehniko v Mišacah je bil ubit.

Jaka Rabič — se je že jeseni leta 1941 vključil v Cankarjev bataljon in bil nato dodeljen Korški četi. V Okrogelski jami pri Naklem je bil ob napadu na del te čete 21. aprila 1942 ustreljen.

Ivan Rebernik — borec Cankarjeve čete je bil ob vrnitvi z Dolenjske, kjer je bil vključen v Levstikovo četo ob nemškem napadu 23. marca 1942 ustreljen v Poljanski dolini.

Ivan Reven — se je ob decembrski vstaji na Dovjem vključil v Triglavsko četo in je nato prestopil v Jeseniško četo. Ob nemškem napadu na skupino I. bataljona Gorenjskega odreda — Cankarjevega, ko je šel z dr. Edvardom Poharjem — zdravnikom na pomoč ranjenemu borcu, je padel v nemško zasedo 25. junija 1942 pod Potoško planino in bil pri tem ustreljen.

Peter Rupar-Pero — borec Cankarjeve čete, nato v dražgoški bitki v sestavi Cankarjevega bataljona in še v I. bataljonu Gorenjskega odreda, — Cankarjevem. Ob nemškem napadu na koroško četo 24. julija 1943 je bil pod Ajdno ustreljen.

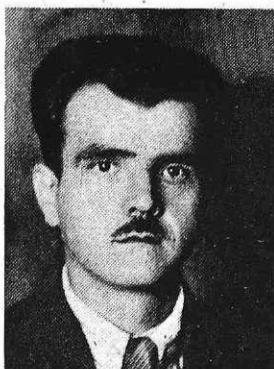
Stanko Sekardi — borec Cankarjeve čete. Ob obisku na domu v Podmežaklju so ga gestapovci ujeli in doma v bunkerju 7. aprila 1942 ustrelili.

Polde Stražišar — ob ustanovitvi Cankarjeve čete imenovan za komandirja čete. Leta 1942 je postal najprej politkomisar in nazadnje komandant Gorenjskega odreda. Ob nemškem napadu na štab odreda v Jezercih pod Triglavom je bil 8. avgusta 1942 ustreljen.

Viktor Stražišar-Silvester — borec Cankarjeve čete. Leta 1942 se je udeležil dražgoške bitke v sestavi Cankarjevega bataljona. Kot sposoben politični delavec in predvojni komunist je bil v letu 1942 poslan na kamniško območje. Ob nemškem napadu v bližini Radomelj 18. julija 1943 je padel kot sekretar okrožnega komiteja KPS za kamniško okrožje.

Jaka Šalamon — je bil kot borec Cankarjevega bataljona težko ranjen v borbi v Rovtih v Poljanski dolini in je leta 1942 ranam podlegel.

JOŠT ROLC

SKRIVNOSTNO IZGINOTJE BOHINJSKEGA REVOLUCIONARJA JANEZA MALEJA

O Janezu Maleju, enemu izmed najstarejših bohinjskih komunistov in najtesnejšem sodelavcu Joža Ažmana, kljub njegovim izjemnim zaslugam za razvoj delavskega gibanja v Bohinju, vemo zelo malo. Nekaj več podatkov o njem je prišlo na dan šele 1979. leta, ko so organizatorji zgodovinskega zasedanja CK ZKJ pod vodstvom tovariša Tita 1. maja ob 40-letnici konstituante CK KPJ v novozgrajenem domu Joža Ažmana v Bohinjski Bistrici začeli zbirati dokumentarno gradivo tudi o bohinjskih predvojnih revolucionarjih. Vse dotlej so o težki življenjski in revolucionarni poti Janeza Maleja iz Savice pri Bohinjski Bistrici vedeli le njegovi najožji sorodniki in edina preživela prijateljica in sodelavca brata Jakob in Franc Zalokar iz Polj. Verjetno pa je največ dokazanih in točnih dejstev o njem v spominskih zapisih njegovega bližnjega partijskega sodelavca Alojza Tišova, ki živi kot upokojenec na Javorniku pri Jesenicah. Oba izhajata iz prve generacije komunistov po ustanovitvi KPJ in sta sodobnika Joža Ažmana, Janeza Zupana in Janeza Rožiča iz Nomenja ter Franca Vojvode, Franca Rozmana, Jerneja Iskre, Janeza Iskre, Jožeta Repinca in še nekaterih iz drugih naselij, ki so tvorili prvo celico KPJ in pozneje NRPJ (Nezavisne radniške partije Jugoslavije).

Povod za pričujoči poizkus opisa življenja in dela Janeza Maleja, ki pa bo terjal verjetno še kakšno dopolnitev, je bila pobuda za postavitve spominske plošče na njegovi domači hiši na Laškem rovtu ob 40-letnici OF in vstaje slovenskega naroda, ki so jo sprožili člani osnovne organizacije zveze komunistov in ZB NOV Polje. Hvalevredno in pomembno akcijo za postavitve plošče je kot skromen dolg zaslužnemu revolucionarju podprl tudi komite občinske konference ZKS Radovljica, ki je prevzel to nalogo.

Spominsko ploščo so svečano odkrili 24. maja 1981.

Podrobno opisati osebnost in delo tega že skoraj pozabljenega prvoborca naše revolucije od njegovega rojstva do skrivnostnega izginotja na poti v Sovjetsko zvezo 1932. leta je toliko težje, ker je zlasti zadnji del njegove, morda najtežje revolucionarne poti, pretrgan v do danes nepojasnjenih okoliščinah. Več domnev svojcev in najbližjih sodelavcev daje slutiti, da je bil Janez Malej žrtev izdaje zaradi svoje politične pripadnosti in brezkompromisnega boja za pravice delavskega razreda.

Njegova želja, da bi prispeval v Sovjetsko zvezo, prvo socialistično deželo delavcev in kmetov, po kateri je tako hrepenel, se najbrž nikoli ni uresničila.

Janez je bil rojen 29. marca 1898. leta v naselju Savica v bajtarski družini. Skromno posestvo, na katerem so starši preživljali tri sinove in hčer, je njegov oče 1912. leta prodal in kupil drugo na Laškem rovtu, kjer je odslej živela družina, ki pa se je še pred pričetkom prve svetovne vojne zaradi odhoda starejših bratov kmalu razkropila.

V Bohinjski Bistrici je končal štirirazredno osnovno šolo, vmes pa je kot vsi bajtarski otroci služil za pastirja premožnejšim kmetom. Ker ni bilo drugega dela

tudi po opravljeni šoli, je ostal pastir še naprej. Toliko, da si je lahko prislužil hrano in kdaj pa kdaj kakšno ponošeno obleko. Ko je odrasel, je postal hlapec, kar je bilo za vse revne mladeniče edina možna zaposlitev. Še predno je izpolnil 18 let, so ga 1916. leta vpoklicali v avstroogrsko vojsko. Najprej so ga poslali v Galicijo za boj proti Rusom, odtod pa so ga pozneje premestili na Soško fronto, kjer se je bojeval in bil ranjen tudi njegov starejši brat Franc.

Še kot mladoletnik se je v težkih okoliščinah hlapčevstva pri tujih gospodarjih navzel odporne duha proti krivicam, ki jih je izkusil. Še več političnega obzorja pa si je pridobil v frontnih jarkih vzhodnega in italijanskega bojišča, kjer se je družil z nezadovoljnimi vojaki, izkušenejšimi poznavalci takratnih razmer, med katerimi so bili skoraj gotovo tudi možje razčiščenih razrednih nazorov in slovenski domoljubi. To potrjuje dejstvo, da se je brez pomisleka ob propadu avstroogrske države pridružil prostovoljskim četam borcev za severno mejo. Trdno je upal, kot mnogi drugi vojaki, da bo nova jugoslovanska država postala pravična domovina do tedaj zaslužjenih narodov, zato se je z vsem srcem in s puško v roki boril za njene meje na Koroškem. Razočaran nad novo državno tvorbo, ki je še bolj zatirala delavca in kmeta, se je takoj po vrnitvi v Bohinj 1920. leta oglasil pri Jožetu Ažmanu, ki je snoval prve organizirane skupine bohinjskih komunistov. Večina jih je prišla z ruske fronte zasvojenih z idejami velikega oktobra in Leninovimi revolucionarnimi nauki. Bili so to delavci in kmečki

dninarji, ki so se prebijali skozi prva, povojna leta s priložnostnimi deli v gozdovih.

Jože Ažman je že 1920. leta s temi prvimi bohinjskimi komunisti organiziral partijske celice v Nomenju, Bistrici in Polju. Janez z bratom Francem Malejem, Peter Rozman, Jože Repinc, Janez in Jernej Iskra so tvorili celico v vasi Polje. Kamne in Savica, pozneje pa so se jim pridružili še Tišov, Preželj in še nekateri. To je vedela tudi žandarmerija v Bistrici, ki jih je tako kot člane bistriške in nomenjske celice kmalu vpisala v svoje sezname. Celice, seveda niso bile same šele namen. Komunisti so bili disciplinirani, vztrajni in načrtni v izvajanju svojih agitatorskih nalog, ki so jih preko Jožeta Ažmana dobivali na sestankih. Te so imeli največkrat v Malejevi hiši, kdaj pa kdaj so se sešli pri Janezu Iskri v Bistrici, posamično pa so prihajali tudi v Nomenj k Ažmanu.

Kljub vse večjemu nadzoru žandarjev in večkratnim preiskavam je Janez z dneva v dan pridobil vse več somišljenikov iz vrst mlajših fantov in mož, pretežno nezaposlenih dninarjev in gozdnih delavcev. Med prvimi sta se mu pridružila brata Jakob in Franc Zalokar, ki sta bila zadolžena za stražo pred hišo, ko so imeli člani celice sestanke, prenašala sta marksistično literaturo, propagandno gradivo in obvestila. Janez Malej ju je sproti uvajal v organizirano delo, idejno politično usposabljanje in zadolževal za posamezne naloge. Bleščeč primer uspešnosti bohinjskih komunistov, v katerem je imel zasluge tudi Janez, so bile prve državne volitve 1921. leta. Iz izvirnih povojnih zapisov njegovega brata Franca je razvidno, s kakšnim revolucionarnim žarom so pristopili k tej nalogi. Med drugim je Franc še s posebnim ponosom napisal, da so dobili komunisti kar 50 svojih poslancev... in dalje, da je oblast takoj nato razpustila komunistično stranko.

Zaradi zakona o zaščiti države je sicer za nekaj časa zaradi številnih aretacij delo celic zastalo, a komunisti niso nikoli povsem prenehali delati. Namesto KPJ je ilegala delavska stranka dobila ime NRPJ. Janezov nečak Franc Malej hrani še edini izvirni izvod članske karte svojega strica pod števil. 2108 z dne 1. junija 1923. Faksimil tega dokumenta hranijo tudi v muzeju Tomaža Godca v Bohinjski Bistrici.

Brata Jakob in Franc Zalokar iz Polj, kjer danes živita kot upokojenca, se še dobro spominjata tistih težkih časov, ko sta bila priče stalnemu preganjanju obeh bratov Malej, zlasti mlajšega Janeza, ki je bil zaradi svoje vztrajnosti in gorečnosti za ideje komunizma še bolj izpostavljen pritiskom. Za njega ni bilo dela ne pri kmetih, ne v podjetjih. Povsod so ga odklanjali kot sovražnika države in cerkve.

Jakob Zalokar se še danes spominja dogodka iz 1931. leta, ko je z bratom in skupino delavcev, med njimi je bil tudi Janez Malej, gozdaril in državnem gozdu v Bareči dolini nad Poljami. Nekega jutra je gozdarski delovodja Hribnik iz Bohinjske Bistrice zagledal v skupini tudi Janeza.

Janez Malej pred odhodom v Sovjetsko zvezo

dolžnost partizana, da se javi prvi sosednji enoti in da prvemu partizanskemu poveljniku javi, zakaj se je njegova edinica razkropila.

Prav to napotilo v veliki meri odgovarja tudi na vprašanje, zakaj partizani nikoli niso mogli biti uničeni do kraja. Ob upoštevanju sovražnikove silne premoči je bilo to posebno značilno v začetnem obdobju osvobodilnega boja, ko so bile partizanske čete pogosto razbite, a so iz ostankov spet nastale nove.

Pravila so predvidela tudi, da »partizan mora varovati tajnost povelj, navodil in načrtov svoje edince, zlasti če pade v sovražnikove roke...« čeravno so se številni partizanski borci že zaradi poprejšne predanosti in vzgoje junaško zadržali pred sovražnikom, je marsikomu prav to pravilo dajalo moč, da je prenesel nepopisne muke, ki so mu jih zadajali sovražnikovi zasliševalci. Znano je, da je večina zajetih partizanov držala vsakršna nasilja in tako zavarovala svoje soborce, a znano je tudi, kakšni udarci so sledili v primerih, če je klonil zlasti tak partizan, ki je bil seznanjen s širšim omrežjem partizanskih sodelavcev na terenu, ali pa, ki je opisal lego partizanskega taborišča.

V tem poglavju je zapisano tudi pravilo, da »partizan ne sme žaliti verskega čuta svojega tovariša-vernika«, ki je, tako kakor vsi ostali, pripravljen svoje sile in tudi življenje žrtvovati osvoboditvi svojega ljudstva.

V nadaljevanju so ta pravila govorila tudi o zastavi, pozdravu in poveljevanju. Glede poveljevanja je rečeno, da le to »mora sloneti na brezpogojni podrejenosti mlajših napram starejšim po službeni dolžnosti«. Ta člen dalje pravi: »Poveljniki... morajo poleg vseh ostalih dobrih lastnosti partizana biti hrabri, odločni, gibčni in sposobni v borbi in brezmejno vdani stvari, za katero se bore. Biti morajo vzor... in da vsak partizan, ki se izkaže v boju, lahko doseže vsa poveljniška mesta.«

Kaj bi bilo lepšega, če bi se tudi danes, skladno z razmerami, dosledno ravnali po teh pravilih in kriterijih, zlasti še po tistih, ki govorijo o vzorih?

Ta pravila so predvidela tudi nagrado, in sicer nagrado moralnega značaja. V desetem členu piše:

»Za posebno hrabrost in junaštvo vrhovno poveljstvo na predlog poveljnika... odlikuje posameznika z nazivom junak osvobodilne vojne.«

Zelo zanimiv in organizacijsko natančen ter hkrati daljnoviden je enajsti člen. Govori o razdelitvi partizanske vojske. V nadaljevanju pravi: »Partizanska armada je razdeljena na: a) vode, b) čete, c) bataljone in č) brigade. Seveda govori tudi o tem, da so ta pravila že tedaj, v prvih dneh oboroženega boja, ko partizanstvo ni še niti shodilo, govorila o brigadah. Tega o brigadah v tako zgodnjem času vstaje ne zasledimo nikjer drugod. Nič zato, če tu niso bili predvideni odredi, oblika vojaške partizanske organizacije, ki je našo vojsko spremljala vsa leta bojevanja, važno je dejstvo, da se vse to ni razvijalo spontano, samo od sebe ali pod tujim vplivom ali celo pod tujim poveljstvom, kot to lahko trdimo za belogardiste, četnike, domobrance ali ustaše. Iz teh jasnih pravil, ki partizanom niso pomagala le v začetku, temveč vsa leta bojevanja, se zrcali vsa jasnost in odgovornost vodstva tega velikega boja. Pravila tudi niso pozabila predvideti, da je poleg poveljnika z enakimi pravicami na čelu vsake enote tudi politični komisar. Če je poveljnik moral skrbeti predvsem za vojaško vzgojo in izvajanje vojaških akcij, je politični komisar imel na skrbi politično vzgojo partizanov, dviganje in vzdrževanje borbene duha, skrbel je za lik takega partizana, ki je izvrševal vse tako, kakor so

predvidevale točke partizanskih pravil. Podpora pri izvrševanju vsega vojaškega — to je bil osnovni cilj in naloga vsakega politkomisarja. Prav zaradi tega je sovražnik še posebno hotel dobiti v roke politkomisarje, zavedajoč se njihove notranje vloge.

Štirinajsti člen je določal, da so poveljnike vodov volili partizani sami in da je bilo za posamezno izvolitev potrebno dobiti večino glasov. Razumljivo je, da so pri tem prišli v izbor najboljši partizani in da je bila upoštevana demokratičnost najvišje in najneposrednejše oblike. Višje poveljnike je postavljalo nadrejeno vodstvo.

Že v tem času so bila predvidena tudi partizanska sodišča, ki so jih sestavljali: predsednik, štirje porotniki in tožilec. Ta sodišča pa niso bila zamišljena kot stalna telesa, temveč so jih po potrebi sestavljali od primera do primera. Predsednika je imenoval komandant bataljona, porotnike pa so volili partizani tiste enote, kateri je pripadal obtoženec, medtem ko je tožilca postavljalo vrhovno poveljstvo.

Med drugim ta točka za primer izdajstva pravi: »... če se sodišče ne more sestati, sme smrtno obsodbo pod predsedstvom političnega komisarja izreči kolektiv.«

Kazni, ki jih je predvidel ta zakon, so bile: opomin, ukor, izvrševanje težavnih in neprijetnih del ter ustrelitev.

Vse to priča o strogosti, zahtevnosti, toda tudi o pravičnosti in demokratizmu. Spričo dejstva, da so bili v prvih letih boja med partizanskimi borci v bistvu zgolj prostovoljci, ta sodišča niso imela veliko dela. Če pa se je pokazala potreba, so nastopila in sodila takoj ter ustrezno razmeram.

Proti koncu posebej spregovorimo še o partizanski prisegi. Čeravno je pravila navajajo pod šesto točko, je omenjena zdaj zato, ker je njen tekst zelo zgovoren in ne nekakšen povzetek partizanskih pravil. Zaradi zgodovinske pomembnosti jo ob 40-letnici njenega nastanka ponovimo tako, kakršna je bila tedaj. Glasi se:

»Jaz, partizan osvobodilne ljudske armade slovenskega naroda, ki se ob boku slavne delavsko-kmečke Rdeče armade Sovjetske zveze ter vseh ostalih za svobodo se borečih narodov borim za osvoboditev in združitev slovenskega naroda, za bratstvo in mir med narodi in med ljudmi, za srečnejšo bodočnost delovnega ljudstva,

prisegam

pred svojim narodom in svojimi sobojevniki: da bom oddal vse svoje sile in vse svoje sposobnosti osvobodilni stvari slovenskega

naroda, delovnega ljudstva ter vsega naprednega in svobodoljubnega človeštva v sveti vojni proti fašističnim tlačiteljem in barbarom;

da ne bom zapustil partizanskih vrst, v katere sem vstopil prostovoljno in zavešno, in ne odložil orožja do popolne zmage nad fašističnimi okupatorji, do popolnega uresničenja velikega osvobodilnega cilja slovenskega naroda.

Prisegam, da bom v tem boju za te velike osvobodilne cilje s svojo krvjo branil čast in nedotakljivost naše partizanske zastave in da bom, če bo potrebno, žrtvoval tudi svoje življenje.

Za svobodo v boj!

Ta prisega je kljub spremembam in naglemu razvoju poznejšega partizanstva doživela le majhne spremembe, kar dokazuje njeno pronicljivost, njeno vrednost, natančnost in humano-mobilizatorsko vlogo.

Prve čete, ki so ponavljale besedilo te svečano-zgodovinske prisega, so bile: Molniška, Tržiška, Cankarjeva, Jelovška, Rašiška, Celjska, Radomeljska, Kranjska in še vrsta drugih, do konca julija 1941 kar štirinajst. Prva znana voditeljja, ki sta zaprisegla partizanske enote, sta bila Stane Žagar na Gorenjskem in Tone Dolinšek, ki je zaprisegal Molniško četo na Pugledu.

Poudarek naj velja dejstvu, da partizanski zakon, vsa ta pravila in prisega za partizane niso bila samo zunanji izraz nekega delovanja, temveč živo napotilo, vsklajeno z dejanji pri nastajanju in boju njihovih enot. To dokazuje, da to niso bila samo suho zapisana določila, temveč so omogočala pojavljanje in rast prvih partizanskih čet, ki so začele delovati na povsem neizhojenem področju, ki so se učile v času samega nastajanja, brez izkušenj in v spopadih s strahovito nadmočnim sovražnikom.

Ta pravila pa, legenda iz današnje oddaljenosti, niso bila samo to. Bila so tudi širokopotezne prerokbe, globoka analiza stanja v najbolj zapletenem obdobju naše zgodovine, izražala so prilegodljivost razmeram v duhu predanosti slovenskemu ljudstvu in naprednemu človeštvu sploh. Zato je bilo izpolnjevanje točk teh pravil prav tisto, kar je sredi okupirane Evrope, v skladu z delovanjem ostalih uporniških vodstev po Jugoslaviji, zadajalo udarce fašističnemu stroju prav tam in tedaj, kjer in ko je bil najbolj občutljiv. Pouk, ki je veljaven tudi danes in v prihodnje — če bo potrebno!

Joža Šavli — borec Cankarjeve čete. Ob vrnitvi z Dolenjske, kjer je bil vključen v Levstikovo četo, je 27. marca 1942 padel v Ratibovcu, med Potoki in Mostami, v nemško zasedo in bil pri tem ustreljen.

Janez Smid-Janoš — borec Cankarjeve čete; v sestavi Cankarjevega bataljona se je udeležil dražgoške bitke, leta 1943 postane član okrožnega komiteja KPS za jeseniško okrožje, 16. marca 1943 je bil ob nemškem napadu na taborišče ujet in je nekaj dni kasneje zaradi težkega mučenja v zaporu ranam podlegel.

Tonček Talar — borec Cankarjeve čete; kasneje je bil na Notranjskem, kjer je v bojih z Nemci 13. maja 1943 padel.

Ciril Tavčar — borec Cankarjeve čete, ob nemškem napadu na Jeseniško četo na Obranci na Mežakliji je 11. junija 1942 padel.

Albert Vergelj — borec Cankarjeve čete, 14. junija 1942 je bil na svojem domu na Jesenicah ujet in odpeljan v Begunje. Od tega časa je pogrešan in kraj in čas smrti nista znana.

Albin Žemva-Izidor — borec Jeseniške čete. Leta 1942 je postal komandant I. bataljona Gorenjskega odreda — Cankarjevega. Padel je 5. oktobra 1942, ko je bil bataljon v partizanski akciji v Hrašah in jih je napadla vaška straža, ki so jo vodili Nemci, sestavljali pa domačini iz Lesc in okolice.

NAŠI OBČANI — DOMAČINI, NOSILCI SPOMENICE 1941, KI SO DOŽIVELI SVOBODO

ŽE UMRLI

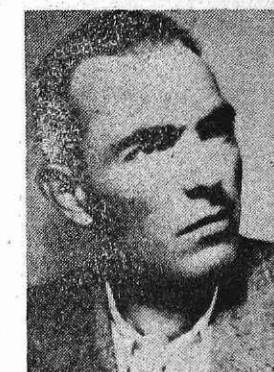
Matevž Benedičič

Franc Drobnič

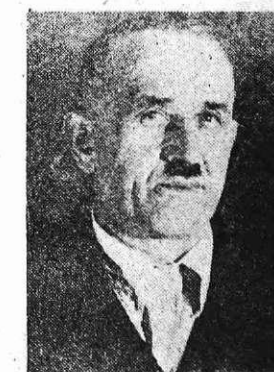
Franc Jerovšek-Vasja

Karel Kozar-Romi

Anton Lončar-Zoro

Janez Mlakar

ČRTOMIR ŠINKOVEC

Mravlja arhitekt

Mravlja ne gozdni poti sreča arhitekta: »Pridi, slaven kot si, v naš hram!« (Mravlja vsaka je nekaj arhitekta, v hram položila je vsaka vsaj majhen tram.) »Z veseljem sprejemem povabilo,« zviška reče arhitekt, »rad bi videl, kakšna je vaša hiška.«

Mravlja ga po stezi mravljičji v hram odpelje. spotoma mu reče: »Pri nas ni nobene nečelje!« in mu razkaže hram od hramov do podstrešja, od temeljnih kamnov do zapletenega delovno, sobo, spalnice, vrata, oboke in vse rešene stavbarske skrivnosti... strope.

Slaven arhitekt se čudi, skropljen in mravlji pravi: »Hvala za vse in še to povem, da tu je rešen slednji stavbarski problem!«

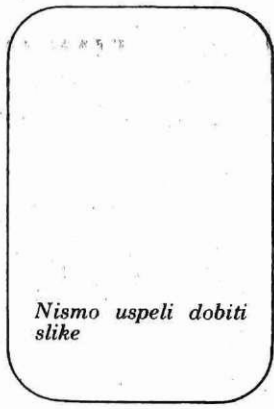
Kristina Petar
-Valvasorjeva mama-

Pavel Praprotnik-Boris

Ignac Sterlekar-Jože

Marjan Šifrer-Kuki

Nismo uspeli dobiti
slike

ZIVEČI

Cirila Turk roj. Rebernik

Francka Drolc-Sonja

Mirko Frankič-Tiln

Stane Kersnik-Jelovčan

Vlado Kernik-Fifi

Franc Konobelj-Slovenko

Tone Matoh-Štepl

Franc Medja

Vencelj Perko

Ciril Trilar-Čiro

Ivan Vovk-Živan

V jeseniški občini
živijo še nosilci
spomenice 1941, ki
so po osvoboditvi
prišli na Jese: **MIHA DEMŠAR,**
TONE MOŽE IN
ALBIN POLK -
FAJFA

(Za LISTE pripravil Franc
Konobelj-Slovenko)

IVAN JAN

ŽE SREDI JULIJA 1941 PARTIZANSKI ZAKON S PRISEGO

Ko oživljamo usodne in enkratne dogodke in trenutke izpred štiridesetih let, nas še posebej preseneča znamenit in redek dokument, ki se imenuje Pravila glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet o ustroju, delu in nalogah partizanskih čet ter pripisan datum: sredina julija 1941.

Takega ali podobnega dokumenta tako zgodnjega datuma v pripravljanju in organiziranju oboroženega upora ne poznamo v nobeni drugi naši republiki, čeprav so prvi uporniški strelji na jugu naše domovine začeli odmevati že od 7. julija dalje. Tako kot z ustanovitvijo Osvobodilne fronte je tudi na vojaško-organizacijskem področju čutili razliko v razvijanju osvobodilnega gibanja, četudi so priprave na oborožen boj potekale v vsej Jugoslaviji približno hkrati.

Ta dokument je toliko dragocenejši in še zdaj toliko zanimivejši, ker med vojno ni bil nikjer objavljen, temveč ga je glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet razposlalo posameznim organizatorjem vstaje na terenu.

Le dobre tri tedne po ustanovitvi glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet, ali natančno 16. julija 1941, je to poveljstvo odločilo, da je treba od priprav na oborožen boj preiti v oboroženo aktivnost, v oboroženo vstajo.

Toda partizanske skupine in čete, raztrešene skoraj po vsej Sloveniji, na svojih prvih korakih niso imele ne tradicij, ne izkušenj ne znanja. Res so jih povezovali in vodili predani revolucionarji ter posamezni španski borci in redki nekdanji oficirji, vendar je bilo pri vsem tem veliko več predčnosti, pripravljenosti in navdušenja, kakor pa potrebnega vojaškega znanja in organizacije. Tega se je glavno poveljstvo tudi zavedalo. Pravila in partizanski zakon to tudi dokazujejo. Hkrati z odločitvijo in načrtom oborožene vstaje je glavno poveljstvo pripravilo tudi ta pravila, ki so bila občutna pomoč pri nadaljnjem razvijanju vstaje. Da so partizani tako zgodaj dobili potrebne napotke, gre zasluga Edvardu Kardelju, ki je za njihovo sestavo dal tudi pobudo, posebej pa še Francu Leskošku in dr. Alešu Beblerju, ki sta zamisel tudi izpeljala. Sestavila sta partizanski zakon, ki je imel 17 členov. Ti so zelo jasno govorili o vsem poglavitnem: o dolžnostih in pravicah partizanov, o sestavi poveljstev, o zastavi, pozdravu, o kazni in sodiščih, o prisegi in celo že o takih vojaških formacijah, kot so brigade.

Oglejmo si zakone posebej in po vrsti.

Prvi člen govori o tem, da so partizanski oddelki sestavljeni iz prostovoljcev-partizanov, ki se hočejo zvesto in vztrajno z orožjem v roki boriti za velike osvobodilne cilje slovenskega naroda, proti jarmu okupatorjev in za pravice delovnega ljudstva. Prav tako ta člen govori tudi o tem, da so partizani »tesno povezani s slovenskimi množicami in z vsemi narodi, ki se bore proti fašističnim razbojnikom...«

V nadaljevanju je rečeno, da se partizanska vojska naslanja in zanaša tudi na vojaško delovanje Rdeče armade Sovjetske zveze ter da, kar je bilo zelo važno in pri odločitvah posameznikov odločilno, »partizani ne bodo odložili orožja prej, dokler ne bodo uresničeni cilji, zaradi katerih so se lotili orožja.«

Tako nam že prvi člen jasno pove, da partizani niso bili nikakršna mobilizirana, še manj pa fanatična ali plačana vojska, temveč, kar je izredno važno: vojska prostovoljcev, ki se zavestno bori za plemenite cilje in proti navihuškim sovražnikom.

veštva, proti fašizmu. Za kaj takega je bila potrebna predanost na življenje in smrt, zaupanje v sile svojega ljudstva in v pravičnost bojevanja, potrebna je bila vera vase in v vse sile, ki so bile proti fašizmu.

Seveda so partizani računali tudi na moč Rdeče armade, vendar je bilo to tedaj le moralnega pomena, kajti odločitev o oboroženem uporju je bila izraz lastnih sil in nagnjenj.

Zato je bilo smešno in več ko zlobno vsako natolcevanje, da so bili partizani »moskovski plačanci«, »plačanci Kominterne« in podobno. Zlasti še, ker so take izmišljotine razširjali krogi, ki so bili res plačani: ali od domače gospode, ali celo od okupatorskih vrhov.

Že v drugem členu pravilo poudarja, da »v partizanske oddelke vstopi lahko vsak, ne glede na politično in versko prepričanje ali nacionalno pripadnost, vsak, ki sprejme te cilje.« Toda, pri tem mora biti »v moralnem pogledu neomadeževan«, se pravi, biti mora pošten v vsakem smislu. Z vstopom v partizane je vsakdo svoje sile in življenje moral »posvetiti osvobodilni stvari slovenskega naroda in delovnega ljudstva.«

Tako so pravila povsem jasno odredila, da je bil osnovni kriterij za sprejem in vstop med partizane odnos do okupatorja in osvobodilnega boja. Iz zahtev, o katerih govori prvi člen, je razvidno, da so taki borci mogli postati le domoljubi, z visoko stopnjo vsakršne morale in da pri tem verski ali drugačni nagibi niso bili prav nobena ovira. Vse drugo so si izmislili sovrážniki ljudstva in svobode.

Tretji člen je poudaril, da »opravljanje partizanskih dolžnosti traja vse do popolne zmage« in da »samo bolezen ali smrt lahko osvobodi partizana njegove revolucionarne partizanske dolžnosti« in da mora vsak partizan po vstopu v partizanski oddelk o vsem tem položiti prisego. Da bi čim uspešneje zmagoval partizanske napore, naj bi vsakdo prinesel s seboj čimveč potrebne opreme, vse od hrane do orožja. Tudi ta člen potemtakem potrjuje resnico, da so se partizani oskrbovali predvsem sami.

Partizanske enote so zaradi posebnosti boja in razmer morale prenašati velike napore, kajti čakale so jih »odgovorne in težke naloge.« Zaradi tega se je moral vsak partizan med samim bojem »vsakodnevno pripravljati in izpopolnjevati strokovno, politično, telesno in duševno, da bi postal dober borec, ki bo prenesel najtežje telesne in duševne napore.« Za doseg vsega tega je bila potrebna živa in medsebojna tovariška pomoč. O tovarštvu je bilo sploh vseskozi veliko govora. Tovarštvu je bilo kot nekakšna rdeča nit, podlaga vsem dejanjem in obnašanju partizanov.

Peti člen, ki je najdaljši in je razdeljen še na dvanajst podtočk, govori predvsem o disciplini, ki pa pri vsej strogosti mora temeljiti na prostovoljnosti. Da je posameznik kaj takega zmožel, je »partizan moral imeti čvrst značaj, proti poveljniku in tovarišem iskren, globoko vdan osvobodilni stvari slovenskega naroda in delovnega ljudstva, potrpežljiv ter poln samobladanja v vsakdanjih naporih, biti mora hraber, iniciativen, hladnokrvnen, odločen v borbi s sovražnikom, skromen, nesebičen in tovariški v razmerju do svojih soborcev.«

Tak partizan je svojo dolžnost »moral izvrševati zavestno in poštreno...« v neprekinjeni in vseh okoliščinah.

lucionarno delo, ki mora postati najslavnejša stvar v zgodovini slovenskega naroda. Posebno natančen pa mora biti pri vršenju stražarskih dolžnosti ponoči in na bojišču.

Tudi te jasne besede govore o velikem poslanstvu partizanstva, ki je bilo že tedaj postavljeno na tako vidno zgodovinsko mesto, izrecna navodila o stražarstvu pa pričajo o skrbi za življenje ostalih soborcev, ki so bila med počitkom zaupana posameznim stražarjem. Če se spomnimo na dejstvo, da velik del partizanov poprej še ni služil vojske, še bolj lahko ocenimo vrednost teh prvih napotkov.

Med določili o dolžnostih in pravicah partizanov ima vidno mesto tudi načelo, da »partizan ne sprejme nobenih osebnih materialnih nagrad.« Gonilna sila, ki naj ga žene v izvrševanje težkih dolžnosti, je »notranja zavest in prepričanje, da se bori za svoj narod in delovno ljudstvo«, najvišja nagrada pa sta mu »ljubezen in podpora ljudskih množic.«

Zelo jasno so zapisani tudi napotki glede tovarštvu in poštrenosti v boju. O tem pravila pravijo, da »partizan ne sme zapustiti svojega tovariša ali poveljnika, če je ta v težkem položaju, če je napaden ali ranjen... do skrajnosti mora varovati svoje življenje in življenje svojih tovarišev ter poveljnika.«

Tudi glede partizanske časti so pravila spregovorila zelo jasno: »partizan... se ne sme pregrešiti in omadeževati za dejanji nasilja nad delovnim ljudstvom, ne glede na politično in nacionalno pripadnost. Partizan ne sme svojevoljno posegati v imovino delovnega ljudstva in če je potrebno, mora tudi s smrtno kaznijo kaznovati vse poizkuse razbojniških napadov ali tatvine s strani neodgovornih elementov... Partizan mora biti najnesebičnejši zaščitnik delovnega človeka.«

Znano je, da so ob tako jasnih kriterijih izpadali iz vrst partizanskih borcev in se postopoma razgaljali vsi taki, ki so jih premagala ali premagovala kriminalna, nemoralna nagnjenja, zvezana z nedisciplino. Kdor je krivično segel po tuji lastni, kdor je oblatil partizansko čast, ni mogel računati na milost partizanskih sodišč. Zaradi podobnih kriterijev velika večina ljudi, predvsem starih partizanskih borcev in neobremenjena mladina, v današnjih dneh komaj krote želje in nujnost po odpravi in kaznovanju vsega tistega in tistih, ki so v novejšem času izdali ta načela in s tem pljunili na vse žrtve v boju za socializem in mir. Med vojno je vsak partizan odgovarjal že za kosček prikrto pridobljenega kruha, danes pa si številni ljudje pred očmi vse družbe dostikrat nemoteno prisvajajo nezasluzeno pridobljena bogastva.

Zelo visoko je bila postavljena tudi zahteva po tovariškem obnašanju do ranjenih ali ujetih sovražnikov. Pravila zahtevajo, da »partizan mora s takim sovražnikom ravnati dostojno ter ga prepričati o pravičnosti partizanskega boja.« Zato ni bilo malo primerov, ko so partizani s tako primanjkujočimi obvezami rešili marsikatero življenje ranjenih ali zajetih sovražnikovih vojakov.

V nadaljevanju pravil o dolžnosti in pravicah partizanov je zelo jasno nakazano, kako naj se ravna partizan enote, ki je bila razbita. V takih primerih je bila prva

Nadaljevanje na 18. strani